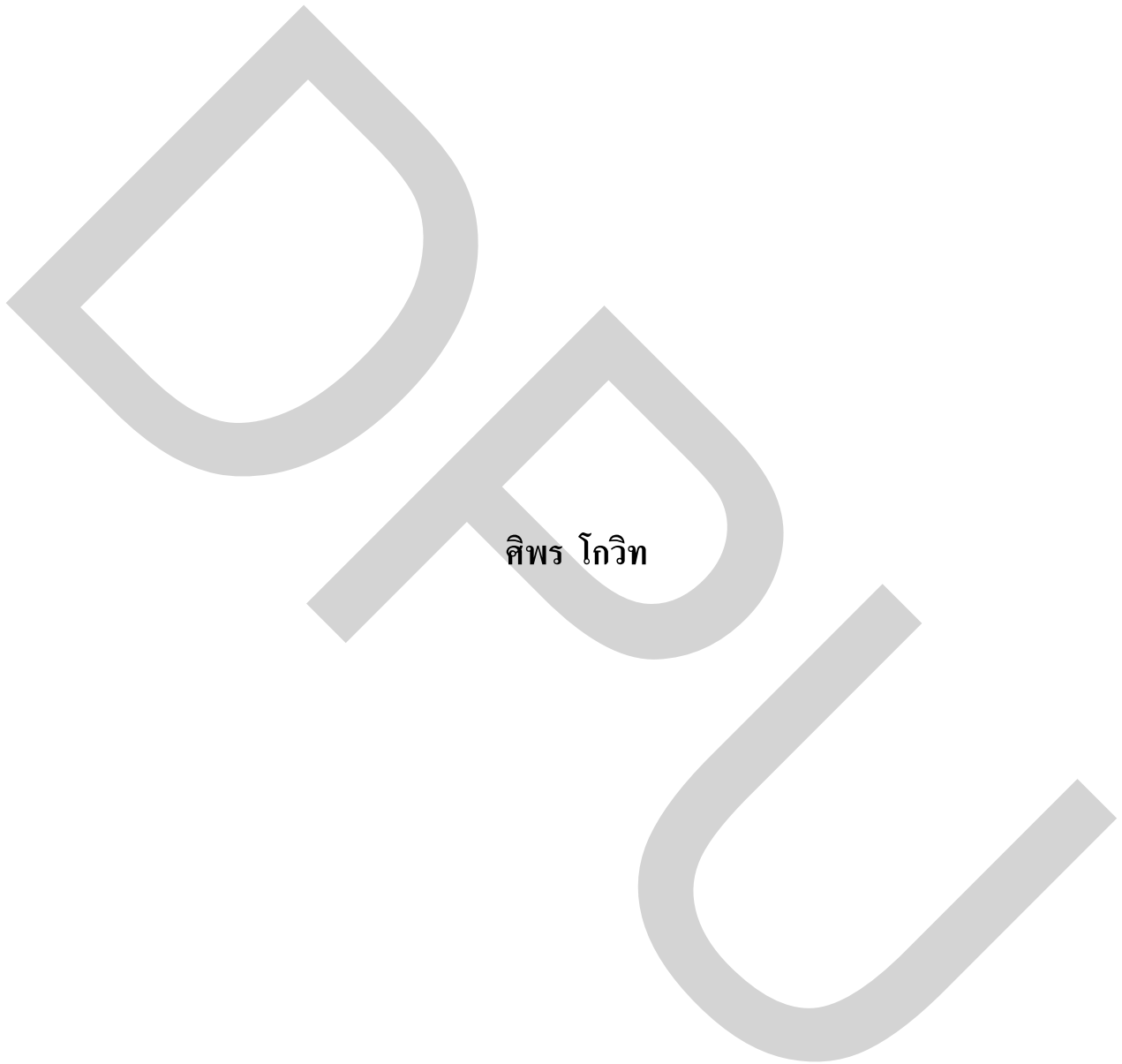

ความเป็นภาวะวิสัยของการสอบสวน

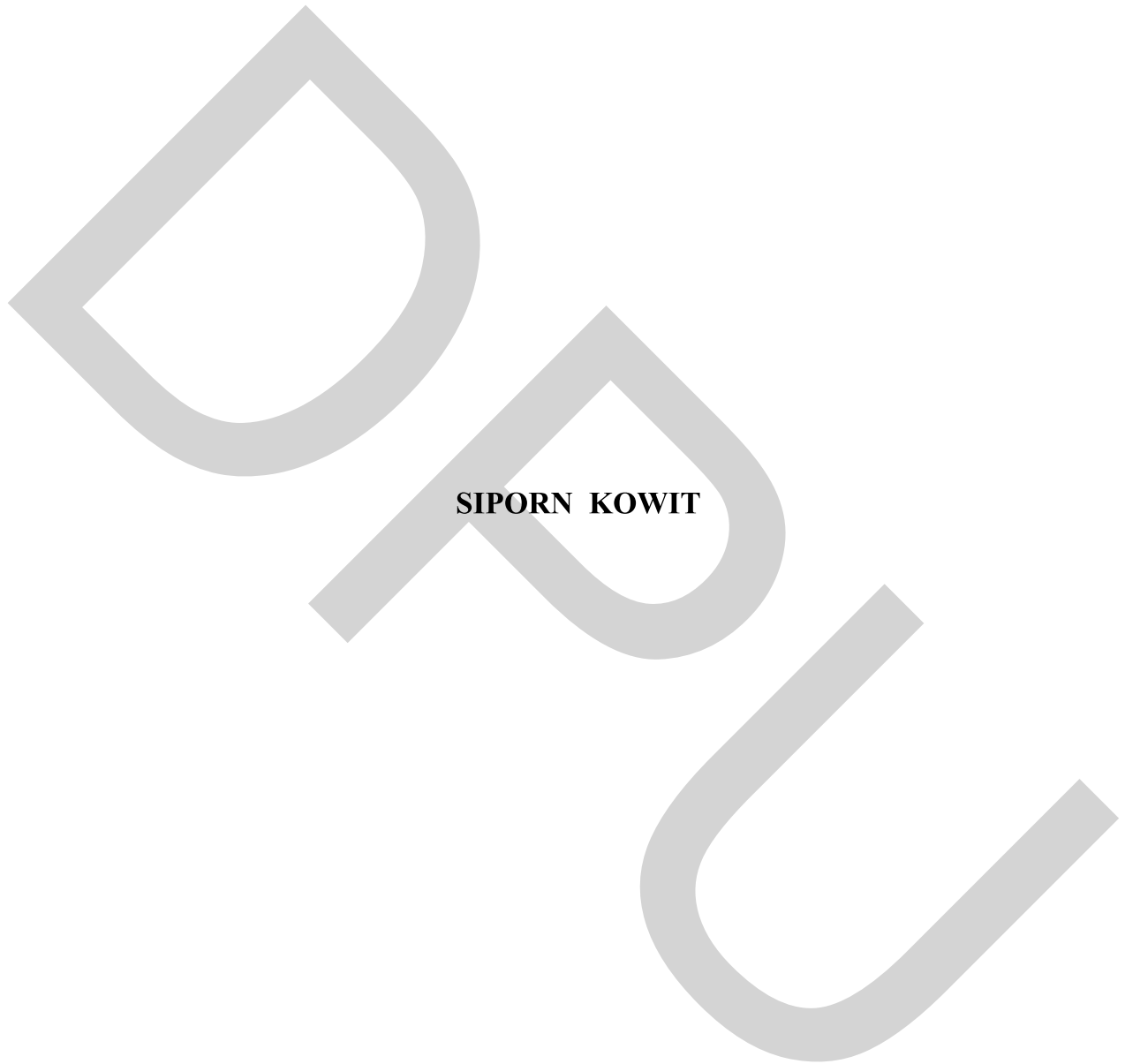

ศิพร โกวิท

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชานิติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์

พ.ศ. 2551

THE OBJECTIVITY OF INVESTIGATION

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements

for the Degree of Master of Laws

Department of Law

Graduate School, Dhurakij Pundit University

2008

กิตติกรรมประกาศ

การจัดทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้เขียนขอขอบพระคุณอย่างสูงต่อท่านอาจารย์ ดร.อุทัย อาทิวชา อาจารย์ที่ปรึกษา ที่ได้กรุณาสละเวลาอันมีค่าคอยช่วยเหลือให้คำปรึกษาและข้อเสนอแนะต่าง ๆ จนทำให้ผู้เขียนสามารถเรียบเรียงวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ออกมาได้เป็นผลสำเร็จ

ขอขอบพระคุณอย่างสูงต่อท่านศาสตราจารย์ ดร.คณิต ฒ นคร ประธานกรรมการสอบ วิทยานิพนธ์ ท่านรองศาสตราจารย์ ดร.อุดม รัฐอมฤต ท่านรองศาสตราจารย์ ดร.สุรศักดิ์ ลิขสิทธิ์วัฒนกุล ที่ได้ร่วมเป็นกรรมการและกรุณาให้ข้อเสนอแนะและชี้แนะแนวทางในการปรับปรุงวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ขอขอบคุณเพื่อน ๆ พี่ ๆ ทุกคน ไม่ว่าจะเป็น น้องเอ, พี่นก, กุ้ง, ก้อย, พี่เป็ยก, น้องเที่ยง, น้องโมทย์, น้องไผ่, รong ๆ ณ, ผกก.นพ, ปอ และอีกหลายท่านที่ไม่ได้เอ่ยนามที่ให้ความ สนับสนุนช่วยเหลือผู้เขียนในทุก ๆ ด้าน ทั้งการค้นคว้าข้อมูลต่าง ๆ และให้กำลังใจผู้เขียนโดยตลอด โดยเฉพาะน้องเอที่ดูแลผู้เขียนในทุกกระบวนการการทำวิทยานิพนธ์ ตั้งแต่เริ่มเสนอหัวข้อจนกระทั่ง เป็นรูปเล่มวิทยานิพนธ์ฉบับนี้

วิทยานิพนธ์นี้ไม่ว่าจะสำเร็จลงได้ หากผู้เขียนไม่ได้รับกำลังใจสนับสนุนจากพ่อกับ แม่ป๊าก, ป้ากับแม่, พี่คมและน้อง ๆ ทุกคนในครอบครัวที่คอยให้กำลังใจสนับสนุนผลักดันและ ช่วยเหลือในการจัดทำวิทยานิพนธ์ในครั้งนี้จนสำเร็จสมความมุ่งหมาย ขอขอบคุณลูกหยีที่ให้เวลาและ พลังใจอันสำคัญแก่ผู้เขียนให้สามารถทำวิทยานิพนธ์จนสำเร็จ

ส่วนดีและคุณค่าของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ หากมี ผู้เขียนขอขอบพระคุณแด่บุพการี ครุบาอาจารย์ และผู้มีพระคุณทุกท่าน ส่วนข้อบกพร่องใด ๆ ผู้เขียนขอน้อมรับไว้แต่ผู้เดียว

ศิพร โกวิท

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	๗
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	๖
กิตติกรรมประกาศ.....	๗
บทที่	
1. บทนำ.....	1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา.....	3
1.3 สมมติฐานของการศึกษา.....	3
1.4 ขอบเขตของการศึกษา.....	4
1.5 วิธีการศึกษา.....	4
1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	4
2. ความเป็นภาวะวิสัยของการสอบสวนคดีอาญา.....	5
2.1 ความหมายของภาวะวิสัย.....	5
2.2 ความหมายของการสอบสวน.....	6
2.3 การสอบสวนที่เป็นภาวะวิสัยในระบบการดำเนินคดีอาญา.....	8
2.3.1 การสอบสวนเป็นการค้นหาความจริงชั้นเจ้าพนักงาน.....	8
2.3.2 ความเป็นภาวะวิสัยของพนักงานสอบสวน.....	12
2.3.3 บทบาทของพนักงานอัยการที่สนับสนุนความเป็น ภาวะวิสัยของการสอบสวน.....	21
2.4 ลักษณะของการสอบสวนที่เป็นภาวะวิสัย.....	26
2.4.1 การสอบสวนที่มีความเป็นกลาง.....	26
2.4.2 การสอบสวนที่มีความเป็นอิสระ.....	29
2.4.3 การสอบสวนที่รวดเร็ว.....	30
2.4.4 การสอบสวนที่ชอบด้วยกฎหมาย.....	32
2.4.5 การสอบสวนด้วยความซื่อสัตย์สุจริต.....	38

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
3. บทบาทของพนักงานสอบสวนในการสอบสวนที่เป็นภาวะวิสัย.....	42
3.1 พนักงานสอบสวนกับหลักการสอบสวนคดีอาญา.....	42
3.1.1 ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540.....	42
3.1.2 ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา.....	50
3.1.3 ระเบียบการตำรวจเกี่ยวกับคดี.....	68
3.1.4 จรรยาบรรณพนักงานสอบสวน.....	72
3.2 การตรวจสอบความสมบูรณ์และความชอบด้วยกฎหมาย ของการสอบสวน.....	74
3.2.1 การตรวจสอบควบคุมภายใน.....	75
3.2.2 การตรวจสอบจากภายนอก.....	77
3.3 บทบาทของพนักงานสอบสวนในต่างประเทศ.....	84
3.1.1 ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540.....	84
3.1.2 พนักงานสอบสวนในประเทศญี่ปุ่น.....	92
4. วิเคราะห์ความเป็นภาวะวิสัยและปัญหาในการสอบสวนของ พนักงานสอบสวน.....	103
4.1 ปัจจัยที่ส่งผลต่อความเป็นภาวะวิสัยของพนักงานสอบสวน.....	103
4.1.1 ทักษะคติในการทำงานของพนักงานสอบสวน.....	103
4.1.2 ระยะเวลาในการสอบสวน.....	105
4.1.3 สวัสดิการและค่าตอบแทน.....	106
4.2 วิเคราะห์ปัญหาในการสอบสวนของพนักงานสอบสวน.....	108
4.2.1 ปัญหาจากการใช้อำนาจของพนักงานสอบสวน.....	108
4.2.2 ปัญหาการถูกแทรกแซงการปฏิบัติหน้าที่ของ พนักงานสอบสวน.....	114
4.2.3 ปัญหาปริมาณสำนวนการสอบสวนในความรับผิดชอบ ของพนักงานสอบสวน.....	115
5. บทสรุปและข้อเสนอแนะ.....	117
5.1 บทสรุป.....	117

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
5.2 ข้อเสนอแนะ.....	117
บรรณานุกรม.....	119
ภาคผนวก.....	122
ประวัติผู้เขียน.....	141

หัวข้อวิทยานิพนธ์	ความเป็นภาวะวิสัยของการสอบสวน
ชื่อผู้เขียน	ศิพร โกวิท
อาจารย์ที่ปรึกษา	ดร. อุทัย อาทิวะช
สาขาวิชา	นิติศาสตร์ (กฎหมายอาญาและกระบวนการยุติธรรมทางอาญา)
ปีการศึกษา	2550

บทคัดย่อ

ความเป็นภาวะวิสัย หมายถึง ความเป็นกลาง ความเป็นอิสระ ความละเอียดถี่ถ้วน ความสมบูรณ์ การสิ้นกระแสความ ไม่มีฉันทาคติ ความเป็นภาวะวิสัยของการสอบสวนคดีอาญา จึงหมายถึงการดำเนินคดีอาญาที่พึงกระทำ พึงปฏิบัติในฐานะเจ้าพนักงานในกระบวนการยุติธรรม การสอบสวนคดีอาญา เป็นต้นสายของการดำเนินคดีอาญา เป็นเงื่อนไขให้อำนาจแก่พนักงานอัยการฟ้องคดีในการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ โดยมีพนักงานสอบสวนเป็นผู้มีอำนาจหน้าที่ในการเริ่มดำเนินคดี ทั้งมีหน้าที่รวบรวมพยานหลักฐานและมีอำนาจใช้มาตรการบังคับ อันได้แก่ การจับ การค้น การควบคุม เป็นต้น

พนักงานสอบสวนซึ่งเป็นเจ้าพนักงานของรัฐจึงต้องวางตัวเป็นกลาง ดำเนินคดีด้วยความชอบธรรม มีความเป็นภาวะวิสัย แต่จากการศึกษาพบว่า มีการร้องเรียน ร้องทุกข์กล่าวโทษ หรือการดำเนินคดีทั้งทางอาญาและทางวินัยเกี่ยวกับการปฏิบัติหน้าที่มีชอบของพนักงานสอบสวน ทั้งในเรื่องการแสวงหาพยานหลักฐานที่มีชอบ การสอบสวนที่ใช้อำนาจเกินขอบเขตจนเป็นการละเมิดต่อสิทธิเสรีภาพของบุคคล การแสวงหาประโยชน์ที่มิควรได้จากผู้ต้องหาหรือผู้เสียหาย ตลอดจนการกระทำอื่นใดที่แสดงถึงความไม่เป็นกลางในการปฏิบัติหน้าที่ของพนักงานสอบสวน อันทำให้การสอบสวนไม่เป็นภาวะวิสัย

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ จึงได้ศึกษาถึงบทบาทและอำนาจหน้าที่ของพนักงานสอบสวนในกระบวนการสอบสวน ปัญหาและอุปสรรคที่ทำให้การสอบสวนไม่เป็นภาวะวิสัย พบว่า การที่พนักงานสอบสวนมีอำนาจในการสอบสวนรวบรวมพยานหลักฐาน รวมถึงการใช้มาตรการบังคับต่าง ๆ นั้น ยังขาดมาตรการในการควบคุมโดยองค์กรภายนอกที่มีประสิทธิภาพ จึงทำให้พนักงานสอบสวนใช้อำนาจเกินขอบเขตที่กฎหมายกำหนด และการสอบสวนโดยพนักงานสอบสวนซึ่งเป็นเจ้าหน้าที่ตำรวจ ภายใต้การควบคุมบังคับบัญชาของสำนักงานตำรวจแห่งชาตินั้น ยังไม่มีความเป็นอิสระอย่างแท้จริง การปฏิบัติหน้าที่ยังคงอยู่ภายใต้อิทธิพลทางการเมือง ทำให้การสอบสวนถูกแทรกแซงได้โดยง่าย ทั้งระยะเวลาที่เป็นกรอบควบคุมการทำงานของพนักงานสอบสวนให้ต้องทำการ

สอบสวนให้เสร็จภายในกำหนดระยะเวลา การที่ต้องสอบสวนอย่างรวดเร็ว ต่อเนื่อง และเป็นธรรมเนียม ต้องมีความรอบคอบ ใ้ความพยายาม ใ้รู้ความสามารถ เพื่อความสมบูรณ์และละเอียดรอบคอบ ของสำนวนการสอบสวน และใ้ความเป็นธรรมเนียมแก่ผู้ถูกกล่าวหาและผู้เสียหาย เมื่อประกอบกับ ปริมาณสำนวนคดีในความรับผิดชอบของพนักงานสอบสวนแต่ละคนที่มีจำนวนมาก การสอบสวน ที่ถูกวางหลักใ้ต้องรวดเร็วและเป็นธรรมเนียม การเร่งรัดในการสอบสวนจึงส่งผลต่อความเป็นภาวะวิสัย ของการสอบสวน

ดังนั้น เพื่อความเป็นภาวะวิสัยของการสอบสวนที่จะมีผลโดยตรงกับผลแห่งคดีว่าจะ สามารถค้นหาความจริงในเรื่องนั้น ๆ ได้อย่างถูกต้อง และสามารถรวบรวมพยานหลักฐานมาใ้ ในสำนวนการสอบสวนได้อย่างครบถ้วน จึงควรที่จะมีใ้มีพนักงานอัยการใ้ร่วมการสอบสวน หรือหามาตรการควบคุมจากภายนอกที่มีประสิทธิภาพ อันจะใ้ใ้การสอบสวนเป็นไปด้วยความ รอบคอบและมีความผิดพลาดน้อยที่สุดเพื่อความเป็นภาวะวิสัยของการสอบสวน

Thesis Title	The objectivity of investigation
Author	Siporn Kowit
Thesis Advisor	Dr. Uthai Arthivech
Department	Law
Academic Year	2007

ABSTRACT

The objectivity has its meaning of being neutral, independence, exhaustive. It also means integrity, completeness and non-bias. The objectivity of investigation especially in the criminal case is therefore meant to be an appropriate criminal lawsuit that the official officers in the justice should have acted.

The criminal case investigation can be seen as the origin of the criminal lawsuit since it provides the conditional authority to the prosecutor in order to prosecute the criminal lawsuit on behalf of the state. The inquiry officer is the person who is in charge of initiating the case, collecting all relevant evidences for them. They also have the power to enforce the measurement for instance arrest, search and retain etc.

The inquiry officers who are also the state personal have to position themselves neutrally and prosecute the case with their legitimacy and objectivity. However, the study has come across that there are many petitions and complains to the inquiry officers. It is even going beyond that by having more criminal lawsuit and discipline case from the abusive discharge to the inquiry officers suing that the collection of evidences is illegitimate as well as the investigation has been done excessively to the legal limitation. The mentioned actions have led to the violation of the liberty and rights of individuals. Furthermore, the inquiry officers have normally been charged that they are acquiring the benefit in which they should not have obtained from the accused or sufferer. This is also included the complaint on the bias behavior in the inquiry officers which in turn generate the non – objectivity of the investigation.

This thesis has studied into the role, authority and function of the inquiry officers who is in charge in the investigation procedure. It also touches upon the problems, barrier that influent the investigation to be in the position of non – objectivity. The study have concluded that the

inquiry officers have the authority to investigate, collect the evidence and also some compulsory measurements without the proper check and balance system by the external organization. Without this control, the inquiry officers tend to exert their power over the legal limitation. Furthermore, the investigation done by the inquiry officers who are also a police under the Royal Thai Police is still not in fact independent since it is still effected and influenced enormously by the politic. This, in turn, makes the investigation to be intervened easily.

Moreover, the time frame forces the inquiry officers to finish their investigation in time where the inquiry officers have to do it continually, fairly and cautiously also put more pressure to the inquiry officers. Besides, the quantity of the cases that the inquiry officers have to look after is out number to the personal so that it makes a huge burden to each inquiry officer and therefore creates a pressure to their objectivity.

As a result of that, to make sure that the objectivity that link directly to the outcome of the case has been truly created, the prosecutor should have brought in to join the investigation or at least setting up the effective check and balance system with the external organization. These will ensure that the investigation can be done effectively with less error and hence create the objectivity of the investigation in the end.

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความสำคัญและความเป็นมาของปัญหา

การสอบสวนเป็นต้นสายของกระบวนการยุติธรรม พนักงานสอบสวนเป็นองคาพยพที่สำคัญไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าหน่วยงานอื่นในกระบวนการยุติธรรม พนักงานสอบสวนซึ่งมีอำนาจหน้าที่ในการเริ่มดำเนินคดีอาญา และมีอำนาจหน้าที่รวบรวมพยานหลักฐานใช้มาตรการบังคับอันได้แก่ การจับ การค้น เป็นต้น อำนาจสอบสวนจึงมีความสำคัญ และเป็นเงื่อนไขในการเริ่มต้นดำเนินคดีอาญาโดยรัฐตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา การสอบสวนจึงเป็นขั้นตอนสำคัญในการกำหนดข้อหา การวางรูปคดี และการรวบรวมพยานหลักฐานเพื่อพิสูจน์ความผิดหรือบริสุทธิ์ของผู้ต้องหา

แต่จากสถานการณ์ปัจจุบัน มีการร้องเรียน ร้องทุกข์ กล่าวโทษ หรือการดำเนินคดีทั้งทางอาญาและวินัยเกี่ยวกับการปฏิบัติหน้าที่มิชอบของพนักงานสอบสวนที่ปรากฏ ทั้งในเรื่องการแสวงหาพยานหลักฐานที่มิชอบ, การสอบสวนที่ใช้อำนาจเกินขอบเขตจนเป็นการละเมิดต่อสิทธิเสรีภาพของบุคคล, การแสวงหาประโยชน์ที่มิควรได้จากผู้ต้องหาหรือผู้เสียหาย ตลอดจนการกระทำอื่นใดที่แสดงถึงความไม่เป็นกลางในการปฏิบัติหน้าที่ของพนักงานสอบสวน ปรากฏเป็นรายละเอียดข้อมูลที่พนักงานสอบสวนถูกร้องเรียนและถูกดำเนินการทางวินัย ในปี 2550 ว่า รับคำร้องทุกข์หรือสอบสวนคดีอาญาล่าช้า เป็นจำนวน 318 ราย, สอบสวนคดีอาญาหรือปฏิบัติหน้าที่บกพร่อง จำนวน 174 ราย, ถูกร้องเรียนว่าไม่ได้รับความเป็นธรรม จำนวน 47 ราย และเรียกปรับเงินเพื่อให้การช่วยเหลือทางคดี 49 ราย และเพียงระยะเวลาจากเดือนมกราคม 2551 ถึงเดือนมีนาคม 2551 มีข้อมูลที่พนักงานสอบสวนถูกร้องเรียนและถูกดำเนินการทางวินัย รายงานว่า รับคำร้องทุกข์หรือสอบสวนคดีอาญาล่าช้า เป็นจำนวน 26 ราย, สอบสวนคดีอาญาหรือปฏิบัติหน้าที่บกพร่อง จำนวน 13 ราย, ถูกร้องเรียนว่าไม่ได้รับความเป็นธรรม จำนวน 5 ราย และเรียกปรับเงินเพื่อให้การช่วยเหลือทางคดี 1 ราย¹ และที่ไม่ปรากฏให้เห็นเนื่องจากการไม่มีการร้องเรียน หรือร้องทุกข์กล่าวโทษขึ้นมา หรือมีการร้องเรียนแล้วมีการสืบสวนข้อเท็จจริง ไม่มีพยานหลักฐานที่แสดงชัดเจนว่าพนักงานสอบสวนปฏิบัติหน้าที่ มิชอบอย่างไร ก็จะไม่ปรากฏเป็นคดีอาญาหรือไม่เป็นความผิดทางวินัย เช่น การกระทำที่ไม่เป็นกลางของพนักงานสอบสวน, การแสวงหาพยานหลักฐานเพื่อพิสูจน์ความผิดของผู้ต้องหาเพียงอย่างเดียว

¹ สำนักงานตำรวจแห่งชาติ. สรุปรายงานภายในกองวินัย. (2551).

ซึ่งขัดกับเจตนารมณ์อันแท้จริงของการสอบสวน, ความไม่กระตือรือร้นในการปฏิบัติหน้าที่² ต่าง ๆ เหล่านี้ ล้วนส่งผลด้านลบในความรู้สึกของประชาชนที่มีต่อพนักงานสอบสวน เกิดวิกฤตศรัทธาต่อหน่วยงานและกระบวนการยุติธรรม ทั้งที่พนักงานสอบสวนต้องเป็นที่พึ่งอันดับแรกของประชาชน ในกระบวนการยุติธรรม ต้องอำนวยความสะดวกแก่ทุกฝ่าย ไม่ว่าจะเป็นผู้เสียหาย หรือผู้ถูกกล่าวหา ก็ตาม การกิจของพนักงานสอบสวนจึงต้องอาศัยทั้งความรู้ความสามารถ และความเป็นภาวะวิสัย (Objectivity)

ความเป็นภาวะวิสัยของเจ้าพนักงานในกระบวนการยุติธรรม คือ การดำเนินคดีอาญา ที่พึงกระทำ พึงปฏิบัติในฐานะเจ้าพนักงาน จากการที่พนักงานสอบสวนเป็นเจ้าพนักงานตำรวจ การใช้ดุลพินิจในการแสวงหาพยานหลักฐานเพื่อรวบรวมไว้ในสำนวนการสอบสวนแล้วดำเนินคดีต่อไปนั้น เป็นการใช้ดุลพินิจอย่างกว้างขวาง เพื่อสามารถปราบปรามอาชญากรรมและรักษาความสงบเรียบร้อยของสังคม พนักงานสอบสวนจึงมักให้ความสำคัญกับการนำตัวผู้กระทำผิดมาลงโทษ การรวบรวมพยานหลักฐานจึงเน้นไปที่การแสวงหาพยานหลักฐาน เพื่อพิสูจน์ความผิดของผู้ถูกกล่าวหา ทั้งที่หลักการสอบสวนนั้น พนักงานสอบสวนจะต้องรวบรวมพยานหลักฐานทุกชนิดเกี่ยวกับการกระทำความผิดที่ถูกกล่าวหา และเพื่อที่จะรู้ตัวผู้กระทำความผิด และพิสูจน์ให้เห็นความผิด เพื่อให้ได้ความจริงต่อกระบวนการพิจารณาในชั้นศาล พนักงานสอบสวนจะรวบรวมพยานหลักฐานเพียงเพื่อใช้ยื่นผู้ต้องหาเพียงอย่างเดียวไม่ได้ แต่ต้องคำนึงถึงพยานหลักฐานที่เป็นผลดีแก่ผู้ต้องหาด้วย รวมทั้งพยานหลักฐานที่เกี่ยวกับเหตุบรรเทาโทษของผู้ต้องหา³ เนื่องจากการหลักดำเนินคดีอาญาเป็นหลักฟังความทุกฝ่าย ผู้ถูกกล่าวหาเป็นประธานในคดี มีสิทธิต่าง ๆ ในการต่อสู้คดีได้อย่างเต็มที่⁴ พนักงานสอบสวนซึ่งเป็นเจ้าพนักงานของรัฐจึงต้องวางตัวเป็นกลาง ดำเนินคดีด้วยความชอบธรรม แต่ในทางปฏิบัติพบว่าขั้นตอนหรือแนวทางการปฏิบัติงานต่าง ๆ ของพนักงานสอบสวนยังไม่มี การปรับเปลี่ยนไปในแนวทางดังกล่าวแต่อย่างใด ยังไม่มีความชัดเจนในการสั่งการของสำนักงาน ตำรวจแห่งชาติที่มีถึงพนักงานสอบสวน เป็นเรื่องที่พนักงานสอบสวนต้องแก้ไขแนวทางการปฏิบัติหน้าที่ด้วยตนเอง⁵ ทั้งการใช้มาตรการบังคับต่างๆของพนักงานสอบสวนในการสอบสวนและแสวงหาพยานหลักฐาน ได้แก่ การจับ การค้น การควบคุมตัวระหว่างสอบสวน ก็ไม่มีองค์กรหรือหน่วยงาน

² มีชัย ฤชุพันธุ์. (2544). “พนักงานสอบสวนในอุดมคติ.” รวมปาฐกถาพิเศษในการสัมมนาของสำนักงานตำรวจแห่งชาติ.

³ คณิศ ฌ นคร ก (2549). กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา. หน้า 432.

⁴ คณิศ ฌ นคร. เล่มเดิม. หน้า 64.

⁵ เบญจพล จันทวรรณ. พนักงานสอบสวนรู้หรือไม่ว่าการสอบสวนคดีอาญากำลังเปลี่ยนไป.

อื่นเข้าควบคุมตรวจสอบได้ การสอบสวนที่กระทบสิทธิเสรีภาพของประชาชน ส่งผลกระทบต่อความเป็นภาวะวิสัยของการสอบสวน และทัศนคติของประชาชนต่อเจ้าพนักงานตำรวจ

การสอบสวนโดยพนักงานสอบสวน ซึ่งเป็นเจ้าพนักงานตำรวจ มีหน้าที่อำนวยความสะดวก ยุติธรรมนั้น หากการปฏิบัติหน้าที่ในการสอบสวนโดยชอบด้วยกระบวนการและขั้นตอน มีความเป็นภาวะวิสัย การสอบสวนจึงเป็นจุดเริ่มต้นคดีที่มีผลไปสู่การบรรยายฟ้องคดีอาญาของพนักงานอัยการโดยได้รับการกลั่นกรองมาอย่างเป็นธรรมในชั้นสอบสวน ส่งผลถึงความเชื่อมั่นศรัทธาของประชาชนต่อกระบวนการยุติธรรม จึงสมควรที่จะมีการศึกษาว่าการดำเนินคดีอย่างมีภาวะวิสัยของพนักงานสอบสวนนั้น ควรเป็นอย่างไร มีผลดี ผลกระทบอย่างไรต่อการดำเนินคดีอาญา สาเหตุปัจจัยที่ทำให้การสอบสวนคดีอาญาไม่เป็นภาวะวิสัย และควรมีแนวทางแก้ไขอย่างไรให้การสอบสวนมีความเป็นภาวะวิสัย

1.2 วัตถุประสงค์ในการศึกษา

1.2.1 เพื่อศึกษาความสำคัญของความเป็นภาวะวิสัยของการสอบสวน ต่อระบบการดำเนินคดีอาญา

1.2.2 เพื่อศึกษาถึงแนวความคิดและหลักเกณฑ์ของพนักงานสอบสวน ในการสอบสวนรวบรวมพยานหลักฐาน และการตรวจสอบความถูกต้องในการสอบสวนคดีอาญา

1.2.3 เพื่อศึกษาบทบาทและอำนาจหน้าที่ของพนักงานสอบสวน ในกระบวนการสอบสวน ตลอดจนปัญหาและอุปสรรคที่ทำให้การสอบสวนไม่เป็นภาวะวิสัย

1.3 สมมติฐานในการศึกษา

ความเป็นภาวะวิสัยในการดำเนินคดีอาญา หมายถึง ความเป็นกลาง ความเป็นอิสระ เป็นการดำเนินคดีอาญาที่พึงปฏิบัติในฐานะเป็นเจ้าพนักงานในกระบวนการยุติธรรม เมื่อพนักงานสอบสวนเป็นผู้เริ่มต้นดำเนินคดีอาญา จึงมีบทบาทสำคัญในการกำหนดข้อหา การวางรูปคดี และการรวบรวมพยานหลักฐานเพื่อพิสูจน์ความผิดหรือบริสุทธิ์ของผู้ต้องหา พนักงานสอบสวนจึงมีอำนาจอย่างกว้างขวางในการสอบสวน และด้วยเหตุที่การใช้อำนาจสอบสวน การใช้มาตรการบังคับ เพื่อให้ได้มาซึ่งพยานหลักฐานของพนักงานสอบสวน ที่อาจเกิดการกระทบต่อสิทธิเสรีภาพของประชาชน และอำนาจอย่างกว้างขวางในการรวบรวมพยานหลักฐานของพนักงานสอบสวนนี้ต้องมีการพิจารณาอย่างรอบคอบและเป็นธรรมแก่ผู้ที่เกี่ยวข้องในคดีทุกฝ่าย แต่ปัญหาและอุปสรรคหลายประการในการปฏิบัติหน้าที่ของพนักงานสอบสวนที่ส่งผลให้การสอบสวนขาดความเป็นภาวะวิสัย ทั้งปัจจัยภายนอก ได้แก่ การแทรกแซงการสอบสวน กฎหมาย ระเบียบหรือข้อบังคับในการ

สอบสวน หรือปัจจัยภายในที่เกี่ยวกับทัศนคติ ความรู้ความสามารถ ความละเอียดรอบคอบของพนักงานสอบสวน ต่าง ๆ เหล่านี้ ล้วนส่งผลต่อความเป็นภาวะวิสัยในการสอบสวนทั้งสิ้น ดังนั้น การที่ทราบถึงสาเหตุและปัจจัยที่ทำให้การสอบสวนไม่เป็นภาวะวิสัย ก็จะสามารถหาแนวทางแก้ไข ปัญหาและอุปสรรคเหล่านั้นได้ เพื่อให้การสอบสวนมีความเป็นภาวะวิสัยมากขึ้น

1.4 ขอบเขตของการศึกษา

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้มุ่งศึกษาถึงความสำคัญ จุดมุ่งหมายของการสอบสวน การใช้อำนาจหน้าที่ของพนักงานสอบสวน อย่างเป็นภาวะวิสัย นำเสนอถึงปัญหาความเป็นภาวะวิสัยของการสอบสวนของพนักงานสอบสวน ซึ่งเป็นเจ้าพนักงานตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา อันมีหน้าที่โดยตรงในการสอบสวนและรวบรวมพยานหลักฐาน รวมทั้งเสนอแนวทางแก้ไขปัญหาคือข้อขัดข้อง เพื่อให้พนักงานสอบสวนได้ทำหน้าที่ของตนได้อย่างเป็นภาวะวิสัย อันเป็นบทบาทที่พนักงานสอบสวนพึงต้องกระทำ

1.5 วิธีการศึกษา

เป็นการศึกษาโดยทำการศึกษาค้นคว้าเชิงคุณภาพ โดยใช้วิธีการศึกษาค้นคว้าจากเอกสาร (Documentary Research) จากบทความทางวิชาการต่าง ๆ ทั้งของไทยและต่างประเทศ เอกสารประกอบการสัมมนา วิทยานิพนธ์ ข้อมูลที่เผยแพร่ทางอินเทอร์เน็ต คำพิพากษาศาลฎีกา และนำข้อมูลต่าง ๆ มาวิเคราะห์อย่างเป็นระบบ

1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1.6.1 ทำให้ทราบถึงความสำคัญของความเป็นภาวะวิสัยของการสอบสวน ต่อระบบการดำเนินคดีอาญา

1.6.2 ทำให้ทราบถึงแนวความคิดและหลักเกณฑ์ของพนักงานสอบสวน ในการสอบสวนรวบรวมพยานหลักฐาน และการตรวจสอบความถูกต้องในการสอบสวนคดีอาญา

1.6.3 ทำให้ทราบถึงบทบาทและอำนาจหน้าที่ของพนักงานสอบสวน ในกระบวนการสอบสวน ตลอดจนปัญหาและอุปสรรคที่ทำให้การสอบสวนไม่เป็นภาวะวิสัย

บทที่ 2

แนวความคิดและหลักการในการสอบสวนคดีอาญา

การดำเนินคดีอาญา มีวิวัฒนาการมาจากระบบการดำเนินคดีอาญาที่ไม่คำนึงถึงสิทธิมนุษยชน จนสู่ระบบการดำเนินคดีอาญาที่เกิดหลักเกณฑ์วิธีพิจารณาความอาญาสมัยใหม่ ซึ่งใช้ระบบกล่าวหา เป็นระบบที่มีการแยกหน้าที่สอบสวนฟ้องร้อง และหน้าที่พิจารณาพิพากษาคดีออกจากกัน ให้องค์กรในการดำเนินคดีอาญาที่ต่างหากจากกันเป็นผู้ทำหน้าที่ทั้งสอง และยกฐานะของผู้ถูกกล่าวหา (ผู้ต้องหาและจำเลย) จาก “กรรมในคดี” เป็น “ประธานในคดี” และให้สิทธิต่าง ๆ แก่ผู้ถูกกล่าวหา เปิดโอกาสให้ต่อสู้คดีได้อย่างเต็มที่ ตามหลักฟังความทุกฝ่าย ผู้ถูกกล่าวหาต้องทราบว่าเขาถูกกล่าวหาว่าอย่างไร เพื่อให้มีโอกาสแก้ข้อกล่าวหาในชั้นเจ้าพนักงาน หรือให้การแก้ข้อหาในฟ้องในชั้นศาลได้อย่างถูกต้อง การดำเนินคดีอาญาโดยรัฐตามขั้นตอน เริ่มต้นที่การสอบสวน เพื่อเป็นการค้นหาข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการกระทำของผู้ต้องหา และข้อเท็จจริงเกี่ยวกับตัวผู้ต้องหา การสอบสวนคดีอาญา จึงมีแนวคิดและหลักการในการสอบสวนดังจะกล่าวต่อไป

2.1 ความหมายของภาวะวิสัย

คำว่า “ภาวะวิสัย” ตรงกับคำภาษาอังกฤษคำว่า “objectivity” ซึ่งมีการให้ความหมายไว้ดังนี้

Objectivity (n.) judgment based on observable phenomena and uninfluenced by emotion or personal prejudices¹

Objectivity หมายถึง การยึดวัตถุวิสัย, ข้อเท็จจริงภายนอก, ความเป็นรูปธรรม²

Objective หมายถึง เป้าหมาย, วัตถุประสงค์, เป้า, จุดประสงค์, เกี่ยวกับรูปธรรมเกี่ยวกับวัตถุสิ่งของ, เป็นจริง ไม่ลำเอียง ไม่มีอคติ เกี่ยวกับภาวะวิสัย³

Objective หมายถึง ภาวะวิสัย คือความเป็นกลาง ไม่เป็นการมองผ่านสายตาแต่ละบุคคล ตรงข้ามกับคำว่า Subjective ซึ่งหมายถึง เชิงอัตวิสัย คือ การอ้างอิงอยู่กับความคิดส่วนบุคคลของคนใดคนหนึ่ง การมองสิ่งต่าง ๆ ผ่านสายตาของแต่ละบุคคล⁴

¹ <http://www.siamdic.com>.

² แหล่งเดิม.

³ แหล่งเดิม.

Objective หมายถึง จุดประสงค์, เป้าหมาย, ไม่ลำเอียง, ยุติธรรม, ไม่เอาความรู้สึกหรือความเห็นส่วนตัวเข้ามาเกี่ยวข้อง⁴

Objectivity หมายถึง อย่างยุติธรรม, อย่างไม่ลำเอียง, ไม่เอาความรู้สึกส่วนตัวเข้ามาเกี่ยวข้อง⁵

Objectivity หมายถึง ลัทธิวัตถุนิยม ความเป็นจริง ความเป็นรูปธรรม ภาวะวิสัย⁷

วัตถุนิยม หรือภาวะวิสัย คือการศึกษาปรากฏการณ์ (Phenomenal) ต่าง ๆ โดยพยายามตัดอารมณ์ หรือความรู้สึกที่อาจทำให้ผลของการศึกษาผิดแผกจากสภาพที่เป็นจริง วิธีการใช้ประโยชน์ทางรัฐศาสตร์ คือ ผู้ศึกษาต้องวางตัวเป็นกลาง แม้นจะไม่เห็นด้วยหรือไม่ชอบปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น

วัตถุนิยม หรือภาวะวิสัย คือภาวะที่เป็นอยู่ หรือมีอยู่ หรือถือว่าเป็นอยู่ มีอยู่ภายนอกโดยไม่ขึ้นกับจิต หรือการรับรู้ของผู้ใด ความเป็นจริง การเป็นอิสระ ไม่ขึ้นกับผู้ใด เป็นกลาง ไม่ลำเอียง ไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใด ตรงข้ามกับคำว่า อัตวิสัย ซึ่งหมายถึง การมองเห็นสิ่งต่าง ๆ โดยมีอคติตัดสินคุณค่าตามความรู้สึกส่วนตัว⁸

ภาวะวิสัย (Objectivity) จึงหมายถึง ความเป็นอิสระ ไม่ขึ้นกับผู้ใด ความละเอียดถี่ถ้วน ความสมบูรณ์ตามความเป็นจริง การสิ้นกระแสความ การไม่มีฉันทาคติ การปฏิบัติตามเนื้อผ้า ฉะนั้นจึงให้ความหมายได้ว่า การดำเนินคดีอาญาที่พึงกระทำ พึงปฏิบัติในฐานะเจ้าพนักงาน⁹

2.2 ความหมายของการสอบสวน

“การสอบสวน” ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 2 (11) ได้ให้นิยามไว้ว่า “การสอบสวน หมายความว่า การรวบรวมพยานหลักฐานและการดำเนินการทั้งหลายอันตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายนี้ซึ่งพนักงานสอบสวนได้ทำไปเกี่ยวกับความผิดที่กล่าวหา เพื่อที่จะทราบข้อเท็จจริงหรือพิสูจน์ความผิด และเพื่อจะเอาตัวผู้กระทำความผิดมาฟ้องลงโทษ” การสอบสวนจึงเป็นการกระทำโดยพนักงานสอบสวน เมื่อมีความผิดเกิดขึ้น แล้วมีผู้ร้องทุกข์หรือกล่าวโทษ พนักงานสอบสวนก็จะรวบรวมพยานหลักฐานและดำเนินการทั้งหลายเกี่ยวกับความผิดที่กล่าวหา เพื่อจะทราบ

⁴ <http://www.bkkonline.com>.

⁵ ตำราญ คำขี้. (2545). *พจนานุกรมอังกฤษไทย*. หน้า 514.

⁶ แหล่งเดิม.

⁷ วิชัย เชิดชูวิทยาศาสตร์ และคณะ. (2548). *พจนานุกรมอังกฤษไทย*. หน้า 588.

⁸ <http://www.plpp5.com>.

⁹ วัชรินทร์ ภาณุรัตน์. (2544). *บทบาทหน้าที่ของพนักงานอัยการในการดำเนินคดีอาญา*. หน้า 4.

ข้อเท็จจริงหรือพิสูจน์ความผิด และนำตัวผู้กระทำผิดมาฟ้องลงโทษ การสอบสวนจึงเป็นการรวบรวมพยานหลักฐานทั้งปวง

วัตถุประสงค์ของการสอบสวนคดีอาญา ก็เพื่อให้ทราบข้อเท็จจริงอันเป็นองค์ประกอบความผิดที่ถูกกล่าวหา เนื่องจากคดีอาญาต้องดำเนินการตามขั้นตอน มิฉะนั้นแล้ว ศาลจะไม่รับพิจารณา เพราะคดีอาญาเป็นคดีที่เกี่ยวกับสิทธิและเสรีภาพในร่างกายของบุคคลผู้ถูกกล่าวหาโดยตรง และเกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยของประชาชนส่วนรวม หากยอมให้มีการพิจารณาคดีโดยง่ายแล้ว จะเกิดความเสียหายแก่กระบวนการยุติธรรม โดยอาจนำเอาเรื่องที่ไม่มีความจริงมาฟ้อง ทำให้ผู้บริสุทธิ์ต้องเดือดร้อน เสียเวลาและค่าใช้จ่ายในการต่อสู้คดีโดยไม่จำเป็น มาตรา 120 จึงบัญญัติห้ามมิให้พนักงานอัยการฟ้องคดีต่อศาลโดยมิได้ทำการสอบสวนความผิดที่ถูกกล่าวหา และการสอบสวนคดีอาญา นอกจากป้องกันการกลั่นแกล้งผู้บริสุทธิ์มิให้ได้รับความเดือดร้อน ยังเป็นการรวบรวมพยานหลักฐานเพื่อพิสูจน์ข้อเท็จจริงในเรื่องที่ถูกกล่าวหาอีกด้วย

เมื่อพิจารณาประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 28 ได้บัญญัติให้ ทั้งพนักงานอัยการและผู้เสียหาย ต่างเป็นบุคคลที่มีอำนาจฟ้องคดีอาญาต่อศาลได้โดยในคดีที่ผู้เสียหายเป็นโจทก์ ไม่จำเป็นต้องมีการสอบสวนในความผิดนั้นก่อนแต่อย่างใด แต่คดีที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์ มาตรา 120 บัญญัติว่า “ห้ามมิให้พนักงานอัยการยื่นฟ้องคดีต่อศาล โดยมิได้มีการสอบสวนในความผิดนั้นก่อน” และตามแนวคำพิพากษาฎีกาที่วินิจฉัยถึงความสัมพันธ์ระหว่างการสอบสวนและอำนาจฟ้องของพนักงานอัยการตามมาตรา 120 นั้น หาใช่เพียงแต่มีการสอบสวนแล้วจะทำให้พนักงานอัยการมีอำนาจฟ้องไม่ หากแต่การสอบสวนต้องเป็นการสอบสวนที่ชอบด้วยกฎหมาย เพราะหากมีการสอบสวนแต่การสอบสวนไม่ชอบด้วยกฎหมายในส่วนที่เป็นสาระสำคัญ¹⁰ ศาลฎีกาได้วินิจฉัยเป็นบรรทัดฐานตลอดมาว่าเป็นการสอบสวนที่ไม่ชอบด้วยกฎหมาย ทำให้การสอบสวนเสียไปเท่ากับไม่มีการสอบสวนและส่งผลให้พนักงานอัยการไม่มีอำนาจฟ้อง

การสอบสวนต้องเป็นการค้นหาข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการกระทำของผู้ต้องหา และข้อเท็จจริงที่เกี่ยวกับตัวผู้ต้องหา ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา 131 บัญญัติว่า “ให้พนักงานสอบสวนรวบรวมพยานหลักฐานทุกชนิดเท่าที่สามารถจะทำได้ เพื่อประสงค์ทราบข้อเท็จจริงและพฤติการณ์ต่าง ๆ อันเกี่ยวกับความผิดที่ถูกกล่าวหา เพื่อจะรู้ตัวผู้กระทำความผิด และพิสูจน์ให้เห็นความผิดหรือความบริสุทธิ์ของผู้ต้องหา” และมาตรา 138 บัญญัติว่า “พนักงานสอบสวนมีอำนาจสอบสวนหรือส่งประเด็นไปสอบสวน เพื่อทราบความเป็นมาแห่งชีวิต และความประพฤติอันเป็นอาชญาของผู้ต้องหา แต่ต้องแจ้งให้ผู้ต้องหาทราบข้อความทุกข้อที่ได้มา” ซึ่งแสดงถึงว่า พนักงานสอบสวนต้องรวบรวมพยานหลักฐานทั้งที่เป็นผลดี ผลร้ายแก่ผู้ต้องหา รวมทั้งข้อเท็จจริงอื่น ๆ

¹⁰ ธานิศ เกสวพิทักษ์. (2550). คำอธิบายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ภาค 1-2. หน้า 108.

ที่เป็นประโยชน์ในการดำเนินคดีของพนักงานอัยการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งคือ ต้องรวบรวมพยานหลักฐานข้อเท็จจริงเพื่อให้พนักงานอัยการสั่งคดี

คดีอาญาที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์ฟ้องจำเลยนั้น เป็นระบบการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ ซึ่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ได้กำหนดให้มีเจ้าพนักงานในกระบวนการยุติธรรมฝ่ายต่าง ๆ ทำหน้าที่ร่วมกันในการค้นหาความจริงว่า ผู้ต้องหาผิดหรือบริสุทธิ์ โดยกำหนดให้มีพนักงานสอบสวนทำหน้าที่รวบรวมพยานหลักฐาน เมื่อพนักงานสอบสวนผู้รับผิดชอบเห็นว่าการสอบสวนเสร็จแล้ว ก็จะสรุปสำนวนทำความเห็น “ควรงดการสอบสวน” “ควรสั่งฟ้อง” หรือ “ควรสั่งไม่ฟ้อง” ส่งไปพร้อมกับสำนวนการสอบสวนยังพนักงานอัยการเพื่อพิจารณา หากพนักงานอัยการเห็นว่าสำนวนการสอบสวนยังขาดตกบกพร่อง ก็อาจมีคำสั่งให้พนักงานสอบสวนดำเนินการสอบสวนเพิ่มเติมหรือสั่งให้ส่งพยานคนใดมาให้ซักถามเพิ่มเติม เพื่อส่งต่อไป โดยอาจสั่งฟ้อง หรือสั่งไม่ฟ้องก็ได้ การที่กฎหมายได้กำหนดให้มีเจ้าพนักงานในกระบวนการยุติธรรมของรัฐหลายฝ่ายทำหน้าที่ร่วมกันค้นหาความจริงว่าผู้ต้องหาผิดหรือบริสุทธิ์ เพื่ออำนวยความสะดวกแก่ประชาชนได้ตั้งแต่ในชั้นสอบสวน กระบวนการสอบสวนและสรุปสำนวนพิจารณาสั่งฟ้องหรือสั่งไม่ฟ้อง จึงเป็นขั้นตอนการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐที่สำคัญ จะต้องปฏิบัติให้ถูกต้องครบถ้วนก่อนที่จะยื่นฟ้องคดีต่อศาล

เมื่อการสอบสวนเป็นการเริ่มต้นคดี การสอบสวนและการรวบรวมพยานหลักฐานจึงเป็นการกระทำเพื่อให้ได้ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการกระทำที่ถูกลงโทษ ต้องรวบรวมพยานหลักฐานที่เป็นผลดีแก่ผู้ต้องหาด้วย เพราะในคดีอาญานั้น ต้องตัดสินกันด้วยความจริง และการที่จะวินิจฉัยว่าสิ่งใดจริงหรือไม่ อย่างไร ต้องพิจารณาโดยฟังความทุกฝ่ายมิใช่ฝ่ายเดียว การสอบสวนจึงต้องมีความเป็นภาวะวิสัย (Objectivity) โดยพนักงานสอบสวนต้องมีความเป็นกลาง และอิสระ การตรวจสอบการทำงานของพนักงานสอบสวน ต้องเป็นไปในลักษณะที่ไม่เข้าไปก้าวก่ายอำนาจการตัดสินใจ ต้องให้ความเป็นอิสระแก่พนักงานสอบสวนเจ้าของสำนวน ไม่มีการแทรกแซง

2.3 การสอบสวนที่เป็นภาวะวิสัยในระบบการดำเนินคดีอาญา

2.3.1 การสอบสวนเป็นการค้นหาความจริงชั้นเจ้าพนักงาน

การค้นหาความจริงในทางอาญา เป็นการกระทำของรัฐที่ได้กระทำตามกฎหมาย ทั้งในชั้นสอบสวน ฟ้องร้อง และพิจารณา เป็นการกระทำที่ถูกต้องตามหลักนิติบัญญัติของรัฐ และทำได้โดยชอบด้วยกระบวนการ เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อเท็จจริงอันมีทั้งผลดีและผลร้ายของผู้ถูกลงโทษ ไม่ว่าจะเป็นการสอบสวนรวบรวมพยานหลักฐาน การตรวจค้นเพื่อพิสูจน์หรือค้นหาความผิด รวมทั้งการค้นหาพยานบุคคล พยานเอกสาร หรือพยานวัตถุ เท่ากับการรวบรวมพยานหลักฐานต่าง ๆ จากทุกฝ่าย

ก่อนเข้าสู่กระบวนการสุดท้าย คือ การประเมินค่าพยาน (Evaluation) ว่ามีความน่าเชื่อถือเพียงใด (Credibility) เพื่อให้ได้ข้อเท็จจริงอันเป็นยุติ¹¹ โดยความจริงที่ได้มานั้น จะเป็นข้อมูลที่จะวินิจฉัยความผิดหรือบริสุทธิ์ของผู้ถูกกล่าวหาต่อไป การค้นหาความจริงนี้ เมื่อพิจารณาแล้วจะเห็นว่าแตกต่างกับการได้มาซึ่งข้อเท็จจริงในทางกฎหมาย โดยข้อเท็จจริงในทางกฎหมายนี้ เป็นสิ่งที่ได้กระทำ การกระทำที่ได้ปฏิบัติ เหตุการณ์ที่เกิดขึ้น เป็นสถานการณ์หรือเหตุการณ์ที่แท้จริง ที่มีผลในทางคดี ข้อเท็จจริงที่ได้มาเป็นรูปของพยานหลักฐานในทางคดี (Evidence) โดยการหยิบยกหรือถูกหยิบยกขึ้นมาของผู้ที่เกี่ยวข้องในคดี กล่าวคือ การได้มาซึ่งข้อเท็จจริงเป็นเรื่องของสถานการณ์ทั้งหลายที่ถูกยืนยันโดยคู่ความฝ่ายหนึ่ง และถูกปฏิเสธโดยคู่ความอีกฝ่ายหนึ่ง ส่วนการค้นหาความจริงทางอาญา เป็นการค้นหาความจริงของเจ้าพนักงานของรัฐที่จะดำเนินการตามกฎหมาย เพื่อให้ได้มาซึ่งความจริง เป็นผลดีและผลร้ายของผู้ถูกกล่าวหาและเป็นเป้าหมายในการดำเนินคดีอาญาของรัฐ

ประเทศไทยมีระบบการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ เช่นเดียวกับระบบกฎหมายของประเทศซีวิลลอว์ ถือว่ารัฐเป็นผู้เสียหาย รัฐมีหน้าที่อำนวยความยุติธรรมแก่ประชาชน เมื่อมีการกระทำผิดกฎหมายอาญาเกิดขึ้น รัฐมีอำนาจและหน้าที่เพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยของบ้านเมือง องค์กรต่าง ๆ ของรัฐ อันได้แก่ พนักงานสอบสวน อัยการ และศาลต้องร่วมมือกัน และช่วยกันค้นหาความจริง เพื่อให้ได้ความจริงที่ดั่งแท้ การดำเนินคดีอาญาระบบกล่าวหาซึ่งแยกอำนาจ “สอบสวนฟ้องร้อง” ออกจาก “การพิจารณาพิพากษา” ให้องค์กรดำเนินคดีอาญาแยกต่างหากจากกัน ผู้มีหน้าที่รับผิดชอบการสอบสวนฟ้องร้องคือ อัยการ และถือว่าการสอบสวนฟ้องร้องเป็นกระบวนการเดียวกัน ไม่อาจแบ่งแยกกันได้ อัยการเป็นผู้รับผิดชอบการสอบสวนฟ้องร้อง เพราะอัยการจะต้องนำคดีขึ้นสู่ศาล ในที่สุด ตำรวจเป็นเพียงเจ้าพนักงานผู้มีหน้าที่ช่วยเหลืออัยการเท่านั้น¹² ส่วนประเทศไทยนั้น การดำเนินคดีอาญาในชั้นสอบสวนฟ้องร้องได้กำหนดองค์กร และกำหนดความรับผิดชอบชั้นสอบสวนเป็นของพนักงานสอบสวน ความรับผิดชอบฟ้องร้องเป็นของพนักงานอัยการ ทำให้พนักงานอัยการไม่เห็นและทราบข้อเท็จจริงด้วยตนเอง และไม่อาจเข้าไปรับรู้เรื่องราวตั้งแต่แรก แต่อาศัยสำนวนการสอบสวนของพนักงานสอบสวน ซึ่งถือว่าเป็นการมองข้ามสำคัญของข้อเท็จจริงที่เป็นเครื่องช่วยพยานหลักฐานเช่นเดียวกัน ถ้าพนักงานสอบสวนไม่ทำการค้นหาความจริงในการสอบสวนแล้ว อัยการก็จะมีความเห็นหรือสิ่งคดีที่ไม่ได้มาจากความจริง เป็นเหตุให้ผู้ถูกกล่าวหาไม่ได้รับความเป็นธรรม อาจถูกฟ้องร้องต่อศาล ต้องเสียอิสรภาพ เสียค่าใช้จ่าย ต่อมาเมื่อศาลพิจารณายกฟ้อง แต่ในทางกลับกัน พนักงานสอบสวนส่วนมากทำการสอบสวนและค้นหาความจริงเมื่อได้ข้อเท็จจริงเป็นอันยุติแล้ว พนักงานสอบสวนคงมีความเห็นทางคดี สิ่งไม่ฟ้องผู้ต้องหา ปล่อย

¹¹ สุเมธ จิตต์พานิชย์. (2538). หลักการค้นหาความจริงในชั้นสอบสวน. หน้า 5.

¹² สุเมธ จิตต์พานิชย์. เล่มเดิม. หน้า 6.

ตัวผู้ต้องหาไป เช่นเดียวกับอัยการ เมื่อการสอบสวนได้ความจริงอาจสั่งไม่ฟ้องเช่นเดียวกัน ทำให้คดียุติ ไม่ต้องดำเนินการพิจารณาในศาล ถ้าการค้นหาคำความจริงแล้วคดีมีมูล เมื่อส่งฟ้องศาลแล้วก็จะลงโทษจำเลยได้

หลักการดำเนินคดีอาญา คือ หลักการตรวจสอบ (Examination Principle)¹³ การตรวจสอบเป็นการสอบสวนค้นหาคำความจริง การสอบสวนจึงต้องเป็นการค้นหาข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการกระทำของผู้ต้องหา และข้อเท็จจริงเกี่ยวกับตัวผู้ต้องหา

จากหลักการข้างต้น การค้นหาคำความจริงนั้นมีจุดมุ่งหมายที่จะให้เกิดความเป็นธรรมหรือเที่ยงธรรมของทุกฝ่าย โดยรัฐจะดำเนินการให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ก่อนมีความเห็นทางคดี ไม่ว่าจะชั้นสอบสวนฟ้องร้อง หรือชั้นพิจารณาคดีของศาล

เมื่อการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐนั้น ทุกฝ่ายต่างมีหน้าที่ที่ต้องตรวจสอบค้นหาคำความจริงในการดำเนินคดีอาญาชั้นเจ้าพนักงานนั้น เจ้าพนักงานจึงมีหน้าที่ตรวจสอบค้นหาคำความจริงโดยไม่ผูกมัดกับคำร้องขอของผู้ใด¹⁴ การสอบสวนซึ่งเป็นขั้นตอนหนึ่งของการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ การค้นหาคำความจริงในชั้นสอบสวน จึงเป็นการสอบสวนและการรวบรวมพยานหลักฐานเพื่อให้ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการกระทำที่ถูกกล่าวหา

พยานหลักฐานที่ต้องรวบรวมนั้นจึงมี 3 ชนิด คือ¹⁵

1. พยานหลักฐานที่เป็นผลร้ายแก่ผู้ต้องหา หรือพยานหลักฐานที่ใช้ยันผู้ต้องหา
2. พยานหลักฐานที่เป็นผลดีแก่ผู้ต้องหา และ
3. พยานหลักฐานที่เกี่ยวกับเหตุบรรเทาโทษผู้ต้องหา

เมื่อพิจารณาประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 131¹⁶ ประกอบมาตรา 98¹⁷ จะเห็นว่า การที่จะทราบข้อเท็จจริงและพฤติการณ์ต่าง ๆ อันเกี่ยวกับความผิดที่ถูกกล่าวหา และเพื่อจะรู้ตัวผู้กระทำผิดและพิสูจน์ให้เห็นความผิดนั้น พนักงานสอบสวนจะรวบรวมพยานหลักฐานที่ยันผู้ต้องหาอย่างเดียวนั้นไม่ได้ แต่ต้องรวบรวมพยานหลักฐานที่เป็นผลดีแก่ผู้ต้องหาด้วย เพราะในคดี

¹³ หลักการตรวจสอบในคดีอาญา เจ้าพนักงานและศาลต่างมีหน้าที่ที่จะต้องตรวจสอบความจริงในเรื่องที่ถูกกล่าวหา เจ้าพนักงานและศาลมีอำนาจหน้าที่ตรวจสอบและค้นหาคำความจริงได้โดยปราศจากข้อผูกมัดใด ๆ

¹⁴ คณิต อนุสร ก (2549). *กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา*. หน้า 63.

¹⁵ ธานิศ เกศพิทักษ์. (2550). *คำอธิบายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ภาค 1-2*. หน้า 108.

¹⁶ มาตรา 131 “ให้พนักงานสอบสวนรวบรวมพยานหลักฐานทุกชนิด เท่าที่สามารถจะทำได้ เพื่อประสงค์จะทราบข้อเท็จจริงและพฤติการณ์ต่าง ๆ อันเกี่ยวกับความผิดที่ถูกกล่าวหา เพื่อจะรู้ตัวผู้กระทำผิด และพิสูจน์ให้เห็นความผิดหรือความบริสุทธิ์ของผู้ต้องหา

¹⁷ มาตรา 98 (1) “ในกรณีที่ค้นหาลังของโดยไม่จำกัดสิ่ง เจ้าพนักงานผู้ค้น มีอำนาจยึดสิ่งของใด ๆ ซึ่งน่าจะใช้เป็นพยานหลักฐานเพื่อเป็นประโยชน์หรือใช้ยันผู้ต้องหา

อาญานั้น ต้องตัดสินกันด้วยความจริง และการที่จะวินิจฉัยว่าสิ่งใดจริงหรือไม่ อย่างไร ต้องพิจารณา โดยฟังความทุกฝ่ายมิใช่ฝ่ายเดียว การสอบสวนจึงต้องมีความเป็นภาวะวิสัย (Objectivity) ส่วนพยาน หลักฐานที่เกี่ยวกับเหตุบรรเทาโทษผู้ต้องหา นั้น เมื่อพิจารณาตามมาตรา 138¹⁸ ซึ่งบัญญัติให้พนักงานสอบสวนมีอำนาจสอบสวน เพื่อทราบความเป็นมาแห่งชีวิต และความประพฤติอันเป็นอาชญาของผู้ต้องหา เป็นบทบัญญัติที่ให้พนักงานสอบสวนรวบรวมข้อเท็จจริงดังกล่าว เพื่อเป็นประโยชน์ในการ ใช้ดุลพินิจในการกำหนดโทษของศาลเพื่อให้จำเลยได้รับความยุติธรรมอย่างแท้จริง

จากหลักเกณฑ์ดังกล่าว พนักงานสอบสวนจึงต้องวางตัวเป็นกลาง มีหน้าที่รวบรวม พยานหลักฐานทุกชนิด ไม่ว่าจะเป็นคุณหรือเป็นโทษแก่ผู้ต้องหา แต่ในความเป็นจริง การปฏิบัติ หน้าที่ของพนักงานสอบสวน ถ้ามีผู้มาร้องทุกข์หรือกล่าวโทษ พนักงานสอบสวนจะทำหน้าที่ โดยเชื่อถือผู้มาร้องทุกข์หรือกล่าวโทษ โดยจะสอบสวนพยานหลักฐานเฉพาะแต่ผู้ร้องทุกข์ หรือ ผู้กล่าวโทษ เสมือนพนักงานสอบสวนเป็นผู้อยู่ฝ่ายเดียวกับผู้ร้องทุกข์หรือผู้กล่าวโทษ ตั้งตัวเป็น ปฏิปักษ์กับผู้ต้องหาตั้งแต่ต้น โดยไม่ได้นำพยานหลักฐานของฝ่ายผู้ต้องหามาวินิจฉัยชี้แจงน้ำหนัก เพื่อรวบรวมพยานหลักฐานและสรุปสำนวนการสอบสวนตามหลักในการค้นหาความจริง และ เมื่อพิจารณาระเบียบการตำรวจเกี่ยวกับคดี ข้อ 254 ที่บัญญัติว่า “ตามปกติ ผู้สอบสวนไม่จำเป็นต้อง สอบสวนพยานของผู้ต้องหา เพราะตามธรรมดา พนักงานสอบสวนมีหน้าที่พิจารณาคดีว่า พอมีมูล ดำเนินการฟ้องร้องหรือไม่เป็นหลัก หากใช่เป็นผู้วินิจฉัยคดีของคู่ความไม่ แต่หลักดังกล่าวนี้ บางที อาจเกิดความจำเป็นหรือด้วยลักษณะแห่งการสอบสวนที่มีบางคดี อาจจำเป็นที่ผู้สอบสวนต้องรีบชิงไหว ชิงพริบสอบสวนตัด หรือพิสูจน์พยานของผู้ต้องหาเสียแต่ต้น หรือป้องกันมิให้ผู้ต้องหา มีสิทธิชักซ้อม พยาน ทำให้เสียความเป็นธรรมในคดี ก็อาจสอบสวนพยานผู้ต้องหาในบางคดี เพื่อให้เกิดผลแก่คดี นั้น ๆ ก็ได้” ทั้งนี้การปฏิบัติหน้าที่ของพนักงานสอบสวนน่าจะเป็นเพราะเชื่อว่าระบบกระบวนการ พิจารณาของไทยเป็นไปในระบบกล่าวหาตนเอง จึงมีคำแนะนำให้พนักงานสอบสวนทำงานในลักษณะ ที่เป็นปฏิปักษ์กับผู้ต้องหา ซึ่งน่าจะถือว่าเป็นการขัดกับเจตนารมณ์ของกฎหมายที่ต้องการให้พนักงาน สอบสวนรวบรวมพยานหลักฐานทุกชนิด เพื่อประโยชน์ในการทราบ

ต่อมาคณะกรรมการกฤษฎีกาได้วินิจฉัยว่า การสอบสวนเป็นการกระทำเพื่อประโยชน์ ในการที่จะเอาตัวผู้กระทำความผิดมาฟ้องลงโทษ โดยไม่จำกัดว่าการสอบสวนจะกระทำได้เฉพาะพยาน ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง จนกระทั่งปี พ.ศ. 2538 ได้มีข้อบังคับกระทรวงมหาดไทยว่าด้วยระเบียบการดำเนิน คดีอาญา ให้สิทธิผู้ต้องหายื่นคำร้องขอให้พนักงานสอบสวนสอบสวนพยานฝ่ายผู้ต้องหาได้ เพื่อให้

¹⁸ มาตรา 138 “พนักงานสอบสวนมีอำนาจสอบสวนเองหรือส่งประเด็นไปสอบสวน เพื่อทราบความเป็นมาแห่งชีวิต และความประพฤติอันเป็นอาชญาของผู้ต้องหา แต่ต้องแจ้งให้ผู้ต้องหาทราบข้อความทุกข้อที่ ได้มา”

เกิดความเป็นธรรมมากขึ้น¹⁹ ระเบียบตำรวจเกี่ยวกับคดีข้อ 254 จึงถูกยกเลิกโดยปริยาย ที่จำกัดไม่ให้พนักงานสอบสวนสอบสวนพยานของฝ่ายผู้ต้องหา โดยให้พนักงานสอบสวนทำการสอบสวนพยานของฝ่ายผู้ต้องหาที่อ้างด้วย บทบาทและหน้าที่ของพนักงานสอบสวนจึงต้องเปลี่ยนแปลงไป คือ ต้องมีการสอบสวนพยานหลักฐานของผู้ต้องหาในสำนวนให้มากขึ้น แต่พนักงานสอบสวนก็ยังยึดอยู่กับระบบกล่าวหา ไม่ยอมสอบสวนพยานฝ่ายผู้ต้องหา โดยมีเหตุผลว่า ผู้ต้องหาสามารถไปต่อสู้คดีในชั้นศาลได้²⁰

2.3.2 ความเป็นภาวะวิสัยของพนักงานสอบสวน

ภาวะวิสัย (Objectivity) หมายถึง ความเป็นอิสระ ปลอดจากการแทรกแซง ความละเอียดถี่ถ้วน ความสมบูรณ์ตามความเป็นจริง การสิ้นกระแสความ การไม่มีฉันทาคติ การปฏิบัติตามเนื้อฝ้านั้นจึงให้ความหมายได้ว่า การดำเนินคดีอาญาที่พึงกระทำ พึงปฏิบัติในฐานะเจ้าพนักงาน²¹

พนักงานสอบสวน คือ เจ้าพนักงานซึ่งกฎหมายให้มีอำนาจและหน้าที่ทำการสอบสวน²² โดยทำการรวบรวมพยานหลักฐานและดำเนินการทั้งหลายอื่น ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาที่เกี่ยวกับความผิดที่ถูกกล่าวหา เพื่อที่จะทราบข้อเท็จจริงหรือพิสูจน์ความผิด และเพื่อที่จะเอาตัวผู้กระทำผิดมาฟ้องลงโทษ²³

พนักงานสอบสวนผู้รับผิดชอบ หมายถึง พนักงานสอบสวนที่มีหน้าที่รับผิดชอบในการรวบรวมพยานหลักฐานชั้นสุดท้ายเข้าสำนวนการสอบสวน แล้วทำความเห็นเสนอต่อพนักงานอัยการว่าควรตั้งฟ้อง หรือสั่งไม่ฟ้อง หรืองดการสอบสวน หรือทำการสอบสวนเพิ่มเติมตามคำสั่งของพนักงานอัยการ²⁴

ในเรื่องผู้มีอำนาจสอบสวนนั้น มีความสำคัญยิ่ง เพราะหากผู้ที่ไม่มีอำนาจสอบสวนทำการสอบสวน ก็จะทำให้การสอบสวนนั้นไม่ชอบด้วยกฎหมาย ส่งผลให้พนักงานอัยการไม่มีอำนาจฟ้องต่อไปด้วย นอกจากนี้ อำนาจสอบสวนยังเป็นการล่วงละเมิดสิทธิเสรีภาพของบุคคลอีกส่วนหนึ่งด้วยเหตุนี้ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาจึงบัญญัติให้เป็นอำนาจเจ้าพนักงานของรัฐเท่านั้นที่มีอำนาจสอบสวน โดยในส่วนเจ้าพนักงานของรัฐก็ไม่ได้ให้มีอำนาจสอบสวนกันทุกฝ่าย ทั้งนี้

¹⁹ ภาคผนวก ก.

²⁰ วัชรินทร์ ภาณุรัตน์. (2544). บทบาทหน้าที่ของพนักงานอัยการในการดำเนินคดีอาญา. หน้า 19.

²¹ วัชรินทร์ ภาณุรัตน์. เล่มเดิม. หน้า 6.

²² ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 2 (6)

²³ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 2 (11)

²⁴ กุ๊เกียรติ เจริญบุญ. (2548). คู่มือพนักงานสอบสวนตามกฎหมายใหม่. หน้า 67.

เจ้าพนักงานใดจะมีอำนาจสอบสวน กฎหมายได้บัญญัติถึงตัวบุคคลไว้โดยเฉพาะ โดยจะมีบัญญัติไว้ในมาตรา 18, 19 และ 20 เมื่อกฎหมายบัญญัติไว้โดยเฉพาะเช่นนี้ บุคคลอื่นจะเป็นพนักงานสอบสวนตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาไม่ได้ นอกจากจะมีกฎหมายบัญญัติขึ้นเป็นเรื่อง ๆ ไป²⁵

การดำเนินคดีอาญาตามหน้าที่สอบสวน ฟ้องร้อง ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของไทย ซึ่งเป็นการดำเนินการสอบสวน กระทำโดยพนักงานสอบสวนนั้น กฎหมายไม่ได้บัญญัติไว้โดยตรงว่า พนักงานสอบสวนจะใช้ดุลพินิจที่จะไม่ดำเนินการสอบสวนในคดีที่เป็นความผิดอาญาได้หรือไม่ แต่เมื่อพิจารณาบทบัญญัติในมาตรา 122 ที่เปิดโอกาสให้พนักงานสอบสวนมีดุลพินิจไม่ดำเนินการสอบสวนได้ จึงอาจแปลความหมายได้ว่า กรณีที่นอกเหนือจากที่มาตรา 122 ระบุไว้ พนักงานสอบสวนต้องดำเนินการสอบสวน ดังนั้น จึงมีผู้เห็นว่า การดำเนินคดีอาญาของพนักงานสอบสวนเป็นการดำเนินคดีอาญาตามกฎหมาย²⁶

พนักงานสอบสวน เป็นเจ้าพนักงานซึ่งกฎหมายให้มีอำนาจและหน้าที่สอบสวน คดีอาญาจะเริ่มเป็นคดีเมื่อมีเรื่องเกิดขึ้นหรืออ้างว่าได้เกิด กล่าวคือ เมื่อมีการกระทำผิดเกิดขึ้น พนักงานสอบสวนมีอำนาจหน้าที่ในการเริ่มดำเนินคดีอาญา และในการสอบสวนนี้ พนักงานสอบสวนมีอำนาจหน้าที่ในการรวบรวมพยานหลักฐาน และมีอำนาจหน้าที่ในการใช้มาตรการบังคับ ในการรวบรวมพยานหลักฐานของพนักงานสอบสวนนั้น ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 131 บัญญัติว่า “ให้พนักงานสอบสวนรวบรวมพยานหลักฐานทุกชนิดเท่าที่สามารถจะทำได้ เพื่อประสงค์จะทราบข้อเท็จจริงและพฤติการณ์ต่าง ๆ อันเกี่ยวกับความผิดที่ถูกกล่าวหา และเพื่อพิสูจน์และรู้ตัวผู้กระทำผิด และพิสูจน์ให้เห็นความผิด” และมาตรา 138 บัญญัติว่า “พนักงานสอบสวนมีอำนาจสอบสวนเองหรือส่งประเด็นไปสอบสวน เพื่อทราบความเป็นมาแห่งชีวิตและความประพฤติอันเป็นอาชญาของผู้ต้องหา แต่ต้องแจ้งให้ผู้ต้องหาทราบทุกข้อความที่ได้มา” จากเจตนารมณ์ของกฎหมายดังกล่าว จะเห็นว่า พนักงานสอบสวนต้องมีความเป็นภาวะวิสัย (Objectivity) โดยการพิจารณาดำเนินการอย่างรอบคอบและเที่ยงธรรม ประกอบกับระเบียบการตำรวจเกี่ยวกับคดี ลักษณะ 8 บทที่ 1 เรื่องหลักทั่วไปว่าด้วยการสอบสวน ข้อ 208 ได้กำหนดให้พนักงานสอบสวนเป็นผู้มีหน้าที่ในการสอบสวนอำนวยความสะดวกหรือความยุติธรรมทางอาญาให้กับคู่กรณี จึงต้องมีคุณธรรมและจรรยาบรรณสูงเป็นพิเศษ โดยต้องทำใจเป็นกลาง ทรงไว้ซึ่งความยุติธรรม ต้องการแต่ความจริงโดยบริสุทธิ์เท่านั้น การซักถามจะต้องระวังไม่ให้เป็นการขู่ข่มขู่ให้ผู้อื่นให้ถ้อยคำล่อลวงหรือชี้ช่องอย่างไรอย่างหนึ่งเวลาถาม ด้วยเหตุนี้พนักงานสอบสวนจึงต้องพึงมีจรรยาบรรณเป็นกรอบและแนวทางในการปฏิบัติงาน โดยมีระเบียบ

²⁵ ชีสุทธิ พันธุ์ฤทธิ์. (2550). การสอบสวน. หน้า 37.

²⁶ จิตติมา ศรีอโนมัย. (2550). การสอบสวนฟ้องร้อง : ศึกษาแนวทางพัฒนาการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพและประสิทธิภาพของการสอบสวนฟ้องร้องในประเทศไทย. หน้า 14.

สำนักงานตำรวจแห่งชาติ ว่าด้วยจรรยาบรรณของพนักงานสอบสวน พ.ศ. 2544 ลงวันที่ 31 พฤษภาคม 2544 (แก้ไขใหม่)²⁷ เรื่องวางระเบียบการตำรวจเกี่ยวกับคดี ลักษณะที่ 8 บทที่ 17 ข้อ 3 ว่าด้วยจรรยาบรรณของพนักงานสอบสวน ที่ต้องประพฤติปฏิบัติควบคู่ไปกับอุดมคติของตำรวจ ตามภาคผนวกท้ายระเบียบ เพื่อให้เกิดประโยชน์สุขแก่ประชาชนและสังคมส่วนรวม

พนักงานสอบสวนต้องมีความเป็นกลางที่เป็นภาวะวิสัย เพื่อให้คู่ความทั้ง 2 ฝ่ายได้รับความเป็นธรรม ซึ่งระบบการดำเนินคดีอาญาของไทยเป็นระบบกล่าวหา ผู้ถูกกล่าวหาเป็นประธานในคดี ผู้ถูกกล่าวหาจึงต้องมีสิทธิต่าง ๆ ในอันที่จะสามารถต่อสู้คดีได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ผู้ถูกกล่าวหาต้องได้รับทราบว่าเขาถูกกล่าวหาอย่างไร เพื่อเขาจะได้มีโอกาสแก้ข้อกล่าวหาหรือให้การแก้ข้อกล่าวหาในการฟ้องได้ บทบาทของพนักงานสอบสวนที่ต้องมีความเป็นกลางที่เป็นภาวะวิสัย เห็นได้จากบทบัญญัติในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 134/1 ที่บัญญัติให้พนักงานสอบสวนต้องสอบถามผู้ต้องหาในเรื่องทนายความก่อนเริ่มถามคำให้การ เพราะเป็นการเริ่มต้นหลักความเสมอภาคและความโปร่งใสในการดำเนินคดี ซึ่งตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 ก็มีบทบัญญัติเกี่ยวกับเรื่องสิทธิของผู้ต้องหาในการสอบสวน ตามมาตรา 40 (7) ว่า “ในคดีอาญาผู้ต้องหาหรือจำเลยมีสิทธิได้รับการสอบสวนหรือการพิจารณาคดีที่ถูกต้อง รวดเร็ว และเป็นธรรม โอกาสในการต่อสู้คดีอย่างเพียงพอ การตรวจสอบ หรือได้รับทราบพยานหลักฐานตามสมควร การรับความช่วยเหลือในทางคดีจากทนายความ และได้รับการปล่อยตัวชั่วคราว” กล่าวคือ ตามมาตรา 134/1 เป็นกรณีที่พนักงานสอบสวนจะต้องสอบถามผู้ต้องหาเรื่องทนายความ และจัดหาให้ซึ่งแสดงถึงบทบาทของพนักงานสอบสวนที่ต้องมีความเป็นกลาง โดยการเปิดโอกาสให้ผู้ถูกกล่าวหาต่อสู้คดีได้อย่างเต็มที่ กล่าวคือ ในคดีที่มีอัตราโทษประหารชีวิต หรือในคดีที่ผู้ต้องหาไม่เกินสิบแปดปี ในวันที่พนักงานสอบสวนแจ้งข้อหา ก่อนเริ่มถามคำให้การ ให้พนักงานสอบสวนถามผู้ต้องหาว่ามีทนายความหรือไม่ ถ้าไม่มีให้รัฐจัดหาทนายความให้ หรือในคดีที่มีอัตราโทษจำคุก ก่อนเริ่มถามคำให้การ ให้พนักงานสอบสวนถามผู้ต้องหาว่ามีทนายความหรือไม่ ถ้าไม่มีและผู้ต้องหาต้องการทนายความให้รัฐจัดหาทนายความให้

ตามบทบัญญัติมาตรา 134/1 เป็นการจัดระดับความช่วยเหลือแตกต่างกันตามความร้ายแรงของโทษ และความสามารถของผู้ต้องหาในการต่อสู้คดี ซึ่งในคดีที่มีอัตราโทษประหารชีวิต กับคดีที่ผู้ต้องหาไม่เกินสิบแปดปีในวันที่พนักงานสอบสวนแจ้งข้อหา เนื่องจากอัตราโทษอุกฉกรรจ์ถึงประหารชีวิต หรือคดีที่ผู้ต้องหาไม่เพียงพอที่จะดำเนินคดีโดยไม่มีทนายความช่วยเหลือได้ กรณีดังกล่าวนี้ ก่อนเริ่มถามคำให้การ พนักงานสอบสวนต้องถามและจัดการเรื่องทนายความให้เสมอ โดยไม่ต้องถามผู้ต้องหาว่าต้องการหรือไม่ ส่วนในคดีที่มีอัตราโทษจำคุกไม่ว่าจะมากน้อยเท่าใด

²⁷ ภาคผนวก ข.

พนักงานสอบสวนก็ต้องถามเช่นกันว่ามีทนายความหรือไม่ ถ้าไม่มีและผู้ต้องหาต้องการ พนักงานสอบสวนก็ต้องจัดทนายความให้ เป็นหน้าที่ของพนักงานสอบสวนต้องถามผู้ต้องหาก่อนเสมอ ถ้าพนักงานสอบสวนพลั้งเผลอ หลงลืม ไม่ถาม ย่อมเป็นการไม่เอื้ออำนวยให้เกิดความเป็นกลาง และความยุติธรรม ทำให้การสอบสวนนั้นไม่ชอบ แต่ไม่ถึงกับทำให้การสอบสวนเสียไปจนถึงขนาดทำให้พนักงานอัยการไม่มีอำนาจฟ้องตามมาตรา 120 ไม่ คงมีผลว่า ถ้าให้การที่ผู้ต้องหาให้การในชั้นสอบสวนที่ทำไม่ชอบนั้น รับฟังยืนยันในชั้นพิจารณาไม่ได้

การที่พนักงานสอบสวนต้องวางตัวเป็นกลาง จึงมีหน้าที่รวบรวมพยานหลักฐานทุกชนิด ไม่ว่าจะเป็นคุณหรือเป็นโทษแก่ผู้ต้องหา แต่ในความเป็นจริง การปฏิบัติหน้าที่ของพนักงานสอบสวน ถ้ามีผู้มาร้องทุกข์หรือกล่าวโทษ พนักงานสอบสวนจะทำหน้าที่โดยเชื่อถือผู้มาร้องทุกข์หรือกล่าวโทษ โดยจะสอบสวนพยานหลักฐานเฉพาะแต่ผู้ร้องทุกข์ หรือผู้กล่าวโทษ เสมือนพนักงานสอบสวนเป็นผู้อยู่ฝ่ายเดียวกับผู้ร้องทุกข์หรือผู้กล่าวโทษ ตั้งตัวเป็นปักษ์กับผู้ต้องหาตั้งแต่ต้น โดยไม่ได้นำพยานหลักฐานของฝ่ายผู้ต้องหามาวินิจฉัยชี้แจงน้ำหนัก เพื่อรวบรวมพยานหลักฐานและสรุปสำนวนการสอบสวนตามหลักในการค้นหาความจริง จึงมักเกิดปัญหาว่า พนักงานสอบสวนปฏิบัติหน้าที่โดยขาดความเป็นภาวะวิสัย คู่ความหรือผู้มีส่วนได้เสียในคดีก็ไม่ได้รับความเป็นธรรม ดังนั้น ความเป็นภาวะวิสัยของพนักงานสอบสวน คือ ความเป็นกลางในการที่จะค้นหาความจริงในคดี เพื่อสร้างความเที่ยงธรรม เป็นกลางในการปฏิบัติหน้าที่ และมีความเป็นอิสระ ละเอียดถี่ถ้วนสมบูรณ์ ซึ่งความละเอียดถี่ถ้วนและสมบูรณ์ในการปฏิบัติหน้าที่สอบสวน ก็เป็นผลมาจากความรู้ความสามารถ และประสบการณ์ของพนักงานสอบสวน

มีผู้กล่าวว่า การมีความเป็นภาวะวิสัยต้องคำนึงถึงหลักแห่งนิติธรรม (Rule of Law) อันประกอบไปด้วยอุดมการณ์เพื่อรับใช้ประชาชน แม้ไม่มีกฎหมายบัญญัติไว้ให้ต้องกระทำก็ตาม แต่ก็ต้องกระทำให้ตรงกับหลักการที่ว่า “Do the right things, not simply do the things right”²⁸ เพื่อให้เกิดความเชื่อถือศรัทธาที่ประชาชนหรือสังคมจะมีต่อพนักงานสอบสวนได้ เพราะในการปฏิบัติงานของพนักงานสอบสวนจะต้องมีความโปร่งใส และถูกตรวจสอบจากหลายฝ่าย ซึ่งมีปัจจัยหลายอย่างที่มีอิทธิพลต่อความเป็นภาวะวิสัยของพนักงานสอบสวน

ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความเป็นภาวะวิสัยของพนักงานสอบสวน

1. ความรู้ความสามารถ

พนักงานสอบสวน หมายถึง เจ้าพนักงานซึ่งกฎหมายให้อำนาจและหน้าที่ในการสอบสวนในความผิดอาญาที่ได้กระทำทั้งในและนอกราชอาณาจักร และผู้มีอำนาจสอบสวนคดีอาญา

²⁸ วัชรินทร์ ภาณุรัตน์. (2544). บทบาทหน้าที่ของพนักงานอัยการในการดำเนินคดีอาญา. หน้า 34.

ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ได้แก่ ข้าราชการตำรวจที่มียศนายร้อยตำรวจตรีหรือเทียบเท่า นายร้อยตำรวจตรีขึ้นไป ซึ่งได้รับการแต่งตั้งให้มีหน้าที่ทำการสอบสวนคดีอาญาที่เกิดขึ้นหรือเชื่อว่าได้เกิดในท้องที่ของพนักงานสอบสวนผู้มีอำนาจหน้าที่ แต่บุคคลซึ่งได้รับการแต่งตั้งเป็นพนักงานสอบสวน ซึ่งเป็นข้าราชการตำรวจตั้งแต่ นายร้อยตำรวจตรี หรือเทียบเท่า นายร้อยตำรวจตรี

หลักเกณฑ์ของสำนักงานตำรวจแห่งชาติ ได้กำหนดคุณสมบัติเฉพาะตำแหน่งไว้ ผู้ที่จะทำหน้าที่พนักงานสอบสวนได้ ไม่ว่าจะเป็นผู้ซึ่งสำเร็จการศึกษาจากโรงเรียนนายร้อยตำรวจ หรือผู้ที่สำเร็จปริญญาตรีทางนิติศาสตร์ จะต้องเข้ารับการอบรมวิชาชีพพนักงานสอบสวน จากสถาบันส่งเสริมงานสอบสวน สำนักงานตำรวจแห่งชาติ เป็นระยะเวลา 3 เดือน จึงได้รับประกาศนียบัตร และรอรับการแต่งตั้งเป็นพนักงานสอบสวนต่อไป ซึ่งนอกจากความรู้ความสามารถจากการศึกษาอบรมแล้ว ยังต้องเป็นผู้มีความละเอียดรอบคอบ เนื่องจากการสอบสวนเป็นกระบวนการแรก ต้นทางของการดำเนินคดีอาญา หากการเริ่มต้นไม่ถูกต้อง สอบสวนมาไม่ชอบด้วยกระบวนการ ขาดความรอบคอบ ก็จะเป็นภาระต่อมาของพนักงานอัยการผู้รับสำนวนการสอบสวนจากพนักงานสอบสวนที่จะต้องพิจารณาแล้วมีคำสั่งให้สอบสวนเพิ่มเติมหรืออย่างไร ก็ขึ้นอยู่กับดุลพินิจในการดำเนินคดีต่อมาของพนักงานอัยการ แต่ในทางตรงข้าม หากการสอบสวนดี มีความเป็นธรรม ใช้ความสามารถ พนักงานอัยการหรือศาลก็จะเบาภาระ เพราะคดีได้รับการคลี่คลายมาได้อย่างเป็นธรรม มีน้ำหนักพยานที่ชัดเจน งานสอบสวนจึงเป็นงานที่ยาก ถ้าการสอบสวนล้มเหลว การดำเนินคดีอาญาก็ล้มเหลว กระทบต่อความปลอดภัย สิทธิและเสรีภาพของประชาชนอย่างรุนแรง²⁹

2. อคติ

เมื่อพิจารณาตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาแล้ว พนักงานสอบสวนมีอำนาจมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่ง อำนาจที่กระทบต่อสิทธิและเสรีภาพของประชาชน เช่น การจับ การค้น แม้จะต้องเป็นการกระทำโดยมีหมายก็ตาม ทั้งกฎหมายก็มีความมุ่งหมายให้พนักงานสอบสวน ซึ่งเป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐวางตัวเป็นกลาง ดำเนินคดีด้วยความชอบธรรม แต่ในทางปฏิบัติ การสืบสวน จับกุมผู้ต้องหา บางครั้งต้องใช้กำลังในการต่อสู้จับกุม เกิดความสูญเสียทั้งเจ้าหน้าที่ตำรวจ แม้กระทั่งผู้เสียหาย ทำให้เกิดอคติ เมื่อต้องทำสำนวนการสอบสวน หากพนักงานสอบสวนทำตัวเป็นคู่ความกับผู้ต้องหา โดยจะรวบรวมพยานหลักฐานที่มุ่งจะพิสูจน์ให้เห็นเพียงว่าผู้ต้องหาคือผู้กระทำผิด³⁰ ลืมสำนึกในบทบาทของตนที่เกี่ยวกับการสอบสวนคดีอาญา ที่กฎหมายกำหนดให้พนักงานสอบสวน

²⁹ มีชัย ฤชุพันธุ์. (2544). “พนักงานสอบสวนในอุคตคดี.” รวมปาฐกถาพิเศษในการสัมมนาของสำนักงานตำรวจแห่งชาติ. หน้า 62.

³⁰ เมธา วาดีเจริญ. (2539). บทบาทของเจ้าพนักงานตำรวจในการสอบสวนคดีอาญา. หน้า 135.

รวบรวมพยานหลักฐานทุกชนิดทั้งที่เป็นผลดีและผลร้ายแก่ผู้ถูกกล่าวหาด้วย เพื่อให้พนักงานอัยการได้นำเอาข้อเท็จจริงต่างๆเหล่านี้แถลงต่อศาล และการทำงานสอบสวนต้องใช้ความรู้ความสามารถด้านกฎหมายมากกว่างานด้านการรักษาความสงบเรียบร้อย ซึ่งเป็นหน้าที่หลักของตำรวจ พนักงานสอบสวนต้องรวบรวมข้อเท็จจริงและพยานหลักฐาน การตั้งข้อหา และทำความเข้าใจทางกฎหมาย เป็นภาระที่หนักมากของพนักงานสอบสวน จึงทำให้บางครั้งพนักงานสอบสวนหาพยานหลักฐานจากตัวผู้ต้องหา ซึ่งเป็นวิธีที่ง่าย แต่ขัดกับหลักสิทธิมนุษยชน³¹

3. สวัสดิการและค่าตอบแทน

สวัสดิการเป็นเครื่องกระตุ้น หรือส่งเสริมให้พนักงานสอบสวนดำเนินการสอบสวนเป็นไปอย่างรวดเร็วหรือล่าช้า สวัสดิการสำหรับพนักงานสอบสวนที่ยังขาดอยู่ เช่น ที่พักอาศัย สถานที่ทำงานไม่สะดวกสบาย คอมพิวเตอร์สำหรับพิมพ์สำนวนการสอบสวน รถยนต์สำหรับออกตรวจสถานที่เกิดเหตุหรือการค้นหาติดตามพยานหลักฐาน พนักงานสอบสวนส่วนใหญ่จึงต้องออกค่าใช้จ่ายเองซื้อคอมพิวเตอร์มาใช้เป็นการส่วนตัว เพื่อความสะดวกรวดเร็วในการทำสำนวนการสอบสวน ซื้อปืนเอง จ่ายเงินให้กับสายลับในการทำงาน รวมทั้งซื้อรถยนต์เพื่อใช้ในงานราชการ เมื่อรัฐไม่ให้เงินสนับสนุนดังกล่าว พนักงานสอบสวนต้องใช้เงิน ต้องทำงาน เมื่อไม่มีเงินเป็นปัจจัย จึงเกิดพฤติกรรมที่เรียกว่า “ตีเมืองขึ้น” ในท้องที่รับผิดชอบ มักจะเป็นสถานบริการต่าง ๆ เช่น คลับ บาร์ อาบอบนวด ม่านรูด ซ่อง บ่อน เพื่อจะได้เงินมาใช้ มาทำงาน สิ่งเหล่านี้เมื่อกลายเป็นที่รู้จักกัน จึงเกิดวิกฤติศรัทธาของประชาชนต่อเจ้าหน้าที่ตำรวจ³²

การที่พนักงานสอบสวนได้รับค่าตอบแทนหรือรายได้ ไม่เพียงพอแก่การดำรงชีวิต จักทำให้เกิดปัญหาการทุจริต เรียกร้องเงินจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในคดี ไม่ว่าจะเป็นการเรียกรับเงินจากผู้ต้องหา เพื่อให้ทำสำนวนคดีอ่อน หาช่องทางวิ่งเต้นให้ผู้ต้องหาหลุดพ้นจากคดี หรือการเรียกร้องทรัพย์สินหรือผลประโยชน์จากผู้เสียหาย เพื่อเป็นค่าตอบแทนในการเร่งรัดคดี ต่าง ๆ เหล่านี้ล้วนเป็นพฤติกรรมที่ทำให้การสอบสวนขาดความเป็นภาวะวิสัย เช่น กรณีตัวอย่างซึ่งเกิดขึ้นจริงต่อไปนี้ ซึ่งพนักงานสอบสวนเหล่านี้ปฏิบัติหรือละเว้นการปฏิบัติหน้าที่ราชการโดยมิชอบ เพื่อให้ตนเองหรือผู้อื่นได้ประโยชน์ที่มิควรได้ เป็นการทุจริตต่อหน้าที่ราชการ โดยการเรียกรับเงิน

³¹ กิตติพงษ์ กิตยารักษ์. (2540, มกราคม). “อัยการกับกระบวนการยุติธรรม.” วารสารกฎหมาย, 17, 1. หน้า 65.

³² โกวิท วงศ์สุรวัฒน์. (2549, 28 มิถุนายน). “เรื่องของตำรวจ.” มติชนรายวัน. หน้า 9.

กรณีตัวอย่างที่ 1

พ.ต.ต. ก. ปฏิบัติหน้าที่พนักงานสอบสวน (สบ2) สถานีตำรวจนครบาลบางเขน สังกัดกองบังคับการตำรวจนครบาล 2 กองบัญชาการตำรวจนครบาล ถูกกล่าวหาว่า ปฏิบัติหรือละเว้นการปฏิบัติหน้าที่ราชการโดยมิชอบ เพื่อให้ตนเองหรือผู้อื่นได้ประโยชน์ที่มิควรได้ เป็นการทุจริตต่อหน้าที่ราชการ โดยเรียกรับเงินจำนวน 20,000 บาท จาก นาย ข. ผู้ต้องหาคดีให้ที่พักพิงแก่คนต่างด้าว เพื่อมิให้ถูกดำเนินคดี เหตุเกิดที่ สถานีตำรวจนครบาลบางเขน เมื่อวันที่ 29 ตุลาคม 2546

มูลกรณีเรื่องนี้ปรากฏขึ้นเนื่องจาก เมื่อวันที่ 29 ตุลาคม 2546 นาย ข. ได้ร้องเรียน พ.ต.ต.ก. ต่อผู้บัญชาการตำรวจนครบาลว่า ผู้ร้องถูกดำเนินคดีอาญาในข้อหาให้ที่พักพิงแก่บุคคลต่างด้าว ตามคดีอาญาของสถานีตำรวจนครบาลบางเขน ที่.../2546 โดย พ.ต.ต. ก. เป็นพนักงานสอบสวนผู้รับผิดชอบคดี ต่อมา พ.ต.ต. ก. เรียกรับเงินจากผู้ร้องเป็นเงิน 20,000 บาท เพื่อมิให้ผู้ร้องถูกดำเนินคดี ผู้กำกับการสถานีตำรวจนครบาลบางเขนขณะนั้น จึงวางแผนจับกุม โดยนำธนบัตรจำนวน 20,000 บาท ไปถ่ายสำเนา และให้ผู้ร้องนำเงินดังกล่าวไปมอบให้ พ.ต.ต. ก. ในวันที่ 30 ตุลาคม 2546 ที่บริเวณร้านอาหารหลัง สถานีตำรวจนครบาลบางเขน โดยก่อนออกเดินทางไปตามนัด เจ้าหน้าที่ของสถานีโทรทัศน์ไอทีวี ได้บันทึกภาพธนบัตรที่จะนำไปมอบให้ และใช้อุปกรณ์บันทึกภาพพร้อมเสียง ติดไว้ที่บริเวณเสื้อของผู้ร้อง ที่สวมใส่อยู่ จากนั้นได้นำเงินสดจำนวน 20,000 บาท ไปส่งมอบให้ พ.ต.ต. ก. ซึ่งพบ พ.ต.ต. ก. กำลังขับรถยนต์กระบะออกมาจากหมู่บ้านอมรินทร์ ด้านข้างสถานีตำรวจ เมื่อ พ.ต.ต. ก. ได้รับมอบเงินดังกล่าวไปเรียบร้อยแล้ว ได้ยืนยันว่าจะดำเนินการช่วยเหลือทางคดีให้กับผู้ร้อง โดยไม่ต้องมีการฟ้องคดีต่อศาล จากนั้นผู้ร้องจึงได้โทรศัพท์แจ้ง ผู้กำกับการสถานีตำรวจนครบาลบางเขนทราบ ต่อมาจึงจับกุมตัว พ.ต.ต. ก. พร้อมเงินของกลางดำเนินคดี ผู้บัญชาการตำรวจนครบาล จึงมีคำสั่งแต่งตั้งคณะกรรมการสอบสวนทางวินัยอย่างร้ายแรงแก่ พ.ต.ต. ก.

คณะกรรมการสอบสวนทางวินัยพิจารณาตามพฤติการณ์ โดยชี้แจงนำหลักพยานหลักฐานของพยานบุคคลฝ่ายผู้กล่าวหา และภาพบันทึกเหตุการณ์จากแถบบันทึกภาพและเสียง (วีดีโอ) เชื่อว่า พ.ต.ต. ก. เรียกรับเงินจาก นาย ข. ตามที่กล่าวหาจริง จึงมีมติว่า พ.ต.ต. ก. กระทำผิดวินัยโดยอาศัยอำนาจหน้าที่ราชการของตน แสวงหาประโยชน์ให้แก่ตนเองหรือผู้อื่น ปฏิบัติหรือละเว้นการปฏิบัติหน้าที่ราชการโดยมิชอบ เพื่อให้ตนเองหรือผู้อื่นได้ประโยชน์ที่มิควรได้ ไม่รักษาชื่อเสียงเกียรติศักดิ์ของตำแหน่งหน้าที่ราชการ อันเป็นการประพฤดิชั่วร้ายแรง และเป็นความผิดวินัยอย่างร้ายแรง พ.ต.ต. ก. ออกจากราชการ³³

³³ ข้อมูลจากกองอุทธรณ์ สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการตำรวจ สำนักงานตำรวจแห่งชาติ

กรณีตัวอย่างที่ 2

ร.ต.อ. ก. ปฏิบัติหน้าที่ ร้อยเวรสอบสวนประจำอยู่ที่ สถานีตำรวจภูธรตำบลท่าพล อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบูรณ์ ถูกกล่าวหาว่าปฏิบัติหรือละเว้นการปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบ กรณีร่วมกันเรียกรับเงินจากนายเอ จำนวน 10,000 บาท เพื่อเป็นค่าทำสำนวนคดีอาญาส่งฟ้องให้เร็วขึ้น และเป็นค่าติดต่อนักงานอัยการ เมื่อวันที่ 27 สิงหาคม 2534 และเรียกรับเงินจากนายบี จำนวน 10,000 บาท เพื่อแลกเปลี่ยนกับการไม่ดำเนินคดีในความผิดตาม พ.ร.บ. ป่าไม้ พ.ศ. 2484 เหตุเกิดเมื่อวันที่ 20 พฤศจิกายน 2534 เวลากลางวัน ถึงวันที่ 4 ธันวาคม 2534 เวลากลางวันต่อเนื่องกัน เหตุเกิดที่ สภ.ต. ท่าพล อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบูรณ์

มูลกรณีเรื่องนี้เกิดขึ้นเนื่องจาก นาย ข. ร้องเรียนกล่าวหา ร.ต.อ. ก. ว่า จับกุมผู้ร้องในความผิดตาม พ.ร.บ. ป่าไม้ แล้วเรียกร้องเอาเงิน, นำไม้ของผู้อื่นมาเพิ่มเป็นของกลาง และปล่อยตัวผู้ต้องหาที่กระทำผิด จากการสืบสวนข้อเท็จจริงได้ความว่า เมื่อวันที่ 20 พฤศจิกายน 2534 ร.ต.อ. ก. กับพวก ได้จับกุมตัวนายเอ ดำเนินคดีความผิดตาม พ.ร.บ.ป่าไม้ ญาติได้ไปเยี่ยมนายเอที่ สภ.ต. ท่าพล ร.ต.อ. ก. ได้เรียกญาติ ไปพบ บอกให้เตรียมเงินไว้ 3,000 บาท เป็นค่าทำคดีให้ฟ้องเร็วขึ้น ญาติ บอกให้นายเอ ทราบ นายเอ จึงให้นางลิม ภรรยา นำเงินมาให้จำนวน 3,000 บาท ในวันที่ 21 พฤศจิกายน 2534 และในวันเดียวกันระหว่างที่ ญาติของนายเอ และนางลิม นั่งรออยู่ที่ สภ.ต.ท่าพล ร.ต.อ. ก. ได้มาบอกนายเอ และนางลิม ขอเงินเพิ่ม 5,000 บาท ญาติ จึงไปเอาเงินจากนายเอ 3,000 บาท และจากนางลิม 2,000 บาท รวมเป็นเงิน 5,000 บาท มอบให้ ร.ต.อ. ก. และต่อมาวันที่ 4 ธันวาคม 2534 ร.ต.อ. ก. ได้เรียกร้องเอาเงินจากนายเอ อีก 5,000 บาท เพื่อไปวิ่งเต้นคดีที่พนักงานอัยการ ส่วนกรณีจับกุมนายบี เมื่อวันที่ 27 สิงหาคม 2534 ในข้อหาความผิดตาม พ.ร.บ.ป่าไม้ ร.ต.อ. ก. ได้เรียกร้องเอาเงินจำนวน 10,000 บาท เป็นค่าปล่อยตัวให้พ้นข้อกล่าวหา ไม่ต้องถูกดำเนินคดี โดยนายบี เป็นผู้นำเงินไปมอบให้กับนายตำรวจชั้นประทวน ลูกน้องของ ร.ต.อ. ก. ซึ่งการสืบสวนข้อเท็จจริงมีพยานหลักฐานยืนยันตามคำร้องเรียนของนายเอ สำนักงานตำรวจแห่งชาติ จึงมีคำสั่งแต่งตั้งคณะกรรมการสอบสวนทางวินัยอย่างร้ายแรง

คณะกรรมการสอบสวนทางวินัยพิจารณาจากพยานหลักฐานเห็นว่า ร.ต.อ. ก. ได้เรียกรับเงินค่าทำสำนวนเร็ว และเงินค่าวิ่งเต้นคดีขึ้นอัยการจากนายเอ จริง นับว่าการกระทำของ ร.ต.อ. ก. เป็นความผิดฐานเป็นเจ้าพนักงานปฏิบัติหรือละเว้นการปฏิบัติหน้าที่ราชการโดยมิชอบ เพื่อให้ตนเองหรือผู้อื่นได้ประโยชน์ที่มิควรได้ เป็นการทุจริตต่อหน้าที่ราชการ เป็นข้าราชการพลเรือนปฏิบัติหน้าที่โดยจงใจไม่ปฏิบัติตามกฎหมาย ระเบียบของทางราชการ มติหรือนโยบายของรัฐบาล อันเป็นเหตุให้เสียหายแก่ทางราชการ และกระทำผิดอาญาจนได้รับโทษจำคุก หรือโทษหนักกว่าจำคุก โดยคำพิพากษาของศาลถึงที่สุดให้จำคุก หรือได้รับโทษหนักกว่าจำคุก เว้นแต่โทษที่กระทำโดย

ประมาทหรือลหุโทษ หรือกระทำอื่นใดอันได้ชื่อว่าเป็นผู้ประพฤดิชั่วอย่างร้ายแรงตามความผิดวินัยอย่างร้ายแรง แห่ง พ.ร.บ.ระเบียบข้าราชการพลเรือน พ.ศ. 2535 มาตรา 82 วรรคสอง, 85 วรรคสอง และ 98 วรรคสอง เห็นควรลงโทษปลด ร.ต.อ. ก. ออกจากราชการ

สำนักงานตำรวจแห่งชาติ เห็นว่า ร.ต.อ. ก. ถูกดำเนินคดีทางอาญา โดยผลคดีอาญาได้ถึงที่สุดแล้ว ศาลฎีกาพิพากษายืนตามศาลชั้นต้นและศาลอุทธรณ์ว่า ร.ต.อ. ก. เป็นเจ้าพนักงานเรียก รับ หรือยอมจะรับทรัพย์สินหรือประโยชน์อื่นใดสำหรับตนเองหรือผู้อื่นโดยมิชอบ เพื่อกระทำการหรือไม่กระทำการอย่างใดในตำแหน่ง ไม่ว่าการนั้นจะชอบหรือมิชอบด้วยหน้าที่ ปฏิบัติหรือละเว้นการปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบ ร.ต.อ. ก. รับสารภาพ ลดโทษกึ่งหนึ่ง จำคุก 20 ปี ส่วนในทางวินัย พยานหลักฐานฟังได้ว่า ร.ต.อ. ก. กระทำผิดอาญาข้อหาปฏิบัติหรือละเว้นการปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบ กรณีร่วมกันเรียกรับเงินจากนายเอ จำนวน 10,000 บาท เพื่อเป็นค่าทำสำนวนคดีอาญาส่งฟ้องให้เร็วขึ้น และเป็นค่าติดต่อกับพนักงานอัยการ และเรียกรับเงินจากนายบี จำนวน 10,000 บาท เพื่อแลกเปลี่ยนกับการไม่ดำเนินคดีในความผิดตาม พ.ร.บ. ป่าไม้ จริง เห็นควรลงโทษไล่ออกจากราชการ

สำนักงานตำรวจแห่งชาติจึงมีคำสั่ง ลงโทษไล่อ. ร.ต.อ. ก. ออกจากราชการ³⁴

จากกรณีตัวอย่างข้างต้น เป็นเครื่องแสดงให้เห็นว่า แม้โทษทัณฑ์ในการปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบ จะถึงปลดออกหรือไล่ออกจากราชการก็ตาม แต่ก็ยังมีพนักงานสอบสวนที่ทุจริต แสวงหาผลประโยชน์ เรียกรับเงินจากผู้ต้องหา ทั้งนี้ก็เนื่องจากรายได้ของพนักงานสอบสวน เมื่อเปรียบเทียบกับหน้าที่ความรับผิดชอบ ที่ต้องรับผิดชอบความยุติธรรม ความเป็นธรรมแก่สังคมแล้ว เป็นจำนวนน้อยมาก จึงเกิดปัญหาการทุจริตดังกล่าว

ค่าตอบแทนหรือรายได้ของพนักงานสอบสวน ซึ่งเป็นเจ้าพนักงานในหน่วยงานหนึ่งในกระบวนการยุติธรรม เมื่อเปรียบเทียบกับหน่วยงานอื่น ทั้งพนักงานอัยการ ผู้พิพากษา อัตราเงินเดือนของพนักงานสอบสวนนั้นน้อยมาก ทั้งที่งานของพนักงานสอบสวนเป็นงานที่จะต้องดำเนินการตั้งแต่การเริ่มรวบรวมพยานหลักฐาน เมื่อรับคดีไว้จะต้องปฏิบัติต่อเนื่องไปจนกว่าจะเสร็จสิ้น และดำเนินการสอบสวนหรือหาพยานเพิ่มเติมตามที่พนักงานอัยการสั่ง พนักงานสอบสวนก็ต้องรับผิดชอบในความเป็นธรรมของกลุ่มเช่นเดียวกับพนักงานอัยการและผู้พิพากษา หากพนักงานสอบสวนเกิดความรูสึกว่าไม่ได้รับความเป็นธรรมเกี่ยวกับรายได้ หรือมีรายได้ไม่พอใช้ ก็อาจจะแสวงหาช่องทางหาผลประโยชน์จากประชาชน หรือผู้เกี่ยวข้องในคดีโดยทุจริต เกิดความไม่เป็นธรรมแก่กลุ่ม ดังนั้นองค์กรที่อยู่ในกระบวนการยุติธรรมโดยเฉพาะพนักงานสอบสวน ต้องให้มีค่าตอบแทน และให้มีชีวิตความเป็นอยู่ที่น่าภาคภูมิใจ และมีอุปกรณ์การทำงานให้พร้อม

³⁴ ข้อมูลจากกองอุทธรณ์ สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการตำรวจ สำนักงานตำรวจแห่งชาติ

4. การแทรกแซงจากผู้บังคับบัญชา

การจัดการเป็นองค์ประกอบในการบริหารงาน ถ้าหากการจัดการไม่ดีก็อาจทำให้หน่วยงานนั้นไม่ไปสู่เป้าหมาย การจัดการไม่ดีอาจเนื่องมาจากการขาดการกระจายงาน ระบบงานซับซ้อน การประสานงานไม่ดี มีระเบียบยุ่งยากในการปฏิบัติ การใช้คนให้ถูกหรือเหมาะสมกับงาน และผู้บังคับบัญชาต้องให้อำนาจในการตัดสินใจ การสั่งการแก่พนักงานสอบสวน ไม่กุมอำนาจและไม่ใช้ความเป็นผู้บังคับบัญชาแทรกแซงงานของพนักงานสอบสวน เพื่อเป็นการกระจายอำนาจและสร้างความมั่นใจในการปฏิบัติหน้าที่ ทั้งต้องให้ความสำคัญในการพิจารณาความดีความชอบและการพิจารณาแต่งตั้งต่าง ๆ

ข้อเท็จจริงในปัจจุบัน ระเบียบและระบบบริหารในการทำงานขององค์กรไม่เอื้อที่จะให้พนักงานสอบสวนทำงานโดยอิสระ นอกจากมีการควบคุมกันเป็นลำดับชั้นแล้ว ในคดีใหญ่ ๆ ที่เกิดขึ้นและได้รับความสนใจจากประชาชนและสื่อมวลชนมากเท่าใด ผู้บังคับบัญชาระดับสูงก็จะเข้ามาแทรกแซงมากขึ้นอีก บางครั้งเสมือนว่าไม่ไว้ใจความรู้ความสามารถของพนักงานสอบสวนเจ้าของคดี แต่ความจริงจะพบว่าผู้บังคับบัญชาระดับสูงที่เข้ามาก้าวก่ายแทรกแซงนั้น มีทั้งที่ไม่เคยผ่านงานสอบสวนมาเลย หรือผ่านมาบ้างก็เล็กน้อย ไม่สามารถเข้ามาควบคุมการสอบสวนได้ ดังนั้น นอกจากความรู้ความชำนาญที่จะสอบสวนแล้ว การที่มีผู้บังคับบัญชาเข้ามากำกับดูแล ทำให้ความเป็นอิสระของพนักงานสอบสวนก็หมดไป ทำให้การสอบสวนในเรื่องนี้ขาดความเป็นภาวะวิสัย

2.3.3 บทบาทของพนักงานอัยการที่สนับสนุนความเป็นภาวะวิสัยของการสอบสวน

พนักงานอัยการเป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐที่มีอำนาจเกี่ยวข้องกับการดำเนินคดีอาญา ซึ่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาอาญา มาตรา 2 (5) นิยามคำว่า พนักงานอัยการว่าหมายถึง เจ้าพนักงานผู้มีหน้าที่ฟ้องผู้ต้องหาต่อศาล ทั้งนี้ จะเป็นข้าราชการอัยการในสำนักงานอัยการสูงสุด หรือเจ้าพนักงานอื่นผู้มีอำนาจเช่นนั้นก็ได้

แม้ว่าตามนิยามดังกล่าวนี้ กฎหมายจะกล่าวถึงพนักงานอัยการในฐานะเป็นตัวแทน หรือในฐานะเป็นตัวบุคคล แต่แท้จริงแล้วเป็นการกล่าวถึงในฐานะองค์กร เพราะตามกฎหมายว่าด้วยพนักงานอัยการนั้น พนักงานอัยการทำหน้าที่แทนกันได้โดยไม่ต้องมีการมอบหมาย ฉะนั้น ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาก็ดี หรือตามกฎหมายว่าด้วยพนักงานอัยการก็ดี พนักงานอัยการจึงเป็นองค์กรดำเนินคดีอาญาของรัฐ

พนักงานอัยการไม่มีหน้าที่ในการสอบสวนคดีอาญาโดยตรง แต่ก็มีความหน้าที่พนักงานอัยการเป็นผู้รับผิดชอบในการสอบสวน คือ กรณีความผิดที่มีโทษตามกฎหมายไทยกระทำลงนอกราชอาณาจักร, กรณีที่พนักงานอัยการเข้าฟังการสอบสวน ได้แก่ การถามปากคำเด็กที่เป็นผู้เสียหายหรือพยาน

ในการชี้ตัวผู้ต้องหาของเด็ก ในการสอบปากคำผู้ต้องหาที่เป็นเด็ก และการชันสูตรพลิกศพร่วมกับพนักงานสอบสวนและแพทย์ ในกรณีความตายเกิดขึ้นโดยการกระทำของเจ้าพนักงานซึ่งอ้างว่าปฏิบัติหน้าที่ และบทบาทในการมีส่วนร่วมในการสอบสวนคดีพิเศษตามกฎหมายว่าด้วยการสอบสวนคดีพิเศษ

1. กรณีความผิดเกิดขึ้นนอกราชอาณาจักร

ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 4 วรรคหนึ่ง วางหลักสำคัญของขอบเขตการใช้กฎหมายอาญาว่า “ผู้ใดกระทำความผิดในราชอาณาจักร ต้องรับโทษตามกฎหมาย” ซึ่งแสดงให้เห็นว่า กฎหมายอาญาของไทยใช้บังคับกับบุคคลที่กระทำความผิดในราชอาณาจักรเท่านั้น อย่างไรก็ตาม ประมวลกฎหมายอาญาได้มีบทบัญญัติยกเว้นให้ผู้กระทำความผิดนอกราชอาณาจักรต้องรับโทษในราชอาณาจักรด้วย ดังที่บัญญัติไว้ในมาตรา 4 วรรคสอง 5, 6, 7, 8 และ 9 อันเข้าเกณฑ์ความผิดที่มีโทษตามกฎหมายไทยได้กระทำความผิดในราชอาณาจักร ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 20 ซึ่งการสอบสวนดำเนินคดีแก่ผู้กระทำความผิดในกรณีเช่นนี้ เมื่อมิใช่ความผิดที่เกิดขึ้นในราชอาณาจักร ย่อมไม่เข้าเกณฑ์มาตรา 18 และ 19 ที่จะมีการสอบสวนท้องที่ใดท้องที่หนึ่งมีอำนาจสอบสวน หรือทำหน้าที่เป็นพนักงานสอบสวนผู้รับผิดชอบ ดังนั้น ในกรณีเป็นความผิดตามกฎหมายไทยกระทำความผิดนอกราชอาณาจักรไทย มาตรา 20 จึงบัญญัติกำหนดตัวเจ้าพนักงานผู้มีอำนาจหน้าที่ทำการสอบสวนไว้เป็นพิเศษว่า “ให้อธิบดีกรมอัยการ (ปัจจุบันคืออัยการสูงสุด) หรือผู้รักษาการแทนเป็นพนักงานสอบสวนผู้รับผิดชอบ หรือจะมอบหมายหน้าที่นั้นให้พนักงานอัยการหรือพนักงานสอบสวนคนใดเป็นผู้รับผิดชอบทำการสอบสวนแทนก็ได้”

อย่างไรก็ตาม เนื่องจากอัยการสูงสุด หรือผู้รักษาการณืแทนมีอยู่เพียงตำแหน่งเดียว และรักษาการณือยู่ในส่วนกลาง มาตรา 20 วรรคห้า จึงบัญญัติว่า “ในกรณีจำเป็น พนักงานสอบสวนต่อไปนี้มีอำนาจสอบสวนในระหว่างรอคำสั่งจากอธิบดีกรมอัยการ หรือผู้รักษาการณืแทน

(1) พนักงานสอบสวนซึ่งผู้ต้องหาถูกจับในเขตอำนาจ

(2) พนักงานสอบสวนซึ่งรัฐบาลประเทศอื่น หรือบุคคลที่ได้รับความเสียหายได้

ฟ้องร้องให้ทำโทษผู้ต้องหา”

ในกรณีความผิดเกิดขึ้นนอกราชอาณาจักร ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาได้กำหนดให้อัยการสูงสุดหรือผู้รักษาการณืแทนเป็นผู้รับผิดชอบ จึงเป็นคดีที่ตั้งแต่ต้นที่พนักงานอัยการสอบสวนคดีความผิดดังกล่าว เป็นอำนาจหน้าที่ของพนักงานอัยการภายใต้การควบคุมของอัยการสูงสุด โดยที่อัยการสูงสุดมีอำนาจหน้าที่ในการสอบสวนคดีประเภทนี้ จึงสามารถใช้มาตรการบังคับตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา และตามพระราชบัญญัติพนักงานอัยการ พ.ศ. 2478 มาตรา 13 และ มาตรา 14 ได้อีกด้วย

มาตรา 13 บัญญัติว่า “ในการปฏิบัติหน้าที่ราชการกฎหมายเฉพาะในคดีที่ต้องตั้งต้นที่พนักงานอัยการ พนักงานอัยการมีอำนาจออกหมายเรียกบุคคลใดๆ นอกจากพยานของคู่ความอีกฝ่ายหนึ่ง เว้นแต่คู่ความฝ่ายนั้นยินยอมมาให้การต่อพนักงานอัยการ โดยจะให้สาบานหรือปฏิญาณตัวก็ได้”

มาตรา 14 บัญญัติว่า “ในการออกหมายเรียกตามความในมาตรา 13 ให้นำบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 53 มาตรา 54 มาตรา 55 และมาตรา 56 มาใช้บังคับโดยอนุโลม

อย่างไรก็ตาม ในการดำเนินการสอบสวนคดีอาญา อัยการสูงสุดอาจมอบหมายให้พนักงานสอบสวนทำแทนได้ ซึ่งหมายความว่า เป็นการมอบหมายให้พนักงานสอบสวนในฐานะองค์กร มิใช่เป็นการมอบหมายให้พนักงานสอบสวนคนใดคนหนึ่งทำแทน และการดำเนินการของพนักงานสอบสวนยังต้องอยู่ในความรับผิดชอบของอัยการสูงสุด ในฐานะที่เป็นพนักงานสอบสวนผู้เป็นหัวหน้า ตามนัยแห่งมาตรา 18 วรรคท้าย³⁵

เห็นได้ว่า คดีความผิดเกิดขึ้นนอกราชอาณาจักรที่ผู้กระทำความผิดต้องรับโทษในราชอาณาจักรนั้น มีความสำคัญต่อเรื่องของความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ การที่ให้อัยการสูงสุดเป็นผู้รับผิดชอบในการสอบสวน และมอบหมายให้พนักงานสอบสวนคนใดทำการสอบสวนนั้น เป็นหลักประกันความเป็นภาวะวิสัยในการสอบสวนได้เป็นอย่างดี เนื่องจากคดีดังกล่าวต้องอาศัยความละเอียดรอบคอบ และรัดกุมในการดำเนินคดีเป็นอย่างมาก เพื่อมิให้กระทบถึงความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ และเป็นหลักประกันความชอบธรรมในการสอบสวนแก่ผู้เกี่ยวข้องในคดี

2. การเข้าร่วมการสอบสวน

การที่พนักงานอัยการเข้าร่วมในการสอบสวนนี้ปรากฏอยู่ในหลายประเทศ ทั้งในกลุ่มประเทศคอมมอนลอร์ เช่น สหรัฐอเมริกา ซึ่งพนักงานอัยการจะมีบทบาทอย่างใกล้ชิดในการควบคุมการสอบสวน คือ สามารถร่วมอยู่ในการสอบสวนพร้อมกับพนักงานสอบสวน โดยจะแจ้งให้พนักงานอัยการทราบในคดีสำคัญๆ และอัยการท้องถิ่นซึ่งปฏิบัติหน้าที่ 24 ชั่วโมง จะเข้าร่วมสอบสวนเมื่อผู้ต้องหาถูกจับ เหตุผลให้พนักงานอัยการร่วมในการสอบสวนก็เพื่อคุ้มครองสิทธิเสรีภาพผู้ต้องหา เพื่อยับยั้งการสอบสวนอันมิชอบของพนักงานสอบสวนที่อาจเกิดขึ้นได้เสมอ และเป็นการยับยั้งที่ได้ผลมาก เพราะพนักงานอัยการเป็นผู้ตั้งฟ้องหรือไม่ฟ้องคดีอาญา หากเห็นว่าผู้ต้องหาให้การรับสารภาพโดยมิได้เกิดจากความสมัครใจ ซึ่งขัดต่อหลักกฎหมาย พนักงานอัยการอาจมีคำสั่งไม่ฟ้องก็ได้

³⁵ จิราธร เจริญวุฒิ. (2550). *วิวัฒนาการสอบสวนคดีอาญา : ศึกษาบทบาทพนักงานอัยการ*. หน้า 99-100.

สำหรับมาตรการในการให้พนักงานอัยการเข้าร่วมการสอบสวนกับพนักงานสอบสวนของไทยนั้น เริ่มมีขึ้นตั้งแต่มีการแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา พ.ศ. 2542 เรื่องการสอบสวนผู้เสียหาย หรือพยานซึ่งเป็นเด็กอายุไม่เกินสิบแปดปี ในมาตรา 133 ทวิ และการสอบสวนผู้ต้องหาอายุไม่เกินสิบแปดปี ในมาตรา 134/2 กล่าวคือ ในการถามปากคำเด็ก ให้มีนักจิตวิทยา นักสังคมสงเคราะห์ บุคคลที่เด็กร้องขอ หรือพนักงานอัยการ เข้าร่วมในการถามปากคำนั้นด้วย เพื่อเป็นหลักเกณฑ์ปฏิบัติในการคุ้มครองเด็กที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรม ไม่ให้ถูกละเมิดต่อสิทธิในการที่จะตอบหรือไม่ตอบคำถาม หรือได้รับการปฏิบัติที่ไม่เป็นธรรม และการสอบปากคำเด็กที่ไม่ปฏิบัติตามมาตรา 133 ทวินี้ ไม่ทำให้การสอบสวนเสียไปทั้งหมด เพียงแต่ทำให้คำให้การที่สอบสวนได้นั้น ได้รับความเป็นพยานหลักฐานในการพิสูจน์ความผิดของผู้ต้องหาในชั้นศาลไม่ได้ แต่แม้การสอบสวนไม่เสียไปก็ตาม การที่ไม่ปฏิบัติตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายดังกล่าว อันมีวัตถุประสงค์เพื่อคุ้มครองสิทธิของผู้ให้ถ้อยคำต่อพนักงานสอบสวนนั้น ย่อมทำให้การสอบสวนไม่เป็นภาวะวิสัย

3. การสอบสวนคดีชั้นสูตตรพลิกศพ ตามมาตรา 150 วรรคสาม

ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 150 วรรคสาม พนักงานอัยการเป็นผู้ชั้นสูตตรพลิกศพผู้ตายในท้องที่ที่พบศพร่วมกับเจ้าหน้าที่ฝ่ายอื่น ๆ คือ เจ้าพนักงานฝ่ายปกครอง พนักงานสอบสวนและแพทย์ ในการร่วมชั้นสูตตรพลิกศพ ในกรณีที่มีความตายเกิดขึ้นโดยการกระทำของเจ้าพนักงาน หรือตายในระหว่างอยู่ในความควบคุมของเจ้าพนักงาน พนักงานอัยการมีบทบาทสำคัญในการกำกับควบคุมการชันสูตตรพลิกศพ เพื่อคุ้มครองสิทธิทุกฝ่าย มีอำนาจสั่งการให้พนักงานสอบสวนซึ่งเป็นผู้รวบรวมหลักฐานและทำสำนวนชันสูตตรพลิกศพปฏิบัติตาม ส่งผลต่อการชันสูตตรพลิกศพในเรื่องการบังคับใช้กฎหมายชันสูตตรพลิกศพ โดยมีพนักงานอัยการทำหน้าที่ผลักดันให้การชันสูตตรพลิกศพเป็นไปตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กฎหมายกำหนด เช่น การแจ้งแก่ผู้มีหน้าที่ให้ไปทำการชันสูตตรพลิกศพทราบ การแจ้งให้ผู้เกี่ยวข้องกับผู้ตาย เช่น สามีน ภริยา ผู้บุพการี ผู้สืบสันดาน ผู้แทนโดยชอบธรรม ผู้อนุบาล หรือญาติของผู้ตายตามลำดับ อย่างน้อย 1 คน เท่าที่จะทำได้ ก่อนการชันสูตตรเริ่มขึ้น ทั้งยังเป็นการเก็บข้อมูลสำคัญจากศพและในบริเวณที่พบศพ ครบถ้วนเที่ยงตรง โดยพนักงานสอบสวนเป็นผู้มีหน้าที่ในการเก็บรวบรวมพยานหลักฐานจากศพที่พบ และโดยรอบบริเวณที่พบศพ ข้อมูลเหล่านี้แสดงเหตุแห่งการตาย พฤติการณ์ที่ตาย และใครคือผู้ตายในระดับที่มีนัยสำคัญ ซึ่งจะนำไปสู่การค้นหาคำความจริงในเนื้อหาของกรณียุติธรรมต่อไป ส่งผลให้การชันสูตตรพลิกศพสามารถคุ้มครองชีวิตของประชาชนจากการปฏิบัติหน้าที่ราชการ และขณะเดียวกันก็คุ้มครองเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติราชการโดยชอบไปพร้อมกันด้วย

4. การสอบสวนคดีพิเศษ

พระราชบัญญัติการสอบสวนคดีพิเศษ พ.ศ. 2547 มาตรา 32 บัญญัติว่า

“ในกรณีที่ กคพ. เห็นว่า เพื่อประสิทธิภาพในการปราบปรามการกระทำความผิดคดีพิเศษ กคพ. จะให้ความเห็นชอบให้คดีพิเศษคดีหนึ่งคดีใด หรือคดีประเภทใดต้องมีพนักงานอัยการหรืออัยการทหารแล้วแต่กรณี มาสอบสวนร่วมกับพนักงานสอบสวนคดีพิเศษ หรือมาปฏิบัติหน้าที่ร่วมกับพนักงานสอบสวนคดีพิเศษ เพื่อให้คำแนะนำและตรวจสอบพยานหลักฐานตั้งแต่ชั้นเริ่มการสอบสวน แล้วแต่กรณีก็ได้ เว้นแต่การสอบสวนคดีพิเศษที่มีลักษณะอย่างหนึ่งอย่างใดตามมาตรา 21 วรรคหนึ่ง (1) (ค) หรือ (ง) ต้องมีพนักงานอัยการหรืออัยการทหารมาสอบสวนร่วมกับพนักงานสอบสวนคดีพิเศษทุกคดี แล้วแต่กรณี ทั้งนี้ การสอบสวนร่วมกันหรือการปฏิบัติหน้าที่ร่วมกันดังกล่าวให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่ กคพ. กำหนด”

จากบทบัญญัติดังกล่าว สามารถแบ่งแยกอำนาจของพนักงานอัยการได้ 2 ประเภท คือ

1) การเข้าร่วมในการสอบสวนกับพนักงานสอบสวนคดีพิเศษ

พนักงานอัยการจะเข้ามามีบทบาทตั้งแต่ชั้นเริ่มคดี โดยจะมีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทาง วางแนวทาง หรือแผนงานเกี่ยวกับการสอบสวน ตรวจสอบ รวบรวมพยานหลักฐาน โดยที่พนักงานอัยการหรืออัยการทหารต้องลงลายมือชื่อร่วมในบันทึกคำให้การพยานบุคคลหรือผู้ต้องหาหรือบันทึกการเข้าร่วมตรวจสอบรวบรวมพยานหลักฐานอื่นด้วย³⁶ นอกจากนี้ ในการใช้มาตรการบังคับแก่บุคคล โดยการขอหมายค้นหรือหมายจับ พนักงานสอบสวนคดีพิเศษและพนักงานอัยการหรืออัยการทหารต้องให้ความเห็นชอบร่วมกันก่อนดำเนินการตามกฎหมาย

2) การปฏิบัติหน้าที่ร่วมกับพนักงานสอบสวนคดีพิเศษ

ตามข้อบังคับ กคพ. ว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการเกี่ยวกับการสอบสวนร่วมกันหรือการปฏิบัติหน้าที่ร่วมกันในคดีพิเศษ ระหว่างพนักงานสอบสวนคดีพิเศษกับพนักงานอัยการหรืออัยการทหาร พ.ศ. 2547 ข้อ 3 กำหนดว่า

“การปฏิบัติหน้าที่ร่วมกัน หมายความว่า การมีพนักงานอัยการหรืออัยการทหารให้คำแนะนำและตรวจสอบพยานหลักฐานตั้งแต่ชั้นเริ่มการสอบสวนคดีพิเศษ โดยให้เริ่มดำเนินการนับแต่โอกาสแรกที่พึงกระทำได้”

ดังนั้น การปฏิบัติหน้าที่ร่วมกันจึงมีลักษณะ 2 ประการ คือ

- (1) ให้คำแนะนำ
- (2) ตรวจสอบพยานหลักฐาน

³⁶ ข้อบังคับ กคพ. ว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการเกี่ยวกับการสอบสวนร่วมกันหรือการปฏิบัติหน้าที่ร่วมกันในคดีพิเศษระหว่างพนักงานสอบสวนคดีพิเศษกับพนักงานอัยการหรืออัยการทหาร พ.ศ. 2547 ข้อ 6

การให้พนักงานอัยการหรืออัยการทหารมาร่วมสอบสวน หรือมาปฏิบัติหน้าที่ร่วมกับพนักงานสอบสวนคดีพิเศษ ในทางปฏิบัติ พนักงานอัยการและพนักงานสอบสวนคดีพิเศษ จะหารือร่วมกันเพื่อกำหนดแนวทางในการสอบสวน การรวบรวมพยานหลักฐาน การวางรูปคดี ซึ่งจะทำให้การสอบสวนเป็นไปในทิศทางเดียวกัน แต่เนื่องจากแต่เดิมนั้นไม่มีระเบียบปฏิบัติที่ชัดเจน จึงอาจมีข้อขัดแย้งในการสอบสวน หรือปฏิบัติหน้าที่ร่วมกันระหว่างพนักงานอัยการและพนักงานสอบสวนได้ อย่างไรก็ตาม ปัจจุบันเมื่อมีการแต่งตั้งพนักงานสอบสวนขึ้นรับผิดชอบ และเป็นกรณีที่ต้องมีพนักงานอัยการสอบสวนร่วม หรือปฏิบัติหน้าที่ร่วมกับพนักงานสอบสวนคดีพิเศษ พนักงานสอบสวนคดีพิเศษผู้รับผิดชอบสำนวนการสอบสวน จะต้องศึกษาโครงสร้างของสำนวนการสอบสวน ข้อเท็จจริง พยานหลักฐานที่ปรากฏเพื่อประชมวางแผนในการอำนวยความสะดวก ตามคู่มือปฏิบัติงานสืบสวนสอบสวนตามพระราชบัญญัติการสอบสวนคดีพิเศษ พ.ศ.2547³⁷

2.4 ลักษณะของการสอบสวนที่เป็นภาวะวิสัย

2.4.1 การสอบสวนที่มีความเป็นกลาง

ความเป็นกลางที่เป็นภาวะวิสัย คือการทำให้คู่ความทั้งสองฝ่ายได้รับความเป็นธรรม³⁸ ซึ่งระบบการดำเนินคดีอาญาระบบกล่าวหา ผู้ถูกกล่าวหาเป็นประธานในคดี ผู้ถูกกล่าวหาจึงต้องมีสิทธิต่าง ๆ ในอันที่จะสามารถต่อสู้คดีได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ถูกกล่าวหาต้องได้รับทราบว่าถูกกล่าวหาว่าอย่างไร เพื่อเขาจะได้มีโอกาสให้การแก้ข้อกล่าวหา พนักงานสอบสวนต้องมีความยุติธรรม โปร่งใสในการสอบสวนโดยปราศจากอคติ ไม่เข้าข้างฝ่ายใด เปิดโอกาสให้ผู้ถูกกล่าวหาได้มีสิทธิและใช้สิทธิในการต่อสู้คดีอย่างเต็มที่ นอกจากนี้ พนักงานสอบสวนยังต้องคุ้มครองสิทธิของผู้ถูกกล่าวหาไม่ให้ถูกละเมิดโดยกระบวนการยุติธรรมด้วย และให้ความเป็นธรรมแก่คู่กรณีทุกฝ่าย กล่าวคือ ทั้งฝ่ายผู้เสียหายหรือโจทก์ต้องมีโอกาสดำเนินคดีได้อย่างเต็มที่ ส่วนฝ่ายผู้ถูกกล่าวหาต้องไม่ถูกมองเป็นเพียงวัตถุชิ้นหนึ่งในการดำเนินคดี ต้องได้รับการแนะนำชี้แจง และคุ้มครองสิทธิของตนที่มีตามกฎหมาย

ความเป็นกลางที่เป็นภาวะวิสัย ต้องเป็นการกระตือรือร้นในการค้นหาความจริงด้วยใจที่เป็นกลาง ไม่เข้าข้างฝ่ายใด การสอบสวนต้องเป็นการค้นหาข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการกระทำของผู้ต้องหา และข้อเท็จจริงที่เกี่ยวกับตัวผู้ต้องหา ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 131 บัญญัติว่า “ให้พนักงานสอบสวนรวบรวมพยานหลักฐานทุกชนิด เท่าที่สามารถจะทำได้

³⁷ จิราธร เจริญวุฒิ. (2550). วิวัฒนาการสอบสวนคดีอาญา : ศึกษาบทบาทพนักงานอัยการ.

หน้า 122.

³⁸ สมชาย วิมลสุข. (2549). บทบาทของศาลในการค้นหาความจริง. หน้า 16.

เพื่อประสงค์จะทราบข้อเท็จจริงและพฤติการณ์ต่างๆอันเกี่ยวกับความผิดที่ถูกกล่าวหา เพื่อจะรู้ตัวผู้กระทำผิด และพิสูจน์ให้เห็นความผิดหรือความบริสุทธิ์ของผู้ต้องหา” และมาตรา 138 บัญญัติว่า “พนักงานสอบสวนมีอำนาจสอบสวนเองหรือส่งประเด็นไปสอบสวน เพื่อทราบความเป็นมาแห่งชีวิต และความประพฤติอันเป็นอาชญาของผู้ต้องหา แต่ต้องแจ้งให้ผู้ต้องหาทราบข้อความทุกข้อที่ได้มา” ซึ่งแสดงถึงว่า พนักงานสอบสวนต้องรวบรวมพยานหลักฐานทั้งที่เป็นผลดี ผลร้ายแก่ผู้ต้องหา รวมทั้งข้อเท็จจริงอื่น ๆ ที่เป็นประโยชน์ในการดำเนินคดีของพนักงานอัยการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งคือ ต้องรวบรวมพยานหลักฐาน ข้อเท็จจริงเพื่อให้พนักงานอัยการสั่งคดี อันแสดงถึงการที่ต้องดำเนินคดีด้วยความชอบธรรมและวางตัวเป็นกลางของพนักงานสอบสวน ไม่เข้าข้างฝ่ายหนึ่งฝ่ายใด ไม่ว่าจะเป็นผู้เสียหายหรือผู้ถูกกล่าวหาก็ตาม แต่เมื่อพิจารณาอำนาจของพนักงานสอบสวนในการรวบรวมพยานหลักฐาน ไม่ว่าจะเป็นการจับ การค้น แม้จะต้องกระทำโดยมีหมายก็ตาม ในทางปฏิบัติ การสืบสวนจับกุมผู้ต้องหา บางครั้งต้องใช้กำลังในการต่อสู้จับกุม เกิดการสูญเสียชีวิตเจ้าหน้าที่ตำรวจ แม้กระทั่งผู้เสียหาย ทำให้เกิดอคติ เมื่อต้องทำสำนวนการสอบสวน พนักงานสอบสวนทำตัวเป็นคู่ความกับผู้ต้องหา โดยจะรวบรวมพยานหลักฐานที่มุ่งจะพิสูจน์ให้เห็นเพียงว่าผู้ต้องหาคือผู้กระทำผิด ลืมคำนึงบทบาทของตนที่เกี่ยวกับการสอบสวนคดีอาญา ที่กำหนดให้พนักงานสอบสวนรวบรวมพยานหลักฐานทุกชนิด ทั้งที่เป็นผลดีและผลร้ายแก่ผู้ถูกกล่าวหาด้วย เพื่อที่จะให้พนักงานอัยการได้นำเอาข้อเท็จจริงต่าง ๆ เหล่านี้แถลงต่อศาล และการที่งานสอบสวนต้องใช้ความรู้ความสามารถด้านกฎหมายมากกว่างานด้านการรักษาความสงบเรียบร้อย ซึ่งเป็นหน้าที่หลักอีกหน้าที่หนึ่งของตำรวจ พนักงานสอบสวนต้องรวบรวมข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานการตั้งข้อหาและทำความเข้าใจทางกฎหมาย เป็นภาระที่หนักมากของพนักงานสอบสวน จึงทำให้บางครั้งพนักงานสอบสวนหาพยานหลักฐานจากตัวผู้ต้องหา ซึ่งเป็นวิธีที่ง่าย แต่ขัดกับหลักสิทธิมนุษยชน³⁹

เมื่อพิจารณาประมวลระเบียบการตำรวจเกี่ยวกับคดี ลักษณะ 8 บทที่ 1 เรื่อง หลักการทั่วไปว่าด้วยการสอบสวน ข้อ 207 มีหลักว่า “การสอบสวนตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญานั้น คือการรวบรวมพยานหลักฐานและดำเนินการทั้งหลายตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ซึ่งเจ้าพนักงานได้ทำไปเกี่ยวกับความผิดที่กล่าวหา เพื่อที่จะทราบข้อเท็จจริงหรือพิสูจน์ความผิด และเพื่อที่จะเอาตัวผู้กระทำผิดมาฟ้องลงโทษ” และ ลักษณะ 8 บทที่ 5 เรื่องการถามปากคำ ข้อ 254 ก็มีหลักว่า “ตามปกติ ผู้สอบสวนไม่จำเป็นต้องสอบสวนพยานของผู้ต้องหา เพราะตามธรรมดา พนักงานสอบสวนมีหน้าที่จะต้องพิจารณาคดีว่า พอมีมูลดำเนินการฟ้องหรือไม่

³⁹ กิตติพงษ์ กิตยารักษ์. (2540, มกราคม). “อัยการกับกระบวนการยุติธรรม.” วารสารกฎหมาย, 17, 1. หน้า 65.

เป็นหลัก หาใช่เป็นผู้วินิจฉัยคดีของกลุ่มความไม่ แต่หลักเช่นกล่าวนี้ บางทีอาจเกิดความจำเป็นหรือด้วยลักษณะแห่งการสอบสวนที่ดี บางคดีก็อาจจำเป็นที่ผู้สอบสวนต้องรีบชิงไวชิงพริบ สอบสวนตัดหรือพิสูจน์พยานของผู้ต้องหาเสียแต่ในชั้นต้น หรือป้องกันมิให้ผู้ต้องหามีโอกาสชักซ้อมพยาน ทำให้เสียความเที่ยงธรรมในคดี ก็อาจจะสอบสวนพยานของผู้ต้องหาในบางคดี เพื่อให้เกิดผลแก่คดีนั้น ๆ ก็ได้”

เห็นได้ว่า ตามประมวลระเบียบการตำรวจเกี่ยวกับคดีดังกล่าว มุ่งเน้นที่จะให้การสอบสวนให้ได้มาซึ่งพยานหลักฐานที่จะพิสูจน์ความผิด และเพื่อจะเอาตัวผู้กระทำความผิดมาฟ้องลงโทษให้ได้ อันเป็นการไม่สอดคล้องกับจุดมุ่งหมายของหลักการดำเนินคดีอาญา อันเป็นหลักการตรวจสอบและหลักการสอบสวน ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 131 กล่าวคือ เมื่อหลักการดำเนินคดีอาญา เป็นหลักการตรวจสอบ (Examination Principle) การสอบสวนก็ต้องเป็นการตรวจสอบความจริง ค้นหาข้อเท็จจริงและรวบรวมพยานหลักฐาน ทั้งที่ชี้ยันผู้ต้องหา ที่เป็นผลดีและที่เกี่ยวกับเหตุบรรเทาโทษ ทั้งมาตรา 131 ก็มุ่งเน้นให้การสอบสวนเป็นการรวบรวมพยานหลักฐานเพื่อรู้ตัวผู้กระทำความผิด และพิสูจน์ให้เห็นความผิดหรือความบริสุทธิ์ เมื่อการสอบสวนในทางปฏิบัติมุ่งไปในทางค้นหาความผิด จึงเป็นเหตุให้ผู้ต้องหาไม่ได้รับความเป็นธรรม และขัดกับจุดมุ่งหมายที่แท้จริงของการสอบสวน แต่อย่างไรก็ตามระเบียบการตำรวจเกี่ยวกับคดี ข้อ 254 ดังกล่าว ได้ถูกยกเลิกไปโดยปริยาย โดยประกาศข้อบังคับกระทรวงมหาดไทย ว่าด้วยระเบียบการดำเนินคดีอาญา (ฉบับที่ 7) ลงวันที่ 16 มีนาคม 2538 ว่า เมื่อผู้ต้องหาให้การกล่าวอ้างผู้ใดเป็นพยาน ให้พนักงานสอบสวนสอบปากคำพยานที่ผู้ต้องหาได้กล่าวอ้างนั้นไว้ด้วย ทั้งนี้เพื่อประโยชน์แห่งการรวบรวมพยานหลักฐานและพิสูจน์พยานผู้ต้องหาเสียแต่ในชั้นต้น ดังนี้ เมื่อมีการสอบสวนพยานฝ่ายผู้ต้องหาที่อ้าง ข้อเท็จจริงที่ปรากฏในสำนวนการสอบสวน จึงได้มาจากการสอบสวนตามจุดมุ่งหมายอันแท้จริงของการสอบสวน

ความเป็นกลางที่เป็นภาวะวิสัย รวมถึงการที่พนักงานสอบสวนเองต้องไม่เข้าไปมีผลประโยชน์ได้เสียเกี่ยวข้องกับเรื่องที่สอบสวนด้วย (Conflicts of Interests) แม้ไม่มีกฎหมายห้ามไว้ก็ตาม เหมือนเช่นกรณีการคัดค้านหรือการตั้งรับเท็จผู้พิพากษา ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 11

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 292/2482 ผู้เสียหายซึ่งเป็นปลัดอำเภอได้ร้องทุกข์ต่อตนเองในฐานะปลัดอำเภอ การที่ปลัดอำเภอบังเอิญเป็นบุคคลที่เป็นเจ้าทุกข์เองนั้น ไม่มีกฎหมายห้ามมิให้กระทำการร้องทุกข์แต่อย่างใด และไม่มียกกฎหมายใดที่ห้ามมิให้เจ้าพนักงานสอบสวน ทำการสอบสวนในคดีที่ตนเองมีส่วนได้เสีย ดังนั้น ในคดีนี้จึงต้องถือว่ามีกรร้องทุกข์และมีการสอบสวนตามกฎหมายแล้ว พนักงานอัยการจึงมีอำนาจฟ้อง

ดังนั้น การที่พนักงานสอบสวนร้องทุกข์ต่อตนเองโดยตนเองเป็นผู้เสียหาย จึงมีอำนาจสอบสวน แม้ไม่มีกฎหมายบัญญัติห้ามไว้ก็ตาม แต่กรณีดังกล่าวก็จะทำให้การสอบสวนไม่เป็นกลาง การสอบสวนในกรณีดังกล่าวจึงไม่เป็นภาวะวิสัย

2.4.2 การสอบสวนที่มีความเป็นอิสระ

องค์กรต่าง ๆ ในกระบวนการยุติธรรมล้วนมีความเป็นอิสระ ไม่ว่าจะเป็นพนักงานอัยการ หรือศาล ดังนั้น พนักงานสอบสวนซึ่งเป็นต้นทางของกระบวนการยุติธรรมจึงต้องมีความเป็นอิสระ การตรวจสอบการทำงานของพนักงานสอบสวนต้องตรวจสอบในลักษณะที่ไม่เข้าไปก้าวล่วงอำนาจการตัดสินใจว่ามีการกระทำผิดหรือไม่ และความผิดนั้นใครเป็นผู้กระทำ ต้องให้ความเป็นอิสระแก่พนักงานสอบสวนเจ้าของสำนวน ผู้บังคับบัญชาต้องให้อำนาจในการตัดสินใจ การสั่งการแก่พนักงานสอบสวน ไม่กุ่มอำนาจและไม่ใช้ความเป็นผู้บังคับบัญชาแทรกแซงงานของพนักงานสอบสวน เพื่อเป็นการกระจายอำนาจและสร้างความมั่นใจในการปฏิบัติหน้าที่ ทั้งต้องให้ความเป็นธรรมในการพิจารณาความดีความชอบ และการพิจารณาแต่งตั้งต่าง ๆ

การสอบสวนที่มีความเป็นอิสระนี้ ต้องไม่ขึ้นกับผู้ใด ไม่ว่าจะเป็นการขอหรือสั่ง หรือบังคับให้พนักงานสอบสวนมีความเห็นเป็นอย่างใดอย่างหนึ่งตามที่เขาต้องการไม่ได้ แม้ผู้บังคับบัญชาก็ตาม แม้ว่าจะต้องมีความเป็นอิสระแต่ก็ต้องรับฟังและพิจารณาความเห็นของคนอื่นด้วยเช่นกัน เมื่อผู้อื่นก็มีอิสระในการแสดงความคิดเห็นของเขา ถ้าความเห็นของผู้อื่นถูกต้อง พนักงานสอบสวนก็ต้องพร้อมที่จะยอมรับ พร้อมที่จะเปลี่ยนความเห็นได้ถ้าไม่ถูกต้อง จึงจะได้การสอบสวนที่ดีมีความเป็นภาวะวิสัย และที่สำคัญต้องกล้าที่จะแสดงความเห็นอันเป็นอิสระ⁴⁰

ข้อเท็จจริงในปัจจุบัน ระเบียบและระบบบริหารในการทำงานขององค์กรไม่เอื้อที่จะให้พนักงานสอบสวนทำงานโดยอิสระ นอกจากมีการควบคุมกันเป็นลำดับชั้นแล้ว ในคดีใหญ่ ๆ ที่เกิดขึ้นและได้รับความสนใจจากประชาชนและสื่อมวลชนมากเท่าใด ผู้บังคับบัญชาระดับสูงก็จะเข้ามาแทรกแซงมากขึ้นอีก บางครั้งเสมือนว่าไม่ไว้ใจความรู้ความสามารถของพนักงานสอบสวนเจ้าของคดี แต่ความจริงจะพบว่าผู้บังคับบัญชาระดับสูงที่เข้ามาก้าวล่วงแทรกแซงนั้น มีทั้งที่ไม่เคยผ่านงานสอบสวนมาเลย หรือผ่านมาบ้างก็เล็กน้อย ไม่สามารถเข้ามาควบคุมการสอบสวนได้ ดังนั้น นอกจากความรู้ความชำนาญที่จะสอบสวนแล้ว การที่มีผู้บังคับบัญชาเข้ามากำกับดูแล ทำให้ความเป็นอิสระของพนักงานสอบสวนก็หมดไป เมื่อประกอบกับเหตุผลที่การเมืองสามารถมีอิทธิพลต่อองค์กรในกระบวนการยุติธรรมได้โดยง่าย โดยเฉพาะอย่างยิ่งสามารถมีอิทธิพลต่อพนักงานสอบสวน

⁴⁰ พิเชษฐ เมลาณนท์. (2551). หลักรวิชาพนักงานกฎหมาย ท่านอาจารย์จัตติพร้าวอนสอนอะไร.

ซึ่งเป็นข้าราชการตำรวจ ทั้งนี้เพราะข้าราชการตำรวจเป็นข้าราชการพลเรือนที่อยู่ใต้อำนาจบังคับบัญชาของฝ่ายการเมืองโดยตรง และไม่มีกฎหมายที่จะประกันความเป็นอิสระในการปฏิบัติหน้าที่⁴¹ การปฏิบัติหน้าที่ของพนักงานสอบสวนจึงไม่มีความเป็นอิสระอย่างแท้จริง ทำให้การสอบสวนในเรื่องนั้นขาดความเป็นภาวะวิสัย

2.4.3 การสอบสวนที่รวดเร็ว

ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 134 วรรคสาม บัญญัติให้ ผู้ต้องหา มีสิทธิได้รับการสอบสวนด้วยความรวดเร็ว ต่อเนื่อง และเป็นธรรม เนื่องจากการดำเนินคดีอาญามีความเกี่ยวข้องกับสิทธิและเสรีภาพของบุคคลผู้ถูกกล่าวหาโดยตรง หากมีการควบคุมผู้ต้องหา ระหว่างการสอบสวน ย่อมหมายถึงการจำกัดเสรีภาพของผู้ถูกกล่าวหา ทั้งนี้ ตามมาตรา 87 กำหนด ขั้นตอนและระยะเวลาในการควบคุมตัวผู้ต้องหาระหว่างการสอบสวน โดยการยื่นคำร้องขอหมายจับต่อศาล กำหนดระยะเวลาในการควบคุมขึ้นอยู่กับข้อหาและอัตราโทษ ดังนั้น ในกรณีที่ผู้ต้องหา ถูกควบคุม พนักงานสอบสวนก็ต้องเร่งรัดการทำสำนวนการสอบสวนให้เสร็จสิ้นโดยเร็ว และต้อง คำนึงถึงเหตุจำเป็นอย่างแท้จริงในการควบคุมฝากขังผู้ต้องหาต่อศาล การปฏิบัติต้องเป็นไปตาม ขั้นตอนและระยะเวลาที่มาตรา 87 กำหนดไว้ ส่วนคดีที่ผู้ต้องหาได้รับการปล่อยชั่วคราวนั้น พนักงานสอบสวนมีเวลาเพียง 3 เดือน ที่จะต้องทำการสอบสวนรวบรวมพยานหลักฐานให้เสร็จสิ้นหลังจาก ปล่อยชั่วคราว นอกจากจะมีเหตุผลที่จำเป็นอย่างยิ่ง ก็จะสามารถขยายระยะเวลาออกไปได้ แต่ไม่เกิน 6 เดือน หากหลังจากนั้นแล้ว พนักงานสอบสวนจะต้องยื่นคำร้องต่อศาล⁴² ศาลก็จะใช้ดุลพินิจ อนุญาตให้ฝากขังหรือไม่ตามที่เห็นสมควร หากพนักงานสอบสวนไม่มีเหตุผลที่เพียงพอ ก็อาจไม่ได้รับ การพิจารณาให้ขยายเวลาต่อไป ซึ่งอาจมีผลเสียหากแก่คดีได้ พนักงานสอบสวนจึงต้องพึงระลึก ถึงความรวดเร็วในการสอบสวน รวบรวมพยานหลักฐานอยู่เสมอ และไม่เพียงแต่จะต้องมีความ รวดเร็วในการสอบสวนเท่านั้น การสอบสวนที่มีความเป็นธรรมต้องกระทำโดยรอบคอบ ดังที่กล่าว ข้างต้นว่า การดำเนินคดีอาญามีความเกี่ยวข้องกับสิทธิและเสรีภาพของบุคคลผู้ถูกกล่าวหาโดยตรง หากมีการจับกุมบุคคล ก็ต้องมีพยานหลักฐานเบื้องต้นพอที่จะเชื่อได้ว่าคนนั้นมีส่วนกระทำความผิด เดิมที่ผู้ต้องหาถูกจับมาแล้วจึงค่อยหาพยานหลักฐาน ซึ่งก็จะใช้เวลานาน ความล่าช้าคือความไม่ ยุติธรรมอยู่ในตัวเอง⁴³ จะพบว่านับจากผู้ต้องหาถูกจับกุมจนกระทั่งศาลตัดสินเป็นที่สุดท้าย จะใช้เวลานานมาก

⁴¹ คณิศ ฌ นคร ก (2549). *กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา*. หน้า 466.

⁴² ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 113

⁴³ มีชัย ฤชุพันธ์. (2544). “พนักงานสอบสวนในอุคตคดี.” *รวมปาฐกถาพิเศษในการสัมมนาของ สำนักงานตำรวจแห่งชาติ*. หน้า 69.

เกิดความเสียหายทั้งด้านผู้ถูกจับกุมฟ้องร้อง หากในที่สุดไม่ได้กระทำความผิด เวลาที่เสียไปทำให้เกิดความเสียหายกับผู้ถูกกล่าวหา แต่หลังจากมีการแก้ไขประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ในปี พ.ศ. 2547 กำหนดให้พนักงานสอบสวนจะต้องทำการสอบสวนจนมีพยานหลักฐานพอฟังได้ว่าผู้ต้องหากระทำผิดตามที่ถูกกล่าวหา จึงขอหมายจับจากศาลได้ ซึ่งต่างจากแต่ก่อนที่จะมีการแก้ไขประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา พ.ศ. 2547 พนักงานสอบสวนจะใช้วิธีจับกุมผู้ต้องสงสัยก่อนแล้วจึงมาสอบสวนในภายหลัง ทำให้เกิดปัญหาในการควบคุมตัวผู้ต้องหา การขอผลัดฟ้องและฝากขังผู้ต้องหา⁴⁴

ข้อเท็จจริงที่ว่า การสอบสวนที่รวดเร็วและรอบคอบนั้นไม่ใช่ทำได้โดยง่าย แต่ก็เป็นเรื่องสำคัญที่พนักงานสอบสวนจะต้องพยายามใช้ความรู้ความสามารถในการสอบสวนอย่างรวดเร็วและรอบคอบ ความล่าช้าไม่แม่นยำ ไม่มีประสิทธิภาพ ก็จะทำให้เกิดความไม่เป็นธรรมแก่ทุกฝ่าย อันมีผลกระทบต่อสังคมส่วนรวม ผู้เสียหายไม่เชื่อถือเชื่อมั่นในกระบวนการยุติธรรม ผู้กระทำผิดก็ไม่เกรงกลัวต่อกระบวนการยุติธรรม มีผลไปถึงความสงบสุขของสังคม

นอกจากนี้ เหตุผลอีกประการหนึ่งที่ต้องเริ่มทำการสอบสวนโดยไม่ชักช้า ก็เนื่องมาจากการรวบรวมพยานหลักฐานเพื่อให้ได้มาครบถ้วน ร่องรอย สถานที่เกิดเหตุ ไม่ให้ถูกลบเลือน ยักย้าย ซ่อนเร้นไปก่อน หากเน้นช้าไปแล้วพยานหลักฐานที่มีอาจเสื่อมสลาย สูญหาย หรืออาจมีคนอื่นลบทิ้งไป⁴⁵ ทั้งพยานบุคคลก็ยังคงอยู่ในช่วงเวลาที่สามารถจดจำเหตุการณ์ได้อย่างแม่นยำหรือใกล้เคียงกับข้อเท็จจริงมากที่สุด ดังนั้น กฎหมายจึงบัญญัติให้อำนาจพนักงานสอบสวนทำการสอบสวนที่ใดเวลาใด ตามที่พนักงานสอบสวนจะเห็นสมควร โดยปกติจะเป็นที่ทำการของพนักงานสอบสวน ส่วนกรณีที่พนักงานสอบสวนจะไปทำการสอบสวนที่ใดเวลาใดหรือไม่นั้น เป็นดุลพินิจของพนักงานสอบสวนจะเห็นสมควร เพื่อที่จะให้การสอบสวนเสร็จสิ้นโดยเร็ว ทั้งนี้ พนักงานสอบสวนจะต้องทำการสอบสวนภายในกำหนดเวลาที่กฎหมายกำหนดไว้

การรวบรวมพยานหลักฐานของพนักงานสอบสวน จะปรากฏในชั้นพิจารณาคดีของศาล ซึ่งจะลงโทษจำเลยได้หรือไม่นั้น ขึ้นอยู่กับพยานหลักฐานในการนำสืบ พยานหลักฐานซึ่งเกิดจากการรวบรวมมาในชั้นพนักงานสอบสวนมาสืบแสดงต่อศาล พยานทุกชนิดที่น่าจะพิสูจน์ได้ว่าจำเลยกระทำความผิดนั้น มีทั้งพยานบุคคล พยานเอกสารและพยานวัตถุ ดังนั้น การรวบรวมพยานหลักฐานของพนักงานสอบสวน จึงมีความสำคัญยิ่งในการพิจารณาสำคดีของพนักงานอัยการ และการพิจารณาพิพากษาของศาล

⁴⁴ ชัยเกษม นิตสิริ. (2551). ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ภาค 2 สอบสวน. หน้า 131-132.

⁴⁵ เรวัต นัจเฉลิม. (2549). คำบรรยายสำนักอบรมกฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา ภาค 2 กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา 1-2. หน้า 117.

เมื่อพนักงานสอบสวนต้องรับผิดชอบในการสอบสวนคดีเรื่องใดเรื่องหนึ่ง จึงต้องคำนึงถึงพยานหลักฐานที่มีอยู่ในคดีนั้น ๆ โดยจัดลำดับและแสวงหาพยานหลักฐานให้มากที่สุดและพยานที่ดีที่สุด อันได้แก่ ประจักษ์พยาน ซึ่งรู้เห็นเหตุการณ์ ซึ่งจะทำให้ศาลพิพากษาลงโทษจำเลยได้ ถ้าไม่สามารถรวบรวมติดตามหาประจักษ์พยานได้ ต้องพิจารณาค้นหาพยานพหุติเหตุแวดล้อมกรณีมาเพื่อประกอบพยานหลักฐานอื่น การรวบรวมค้นหาพยานอาจเป็นเรื่องยาก พยานอาจเกรงกลัวอิทธิพลผู้ต้องหาหรือพยานไม่ยอมเข้ามาเกี่ยวข้องกับคดี กว่าจะเสียเวลา ไม่อยากเป็นธุระ กลัวอันตรายเหตุต่าง ๆ ทำให้พนักงานสอบสวนหาพยานหลักฐานลำบาก การทำการสอบสวนรวบรวมพยานหลักฐาน สรุปสำนวนส่งพนักงานอัยการก็จะล่าช้า เป็นเหตุให้พนักงานอัยการต้องรีบสั่งคดี หากการพิจารณาของศาลพบว่าไม่มีพยานหลักฐานเพียงพอที่จะยกฟ้อง อันทำให้คดีเสียหายได้ เพราะการรวบรวมพยานหลักฐานที่บกพร่อง ล่าช้าของพนักงานสอบสวน ทำให้พนักงานอัยการไม่มีโอกาสกลับกรอตรวจสอบพยานหลักฐานทางคดีได้ ต้องฟ้องคดีไปตามคำรับสารภาพ ซึ่งสุดท้ายเมื่อศาลพิพากษาจึงรู้ว่าไม่ใช่ผู้กระทำผิดที่แท้จริง

2.4.4 การสอบสวนที่ชอบด้วยกฎหมาย

การสอบสวนที่ชอบด้วยกฎหมาย ได้แก่กรณีดังต่อไปนี้

1. การสอบสวนนั้นได้กระทำโดยเจ้าพนักงานผู้มีอำนาจสอบสวน กล่าวอีกนัยหนึ่ง เจ้าพนักงานผู้ทำการสอบสวนจะต้องเป็นพนักงานสอบสวนตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 2(6)

หมายถึง พนักงานสอบสวนที่ระบุไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 18 และตามกฎหมายอื่น เช่น พนักงานสอบสวนคดีพิเศษ ตาม พ.ร.บ. การสอบสวนคดีพิเศษ พ.ศ. 2547

พนักงานสอบสวนตามมาตรา 18 หมายถึง

(1) ในจังหวัดอื่นนอกจากจังหวัดพระนครและจังหวัดธนบุรี (กรุงเทพมหานคร) ได้แก่ พนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจชั้นผู้ใหญ่ ปลัดอำเภอ ข้าราชการตำรวจซึ่งมียศตั้งแต่นายร้อยตำรวจตรีขึ้นไป

(2) ในจังหวัดพระนครและจังหวัดธนบุรี (กรุงเทพมหานคร) ได้แก่ ข้าราชการตำรวจซึ่งมียศตั้งแต่นายร้อยตำรวจตรีขึ้นไป

2. พนักงานสอบสวนจะต้องมีเขตอำนาจสอบสวนที่จะสอบสวนคดีนั้นได้ ตามที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 18 ถึง 21

กรณีเขตอำนาจสอบสวนตามมาตรา 18 ถึง 21

(1) กรณีตามมาตรา 18 เป็นเรื่องที่ไม่แน่ชัดว่าความผิดได้เกิดในท้องที่ใด หรือเชื่อว่าความผิดเกิดขึ้นในท้องที่ใดท้องที่หนึ่ง โดยปกติพนักงานสอบสวนในท้องที่ความผิดอาญาเกิดขึ้น หรืออ้าง หรือเชื่อว่าได้เกิดความผิดอาญาขึ้น เป็นผู้รับผิดชอบดำเนินการสอบสวน เว้นแต่มีเหตุจำเป็น หรือเพื่อความสะดวก จึงให้พนักงานสอบสวนในท้องที่ที่ผู้ต้องหาที่อยู่หรือถูกจับ เป็นผู้รับผิดชอบดำเนินการสอบสวน

(2) กรณีตามมาตรา 19 เป็นกรณีที่ความผิดอาญาเกี่ยวพันกันหลายท้องที่โดยเหตุต่าง ๆ เช่น

- เป็นกรณีที่ไม่แน่ชัดว่า ความผิดอาญาได้เกิดขึ้นในท้องที่ใดท้องที่หนึ่งในระหว่างหลายท้องที่ เช่น พบชิ้นส่วนศพในท้องที่หนึ่ง และพบอาวุธที่ใช้ฆ่าผู้ตายอยู่ในอีกท้องที่หนึ่ง กรณีนี้จึงไม่แน่ใจว่าผู้ตายถูกฆ่าตายในท้องที่ใด

- เมื่อความผิดส่วนหนึ่งกระทำในท้องที่หนึ่ง แต่ความผิดอีกส่วนหนึ่งได้กระทำในอีกท้องที่หนึ่ง

- เมื่อความผิดนั้นเป็นความผิดต่อเนื่อง และกระทำต่อเนื่องในท้องที่ต่าง ๆ เกินกว่าหนึ่งท้องที่ขึ้นไป เช่น พาหญิงไปเพื่อการอนาจารโดยใช้อุบายหลอกลวง พรากผู้เยาว์ไปเพื่อการอนาจารในหลายท้องที่

- เมื่อเป็นความผิดหลายกรรม กระทำลงในหลายท้องที่

- ความผิดเกิดขึ้นเมื่อผู้ต้องหากำลังเดินทาง

- ความผิดเกิดขึ้นในขณะที่ผู้เสียหายกำลังเดินทาง

ในกรณีเหล่านี้ พนักงานสอบสวนท้องที่หนึ่งท้องที่ใดที่เกี่ยวข้องมีอำนาจสอบสวน และให้พนักงานสอบสวนต่อไปนี้เป็นพนักงานสอบสวนผู้รับผิดชอบ

(ก) ถ้าจับผู้ต้องหาได้แล้ว คือ พนักงานสอบสวนซึ่งท้องที่ที่จับได้อยู่ในเขตอำนาจ

(ข) ถ้าจับผู้ต้องหาไม่ได้ คือ พนักงานสอบสวนซึ่งท้องที่ที่พบการกระทำผิดก่อนอยู่ในเขตอำนาจ

(3) กรณีตามมาตรา 20 เป็นกรณีความผิดที่มีโทษตามกฎหมายไทยได้กระทำความผิดราชอาณาจักรไทย ให้อัยการสูงสุดหรือผู้รักษาการแทนเป็นพนักงานสอบสวนผู้รับผิดชอบ หรือจะมอบหมายหน้าที่นั้นให้พนักงานอัยการหรือพนักงานสอบสวนคนใด เป็นผู้รับผิดชอบทำการสอบสวนแทนก็ได้

ในกรณีอัยการสูงสุดหรือผู้รักษาการแทน มอบหมายให้พนักงานสอบสวนคนใดเป็นผู้รับผิดชอบทำการสอบสวน อัยการสูงสุดหรือผู้รักษาการแทนจะมอบหมายให้พนักงานอัยการคนใดทำการสอบสวนร่วมกับพนักงานสอบสวนก็ได้

สำหรับพนักงานอัยการที่ได้รับมอบหมายให้เป็นพนักงานสอบสวน ผู้รับผิดชอบหรือให้ทำการสอบสวนร่วมกับพนักงานสอบสวน ให้มีอำนาจและหน้าที่ในการสอบสวนเช่นเดียวกับพนักงานสอบสวน และให้มีอำนาจหน้าที่ประการอื่นตามที่กฎหมายบัญญัติไว้ให้เป็นอำนาจและหน้าที่ของพนักงานอัยการ

ในกรณีพนักงานอัยการทำการสอบสวนร่วมกับพนักงานสอบสวน ให้พนักงานสอบสวนปฏิบัติตามคำสั่ง และคำแนะนำของพนักงานอัยการในเรื่องที่เกี่ยวกับการรวบรวมพยานหลักฐาน

อนึ่งระหว่างรอคำสั่งจากอัยการสูงสุดหรือผู้รักษาการแทน ให้พนักงานสอบสวนซึ่งผู้ต้องหาถูกจับกุมในเขตอำนาจ หรือพนักงานสอบสวนซึ่งรัฐบาลประเทศอื่น หรือบุคคลผู้ได้รับความเสียหายได้ฟ้องร้องให้ทำโทษผู้ต้องหา เป็นผู้มีอำนาจสอบสวน แต่ไม่ใช่เป็นพนักงานสอบสวน ผู้รับผิดชอบ ทำการสอบสวนไปพลางก่อน ในระหว่างรอคำสั่งอัยการสูงสุด หรือผู้รักษาการแทน จะมอบหมายให้พนักงานอัยการหรือพนักงานสอบสวนคนใด เป็นพนักงานสอบสวนผู้รับผิดชอบ จึงส่งเรื่องให้ผู้ได้รับมอบหมายทำการสอบสวนต่อไป

(4) กรณีตามมาตรา 21 เป็นกรณีที่ไม่แน่ชัดว่าพนักงานสอบสวนคนใดในจังหวัดเดียวกันควรเป็นพนักงานสอบสวนผู้รับผิดชอบ ให้ผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นผู้ชี้ขาด หากเป็นกรณีในกรุงเทพมหานครให้รองผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติขึ้นไปเป็นผู้ชี้ขาด และในกรณีหลายจังหวัดให้อัยการสูงสุดหรือผู้ทำการแทนเป็นผู้ชี้ขาด

พนักงานสอบสวนผู้รับผิดชอบ หมายถึงพนักงานสอบสวนผู้รับผิดชอบในการสอบสวน ซึ่งมีหน้าที่สรุปสำนวนการสอบสวนแล้วทำความเห็นในสำนวนการสอบสวนเสนอพนักงานอัยการพิจารณาตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 140, 141 และ 142

การสอบสวนที่กระทำโดยพนักงานสอบสวนซึ่งไม่มีอำนาจสอบสวนนั้น แม้ผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่คัดค้านอำนาจสอบสวน ก็ห้ามมิผลทำให้การสอบสวนที่กระทำโดยปราศจากอำนาจนั้น กลับเป็นการสอบสวนที่ชอบด้วยกฎหมายขึ้นมาเพราะจำเลยมิได้คัดค้านไม่ และย่อมส่งผลให้พนักงานอัยการไม่มีอำนาจฟ้องตามมาตรา 120

3. การสอบสวนต้องดำเนินการโดยถูกต้อง ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา หากมีการดำเนินการสอบสวนบางกรณีไม่ถูกต้องตามกฎหมาย จะทำให้การสอบสวนเสียไปทั้งหมด และมีผลกระทบต่ออำนาจฟ้องของพนักงานอัยการหรือไม่ นั้น ตามแนวคำพิพากษาฎีกาได้วางแนว

วินิจฉัยไว้ว่า จะต้องเป็นการสอบสวนที่มีขอบในส่วนที่เป็นสาระสำคัญจริง ๆ⁴⁶ จึงจะทำให้การสอบสวนเสียไปทั้งหมด อันมีผลกระทบต่ออำนาจฟ้องของพนักงานอัยการ ดังเช่น

(1) การสอบสวนที่ไม่ดำเนินการตามกรณีตามข้อ 1 และข้อ 2 กล่าวคือ การสอบสวนโดยผู้ที่มีได้เป็นพนักงานสอบสวนตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 2 (6) และการสอบสวนโดยพนักงานสอบสวนที่ไม่มีอำนาจสอบสวน และมีใช้พนักงานสอบสวนผู้รับผิดชอบตามมาตรา 18 และ 19

(2) การสอบสวนคดีความผิดต่อส่วนตัวโดยไม่มีการร้องทุกข์ หรือเป็นคำร้องทุกข์ที่ไม่ชอบด้วยกฎหมาย ถือว่าไม่มี การสอบสวน ทำให้พนักงานอัยการไม่มีอำนาจฟ้อง ซึ่งการร้องทุกข์ตามระเบียบ มาตรา 121 วรรคสอง บัญญัติว่า “ถ้าเป็นคดีความผิดต่อส่วนตัว ห้ามมิให้มีการสอบสวน เว้นแต่จะมีคำร้องทุกข์ตามระเบียบ” เช่น ผู้ร้องทุกข์ไม่ใช่ผู้เสียหายโดยนิตินัย หรือร้องทุกข์ต่อเจ้าหน้าที่ที่ไม่มีอำนาจรับคำร้องทุกข์ หรือร้องทุกข์โดยไม่มีเจตนาให้ผู้กระทำความผิดต้องรับโทษ เป็นต้น⁴⁷

(3) การสอบสวนที่ไม่แจ้งข้อหาแก่ผู้ต้องหาทราบ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 134

การแจ้งข้อหาเป็นขั้นตอนที่กฎหมายกำหนดให้พนักงานสอบสวนต้องปฏิบัติก่อนที่จะสอบปากคำผู้ต้องหา หากการสอบสวนผู้ต้องหาในความคิดฐานใดมิได้มีการแจ้งข้อหาให้ผู้ต้องหาทราบ ย่อมเป็นการสอบสวนที่กระทำไปโดยฝ่าฝืนต่อหลักฟังความทุกฝ่าย⁴⁸ และละเมิดสิทธิของผู้ต้องหาในการที่จะต่อสู้ได้อย่างเต็มที่ในฐานะที่เขาเป็นประธานในคดี หรือสิทธิที่จะให้การแก้ข้อกล่าวหา⁴⁹ การไม่แจ้งข้อหาให้ผู้ต้องหาทราบ ไม่ถือว่าคดีนั้นมีการสอบสวน มีผลถึงทำให้อัยการฟ้องคดีนั้นไม่ได้ ตามความในมาตรา 120 ก็หมายความว่า แม้จะได้รวบรวมพยานหลักฐานทั้งหมดแล้ว โดยอาจกระทำได้โดยผู้ต้องหาไม่จำเป็นต้องอยู่ด้วย ตามมาตรา 130 และกรณีฟังได้ว่าผู้ต้องหาได้กระทำตามที่ถูกกล่าวหาจริง ก็ต้องเปิดโอกาสให้ผู้ต้องหาแก้ข้อกล่าวหา กล่าวคือต้องมีการสอบสวนผู้ต้องหาตามมาตรา 134 เสียก่อน ซึ่งในการสอบสวนนี้จะต้องแจ้งข้อหาให้ผู้ต้องหาทราบ เพื่อผู้ต้องหาจะได้มีโอกาสรู้ว่าถูกกล่าวหาว่าอย่างไร เพื่อจะได้แก้ข้อกล่าวหาได้อย่างถูกต้อง แม้ว่าตามกฎหมายผู้ต้องหาไม่มีสิทธิให้การหรือไม่ให้การหรือไม่ อย่างไรก็ได้ แต่ถ้าผู้ต้องหา

⁴⁶ ชัยเกษม นิตสิริ. (2551). ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ภาค 2 สอบสวน. หน้า 17.

⁴⁷ ชีสุทธิ พันธุ์ฤทธิ์. (2550). การสอบสวน. หน้า 31.

⁴⁸ คณิต ฌ นคร ก (2549). กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา. หน้า 193.

⁴⁹ คณิต ฌ นคร ก (2549). เล่มเดิม. หน้า 32.

เต็มใจให้การ กรณีอาจเป็นการช่วยขจัดความผิดพลาดหรือหลงผิดของการสอบสวนคดีนั้นได้ อันจะเป็นการคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหา

ปัญหาว่าการสอบสวนตามบทความผิด หรือการสอบสวนตามการกระทำที่เป็น ความผิด จะมีผลถึงอำนาจฟ้องของพนักงานอัยการอย่างไรหรือไม่ ข้อนี้ แต่เดิมมักจะถือเอาการสอบสวนตามบทความผิดหรือตามข้อหาที่กล่าวหา หากบทความผิดหรือข้อหาใดที่พนักงานสอบสวน มิได้ตั้งไว้ ถือว่ายังไม่มีสอบสวนในความผิดนั้น พนักงานอัยการจะยังไม่มีอำนาจฟ้องคดีใน ข้อหาหรือบทความผิดอื่นอีก โดยถือว่ายังไม่มีสอบสวน แต่ในปัจจุบันเห็นว่า ตามความใน มาตรา 120 ใช้คำว่า “การสอบสวนในความผิดนั้น” จึงเห็นได้ว่าเป็นการสอบสวนเกี่ยวกับการกระทำ ที่เป็นความผิดต่างหาก หากข้อหาหรือบทความผิดไม่ ทั้งนี้เพราะการกระทำที่เป็นความผิดนั้นได้ สอบสวนไปแล้ว การปรับบทความผิดหรือข้อหาเป็นอำนาจของพนักงานสอบสวนที่จะต้องหาบท กฎหมายเข้ามาปรับกับการกระทำนั้นเอง พนักงานสอบสวนอาจจะต้องปรับหรือข้อหาหลายบท หลายข้อหาก็ได้ และบางครั้งอาจจะมีการปรับบทหรือข้อหาผิดไปก็เป็นไปได้ ซึ่งจะต้องทำการ ปรับบทหรือข้อหาใหม่ ในการปรับบทหรือข้อหาใหม่นี้ ต้องถือว่าการกระทำนั้นได้ทำการ สอบสวนแล้ว

การสอบสวนที่ชอบด้วยกฎหมาย ต้องชอบทั้งสำนวน คือ ผู้สอบสวนต้องมีอำนาจ สอบสวน และมีเขตอำนาจสอบสวนภายในท้องที่ของตน หากมีการกระทำที่ไม่ชอบในบางส่วน หนึ่งก็ต้องถือว่าไม่ชอบทั้งหมด ซึ่งจะทำให้การสอบสวนนั้นไม่ชอบด้วยกฎหมาย ส่งผลถึงอำนาจ ฟ้องของพนักงานอัยการ เมื่อการสอบสวนรวมทั้งคดีมีการสอบสวนที่ไม่ชอบด้วยกฎหมายไว้ด้วย การสอบสวนนั้นจึงไม่ชอบ และไม่เป็นการสอบสวนตามมาตรา 120 พนักงานอัยการจึงไม่มีอำนาจฟ้อง

การสอบสวนที่ไม่ชอบด้วยกฎหมาย แต่ไม่มีผลกระทบต่ออำนาจฟ้องคดีของ พนักงานอัยการ

แม้ว่าพนักงานสอบสวนจะทำการสอบสวนมาโดยไม่ชอบ ไม่ปฏิบัติตามบทบัญญัติ ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา หากไม่ใช่เป็นสาระสำคัญของการสอบสวนแล้ว ไม่มี ผลให้การสอบสวนเสียไปทั้งหมด เพียงแต่ทำการสอบสวนที่ไม่ชอบนั้น ใช้เป็นพยานหลักฐาน ในการพิสูจน์ความผิดของจำเลยไม่ได้เท่านั้น เช่น

1. การที่พนักงานสอบสวนไม่สอบถามผู้ต้องหาเรื่องทนายความ และไม่จัดหาทนายความ ให้ผู้ต้องหาก่อนเริ่มทำการสอบสวน ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 134/1
2. การสอบสวนผู้ต้องหาซึ่งเป็นเด็กโดยไม่จัดให้มีการสอบสวนวิธีพิเศษ ตามมาตรา 133 ทวิ, 133 ตริ (ตามมาตรา 134/2)

3. การไม่แจ้งสิทธิผู้ต้องหา นำทนายความหรือผู้ซึ่งตนไว้วางใจเข้าฟังการสอบสวนปากคำตนได้ ตามมาตรา 134/3

4. การไม่แจ้งสิทธิของผู้ต้องหา ตามมาตรา 134/4 วรรคแรก ให้ผู้ต้องหาทราบก่อนถามคำให้การผู้ต้องหา

กรณีตามข้อ 1 ถึงข้อ 4 ไม่ทำให้การสอบสวนเสียไปทั้งหมด เพียงแต่ทำให้ถ้อยคำใดที่ผู้ต้องหาให้ไว้ต่อพนักงานสอบสวนก่อนมีการดำเนินการตามข้อ 1 ถึงข้อ 4 จะรับฟังเป็นพยานหลักฐานในการพิสูจน์ความผิดนั้นมิได้ (มาตรา 134/4 วรรคท้าย)

5. การที่พนักงานสอบสวนมิได้แจ้งเตือนว่า ถ้อยคำที่ให้การอาจใช้เป็นพยานหลักฐานยื่นเขาในชั้นพิจารณาได้ (คำพิพากษาฎีกาที่ 7586/2546)

6. การทำแผนที่เกิดเหตุโดยไม่ชอบ (คำพิพากษาฎีกาที่ 4546/2436)

7. การตรวจค้นจับกุมไม่ชอบ (คำพิพากษาฎีกาที่ 4370/2544)

8. ล่ามแปลคำให้การโดยมิได้สาบานหรือปฏิญาณตนก่อน (คำพิพากษาฎีกาที่ 5476/2537)

9. การสอบสวนซักช้าฝ่าฝืนกฎหมาย มาตรา 130 (คำพิพากษาฎีกาที่ 430/2546)

เมื่อมาตรา 120 กำหนดให้การสอบสวนเป็นเงื่อนไขในการฟ้องร้องคดีอาญาของพนักงานอัยการแล้ว เฉพาะการสอบสวนเท่านั้นที่เป็นเงื่อนไขในการฟ้องคดี ส่วนการจับกุมผู้กระทำความผิดเป็นคนละขั้นตอนกับการสอบสวน และกฎหมายไม่ได้บัญญัติให้การจับกุมเป็นเงื่อนไขการฟ้องคดีของพนักงานสอบสวน ดังนั้น แม้การจับกุมจะไม่ชอบด้วยกฎหมาย แต่หากการสอบสวนนั้นชอบด้วยกฎหมายแล้ว อัยการก็มีอำนาจฟ้องคดีอาญารื่องนั้นได้ ดังนี้ เมื่อการตรวจค้นจับกุม และการสอบสวนเป็นการดำเนินการคนละขั้นตอนกัน หากการตรวจค้นและจับกุมไม่ชอบด้วยกฎหมาย ก็เป็นเรื่องที่จะต้องว่ากล่าวกันอีกส่วนหนึ่งต่างหาก ในทางทฤษฎี การรวบรวมพยานหลักฐานและการใช้มาตรการบังคับแยกออกจากกันได้ กล่าวคือ แม้การใช้มาตรการบังคับจะมีชอบด้วยกฎหมาย การรวบรวมพยานหลักฐานหรือการสอบสวนก็ไม่เสียไป เมื่อคดีมีการสอบสวนโดยพนักงานสอบสวนที่ชอบด้วยกฎหมายแล้ว แม้การตรวจค้นจับกุมจะมีปัญหาว่าอาจไม่ชอบด้วยกฎหมาย ก็หากระทบกระเทือนถึงการฟ้องคดีอาญาไม่ พนักงานอัยการมีอำนาจฟ้อง เมื่อการสอบสวนนั้นชอบด้วยกฎหมายแล้ว

แต่ผู้เขียนกลับเห็นว่า การสอบสวนที่ไม่ชอบด้วยกฎหมายในกรณีที่ไม่มิผลกระทบต่ออำนาจฟ้องของพนักงานอัยการ แม้การสอบสวนนั้นจะไม่เสียไปก็ตาม แต่การสอบสวนที่ไม่ปฏิบัติตามที่กฎหมายบัญญัติไว้ ไม่เป็นไปตามเงื่อนไขของกฎหมายดังกล่าว ทำให้การสอบสวนนั้นขาดความเป็นภาวะวิสัย เนื่องจากกระทำโดยละเมิดต่อสิทธิต่าง ๆ ของผู้ถูกกล่าวหาที่กฎหมายบัญญัติ

ให้ความสำคัญไว้ เช่น การสอบสวนเด็กอายุไม่เกินสิบแปดปี ที่ต้องมีพนักงานอัยการ นักสังคมสงเคราะห์หรือนักจิตวิทยาเข้าร่วมการสอบสวนด้วย เป็นต้น ส่งผลต่อความรู้สึกและศรัทธาของประชาชนที่มีต่อกระบวนการยุติธรรม โดยเฉพาะต่อการสอบสวน

2.4.5 การสอบสวนด้วยความซื่อสัตย์สุจริต

แม้ว่าจะมีกฎหมายจรรยาบรรณพนักงานสอบสวนไว้อย่างเป็นลายลักษณ์อักษร แต่การประพฤติมิชอบของพนักงานสอบสวน โดยการเรียกรับเงินหรือผลประโยชน์ต่าง ๆ จากผู้เกี่ยวข้องในคดี ไม่ว่าจะเป็นการเรียกเงินจากผู้เสียหายเพื่อเป็นค่าเร่งรัดการทาคดีให้รวดเร็ว หรือการเรียกเงินจากผู้ต้องหาเพื่อช่วยให้หลุดพ้นจากคดี และการกระทำอีกหลายอย่างที่พนักงานสอบสวนปฏิบัติมิชอบ อันเป็นการสื่อแสดงถึงการปฏิบัติหน้าที่โดยทุจริต ทำให้การสอบสวนขาดความเป็นภาวะวิสัย ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา หรือระเบียบการตำรวจเกี่ยวกับคดี ไม่มีบทบัญญัติที่เป็นหลักให้พนักงานสอบสวนทำการสอบสวน รวบรวมพยานหลักฐานโดยซื่อสัตย์สุจริต แต่ความซื่อสัตย์สุจริตก็เป็นหลักพื้นฐานที่เจ้าพนักงานในกระบวนการยุติธรรมทุกฝ่าย จักต้องมีในการปฏิบัติหน้าที่ ทศนคดีทั่วไปในการปฏิบัติหน้าที่โดยทุจริต คือความรู้สึกที่ว่าเมื่อคนอื่นทำได้ ทำไมเราจึงจะทำบ้างไม่ได้ ต้นตอของปัญหานี้คือความโลภ แม้ตัวพนักงานสอบสวนจะรู้ดีว่าเป็นความผิดแต่ความชั่วเข้าเราใจนั้นมากเหลือจะทดทาน จึงไม่สามารถแก้ปัญหารื่องการรับสินบนได้อย่างเด็ดขาด⁵⁰ ดังกรณีตัวอย่างที่จะเสนอต่อไปนี้เป็นเรื่องที่พนักงานสอบสวนปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบเรียกเงินจากผู้ต้องหาเพื่อแลกกับการปล่อยตัว อันเป็นการกระทำโดยทุจริต ทำให้ตัวพนักงานสอบสวนเองต้องถูกดำเนินทางวินัย และได้รับโทษร้ายแรงถึงขั้นถูกไล่ออกจากราชการในที่สุด ดังที่กล่าวไว้เบื้องต้นว่า แม้ตัวพนักงานสอบสวนจะรู้ดีว่าการกระทำเป็นความผิด ทั้งผิดกฎหมายอาญา และผิดวินัยข้าราชการก็ตาม แต่ผลประโยชน์เป็นเครื่องดึงดูดให้พนักงานสอบสวนทุจริต

กรณีตัวอย่างที่ 1

ร.ต.อ. ก. พนักงานสอบสวน (สบ 1) สถานีตำรวจภูธรอำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์ ถูกกล่าวหาว่า กระทำความผิดวินัยอย่างร้ายแรง ต้องหาคดีอาญา ข้อหากระทำผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการและความผิดต่อเสรีภาพ จนศาลมีคำพิพากษาว่ามีความผิดและลงโทษ เหตุเกิดเมื่อวันที่.... เดือนมิถุนายน 2541 เวลากลางวันสถานีตำรวจภูธรลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์

⁵⁰ ธานีรินทร์ กรชัยเชียร และ มุนินทร์ พงศาปาน. (2550). “หลักวิชาชีพนักกฎหมายในประเทศไทยที่ใช้กฎหมายระบบคอมมอนลอว์.” รวมคำบรรยายหลักวิชาชีพนักกฎหมาย. หน้า 180 - 181.

มูลกรณีเรื่องนี้เกิดขึ้น เมื่อวันที่... เดือนมิถุนายน 2541 เวลากลางวัน ขณะที่ ร.ต.อ. ก. ปฏิบัติหน้าที่ร้อยเวรสอบสวน ได้มีนายเอ มาร้องทุกข์ให้ดำเนินคดีกับนางบี ในกรณีที่นางบี ได้นำเงินของนางเอไป ร.ต.อ. ก. จึงได้ให้เจ้าหน้าที่ตำรวจไปเชิญตัวนางบี มาที่ สถานีตำรวจภูธรอำเภอลำปลายมาศ เมื่อนางบี มาถึงได้มีการพุดจาตกลงกันเรื่องเงิน แต่ตกลงกันไม่ได้ นายเอ จึงได้ออกจาก สถานีตำรวจภูธรอำเภอลำปลายมาศไป ส่วน ร.ต.อ. ก. ได้สอบถามนางบี เรื่องเงินอีกและบอกว่า หากไม่มีเงินให้นำตัวนางบีไปขัง เวลาเดียวกันนี้ ร.ต.อ. ก. ได้รับแจ้ง อุบัติเหตุคดีจราจร จึงได้ออกไปดูที่เกิดเหตุ โดยสั่งให้สืบนำตัวนางบี ไปควบคุมไว้ยังห้องควบคุม นางบี จึงได้โทรศัพท์แจ้งให้นาย อ. สามิทราบและให้เดินทางมาประกันตัว เมื่อนาย อ. เดินทางมาถึงพบนางบีอยู่ในห้องควบคุมแล้ว ต่อมาเมื่อ ร.ต.อ. ก. เดินทางกลับมาจากดูที่เกิดเหตุคดีจราจร นาย อ. จึงได้เข้าไปพุดคุยกับ ร.ต.อ. ก. ร.ต.อ. ก. จึงให้สืบนำตัวนางบี ออกมาจากห้องควบคุม และได้มีการพุดคุยกันถึงเรื่องเงิน โดย ร.ต.อ. ก.ขอให้นางบี และนาย อ. นำเงินมามอบให้จำนวน 40,000 บาท แล้วจะปล่อยตัว แต่นาย อ.หาเงินไม่ได้จึงได้นำทองคำไปจำหน่ายเอาเงินมา มอบให้กับ ร.ต.อ. ก. จำนวน 10,000 บาท เพื่อบอกให้ ร.ต.อ. ก. นำไปมอบให้กับนายเอ หลังจากมอบเงินให้แล้วนาย อ.ขอประกันตัวนางบี ต่อ ร.ต.อ. ก. แต่ ร.ต.อ. ก. เองว่ายังไม่ได้มีการร้องทุกข์หรือ ลงประจำวันรับคดี นางบีและนาย อ. จึงทราบว่า ร.ต.อ. ก. ได้ทำการควบคุมตัวนางบีโดยไม่ชอบด้วยกฎหมาย จึงได้นำคดีไปฟ้องยังศาลจังหวัดบุรีรัมย์ ต่อมาตำรวจภูธรภาค 3 จึงมีคำสั่งแต่งตั้งคณะกรรมการสอบสวนทางวินัยแก่ ร.ต.อ. ก.

คณะกรรมการสอบสวนทางวินัยเห็นว่า ร.ต.อ. ก. กระทำผิดจริงตามข้อกล่าวหาประกอบด้วย ศาลจังหวัดบุรีรัมย์มีคำพิพากษาว่า ร.ต.อ. ก. กระทำผิดฐานเป็นเจ้าพนักงานปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบฯ และห่วงเหนียวกักขังทำให้ผู้อื่นปราศจากเสรีภาพอันเป็นความผิดตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 157, 310 ซึ่งหากให้อยู่รับราชการต่อไปอาจจะเสียหายแก่ราชการได้จึงเห็นควรปลด ร.ต.อ. ก. ออกจากราชการตาม พ.ร.บ. ระเบียบข้าราชการพลเรือน พ.ศ. 2535 มาตรา 98 วรรคสอง

ตำรวจภูธรภาค 3 เห็นว่า ข้อเท็จจริงตามคำพิพากษาของศาลจังหวัดบุรีรัมย์ได้ความประจักษ์ชัดว่า ขณะเกิดเหตุไม่ได้มีการรับคำร้องทุกข์ตามกฎหมาย แต่ได้นำตัวนางบี ไปควบคุมไว้จริง จึงได้มีคำสั่งลงโทษปลด ร.ต.อ. ก. ออกจากราชการ

คณะอนุกรรมการข้าราชการตำรวจเกี่ยวกับการดำเนินการทางวินัย ในการประชุมครั้งที่ .../2548 เมื่อวันที่... เดือน... 2548 พิจารณาแล้วเห็นว่า พฤติการณ์และการกระทำของ ร.ต.อ. ก. ถือได้ว่าเป็นผู้ประพฤติชั่วอย่างร้ายแรงอันเป็นความผิดวินัยอย่างร้ายแรง ความร้ายแรงแห่งกรณีสมควร

ถูกลงโทษไล่ออกจากราชการ จึงมีมติแจ้งให้ตำรวจภูธรภาค 3 แก้ไขคำสั่งเป็นลงโทษไล่อ. ร.ต.อ. ก. ออกจากราชการ⁵¹

กรณีตัวอย่างที่ 2

ร.ต.อ. ส. พนักงานสอบสวน (สบ 1) สถานีตำรวจนครบาลยานนาวา กระทำความผิดวินัยอย่างร้ายแรง ฐานปฏิบัติหรือละเว้นการปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบเพื่อให้ตนเอง หรือผู้อื่นได้รับประโยชน์อันมิควรได้โดยชอบด้วยกฎหมาย อันเป็นการทุจริตต่อหน้าที่ราชการและกระทำการอื่นใดอันได้ชื่อว่าเป็นผู้ประพฤดิชั่วอย่างร้ายแรง เหตุเกิดเมื่อวันที่... เดือนตุลาคม 2545 ที่ สถานีตำรวจนครบาลยานนาวา

มูลกรณีเรื่องนี้เกิดขึ้น เนื่องจากเมื่อวันที่... เดือนตุลาคม 2545 นาย ชี ได้ขับรถยนต์คันหมายเลขทะเบียน 1 เกี่ยวชนกับรถยนต์ผู้รับจ้างคันหมายเลขทะเบียน 2 ซึ่งขับขีโดยนายเอฟ และมีการทำร้ายร่างกายกัน เป็นเหตุให้นายชี ได้รับอันตรายแก่กาย และถึงแก่ความตายในเวลาต่อมา ภายหลังญาติของนายชี และนายอี บิดาของนายเอฟ ได้ตกลงเจรจาค่าสินไหมทดแทนกันโดยฝ่ายนายอี ตกลงชำระเงินค่าสินไหมให้เป็นเงิน 100,000 บาท โดยตกลงชำระเงินให้ในวันที่... เดือนตุลาคม 2545 ร.ต.อ. ส. จึงได้มีการควบคุมตัวนายเอฟไว้ในในท้องควบคุมของ สถานีตำรวจนครบาลยานนาวา ตั้งแต่วันที่... ถึง ... เดือนตุลาคม 2545 ฐานเมาสุราก่อความวุ่นวายในที่สาธารณะ โดยมีได้มีการลงประจำวันรับคำร้องทุกข์คดีอาญาหรือคดีจราจรและดำเนินคดีกับนายเอฟ ต่อมาในวันที่... เดือนตุลาคม 2545 นายอีบิดาของนายเอฟ ได้ร้องเรียนว่ามีการควบคุมตัวนายเอฟโดยมิชอบด้วยกฎหมาย ผู้กำกับสถานีตำรวจนครบาลยานนาวา จึงได้ทำการตรวจสอบและสั่งการให้ปล่อยตัวนายเอฟไป และต่อมาอีก 2 วัน นายเอฟ ได้แจ้งความร้องทุกข์ให้ดำเนินคดีกับ ร.ต.อ. ส. ในข้อหาหน่วงเหนี่ยวกักขังผู้อื่นให้เสื่อมเสียเสรีภาพ กรรโชกทรัพย์และเป็นเจ้าพนักงานละเว้นการปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบ พนักงานสอบสวนรับคำร้องทุกข์ไว้ตามคดีอาญาที่.../2545 และส่งเรื่องให้ ป.ป.ช. ดำเนินการ กองบัญชาการตำรวจนครบาล จึงมีคำสั่งแต่งตั้งคณะกรรมการสอบสวนทางวินัยอย่างร้ายแรงกับ ร.ต.อ. ส.

คณะกรรมการสอบสวนทางวินัย เห็นว่า จากคำให้การของนายเอฟ นายอีบิดาของนายเอฟ และสิบเวรที่มีหน้าที่ควบคุมผู้ต้องขังตั้งแต่วันที่...ถึง... เดือนตุลาคม 2545 ให้การยืนยันว่านายเอฟ ถูกควบคุมตัวในระหว่างวันดังกล่าวจริง และรายงานประจำวัน ที่ ร.ต.อ. ส. ให้เสมือนคดีลงประจำวันควบคุมตัวนายเอฟ ระบุว่า ควบคุมตัวชายไทยไม่ทราบชื่อ เป็นการปกปิดข้อเท็จจริงในเรื่องชื่อและนามสกุลของนายเอฟ และข้อหาที่ควบคุมตัวนั้นเป็นข้อหาเมาสุราก่อความวุ่นวายในที่สาธารณะ

⁵¹ ข้อมูลจากกองอุทธรณ์ สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการตำรวจ สำนักงานตำรวจแห่งชาติ

ทั้งที่ความจริงนายเอฟ ได้ทำร้ายผู้อื่นเป็นเหตุให้ถึงแก่ความตายในเวลาต่อมา พฤติการณ์และการกระทำของ ร.ต.อ. ส. ถือได้ว่าเป็นผู้ประพฤดิชั่วอย่างร้ายแรง เห็นควรลงโทษไล่ออกจากราชการ

กองบัญชาการตำรวจนครบาลเห็นว่า ร.ต.อ. ส. ปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบเพื่อให้ตนเองหรือผู้อื่นได้รับประโยชน์อันมิควรได้โดยชอบด้วยกฎหมาย อันเป็นการทุจริตต่อหน้าที่ราชการ เป็นการประพฤดิชั่วอย่างร้ายแรง จึงมีคำสั่งลงโทษไล่อ. ร.ต.อ. ส. ออกจากราชการ⁵²

จากกรณีตัวอย่างข้างต้นเห็นได้ว่า การที่พนักงานสอบสวนปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบดังกล่าว ได้รับโทษทางวินัยถึงออกจากราชการ และถูกดำเนินคดีอาญาอีกส่วนหนึ่ง เป็นผลของการปฏิบัติหน้าที่โดยขาดความซื่อสัตย์สุจริต อาศัยช่องทางในหน้าที่แสวงหาผลประโยชน์ ในแต่ละปีมีการดำเนินการทางวินัยกับพนักงานสอบสวนที่ปฏิบัติหน้าที่มิชอบเป็นจำนวนมาก เมื่อเทียบกับตำแหน่งหน้าที่ในการยุติธรรมของพนักงานสอบสวน ซึ่งต้องปฏิบัติหน้าที่อยู่บนความถูกต้องชอบธรรม ซื่อสัตย์สุจริต พนักงานสอบสวนที่ถูกลงโทษทางวินัยแต่ละราย ย่อมเป็นตัวอย่างแก่พนักงานสอบสวนให้เห็นถึงผลของการปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบ แต่ก็ยังมีพนักงานสอบสวนที่อาศัยตำแหน่งหน้าที่ราชการแสวงหาผลประโยชน์ที่มิชอบอยู่ ทั้งนี้ก็เนื่องจากผลประโยชน์ที่เป็นสิ่งเร้าให้กระทำความผิดเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้การสอบสวนไม่เป็นภาวะวิสัย ซึ่งเป็นปัจจัยที่ตัวพนักงานสอบสวนเอง

⁵² ข้อมูลจากกองอุทธรณ์ สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการตำรวจ สำนักงานตำรวจแห่งชาติ

บทที่ 3

บทบาทของพนักงานสอบสวนในการสอบสวนที่เป็นภาวะวิสัย

การดำเนินคดีอาญาในชั้นสอบสวนได้กำหนดองค์กร และกำหนดให้ความรับผิดชอบชั้นสอบสวนเป็นของพนักงานสอบสวน พนักงานสอบสวนทำการสอบสวนและค้นหาความจริงเมื่อได้ข้อเท็จจริงเป็นอันยุติแล้ว พนักงานสอบสวนจะมีความเห็นทางคดี ส่งฟ้องหรือส่งไม่ฟ้องส่งพนักงานอัยการดำเนินคดีต่อไป พนักงานสอบสวนจึงมีบทบาทสำคัญในการค้นหาความจริงเพื่อให้เกิดความเป็นธรรมและเที่ยงธรรมแก่ทุกฝ่าย

3.1 พนักงานสอบสวนกับหลักการสอบสวนคดีอาญา

การดำเนินคดีอาญาของพนักงานสอบสวนใช้หลักการดำเนินคดีอาญาตามกฎหมาย และตามหลักทั่วไปตำรวจมีหน้าที่รักษากฎหมาย กล่าวคือ ต้องดำเนินการให้กฎหมายมีผลบังคับได้ ถ้าพนักงานสอบสวนใช้ดุลพินิจที่จะสอบสวนหรือไม่สอบสวนคดีอาญาคดีใดคดีหนึ่งแล้ว พนักงานสอบสวนซึ่งเป็นเจ้าพนักงานตำรวจย่อมทำคดีหน้าที่ทั่วไป การดำเนินคดีอาญาของพนักงานสอบสวนจึงอาศัยหลักการสอบสวนคดีอาญาตามกฎหมาย ดังนี้

3.1.1 ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 มีบทบัญญัติเกี่ยวกับหลักการสอบสวนคดีอาญาไว้ดังนี้

ในหมวดที่ 3 เรื่องสิทธิเสรีภาพของชนชาวไทย ส่วนที่ 3 สิทธิและเสรีภาพส่วนบุคคล มาตรา 32 “บุคคลย่อมมีสิทธิและเสรีภาพในชีวิตและร่างกาย

การทรมาน ทารุณกรรม หรือการลงโทษด้วยวิธีการโหดร้ายหรือไร้มนุษยธรรม จะกระทำมิได้ แต่การลงโทษตามคำพิพากษาของศาลหรือตามที่กฎหมายบัญญัติไม่ถือว่าเป็นการลงโทษด้วยวิธีการโหดร้ายหรือไร้มนุษยธรรมตามวรรคนี้

การจับและคุมขังบุคคลจะกระทำมิได้ เว้นแต่มีคำสั่งหรือหมายของศาล หรือมีเหตุอย่างอื่นตามที่กฎหมายบัญญัติ

การค้นตัวบุคคลหรือการกระทำใด อันกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพตามวรรคหนึ่งจะกระทำมิได้ เว้นแต่มีเหตุตามที่กฎหมายบัญญัติ

ในกรณีที่มีการกระทำซึ่งกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพตามวรรคหนึ่ง ผู้เสียหาย พนักงาน อัยการ หรือบุคคลอื่นใดเพื่อประโยชน์ของผู้เสียหาย มีสิทธิร้องต่อศาลเพื่อสั่งให้ระงับหรือเพิกถอน การกระทำเช่นว่านั้น รวมทั้งกำหนดวิธีการตามสมควรหรือการเยียวยาความเสียหายที่เกิดขึ้นด้วย ก็ได้”

มาตรา 33 “บุคคลย่อมมีเสรีภาพในเคหสถาน

บุคคลย่อมได้รับความคุ้มครองในการที่จะอยู่อาศัย และครอบครองเคหสถานโดยปกติสุข การเข้าไปในเคหสถานโดยปราศจากความยินยอมของผู้ครอบครอง หรือการตรวจค้น เคหสถานในที่รโหฐาน จะกระทำมิได้ เว้นแต่มีคำสั่งหรือหมายของศาล หรือมีเหตุอย่างอื่นตามที่ กฎหมายบัญญัติ”

ส่วนที่ 4 สิทธิในกระบวนการยุติธรรม

มาตรา 40 “บุคคลย่อมมีสิทธิในกระบวนการยุติธรรมดังต่อไปนี้....

(3) บุคคลย่อมมีสิทธิที่จะให้คดีของตนได้รับการพิจารณาอย่างยุติธรรม ภายในระยะเวลาอันสมควร และเสียค่าใช้จ่ายตามควรแก่กรณี

(4) ผู้เสียหาย ผู้ต้องหา โจทก์ จำเลย คู่กรณี ผู้มีส่วนได้เสีย หรือพยานในคดี มีสิทธิ ได้รับการปฏิบัติที่เหมาะสมในการดำเนินการตามกระบวนการยุติธรรม รวมทั้งสิทธิในการได้รับการ สอบสวนอย่างถูกต้อง รวดเร็ว เป็นธรรม และการไม่ให้ถ้อยคำเป็นปฏิปักษ์กับตนเอง

(5) ผู้เสียหาย ผู้ต้องหา จำเลย และพยานในคดีอาญา มีสิทธิได้รับความคุ้มครอง และ ความช่วยเหลือที่จำเป็นและเหมาะสมจากรัฐ ส่วนค่าตอบแทน ค่าทดแทน และค่าใช้จ่ายที่จำเป็น ให้เป็นไปตามที่กฎหมายบัญญัติ

(7) ในคดีอาญา ผู้ต้องหาหรือจำเลยมีสิทธิได้รับการสอบสวนหรือการพิจารณาคดีที่ ถูกต้อง รวดเร็ว และเป็นธรรม โอกาสในการต่อสู้คดีอย่างเพียงพอ การตรวจสอบหรือได้รับทราบ พยานหลักฐานตามสมควร การรับความช่วยเหลือในทางคดีจากทนายความ และได้รับการปล่อยตัว ชั่วคราว”

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 ได้ปรับปรุงจากฉบับ พ.ศ. 2540 ซึ่งเดิม ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 มีบทบัญญัติเฉพาะในเรื่องของการใช้มาตรการ บังคับของเจ้าพนักงาน ที่เกี่ยวกับการสอบสวนคดีอาญา และการใช้อำนาจของเจ้าพนักงานในการ ใช้มาตรการบังคับเพื่อการสอบสวน ได้แก่การจับ คุ่มขัง คั่น ต่าง ๆ ไว้ในมาตรา 237 ถึง มาตรา 247 แต่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 ไม่ได้บัญญัติรายละเอียดในเรื่องดังกล่าวไว้อีก โดยมีเหตุผลว่า ได้นำไปบัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาและกฎหมายที่ เกี่ยวข้องแล้ว และหากยังคงบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ จะทำให้มีการปรับปรุงเพื่อเพิ่มสิทธิและ

เสรีภาพในกระบวนการยุติธรรมจะกระทำได้อย่าง จึงได้ปรับปรุงใหม่โดยไม่มีบัญญัติรายละเอียดวิธีการดำเนินการในรัฐธรรมนูญ แต่บัญญัติถึงความสำคัญของสิทธิพื้นฐานที่ประชาชนจะได้รับในกระบวนการยุติธรรมให้ครบถ้วน รวมถึงการเพิ่มหลักการเกี่ยวกับการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม (access to justice) เพื่อเป็นหลักประกันแห่งสิทธิ และจะต้องมีการตรากฎหมายเพื่อกำหนดรายละเอียดในแต่ละเรื่องตามขอบเขตที่กำหนดไว้ ซึ่งจะสามารถทำให้การปรับปรุงคุ้มครองประชาชนให้เหมาะสมเมื่อเหตุการณ์เปลี่ยนแปลงไป¹

จากเหตุผลดังกล่าวข้างต้น จึงขอกล่าวถึงรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 ในส่วนที่เกี่ยวกับหลักการสอบสวน เนื่องจากมีบทบัญญัติที่ชัดเจนเกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมทางอาญา และการใช้มาตรการบังคับของเจ้าพนักงาน เป็นต้นแบบให้มีการปรับปรุงแก้ไขประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาให้เป็นปัจจุบัน กล่าวคือ มาตรการบังคับในการดำเนินคดีอาญามีหลายประการ คือ การเรียก การจับ การค้น การควบคุม การขังและเรียกตัว มาตรการบางชนิดรุนแรงมาก เพราะกระทบถึงเสรีภาพของบุคคล เช่น การจับ กระทบต่อเสรีภาพในการเคลื่อนไหว เปลี่ยนแปลงที่ทางของบุคคล เป็นต้น แต่ไม่ว่าจะเป็นมาตรการบังคับชนิดใด ต่างก็กระทบถึงสิทธิเสรีภาพของบุคคลทั้งสิ้น เดิมการจับซึ่งเป็นมาตรการบังคับที่สำคัญที่สุด ได้กลายเป็นเรื่องที่อยู่ในอำนาจของเจ้าพนักงานโดยปราศจากการตรวจสอบโดยองค์กรอื่นไป กล่าวคือ เจ้าพนักงานสามารถออกหมายจับได้เอง แม้ต่อมาจะได้มีการวางระเบียบการอนุมัติการออกหมายจับ แต่การตรวจสอบการใช้อำนาจนี้ก็เป็นการตรวจสอบระหว่างเจ้าพนักงานด้วยตนเอง กล่าวคือระหว่างเจ้าพนักงานฝ่ายปกครองกับเจ้าพนักงานตำรวจ จึงมิใช่การตรวจสอบที่จะทำให้เกิดความรับผิดชอบ (accountability) หรือการถ่วงดุลอำนาจ (check and balance) ที่แท้จริง²

1. การใช้มาตรการบังคับในการจับ คမ်းขัง

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 มาตรา 237 วรรคสอง ได้บัญญัติว่าหลักการว่า

“หมายจับหรือหมายขังบุคคลจะออกได้ต่อเมื่อ

(1) มีหลักฐานตามสมควรว่าผู้นั้นน่าจะได้กระทำความผิดอาญาร้ายแรงที่มีอัตราโทษตามที่กฎหมายบัญญัติ หรือ

¹ คณะกรรมาธิการยกร่างรัฐธรรมนูญ สภาร่างรัฐธรรมนูญ. (2550). *สาระสำคัญของร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ ฉบับรับฟังความคิดเห็น*. หน้า 18-19.

² คณิต ณ นคร. (2548). *รัฐธรรมนูญกับกระบวนการยุติธรรม*. หน้า 27.

(2) มีหลักฐานตามสมควรว่าผู้นั้นน่าจะได้กระทำความผิดอาญา และมีเหตุอันควรเชื่อว่าผู้นั้นจะหลบหนี หรือจะไปยุ่งเหยิงกับพยานหลักฐาน หรือก่อเหตุอันตรายประการอื่นด้วย”

หลักการในรัฐธรรมนูญดังกล่าวนี้ ความจริงไม่ใช่หลักการใหม่ บทบัญญัตินี้จึงเป็นเพียงต่อกย้ำหลักการที่มีอยู่ในกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาในปัจจุบัน เพราะเหตุที่จะออกหมายจับกับเหตุที่จะเอาตัวบุคคลไว้ในอำนาจรัฐเป็นเหตุเดียวกัน และหลักการของมาตรา 237 วรรคหนึ่งที่ว่า

“ในคดีอาญา การจับและคุมขังบุคคลใดจะกระทำมิได้ เว้นแต่มีคำสั่งหรือหมายของศาล หรือผู้นั้นได้กระทำความผิดซึ่งหน้า หรือมีเหตุจำเป็นอย่างอื่นให้จับได้โดยไม่มีหมายตามที่กฎหมายบัญญัติ โดยผู้ถูกจับจะต้องได้รับทราบการแจ้งข้อกล่าวหา และรายละเอียดแห่งการจับโดยมิชักช้า กับจะต้องได้รับโอกาสแจ้งให้ญาติหรือผู้ซึ่งถูกจับไว้วางใจทราบในโอกาสแรก และผู้ถูกจับซึ่งถูกควบคุมอยู่ต้องถูกนำตัวไปศาลภายในสี่สิบแปดชั่วโมงนับแต่เวลาที่ผู้ถูกจับถูกนำตัวไปถึงที่ทำการของพนักงานสอบสวน เพื่อศาลพิจารณาว่ามีเหตุที่จะขังผู้ถูกจับไว้ตามกฎหมายหรือไม่ เว้นแต่มีเหตุสุดวิสัย หรือมีความจำเป็นอย่างอื่นตามที่กฎหมายบัญญัติ” ก็สอดคล้องกับหลักการของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา โดยเฉพาะผู้ถูกจับต้องได้รับการแจ้งข้อกล่าวหาและรายละเอียดแห่งการจับโดยไม่ชักช้า”

ที่ว่า “ความผิดซึ่งหน้า หรือมีเหตุจำเป็นอย่างอื่นให้จับได้โดยไม่มีหมายตามที่กฎหมายบัญญัติ” แสดงให้เห็นถึงเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญที่รับรองเหตุการณ์จับโดยไม่ต้องมีหมายศาล จะต้องเป็นกรณีฉุกเฉินเพื่อระงับเหตุเช่นเดียวกับลักษณะความผิดซึ่งหน้า ทั้งนี้เพราะมีหลักฐานชัดเจนและมีความจำเป็นต้องระงับเหตุการณ์ขณะนั้น หากเน้นเข้าไปคนร้ายก็อาจหนีไป หรือมีฉะนั้นความร้ายแรงของการกระทำความผิดอาจมากขึ้น หากไม่จับผู้นั้น ส่วนข้อความที่ว่า มีเหตุจำเป็นอย่างอื่นให้จับได้ตามที่กฎหมายบัญญัติ เป็นหลักการที่กำหนดไว้เพื่อให้รัฐได้ออกกฎหมายยกเว้นการจับโดยไม่มีหมายจับ³

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 ได้รับรองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ (Human dignity) เป็นครั้งแรก มนุษย์ในที่นี้รวมผู้ต้องหาหรือจำเลยด้วย การปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดโดยละม่อม การใช้กำลังต้องเป็นข้อยกเว้น

³ ณรงค์ ใจหาญ. (2546, มีนาคม). “การปฏิรูปกระบวนการยุติธรรมทางอาญา : คุณภาพระหว่างสิทธิมนุษยชนกับประสิทธิภาพในการป้องกันอาชญากรรม.” นิติศาสตร์, 31, 1. หน้า 19.

2. การควบคุมตัวระหว่างคดี

การควบคุมตัวระหว่างคดี คือการควบคุมโดยพนักงานสอบสวนและการจับ โดยศาล ในระหว่างการดำเนินคดี การควบคุมตัวระหว่างคดีกับการเรียก และการจับเป็นเรื่องเดียวกัน กล่าวคือ การที่ต้องเรียกผู้ถูกกล่าวหาเพราะกรณีมีความจำเป็นต้องได้ตัวผู้ถูกกล่าวหาเพื่อการอย่างใดอย่างหนึ่งโดยเฉพาะ เช่น เพื่อสอบสวนปากคำผู้ต้องหา และเมื่อสอบสวนปากคำผู้ต้องหาที่ได้เรียกมานั้น ตามปกติชอบที่จะต้องปล่อยตัวผู้ต้องหานั้นไป และการที่จะต้องจับบุคคลใดบุคคลหนึ่งก็เพราะกรณีอาจมีความจำเป็นต้องเอาตัวบุคคลนั้นมาไว้ในอำนาจรัฐ เมื่อความจำเป็น ต้องเอาตัวบุคคลผู้นั้นมาไว้ในอำนาจรัฐไม่มีหรือหมดไปในภายหลัง ก็ต้องปล่อยตัวผู้ถูกจับนั้นไป การเรียกและการจับ จึงหาใช่เหตุที่ก่อให้เกิดอำนาจควบคุมตัวระหว่างคดีแก่เจ้าพนักงานหรือศาลโดยอัตโนมัติไม่ แต่การควบคุมตัวระหว่างคดีของเจ้าพนักงานที่ว่า หากไม่ควบคุมหรือขังผู้ต้องหาไว้ในระหว่างดำเนินคดีของเจ้าพนักงาน หรือหากไม่ขังผู้ถูกกล่าวหาหรือจำเลยไว้ระหว่างการพิจารณาคดีของศาลแล้ว การดำเนินคดีของเจ้าพนักงานหรือศาลจะไม่อาจกระทำได้นั้น ซึ่งตามปกติกรณีย่อมมีความจำเป็น โดยนัยดังกล่าวเมื่อผู้นั้นหลบหนีหรือจะไปยุ่งเหยิงกับพยานหลักฐาน เหตุแห่งการขังนั้น ตามรัฐธรรมนูญ แห่งราชอาณาจักรไทย มาตรา 237 เป็นเหตุเดียวกับการจับ เป็นกรณีที่จำกัดเวลาในการควบคุมระหว่างสอบสวนของตำรวจ ให้ต้องนำตัวมาศาลเพื่อการตรวจสอบเหตุจำเป็นในการที่จะคุมขังต่อไป โดยการขอฝากขังต่อศาลภายใน 48 ชั่วโมงนับแต่วันที่ผู้ถูกจับมาถึงสถานีตำรวจ การกำหนดระยะเวลานี้ หากพิจารณาหลักในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 87 วรรคแรกและวรรคสาม ถือได้ว่าเป็นหลักการอย่างเดียวกัน

การควบคุมตัวระหว่างคดี คือ การจำกัดเสรีภาพในการเคลื่อนไหวเปลี่ยนที่ทางของผู้ถูกกล่าวหา เพื่อเป็นหลักประกันสำหรับรัฐในการดำเนินคดีในชั้นเจ้าพนักงานและศาล หรือเพื่อเป็นหลักประกันสำหรับรัฐในการบังคับคดี หรือเพื่อเป็นหลักประกันสำหรับรัฐทั้งสองประการ การควบคุมตัวระหว่างคดีจึงมีจุดมุ่งหมาย 3 ประการ คือ

1. เพื่อให้การสอบสวนดำเนินไปโดยเรียบร้อย
2. เพื่อประกันการมีตัวของผู้ต้องหาหรือจำเลย และ
3. เพื่อประกันการบังคับโทษ

ในการสอบสวนดำเนินคดีอาญากับผู้ต้องหาคนใดคนหนึ่งนั้น รัฐอาจมีความจำเป็นต้องควบคุมตัวผู้ต้องหาไว้ก่อน โดยเฉพาะอย่างยิ่งเพื่อการสอบสวนปากคำผู้ต้องหา เพราะหากไม่มีการสอบสวนผู้ต้องหาแล้ว การฟ้องผู้ต้องหาต่อไป (หากจำเป็นต้องกระทำ) ก็ย่อมไม่อาจกระทำได้ และเมื่อได้มีการสอบสวนผู้ต้องหาแล้ว ก็อาจมีความจำเป็นต้องควบคุมผู้ต้องหานั้นไว้ต่อไปอีก

เพราะหากไม่ควบคุมผู้ต้องหาต่อไปแล้ว ผู้ต้องหาอาจไปยุ่งเหยิงกับพยานหลักฐานทำให้เสียหายแก่การสอบสวนคดีนั้นได้

แม้ว่าจุดมุ่งหมายของการควบคุมตัวระหว่างคดี จะมี 3 ประการดังกล่าวมาแล้ว แต่จุดมุ่งหมายหลักก็คือ เพื่อให้การสอบสวนเป็นไปได้อย่างเรียบร้อย และเพื่อการประกันการมีตัวผู้ต้องหาหรือจำเลย ส่วนจุดมุ่งหมายเพื่อการบังคับโทษนั้นเป็นเพียงจุดมุ่งหมายรอง เพราะกรณีอาจไม่มีการบังคับโทษในคดีนั้นเลยก็เป็นได้ แม้ศาลจะพิพากษาว่าจำเลยได้กระทำความผิด ศาลรอการลงโทษหรือรอการกำหนดโทษไว้ ดังนี้ แสดงว่าการควบคุมตัวระหว่างคดีเป็นข้อยกเว้น โดยหลักแล้วเจ้าพนักงานหรือศาลต้องปล่อยตัวผู้ต้องหาหรือจำเลย จะควบคุมตัวไว้ก็เฉพาะกรณีจำเป็นเท่านั้น

ในการควบคุมตัวผู้ถูกจับไม่ว่าจะเป็นการควบคุมตามกฎหมาย หรือควบคุมตัวชั่วคราว กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาห้ามมิให้ใช้วิธีควบคุมเกินกว่าที่จำเป็น เพื่อป้องกันมิให้เขาหลบหนี อันแสดงถึงความเป็นเสรีนิยมของกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา และความเป็นประธานในคดีของผู้ถูกกล่าวหา ฉะนั้น การใช้วิธีจับและควบคุมที่เป็นการใช้อำนาจโดยมิชอบ เช่น ใส่กุญแจมือโดยเจตนาให้เขาได้รับความอับอาย

3. เสรีภาพในเคหสถาน

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 มาตรา 238

“ในคดีอาญา การค้นในที่รโหฐานจะกระทำมิได้ เว้นแต่จะมีคำสั่งหรือหมายของศาล หรือมีเหตุให้ค้นได้โดยไม่ต้องมีคำสั่งหรือหมายของศาล ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติ”

ที่รโหฐาน เข้าใจง่าย ๆ คือเคหสถานซึ่งเจ้าของมีสิทธิ บทบัญญัติมาตรา 238 นี้ได้ยกเลิกประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 58 ที่ให้อำนาจพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจชั้นผู้ใหญ่ออกหมายค้นได้เอง และยกเลิกมาตรา 92 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาที่ว่า “เมื่อพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจชั้นผู้ใหญ่ค้นด้วยตนเอง ไม่ต้องมีหมายค้นก็ได้” กล่าวคือปัจจุบันการค้นต้องมีหมายค้นหรือคำสั่งศาลเท่านั้นจึงจะทำได้

4. การตรวจสอบค้นหาความจริง

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 มาตรา 241

“ในคดีอาญา ผู้ต้องหาหรือจำเลยย่อมมีสิทธิได้รับการสอบสวนหรือการพิจารณาด้วยความรวดเร็ว ต่อเนื่อง และเป็นธรรม

ในชั้นสอบสวน ผู้ต้องหามีสิทธิให้ทนายความหรือผู้ซึ่งตนไว้วางใจเข้าฟังการสอบปากคำตนได้”

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 มาตรา 236

“การนั่งพิจารณาคดีของศาลต้องมีผู้พิพากษาหรือตุลาการครบองค์คณะ และผู้พิพากษาและตุลาการซึ่งมิได้นั่งพิจารณาคดีจะทำคำพิพากษาหรือคำวินิจฉัยคดีนั้นมิได้”

บทบัญญัติดังกล่าวนี้ได้แสดงให้เห็นถึงการตรวจสอบค้นหาความจริงในคดีอาญาว่าต้องกระทำโดยละเอียดถี่ถ้วนอย่างแท้จริง แม้ตามกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาในปัจจุบัน พนักงานสอบสวนจะรวบรวมพยานหลักฐานที่ใช้ยืนยันผู้ต้องหาอย่างเดียวไม่ได้ แต่ต้องรวบรวมพยานหลักฐานที่เป็นผลดีแก่ผู้ต้องหาด้วย

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 มาตรา 241 วรรคสี่

“ในคดีที่พนักงานอัยการมีคำสั่งเด็ดขาดไม่ฟ้องแล้ว ผู้เสียหาย ผู้ต้องหา หรือผู้มีส่วนได้เสีย ย่อมมีสิทธิขอทราบสรุปพยานหลักฐานพร้อมความเห็นของพนักงานสอบสวนและพนักงานอัยการในการสั่งคดี”

เพื่อให้เจ้าพนักงานทั้งสองฝ่ายได้ปฏิบัติหน้าที่ด้วยความละเอียดถี่ถ้วนนั่นเอง ทั้งเพื่อการตรวจสอบการทำงานของเจ้าพนักงานทั้งสองฝ่ายด้วย

5. การได้รับการปล่อยชั่วคราว

พนักงานสอบสวนต้องยึดหลักของรัฐธรรมนูญในเรื่องการประกันตัว การให้ประกันตัวต้องถือเป็นหลัก การไม่ให้ประกันตัวต้องเป็นข้อยกเว้นที่พิเศษจริงๆ เพราะการไม่ให้ประกันตัวเป็นการปฏิเสธพื้นฐานตามรัฐธรรมนูญ และการที่จะปฏิเสธสิทธิขั้นพื้นฐานตามรัฐธรรมนูญต้องมีการกลั่นกรองและไตร่ตรองในระดับสูง แต่การปฏิบัติตามหลักเกณฑ์ทั่วไปของรัฐธรรมนูญไม่ต้องมีการกลั่นกรอง ผู้ใดทำผู้นั้นก็รับผิดชอบเอง⁴ การที่จะไม่ให้ประกันตัวหรือไม่นั้น ขึ้นอยู่กับสำนวนคดี ความมั่นใจในการกระทำผิด และผลกระทบของคดีเมื่อมีการให้ประกันตัว ซึ่งพนักงานสอบสวนทราบข้อเท็จจริงทั้งหมดคดีที่สุด

6. การสอบสวนที่รวดเร็ว ต่อเนื่อง และเป็นธรรม

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 มาตรา 241 วรรคแรก

“ในคดีอาญา ผู้ต้องหาหรือจำเลยย่อมมีสิทธิได้รับการสอบสวนหรือการพิจารณาคดีด้วยความรวดเร็ว ต่อเนื่อง และเป็นธรรม”

ตามรัฐธรรมนูญจะเห็นได้ว่ากฎหมายคุ้มครองผู้ต้องหาเป็นอย่างมาก เพราะมีสิทธิได้รับการสอบสวนด้วยความรวดเร็ว ต่อเนื่อง และเป็นธรรม และหากจะให้ความรวดเร็วแล้วจะต้องเพิ่มพนักงานสอบสวนให้มากขึ้น⁵

⁴ มีชัย ฤชุพันธุ์. (2544). “พนักงานสอบสวนในอุคมคดี.” รวมปาฐกถาพิเศษในการสัมมนาของสำนักงานตำรวจแห่งชาติ. หน้า 62.

⁵ ธีสุทธี พันธุ์ฤทธิ. (2550). การสอบสวน. หน้า 282-283.

มีปัญหาว่า การฝ่าฝืนบทบัญญัติรัฐธรรมนูญดังกล่าวจะมีผลอย่างไร ข้อนี้มีคำพิพากษาฎีกาที่ 430/2546 วินิจฉัยว่า แม้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยมาตรา 241 วรรคหนึ่ง จะบัญญัติให้ผู้ต้องหามีสิทธิได้รับการสอบสวนด้วยความรวดเร็ว ต่อเนื่อง และเป็นธรรม และประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 130 กำหนดให้เริ่มการสอบสวนโดยไม่ชักช้า จะทำการในทีใด เวลาใดแล้วแต่จะเห็นสมควร โดยผู้ต้องหาไม่จำเป็นต้องอยู่ด้วย อันเป็นบทบัญญัติเพื่อคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของผู้ต้องหาให้ได้รับผลกระทบจากการเป็นผู้ต้องหาที่น้อยที่สุด แต่ไม่มีบทบัญญัติของกฎหมายว่า ถ้าพนักงานสอบสวนมิได้ทำการสอบสวนโดยไม่ชักช้าแล้ว การสอบสวนนั้นจะเป็นการสอบสวนที่ไม่ชอบ ดังนั้น แม้จะปรากฏว่าพนักงานสอบสวนเพิ่งเริ่มสอบสวนเกี่ยวกับความผิดของจำเลยในข้อหาโมเสโรอื่นไว้ในครอบครอง ในระหว่างที่จำเลยต้องโทษอยู่ในเรือนจำกลางคลองเปรม หลังจากได้รับมอบหมายจากผู้บังคับบัญชาถึง 1 ปี 3 เดือนก็ตาม แต่เมื่อการสอบสวนคดีนี้กระทำโดยเจ้าพนักงานซึ่งกฎหมายให้อำนาจและหน้าที่ทำการสอบสวน การสอบสวนคดีนี้จึงชอบด้วยกฎหมายแล้ว

จากคำพิพากษาฎีกาดังกล่าวข้างต้นทำให้เกิดหลักอันเป็นบรรทัดฐานว่า แม้การสอบสวนที่ขัดกับรัฐธรรมนูญ โดยเป็นการสอบสวนที่ชักช้า ไม่รวดเร็ว เป็นผลร้ายต่อผู้ต้องหานั้น ไม่มีผลถึงกับทำให้การสอบสวนนั้นเสียไปจนทำให้พนักงานอัยการไม่มีอำนาจฟ้องแต่อย่างใด เพราะไม่มีบทบัญญัติของกฎหมายที่กำหนดบทบังคับ (Sanction) ซึ่งในเรื่องนี้ผู้เขียนเห็นว่า แม้การสอบสวนที่ไม่รวดเร็วดังกล่าวจะไม่ทำให้การสอบสวนนั้นเสียไปก็ตาม แต่ส่งผลถึงสิทธิของผู้ถูกกล่าวหาที่จะได้รับความเป็นธรรมในการแก้ข้อกล่าวหาและต่อสู้คดี และความเป็นภาวะวิสัยของการสอบสวน

7. การให้ความช่วยเหลือผู้ต้องหาหรือจำเลย

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 มาตรา 242 วรรคแรก

“ผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญาย่อมมีสิทธิได้รับความช่วยเหลือจากรัฐด้วยการจัดหาทนายความให้ตามที่กฎหมายบัญญัติ ในกรณีที่ผู้ถูกควบคุมหรือคุมขังไม่อาจจัดหาทนายความได้ รัฐต้องให้ความช่วยเหลือโดยจัดหาทนายความให้โดยเร็ว”

สิทธิของผู้ต้องหาที่จะมีทนายความให้การช่วยเหลือแก่ต่างให้ ตามวรรคหนึ่งของมาตรานี้ เป็นสิทธิขั้นพื้นฐานที่เป็นบทบังคับเด็ดขาด ผู้ต้องหาจะสละเสียมิได้ แม้ผู้ต้องหาไม่ต้องการทนายความพนักงานสอบสวนก็ต้องจัดหาให้ อย่างไรก็ตาม ถ้าพนักงานสอบสวนปฏิบัติฝ่าฝืนมาตรานี้ ผลทำให้ไม่อาจรับฟังคำให้การของผู้ต้องหาเป็นพยานหลักฐานพิสูจน์ความผิดของเขาในชั้นศาลได้ แต่ก็ไม่ทำให้การสอบสวนเสียไปทั้งหมด ไม่มีผลกระทบต่ออำนาจฟ้องของพนักงานอัยการ แต่การสอบสวนที่ไม่เป็นไปตามเงื่อนไขของกฎหมายดังกล่าวนี้ ทำให้การสอบสวนนั้นขาด

ความเป็นภาวะวิสัย เนื่องจากกระทำโดยละเมิดต่อสิทธิต่าง ๆ ของผู้ถูกกล่าวหาที่กฎหมายบัญญัติให้ความสำคัญไว้

3.1.2 ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

1. การเริ่มต้นสอบสวน

ในคดีอาญา พนักงานสอบสวนมีอำนาจสอบสวนได้ตามบทบัญญัติของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 121 เว้นแต่คดีความผิดต่อส่วนตัว จะทำการสอบสวนได้ต่อเมื่อมีคำร้องทุกข์ตามระเบียบ โดยหลักทั่วไปอำนาจในการสอบสวนจะเริ่มขึ้นเมื่อมีผู้มาร้องทุกข์หรือกล่าวโทษ เพื่อให้ทราบว่ามีกระทำความผิดใด เกิดขึ้นที่ใด การร้องทุกข์หรือกล่าวโทษทำให้พนักงานสอบสวนได้ทราบข้อเท็จจริงจากผู้เสียหาย และใช้เป็นพยานหลักฐานในการกล่าวหาผู้ต้องหา ในกรณีความผิดต่อส่วนตัว การสอบสวนจะเริ่มขึ้นเมื่อมีผู้เสียหายมาร้องทุกข์ โดยการร้องทุกข์เป็นไปตามเงื่อนไขตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา กล่าวคือ ต้องเป็นผู้เสียหายที่แท้จริง หรือผู้ได้รับมอบอำนาจจากผู้เสียหาย, การร้องทุกข์ต่อพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจซึ่งมีตำแหน่งหน้าที่รองหรือเหนือพนักงานสอบสวน และเป็นผู้ซึ่งมีหน้าที่รักษาความสงบเรียบร้อยตามกฎหมายก็ได้ โดยการร้องทุกข์มีความประสงค์จะให้พนักงานสอบสวนดำเนินคดี หรือมุ่งหมายจะให้นำตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษอย่างแท้จริง พนักงานสอบสวนจึงจะมีอำนาจสอบสวน ตามมาตรา 121 วรรคสอง ส่วนกรณีที่มีใช้ความผิดต่อส่วนตัว พนักงานสอบสวนมีอำนาจสอบสวนเมื่อรู้เรื่องความสงสัยว่ามีการกระทำความผิดอาญาเกิดขึ้น แต่การรู้เรื่องนั้น อาจรู้ได้โดยการร้องทุกข์หรือกล่าวโทษ และรู้เอง เมื่อมีการร้องทุกข์หรือกล่าวโทษ พนักงานสอบสวนจะต้องดำเนินการสอบสวน แต่หากเป็นกรณีที่พนักงานสอบสวนรู้เอง การที่พนักงานสอบสวนจะดำเนินการสอบสวนหรือไม่นั้น ยังไม่มีบทบัญญัติชัดเจนในกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา แต่พนักงานสอบสวนจะต้องพิจารณาฐานความผิดอาญาประกอบ กล่าวคือ ความผิดอาญาบางฐานที่เกี่ยวข้องกับประโยชน์ส่วนตัวเสียหายของสาธารณชน หรือความสงบสุขของประชาชนโดยส่วนรวม พนักงานสอบสวนต้องดำเนินการสอบสวน แต่หากเกี่ยวกับความผิดอาญาที่ประโยชน์ส่วนตัวเสียหายของสาธารณชนหรือความสงบสุขของประชาชนส่วนรวมไม่ถูกรบกวนกระเทือนมาก พนักงานสอบสวนก็จะยังไม่ดำเนินการสอบสวน จนกว่าจะได้มีการร้องทุกข์หรือกล่าวโทษเสียก่อน

⁶ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 124

2. อำนาจพนักงานสอบสวนในการรวบรวมพยานหลักฐาน

พนักงานสอบสวนมีอำนาจหน้าที่ในการรวบรวมพยานหลักฐาน และเพื่อให้การรวบรวมพยานหลักฐานทั้งปวงบรรลุตามความประสงค์แห่งการสอบสวน ทั้งเพื่อเอาตัวผู้กระทำผิดมาฟ้องลงโทษ กฎหมายก็ได้ให้อำนาจต่าง ๆ แก่พนักงานสอบสวนในการรวบรวมพยานหลักฐานอันได้แก่ การใช้มาตรการบังคับต่าง ๆ อันได้แก่

ก. การจับกุม

เมื่อมีการกล่าวหาว่ามีการกระทำความผิดอาญาเกิดขึ้น กฎหมายได้ให้อำนาจแก่พนักงานสอบสวนในการจับกุมผู้ต้องหาหรือผู้ต้องสงสัย โดยมีพฤติการณ์อันควรสงสัย และการจับจะต้องถูกต้องตามขั้นตอนของกฎหมาย ทั้งการจับกุมโดยมีหมายจับ หรือการจับโดยไม่มีหมายจับก็ตาม การจับโดยมีหมายจับ การออกหมายจับต้องมีการกลั่นกรองเหตุที่จะออกหมายจับ โดยหลักแล้วจะจับโดยไม่มีหมายจับไม่ได้ เว้นแต่จะเข้าข้อยกเว้น เช่น จับผู้กระทำผิดซึ่งหน้า, จับบุคคลที่มีพฤติการณ์อันควรสงสัยว่าผู้นั้นน่าจะก่อเหตุร้าย, จับบุคคลที่มีเหตุจะต้องออกหมายจับแต่มีความจำเป็นเร่งด่วนที่ไม่อาจขอให้ศาลออกหมายจับบุคคลนั้นได้ และการจับผู้ต้องหาหรือจำเลยที่จะหลบหนีระหว่างการปล่อยชั่วคราว⁷ การใช้มาตรการในการจับผู้ต้องหานั้น เป็นการใช้อำนาจซึ่งต้องมีการกลั่นกรองเหตุในการจับกุม และวิธีการที่เหมาะสม เพื่อเป็นหลักประกันต่อสิทธิเสรีภาพส่วนบุคคลที่จะมิให้ถูกกลั่นกรองหรือสูญเสียไปโดยปราศจากเหตุผลอันสมควร มิฉะนั้นการกระทำที่กระทบถึงสิทธิเสรีภาพในเนื้อตัวร่างกายของผู้ต้องหาโดยมิชอบ จักส่งผลกระทบต่อความเป็นภาวะวิสัยของการสอบสวนในแง่ของการรวบรวมพยานหลักฐานของพนักงานสอบสวนว่า เป็นการกระทำที่ขาดความเป็นธรรม

หลักการทั่วไปในเรื่องการจับกุม แม้จะระบุอย่างชัดเจนในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา รัฐธรรมนูญ แต่ตามข้อเท็จจริงในทางปฏิบัติซึ่งเกิดขึ้นเป็นปัญหาชัดเจน เช่น ในคดีเชอริแอน พบว่าเป็นพฤติกรรมการจับกุมของเจ้าหน้าที่ตำรวจที่มีได้เป็นไปตามกฎ ระเบียบ กล่าวคือ หลักการอันเป็นพื้นฐานในเรื่องของการจับกุมผู้ต้องหานั้น ประเด็นสำคัญคือ เจ้าหน้าที่ตำรวจจะทำการจับกุมผู้ต้องหาได้ จะต้องมีการรวบรวมพยานหลักฐานที่เพียงพอที่มีมูลให้เชื่อว่าผู้ต้องหานั้นได้กระทำความผิดจริง เช่น มีพยานที่รู้เห็นว่าผู้ต้องหาได้กระทำความผิด ไม่ว่าจะเป็นพยานแวดล้อม ประจักษ์พยาน รวมตลอดพยานเอกสารหรือพยานวัตถุที่เพียงพอที่จะนำมารวมทำเป็นสำนวนเพื่อส่งพนักงานอัยการ สั่งฟ้องผู้ต้องหา

ข้อเท็จจริงปรากฏว่า เจ้าหน้าที่ตำรวจสถานีตำรวจสมุทรปราการ ได้นำกำลังเข้าจับกุมบุคคลทั้ง 5 ราย อันประกอบไปด้วย นายวินัย ชัยพานิช นายเฉลิม กนกชวาลชัย นายพิทักษ์

⁷ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 78

คำชาย นายกระแสร พลอยกลุ่ม และนายรัช กิจประยูร ในข้อหาร่วมกันฆ่านางสาวเชอรี แอน โดยเข้าจับกุมตามคำให้การของคนขับรถสามล้อรับจ้าง

ถ้ากลุ่มบุคคลดังกล่าวเป็นผู้ต้องหาจริง ถือได้ว่าการรวบรวมพยานหลักฐานของเจ้าหน้าที่ตำรวจยังไม่เพียงพอที่จะทำสำนวนส่งฟ้องผู้ต้องหาได้ เนื่องจากพยานหลักฐานที่มีนั้นมีเพียงแค่พยานปากเดียว คือคนขับรถสามล้อรับจ้าง ซึ่งไม่เพียงพอที่จะทำให้ศาลเชื่อว่าบุคคลเหล่านั้นกระทำความผิดจริง ประกอบกับพยานดังกล่าวมิได้เห็นถึงขั้นตอนของการฆ่าแต่อย่างใด หรือแม้แต่เห็นพฤติกรรมอื่นที่พอจะเป็นมูลที่ควรเชื่อได้ว่าบุคคลทั้ง 5 ได้ร่วมกันฆ่าจริง คนขับรถสามล้อรับจ้างให้การว่า ตนเห็นเพียงแค่บุคคลกลุ่มดังกล่าวกระทำความผิดนางสาวเชอรีแอนออกมาจากตึกหลังหนึ่ง โดยที่นางสาวเชอรีแอนไม่มีสติอยู่ในขณะนั้น ซึ่งคำให้การดังกล่าวของคนขับรถสามล้อรับจ้างไม่มีน้ำหนักพอที่จะเป็นประจักษ์พยานที่น่าเชื่อถือแต่อย่างใด

ข้อเท็จจริงที่ปรากฏต่อมาภายหลังในคดีเชอรีแอนนี้ที่กล่าวกันว่าเป็นการจับแพะและมัดข้อหานั้นก็เนื่องจาก คนขับรถสามล้อรับจ้างซึ่งเป็นพยานปากสำคัญเพียงปากเดียวที่มีอยู่ และเจ้าหน้าที่ได้ใช้เป็นพยานสำคัญและเข้าจับกุมผู้ต้องหาทั้ง 5 รายดังกล่าวนั้น ต่อมาภายหลังเป็นพยานเท็จที่มีผู้จ้างวานโดยให้สินจ้างในการเป็นพยานเท็จ และบุคคลจ้างวานดังกล่าวก็ปรากฏว่ามีเจ้าหน้าที่ตำรวจบางนายในชุดสอบสวนเป็นผู้ร่วมด้วย แสดงให้เห็นถึงว่า บุคคลดังกล่าวทั้ง 5 ที่ถูกจับกุมไม่ได้เป็นผู้กระทำความผิดจริง แต่ถูกเจ้าหน้าที่ตำรวจมัดข้อหาว่าฆ่าคนตาย โดยมีการปั้นแต่งพยาน⁸ การกระทำที่กระทบถึงสิทธิเสรีภาพในเนื้อตัวร่างกายของผู้ต้องหาโดยมิชอบดังกล่าว จึงส่งผลกระทบต่อความเป็นภาวะวิสัยของการสอบสวน ในแง่ของการรวบรวมพยานหลักฐานของพนักงานสอบสวนว่าเป็นการกระทำที่ขาดความเป็นธรรม

ข. การควบคุม

การควบคุมเป็นการใช้มาตรการบังคับของรัฐต่อผู้ถูกกล่าวหา ในการจำกัดสิทธิเสรีภาพเปลี่ยนแปลงที่ทางของบุคคลที่ต้องหาว่ากระทำความผิด และตามกฎหมายการควบคุมตัวเริ่มเมื่อผู้ถูกจับมาถึงที่ทำการเจ้าพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจ วิธีการควบคุมตัวผู้ถูกจับตามกฎหมายห้ามใช้วิธีควบคุมเกินกว่าที่จำเป็นเพื่อมิให้หลบหนี อันเป็นการแสดงถึงการคุ้มครองสิทธิ เสรีภาพชื่อเสียงของผู้ถูกกล่าวหา ดังนั้น วิธีปฏิบัติของเจ้าพนักงานตำรวจที่จับและควบคุมผู้ต้องหาให้ได้รับความอับอาย เช่น เอาโซ่ล่ามมือผู้ถูกจับหลายคนโยงติดกันโดยไม่มีเหตุหลบหนี การใส่กุญแจมือผู้ถูกกล่าวหาเพื่อให้ได้รับความอับอาย นอกจากนี้ เกี่ยวกับระยะเวลาที่จะควบคุมผู้ถูกจับ กฎหมายได้กำหนดระยะเวลาในการควบคุมเพื่อคุ้มครองเสรีภาพของผู้ถูกกล่าวหา โดยกำหนดว่าห้ามมิให้

⁸ สาริตา ไทยประดิษฐ์. (2545). จริยธรรมของตำรวจในการสอบสวนคดีอาญา : ศึกษากรณีเชอรีแอน ดันแคน. หน้า 77.

ควบคุมผู้ถูกกล่าวหาไว้เกินกว่าจำเป็นตามพฤติการณ์แห่งคดี และจะควบคุมผู้ถูกกล่าวหาไว้เกินกำหนดเวลาดังบัญญัติไว้ในกฎหมายไม่ได้⁹

ค. การปล่อยชั่วคราว

ในคดีที่มีอัตราโทษจำคุกอย่างสูงเกินห้าปีขึ้นไป การปล่อยชั่วคราว จะมีประกันหรือไม่ต้องมีประกันก็ได้ ส่วนในคดีอย่างอื่น จะปล่อยชั่วคราวโดยไม่มีประกันเลย หรือมีประกันหรือมีประกันและหลักประกันด้วยก็ได้ จึงเห็นได้ว่า เจตนารมณ์ของกฎหมายไม่มีการเรียกร้องหลักประกัน แต่ในทางปฏิบัติของพนักงานสอบสวนและศาลไม่สอดคล้องกับเจตนารมณ์ของกฎหมาย โดยมักจะเรียกร้องให้มีหลักประกันเสมอ เพื่อต้องการให้เป็นหลักประกันว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยเหล่านั้นจะไม่หลบหนี แต่จากข้อเท็จจริงที่ปรากฏในบางคดี แม้จะมีการเรียกประกันสูงก็ยังมีกรหลบหนี ทำให้เกิดความไม่เสมอภาคในแง่ที่บุคคลที่มีฐานะร่ำรวย ย่อมได้โอกาสที่ได้รับการปล่อยชั่วคราวดีกว่าบุคคลที่มีฐานะยากจน และตามกฎหมายให้อำนาจพนักงานสอบสวนอย่างกว้างขวางในการใช้ดุลพินิจที่จะอนุญาตหรือไม่อนุญาตให้การปล่อยชั่วคราว จึงอาจเอาตัวบุคคลไว้โดยไม่จำเป็นหรือเกินความจำเป็น อันเป็นการกระทบต่อเสรีภาพของบุคคลที่ตกเป็นผู้ต้องหาหรือจำเลย¹⁰

การร้องขอปล่อยชั่วคราวเป็นเรื่องของผู้ต้องหาหรือจำเลย หรือผู้มีประโยชน์เกี่ยวข้องยื่นคำร้องขอต่อพนักงานสอบสวน พนักงานอัยการ หรือศาล ให้ปล่อยชั่วคราว เมื่อได้รับคำร้องแล้วต้องรีบสั่งปล่อยชั่วคราว ตามหลักเกณฑ์ของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 107 ถึง 113 โดยหลักแล้วจะสั่งปล่อยชั่วคราว ซึ่งสอดคล้องกับหลักที่ว่า การควบคุมระหว่างสอบสวนเป็นเรื่องของข้อยกเว้น พนักงานสอบสวนหรือศาลต้องปล่อยตัวผู้ต้องหาหรือจำเลย จะควบคุมตัวไว้เฉพาะกรณีจำเป็นเท่านั้น การร้องขอให้ปล่อยตัวชั่วคราวจึงเป็นวิธีการผ่อนคลายการจำกัดสิทธิเสรีภาพในการเคลื่อนไหวของผู้ถูกกล่าวหาในระหว่างการสอบสวนหรือระหว่างการพิจารณาคดี เป็นการประกันสิทธิเสรีภาพของผู้ถูกกล่าวหาตามความประสงค์ของรัฐธรรมนูญ

ง. การค้น

การค้นเป็นมาตรการบังคับทางอาญาทางหนึ่ง เพื่อรวบรวมพยานหลักฐาน ในกรณีที่การค้นเป็นการกระทำเพื่อพบและยึดสิ่งของซึ่งจะเป็นพยานหลักฐานในการดำเนินคดี, เพื่อพบและยึดสิ่งของที่มีไว้เป็นความผิด หรือได้มาโดยผิดกฎหมาย หรือมีเหตุอันควรสงสัยว่าได้ใช้หรือจะใช้ในการกระทำความผิด ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 132 (2) ให้พนักงานสอบสวนมีอำนาจในการค้นดังกล่าว เพื่อประโยชน์ในการรวบรวมพยานหลักฐาน การค้นเป็นการกระทำที่กระทบถึงสิทธิและเสรีภาพของบุคคล ทั้งการค้นสถานที่และการค้นตัวบุคคล ดังนั้น

⁹ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 87

¹⁰ เมธา วาตีเจริญ. (2539). บทบาทของเจ้าพนักงานตำรวจในการสอบสวนคดีอาญา. หน้า 11-12.

ในการที่เจ้าพนักงานจะใช้มาตรการบังคับโดยการค้นเพื่อให้ได้มาซึ่งพยานหลักฐาน จึงต้องปฏิบัติตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ว่าด้วยการค้นอย่างเคร่งครัด กล่าวคือ แม้ว่าพยานหลักฐานที่ได้มาจากการค้นที่มีชอบ แต่ศาลก็ยังรับฟังโดยเหตุผลว่าพยานหลักฐานนั้นได้เกิดขึ้นเองแล้ว ความไม่ชอบของพยานหลักฐานอยู่ที่วิธีการได้มาซึ่งพยานหลักฐานนั้น ศาลย่อมรับฟังเป็นพยานหลักฐานในคดีอาญาได้ก็ตาม แต่ส่งผลกระทบต่อความรู้สึกและศรัทธาของประชาชนที่มีต่อกระบวนการยุติธรรม โดยเฉพาะต่อการปฏิบัติหน้าที่ของพนักงานสอบสวน

- การค้นสถานที่

การค้นสถานที่เพื่อหาสิ่งของ อันเป็นการกระทำเพื่อแสวงหาพยานหลักฐานนั้น หากเป็นที่สาธารณสถาน เจ้าพนักงานมีอำนาจที่จะเข้าไปค้นหาพยานหลักฐานได้โดยไม่มีข้อจำกัด แต่การที่จะเข้าไปแสวงหาพยานหลักฐานในที่รโหฐาน เจ้าพนักงานไม่อาจที่จะเข้าไปค้นหาพยานหลักฐานได้เหมือนกับการหาพยานหลักฐานในที่สาธารณสถาน กล่าวคือ เมื่อเจ้าพนักงานจะเข้าไปแสวงหาพยานหลักฐานในที่รโหฐาน จำต้องมีหมายค้นหรือคำสั่งของศาล หรือเข้าข้อยกเว้นในกรณีที่ค้นได้โดยไม่ต้องมีหมายค้น ตามมาตรา 92 ซึ่งต้องมีเหตุแห่งการค้นที่สามารถนำมาขออนุญาตให้ศาลออกหมายค้นให้

- การค้นตัวบุคคล

การค้นตัวบุคคลตามมาตรา 93 บัญญัติห้ามมิให้ค้นตัวบุคคลในที่สาธารณสถาน เว้นแต่เมื่อมีเหตุอันควรสงสัยว่าบุคคลนั้น มีสิ่งของในความครอบครองเพื่อจะใช้ในการกระทำความผิด หรือซึ่งมีไว้เป็นความผิด และต้องทำการค้นโดยเจ้าพนักงานของรัฐเท่านั้น ส่วนกรณีการค้นตัวบุคคลในที่รโหฐานนั้น ไม่มีกฎหมายให้อำนาจทำได้ และตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 มาตรา 238 ได้บัญญัติว่า “ในคดีอาญา การค้นในที่รโหฐานจะกระทำมิได้ เว้นแต่จะมีความหมายหรือคำสั่งของศาล หรือมีเหตุให้ค้นได้โดยไม่ต้องมีคำสั่งหรือหมายของศาล ทั้งนี้ตามที่กฎหมายบัญญัติ” จึงไม่มีบทบัญญัติที่ชัดเจนว่าการค้นตัวบุคคลในที่รโหฐานนั้น มีกฎหมายให้อำนาจทำได้หรือไม่

การค้นตัวบุคคลอีกวิธีหนึ่งคือ การค้นอันสืบเนื่องมาจากการจับ หมายถึงการค้นในขณะที่ทำการจับกุมอันชอบด้วยกฎหมาย ทั้งนี้ การค้นบุคคลผู้ถูกจับ หรือบริเวณสถานที่ที่ผู้นั้นถูกจับกุม ต้องกระทำอย่างต่อเนื่องกับการจับกุมในทันทีทันใด¹¹ ซึ่งตามมาตรา 83 บัญญัติไว้ว่า “เจ้าพนักงานผู้จับหรือรับตัวผู้ถูกจับ มีอำนาจค้นตัวผู้ต้องหาและยึดสิ่งของต่าง ๆ ที่อาจเป็นพยานหลักฐานได้”

¹¹ ศรินทร์ อินทวิชะ. (2548). การแสวงหาพยานหลักฐานจากตัวผู้ถูกกล่าวหา : ศึกษาการตรวจตัวและการค้นตัวในการดำเนินคดีอาญา. หน้า 48.

การค้นตัวบุคคล มีทั้งการค้นภายนอกร่างกายและการค้นภายในร่างกาย การค้นภายนอกร่างกาย ได้แก่ การค้นหาสิ่งของจากเสื้อผ้า มักจะมีวัตถุประสงค์เพื่อยึดอาวุธในกรณีที่มีอาวุธติดอยู่กับร่างกาย หรือการค้นหาหลักฐานเพื่อไม่ให้ทำลายพยานหลักฐานที่อยู่กับร่างกายของบุคคลผู้ถูกค้น

การค้นภายในร่างกาย หมายถึง การดำเนินการโดยการรบกวนร่างกายเพื่อนำสิ่งอื่นที่อยู่ภายในร่างกายรวบรวมเป็นพยานหลักฐาน ซึ่งจะเป็นวิธีที่จะพิสูจน์ความผิดหรือความบริสุทธิ์ของผู้ต้องหา การดำเนินการค้นภายในร่างกายนี้จะต้องใช้ความรู้ทางวิทยาศาสตร์เข้าช่วยในการค้นหาความจริงเพื่อพิสูจน์ความผิดนั้น ซึ่งได้แก่ การตรวจค้นช่องทวารหนักหรือช่องคลอด เพื่อให้ได้มาซึ่งพยานหลักฐานว่า ผู้ต้องหาได้กระทำความผิด การค้นวิธีนี้โดยมากจะเป็นการค้นหา ยาเสพติด หรือการผ่าตัดเพื่อให้ได้มาซึ่งพยานหลักฐานว่าผู้ต้องหาได้กระทำความผิด

จ. การตรวจตัวบุคคล สิ่งของและที่ทาง

ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 132 (1) บัญญัติให้อำนาจพนักงานสอบสวนตรวจตัวผู้เสียหายเมื่อผู้นั้นยินยอม หรือตรวจตัวผู้ต้องหาหรือสิ่งของ หรือที่ทางอันสามารถใช้เป็นพยานหลักฐานได้ ให้รวมทั้งทำภาพถ่าย แผนที่ หรือภาพวาด หรือพิมพ์ลายนิ้วมือ หรือลายเท้า กับบันทึกรายละเอียดทั้งหลายซึ่งน่าจะกระทำให้เกิดความจำเป็น

- อำนาจตรวจตัวผู้เสียหาย

การตรวจตัวผู้เสียหายอาจทำ เพื่อทราบบาดแผลหรือร่องรอยที่ถูกประทุษร้าย ข่มขืนกระทำชำเรา หรือเพื่อแสดงความบริสุทธิ์ของผู้เสียหายเอง พนักงานสอบสวนมีอำนาจตรวจตัวผู้เสียหายได้เมื่อได้รับความยินยอมจากผู้เสียหาย ทั้งนี้ ผู้เสียหายอาจมีความอาย เช่น หญิงที่ถูกข่มขืนกระทำชำเรา เมื่อผู้เสียหายไม่ยินยอมให้ตรวจ พนักงานสอบสวนก็ไม่มีอำนาจตรวจได้ เพราะจะเป็นการละเมิดต่อสิทธิในร่างกายของผู้เสียหาย แต่หากมีความจำเป็นต้องตรวจเพราะต้องการพยานหลักฐานอันเป็นประเด็นสำคัญแก่คดี การอธิบายให้ผู้เสียหายเข้าใจถึงความจำเป็นดังกล่าวเพื่อให้ยินยอมให้ตรวจ ก็เป็นหน้าที่ของพนักงานสอบสวน และในกรณีที่ผู้เสียหายเป็นหญิงก็ให้หญิงด้วยกันเป็นผู้ตรวจ ทั้งนี้ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 132 (1) ได้มีบทบัญญัติเพิ่มเติมถึงกรณีที่มิเหตุอันสมควร ผู้เสียหายหรือผู้ต้องหา จะขอนำบุคคลใดมาอยู่ร่วมในการตรวจนั้นด้วยก็ได้

- อำนาจตรวจตัวผู้ต้องหา

พนักงานสอบสวนมีอำนาจตรวจตัวผู้ต้องหา โดยไม่ต้องได้รับความยินยอมก่อนแต่อย่างใดก็ตาม พนักงานสอบสวนก็จะใช้วิธีการที่ละมุนละม่อมเท่าที่จะทำได้ ถ้าผู้ต้องหาเป็นหญิงก็จะให้หญิงตรวจ ทั้งนี้ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 132 (1) ได้มีบทบัญญัติ

เพิ่มเติมถึงกรณีที่มีเหตุอันสมควร ผู้เสียหายหรือผู้ต้องหา จะขอนำบุคคลใดมาอยู่ร่วมในการตรวจนั้นด้วยก็ได้

- อำนาจตรวจสอบสิ่งของ

กฎหมายให้อำนาจพนักงานสอบสวนที่จะตรวจสอบสิ่งของได้ทุกชนิด ไม่ว่าสิ่งของนั้น ๆ จะเป็นของผู้ใด แต่สิ่งของนั้นต้องเป็นของอันสามารถใช้เป็นพยานหลักฐานได้ ส่วนสิ่งใดไม่อาจใช้เป็นพยานหลักฐานได้ พนักงานสอบสวนก็ไม่มีอำนาจทำการตรวจได้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับประเด็นแห่งคดี สิ่งของที่พนักงานสอบสวนมีอำนาจตรวจอาจเป็นสิ่งของที่ปรากฏอยู่ต่อหน้าพนักงานสอบสวน เช่น อาวุธหรือทรัพย์สินที่ตกอยู่ในที่เกิดเหตุ หรืออาจเป็นสิ่งของที่ได้จากการค้นตัวผู้ถูกจับตามมาตรา 85 หรือจากบุคคลใดตามมาตรา 93 หรือจากที่รโหฐานตามมาตรา 92 (4), 95 หรือที่เรียกมาตามมาตรา 132 (3) หรือที่เป็นเอกสารทางไปรษณีย์โทรเลขตามมาตรา 105

- อำนาจตรวจที่ทางหรือสถานที่เกิดเหตุ

การตรวจที่ทาง หรือสถานที่เกิดเหตุ นั้น ถ้าสามารถใช้เป็นพยานหลักฐานในทางคดีได้แล้ว พนักงานสอบสวนย่อมมีอำนาจตรวจได้ เช่นเดียวกับการตรวจสอบสิ่งของ ขึ้นอยู่กับดุลพินิจของพนักงานสอบสวนที่จะพิจารณาว่าคดีใดควรตรวจที่ทางหรือสถานที่เกิดเหตุ หลักการคือ ถ้าคดีใดหากได้ทำการตรวจที่ทางหรือสถานที่เกิดเหตุด้วยแล้ว จะทำให้คดีกระจ่างชัดขึ้นก็ต้องตรวจ เช่น ในคดีลักทรัพย์ในเคหะสถาน หรือคดีทำร้ายร่างกาย พนักงานสอบสวนควรตรวจที่ทางหรือสถานที่เกิดเหตุ เป็นต้น

การตรวจสถานที่เกิดเหตุ เพื่อทราบการกระทำความผิดและรวบรวมพยานหลักฐาน เพื่อพบหลักฐาน ดังนี้¹²

- (1) ร่องรอยปรากฏอยู่ ณ สถานที่เกิดเหตุ หรือบริเวณที่เกิดเหตุ
- (2) ความเสียหายเกิดขึ้นปรากฏอยู่ ณ ที่เกิดเหตุ แก้ววัตถุที่ถูกกระทำปรากฏอยู่ ณ สถานที่ที่ถูกกระทำ หรือก่อนให้เกิดเหตุแก่บุคคล สัตว์ สิ่งของที่ถูกกระทำ
- (3) พฤติการณ์การกระทำผิดที่ปรากฏอยู่ในที่เกิดเหตุหรือบริเวณที่เกิดเหตุ
- (4) วัตถุสิ่งของของผู้กระทำความผิด หรือของที่ผู้ร่วมกระทำความผิดตกอยู่ในที่เกิดเหตุหรือบริเวณที่เกิดเหตุ หรือใกล้เคียง
- (5) วัตถุสิ่งของที่มีไว้เป็นความผิดตกอยู่ในที่เกิดเหตุหรือที่ใกล้เคียง
- (6) พยานบุคคลเห็นเหตุการณ์ หรือได้ยินเสียงของเหตุการณ์การกระทำผิดที่เกิดขึ้นในขณะที่มีการกระทำความผิด ก่อนมีการกระทำความผิด หรือภายหลังที่มีการกระทำความผิด ในสถานที่ใกล้เคียงกับสถานที่ที่การกระทำผิดเกิดขึ้น

¹² เมธา วาตีเจริญ. (2539). บทบาทของเจ้าพนักงานตำรวจในการสอบสวนคดีอาญา. หน้า 148.

(7) ทำตามคำบอกเล่าของผู้กระทำผิด ภายหลังจากการกระทำผิด หรือกระทำผิดมาแล้วทำแผนที่ประกอบคำรับสารภาพ

(8) พบเจ้าพนักงานผู้รับทราบการกระทำผิด หรือทำการจับกุมผู้กระทำผิดร่วมทำการจับกุม

พนักงานสอบสวนผู้ออกไปตรวจสถานที่เกิดเหตุ จะต้องพิจารณาตามความจำเป็นว่า คดีใดบ้างควรจะทำแผนที่เกิดเหตุ เพื่อเป็นการแสดงถึงรายละเอียดของสถานที่ประกอบการสอบสวน และเป็นประโยชน์แก่คดีนั้น แต่ตามระเบียบการตำรวจเกี่ยวกับคดี ลักษณะ 8 บทที่ 9 เรื่องการทำแผนที่และถ่ายรูปสถานที่เกิดเหตุ ข้อ 265 ได้กำหนดให้พนักงานสอบสวนต้องทำแผนที่เกิดเหตุแนบไว้ในสำนวนการสอบสวน 3 คดีเท่านั้น คือ

1. คดีอุกฉกรรจ์
2. คดีขูดยานพาหนะโดยบุคคลหรือทรัพย์สินในถนนหลวง
3. คดีบุกรุกที่ดิน

พนักงานสอบสวนต้องทำแผนที่ เมื่อทำแผนที่เสร็จแล้วต้องให้ผู้กล่าวหา ผู้ต้องหา หรือพยานลงลายมือชื่อรับรองไว้ในแผนที่นั้นด้วย แผนที่ต้องแสดงทิศทาง การเข้าออกของบุคคล ความเคลื่อนไหวของผู้กระทำผิด ตลอดจนเหตุการณ์ต่าง ๆ และเส้นทางหลบหนี ความเคลื่อนไหวก่อนและหลังกระทำผิด และอื่น ๆ เท่าที่จำเป็น เพื่อประโยชน์ในการที่จะให้ข้อเท็จจริงแจ่มกระจ่างชัดเจนยิ่งขึ้น และควรจัดให้มีการถ่ายภาพสถานที่เกิดเหตุและร่องรอยต่าง ๆ ประกอบเข้าไว้ในสำนวนการสอบสวน เพื่อประโยชน์ในคดีอีกชั้นหนึ่ง

ฉ. การออกหมายเรียกบุคคลซึ่งครอบครองสิ่งของ

ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 132 (3) บัญญัติให้พนักงานสอบสวนมีอำนาจออกหมายเรียกบุคคลซึ่งครอบครองสิ่งของ ซึ่งอาจใช้เป็นพยานหลักฐานได้ แต่บุคคลที่ถูกหมายเรียกไม่จำเป็นต้องมาเอง เมื่อจัดส่งสิ่งของมาตามหมายแล้ว ให้ถือเสมือนว่าปฏิบัติตามหมาย

ตามหลักทั่วไป บุคคลผู้ถูกหมายเรียกจะต้องมาพบผู้ที่ออกหมายเรียกตามวัน เวลาและสถานที่ระบุไว้ในหมายเรียก แต่ในกรณีที่เป็นการหมายเรียกให้ส่งสิ่งของ เมื่อผู้ถูกหมายเรียกสามารถจัดส่งสิ่งของตามที่พนักงานสอบสวนต้องการแล้ว ผู้ถูกหมายเรียกก็ไม่จำเป็นต้องมาพบผู้ที่ออกหมายเรียกก็ได้

ช. การยึดไว้ซึ่งสิ่งของที่ค้นพบหรือส่งมา

สิ่งของใดที่สามารถใช้เป็นพยานหลักฐานทางคดีได้ เมื่อพนักงานสอบสวนพบหรือผู้ที่ครอบครองได้นำมาส่งตามหมายเรียก สิ่งของดังกล่าว พนักงานสอบสวนมีอำนาจยึดไว้ได้ โดยปฏิบัติให้เป็นไปตามระเบียบที่ว่าด้วยการยึดสิ่งของ

การยึด หมายถึง การนำมาอยู่ในความครอบครองและการดูแลรักษาของเจ้าพนักงาน ซึ่งต่างกับการยึดที่ว่า อำนาจการครอบครองและดูแลรักษาเป็นของเจ้าของหรือผู้ครอบครองสิ่งนั้น โดยอาศัยอำนาจของเจ้าพนักงาน และแม้ว่ามาตรา 132 (4) จะใช้คำว่า “ยึด” แต่ก็มี ความหมายถึง “อายัด” ด้วย¹³

ซ. การเรียกบุคคลมาให้ถ้อยคำ

บุคคลที่พนักงานสอบสวนมีอำนาจออกหมายเรียกมาถามปากคำ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 133 ได้แก่

- ผู้เสียหาย ซึ่งรวมทั้งผู้มีอำนาจจัดการแทนผู้เสียหาย ตามมาตรา 4, 5 และ 6 ด้วย
- บุคคลใดซึ่งมีเหตุอันควรเชื่อว่า ถ้อยคำของเขาอาจใช้เป็นประโยชน์แก่คดี ซึ่งได้แก่ พยาน

การออกหมายเรียกบุคคลดังกล่าว ไม่จำเป็นต้องให้มา ณ ที่ทำการของพนักงานสอบสวน แต่จะให้มา ณ สถานที่ใด เวลาใดก็ได้ และถ้าเป็นกรณีพนักงานสอบสวนไปทำการสอบสวนด้วยตนเอง เช่น ไปยังสถานที่เกิดเหตุ หากพนักงานสอบสวนเห็นว่าถ้อยคำของบุคคลใดเป็นประโยชน์ พนักงานสอบสวนย่อมมีอำนาจเรียกบุคคลนั้นให้ถ้อยคำได้โดยไม่ต้องออกหมายเรียก¹⁴

กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 133 วรรคสาม มีบัญญัติเป็นข้อห้ามพนักงานสอบสวนว่า “ห้ามมิให้พนักงานสอบสวนดักเตือน พุดให้ท้อใจ หรือใช้กลอุบายอื่นเพื่อป้องกันมิให้บุคคลใดให้ถ้อยคำซึ่งอยากจะให้ด้วยความเต็มใจ” ดังนั้น พนักงานสอบสวนควรต้องบันทึกการให้ถ้อยคำในสิ่งที่พยานเต็มใจให้ถ้อยคำด้วยความเต็มใจ ไม่แต่งเติมถ้อยคำซึ่งพยานไม่ได้รู้เห็น หรือต้องให้พยานรู้ถึงการบันทึกและข้อความ อีกทั้งให้พยานทราบว่าพยานจะต้องเบิกความในชั้นศาลในถ้อยคำที่ปรากฏตามบันทึกคำให้การชั้นสอบสวน ข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นปรากฏว่าพนักงานสอบสวนพิมพ์ถ้อยคำให้การของพยาน โดยที่พยานไม่ทราบและให้พยานลงชื่อโดยที่พยานไม่ทราบข้อความ และการที่จะต้องเบิกความตามที่พนักงานสอบสวนพิมพ์ เมื่อพนักงานอัยการนำพยานบุคคลเหล่านี้เข้าสู่ศาล พยานเบิกความแตกต่างจากที่มีการบันทึกคำให้การชั้นสอบสวน ถ้าเป็นพยานสำคัญ อันจะเป็นข้อสำคัญทางคดี พยานดังกล่าวอาจถูกดำเนินคดีในฐานเบิกความเท็จหรือแจ้งความเท็จได้ เนื่องจากถือว่าพยานกลับคำให้การ

¹³ ศัญญา บัวเจริญ. หลักกฎหมายว่าด้วยการสอบสวนและการทำสำนวนการสอบสวน. หน้า 75.

¹⁴ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 52 วรรคสอง

3. การสอบสวนผู้ต้องหา

ตามมาตรา 134 ให้อำนาจพนักงานสอบสวนในการสอบสวนบุคคลซึ่งเป็นผู้ต้องหา แต่การสอบสวนจะต้องปฏิบัติตามวิธีการที่กำหนดไว้ในมาตราดังกล่าว

การสอบสวนผู้ต้องหา มีความจำเป็นในการดำเนินคดีโดยเจ้าพนักงานของรัฐ 2 ประการ คือ¹⁵

1) ความจำเป็นทางวิธีการพิจารณา แม้พนักงานสอบสวนจะได้สอบสวนผู้เสียหาย พยาน และรวบรวมพยานหลักฐานทั้งหลายอื่นที่ควรทราบแล้วก็ตาม ถ้ามิได้มีการสอบสวนผู้ต้องหา อันได้แก่ การแจ้งข้อกล่าวหา รวมทั้งถามคำให้การ ไม่ถือว่าคดีนั้นได้มีการสอบสวนในความผิดตามข้อหา นั้น พนักงานอัยการจึงไม่มีอำนาจฟ้องผู้ต้องหาในความผิดตามมาตรา 120

2) ความจำเป็นทางพยานหลักฐาน ถ้าผู้ต้องหาเต็มใจให้การ คำให้การย่อมเป็นประโยชน์แก่การสอบสวน เช่น คำให้การรับสารภาพ ย่อมเป็นหลักฐานในการพิสูจน์ความผิดของผู้ต้องหาได้อย่างหนึ่ง หรือถ้าเป็นคำให้การที่เรียกว่า ภาคเสธ คือ การยอมรับบางส่วนแต่ปฏิเสธบางส่วน ก็ยังเป็นช่องทางที่พนักงานสอบสวนจะต้องค้นหาความจริงของคดีได้อีก

การสอบสวนผู้ต้องหาเป็นหัวใจของการสอบสวน เนื่องจากพนักงานสอบสวนต้องมีการแจ้งข้อหาแก่ผู้ต้องหา การไม่แจ้งข้อหา ทำให้การสอบสวนไม่ชอบ ถือว่าไม่มีการสอบสวน ทำให้พนักงานอัยการไม่มีอำนาจฟ้อง¹⁶ หลักอีกประการหนึ่ง คือ การเตือนให้ผู้ต้องหาทราบว่า คำให้การของเขาที่ให้การต่อพนักงานสอบสวนอาจใช้เป็นพยานยันเขาในชั้นพิจารณาได้

จากข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นในคดีเซอร์เอน นายรัช กิจประยูร หนึ่งในผู้ต้องหาที่ตกเป็นแพะได้ให้สัมภาษณ์กับสื่อมวลชนพร้อมกับแจกเอกสาร ซึ่งนายรัชจะนำยื่นต่อผู้บังคับการกองปราบปราม โดยเนื้อความส่วนหนึ่งในเอกสารนั้นได้ระบุว่าตนถูกตำรวจจับกุมแล้วตั้งข้อหา ร่วมกันฆ่า โดยที่ตนกับพวกมิได้กระทำความผิดแต่อย่างใด นอกจากนี้นายรัชยังได้กล่าวอีกว่า ระหว่างที่อยู่ในห้องสอบสวนสมุทรปราการนั้น ได้ถูกเจ้าหน้าที่ตำรวจทำร้ายร่างกายเพื่อรับสารภาพ โดยการทุบหลัง ทุบหน้าอก ตบหน้า เขียวบเทา และยังคงกล่าวถึงกรณีของนายวินัยที่เป็นผู้ต้องหา ร่วมกันฆ่าอีกคนหนึ่งที่ถูกจับกุมควบคุมตัวไว้ในโรงพัก ได้ถูกเจ้าหน้าที่ตำรวจบังคับให้กินแฮมเบอร์เกอร์ ซึ่งในนั้นมียาพิษผสมอยู่ ในขณะที่กินนายวินัยไม่ทราบว่ายาพิษอยู่ เมื่อกินเข้าไปจึงเกิดอาการ เหนือออกเป็นจำนวนมาก แน่นหน้าอก หายใจไม่ออก แต่โชคยังดีที่เพื่อนผู้ต้องขังได้ช่วยกันรักษา และนำตัวส่งโรงพยาบาล

¹⁵ คณิง ภาไชย. (2543). กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา. หน้า 322.

¹⁶ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 120

ถ้าพฤติกรรมของตำรวจจากคดีเซอร์แอนที่มีการใช้วิธีต่าง ๆ ไม่ว่าจะข่มขู่ เตทุบ หรือตบหน้า เพื่อให้ผู้ต้องหาสารภาพว่าเป็นผู้กระทำความผิดดังกล่าวข้างต้นเป็นจริงแล้ว อาจกล่าวได้ว่าพฤติกรรมดังกล่าวนี้เป็นพฤติกรรมที่ผิดในเชิงจริยธรรม เนื่องจากว่าพิจารณาตามข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นตามคำให้สัมภาษณ์ของนายรัชนั้น ไม่ว่าจะเป็นการทำร้ายร่างกาย การทุบหลัง ทุบหน้าอกหรือตบหน้า เพื่อให้รับสารภาพนั้นอยู่ในส่วนของการสอบสวนหรือสอบปากคำนั่นเอง ซึ่งหลักในการสอบปากคำผู้ต้องหา กฎหมายได้วางหลักเกณฑ์ไว้ว่า การสอบปากคำจะต้องกระทำโดยปราศจากการข่มขู่ ขู่เจิญ หรือใช้กำลังประทุษร้ายผู้ต้องหาให้รับสารภาพ¹⁷

โครงสร้างของระบบการสอบสวนคดีอาญาของไทยที่เป็นระบบที่เปิดโอกาสให้เจ้าหน้าที่ตำรวจทำการจับกุมและควบคุมได้ง่ายเกินไป ทำให้มักมีปัญหาในทางปฏิบัติ นั่นคือเจ้าหน้าที่ตำรวจมักทำการจับกุมก่อนแล้วนำมาสอบสวนทีหลัง จึงทำให้เจ้าพนักงานตำรวจบางคน ใช้วิธีการซ้อมผู้ต้องหา เพื่อขยายผลและบีบบังคับให้ผู้ต้องหารับผิดโดยไม่ยอมค้นหาความจริงอันเป็นจริยธรรมที่น่าประพศติมากกว่า ส่วนอีกมุมมองหนึ่งเป็นการมองปัญหาว่าเกิดจากตัวบุคคล นั่นคือตัวของเจ้าหน้าที่ตำรวจเองเพราะต่อให้ระบบดีแค่ไหน แต่หากตัวผู้ปฏิบัติไม่ได้มีจริยธรรมในการปฏิบัติหน้าที่

การที่ตำรวจมีอำนาจหน้าที่โดยลำพังในการสอบสวนผู้ต้องหา ย่อมเป็นการเอื้อให้เกิดโอกาสช่องว่างที่ตำรวจจะใช้อำนาจที่มีนั้นอย่างไรก็ได้ จากข้อเท็จจริงที่ผู้ต้องหาชุดแรกที่ถูกจับกุมไม่ได้มีความผิดเลย แต่ด้วยอำนาจที่มีอยู่ของเจ้าหน้าที่ที่กลับสามารถทำให้บุคคลกลุ่มดังกล่าวกลายเป็นผู้มีความผิดได้ จับเข้าคุกได้ และยังห้ามมิให้มีการประกันตัวอีกด้วย

ก. การแจ้งข้อหา

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 134 บัญญัติว่า “เมื่อผู้ต้องหา ถูกเรียก หรือส่งตัวมาอยู่ต่อหน้าพนักงานสอบสวนเป็นผู้ต้องหา ให้ถามชื่อตัว ชื่อรอง ชื่อสกุล สัญชาติ บิดามารดา อายุ อาชีพ ที่อยู่ ที่เกิด และแจ้งให้ทราบถึงข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการกระทำที่กล่าวหาว่าผู้ต้องหาได้กระทำความผิด แล้วจึงแจ้งข้อหาให้ทราบ

การแจ้งข้อหาตามวรรคหนึ่ง จะต้องมีหลักฐานตามสมควรว่าผู้นั้นน่าจะได้กระทำความผิดตามข้อหานั้น”

จากบทบัญญัติดังกล่าว เมื่อพนักงานสอบสวนทำการสอบสวนและทราบตัวผู้กระทำความผิดว่าได้กระทำความผิดฐานใดแล้ว เมื่อปรากฏตัวผู้ถูกกล่าวหา หรือผู้ต้องหาถูกเรียก หรือส่งตัวมา หรือถูกจับกุม หรือผู้ต้องหาปรากฏต่อหน้าพนักงานสอบสวน พนักงานสอบสวนต้องแจ้งข้อกล่าวหาให้ผู้ต้องหาทราบ และบอกให้ผู้ต้องหาทราบก่อนว่า ถ้อยคำที่ผู้ต้องหากล่าวานั้น

¹⁷ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 134

อาจใช้เป็นพยานชั้นเขาในการพิจารณาได้ การสอบถามและแจ้งข้อกล่าวหาของพนักงานสอบสวน จึงเป็นการรวบรวมพยานหลักฐานซึ่งพนักงานสอบสวนทำไปเกี่ยวกับความผิดที่กล่าวหา

“การแจ้งข้อหา” คือ การแจ้งการกระทำหรือเรื่องราว หรือเหตุการณ์ที่ผู้ต้องหาได้ก่อขึ้น และต้องแจ้งให้ผู้ต้องหาเข้าใจ เพื่อให้สามารถต่อสู้คดีได้ตามหลักฟังความทุกฝ่าย ฉะนั้น การแจ้งข้อหา คือการแจ้งเรื่องราวหรือเหตุการณ์ที่ผู้ต้องหาได้ก่อขึ้น และต้องยืนยันให้เขาทราบด้วยว่า การกระทำนั้นเข้าข่ายเป็นความผิดอาญาฐานใด¹⁸

สาระสำคัญของการแจ้งข้อกล่าวหา มีได้อยู่ที่ชื่อฐานความผิดที่แจ้ง แต่อยู่ที่พฤติการณ์อันเป็นเนื้อหาของความผิดที่กล่าวหา รวมทั้งสภาพของข้อหา พอที่จะทำให้ผู้ต้องหาทราบว่าคุณถูกกล่าวหาว่ากระทำการอันเป็นความผิดเรื่องใด อย่างไร

ปัญหาในการแจ้งข้อหา คือ การแจ้งข้อหาเกินความจริง แจ้งไม่ครบ ทำให้เกิดผลเสียต่าง ๆ หากการแจ้งข้อหาไม่ครบ พนักงานอัยการก็จะสั่งให้แจ้งข้อหาเพิ่มเติม ทำให้เสียเวลา บางครั้งผู้ต้องหาอยู่ในเรือนจำ อยู่ระหว่างฝากขัง และคดีดังกล่าวส่วนมากศาลจะใช้ดุลพินิจรอการลงโทษจำเลย แต่ถ้าจำเลยยากจนไม่มีเงินหรือหลักทรัพย์ประกันตัว ต้องถูกขังระหว่างสอบสวน เมื่อพนักงานสอบสวนสรุปสำนวนส่งพนักงานอัยการพิจารณา พนักงานอัยการเห็นว่าพนักงานสอบสวนแจ้งข้อหาไม่ถูกต้องหรือไม่ครบถ้วน จึงต้องสั่งให้แจ้งข้อหาใหม่ ทำให้ต้องฝากขังผู้ต้องหาต่อไปโดยไม่มีความจำเป็น ซึ่งถ้าพนักงานสอบสวนแจ้งข้อหาถูกต้องครบถ้วน พนักงานอัยการยื่นฟ้องคดีต่อศาล จำเลยรับสารภาพ ศาลก็พิพากษาให้รอการลงโทษ สามารถปล่อยตัวจำเลยจากเรือนจำในวันดังกล่าวได้ แต่ถ้าเป็นการปฏิบัติหน้าที่บกพร่องของพนักงานสอบสวนดังกล่าว ก็จะเป็นเหตุให้ผู้ต้องหาหรือจำเลยต้องถูกขังต่อไปโดยไม่ควรต้องถูกขัง ดังนี้ ย่อมกระทบถึงความชอบธรรมที่ผู้ต้องหาควรได้รับ ความบกพร่องของพนักงานสอบสวนดังกล่าวทำให้การสอบสวนไม่เป็นภาวะวิสัย

จากกรณีคดีเชอร์รี่แอน พบว่าพฤติกรรมการจับกุมของเจ้าหน้าที่ตำรวจได้กระทำไปผิดหลักกฎหมาย กล่าวคือก่อนที่จะทำการจับกุมบุคคลใด นอกจากจะต้องมีพยานหลักฐานเพียงพอแล้ว ในขณะที่เข้าทำการจับกุมบุคคลคนนั้น เจ้าหน้าที่ตำรวจจะต้องแจ้งข้อหาให้บุคคลที่จะตกเป็นผู้ต้องหาได้ทราบเสียก่อนว่าเขาได้กระทำความผิดอะไร ถูกจับในข้อหาใด ถ้าไม่เช่นนั้นถือได้ว่าเจ้าหน้าที่ตำรวจปฏิบัติไม่ชอบ ข้อเท็จจริงปรากฏอยู่ในคำให้การสัมภาษณ์ทางสื่อของนายกระแสร่วงพลอยกลุ่ม หนึ่งในผู้ต้องหาซึ่งตกเป็นแพะได้ให้สัมภาษณ์ถึงช่วงเวลาที่คุณถูกจับกุม เจ้าหน้าที่ตำรวจเข้ามาหาตน แต่งกายชุดนอกเครื่องแบบมา และแจ้งกับตนว่าจะนำตัวไปสอบปากคำเรื่องคดีเชอร์รี่แอน แต่เมื่อถึงโรงพักกลับมิได้สอบปากคำอะไร กลับตั้งข้อหาว่าร่วมกันฆ่าผู้อื่น การกระทำดังกล่าว

¹⁸ คณิต ฌ นคร. (2549). กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา. หน้า 438.

อาจเรียกว่าเป็นการยัดข้อหา เห็นได้ว่า เจ้าหน้าที่ตำรวจใจที่จะละเลยการปฏิบัติหน้าที่และมีเจตนาจะยัดข้อหา โดยการจ้างบุคคลมาเป็นพยานเท็จ ใสร้ายบุคคลผู้บริสุทธิ์ที่ไม่ได้กระทำความผิดให้ตกเป็นผู้ต้องหา นั้น การกระทำดังกล่าวของเจ้าหน้าที่ตำรวจเป็นการกระทำที่ผิดจริยธรรมและจรรยาบรรณ เนื่องจากว่า หลักปฏิบัติในวิชาชีพตำรวจไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง งานสอบสวน เป็นงานที่มีผลกระทบต่อสิทธิเสรีภาพของประชาชน พนักงานสอบสวนจึงต้องมีความซื่อสัตย์ในการปฏิบัติหน้าที่โดยตรงไว้ซึ่งความเป็นธรรมแก่ทุกฝ่าย ไม่ว่าจะเป็นฝ่ายผู้ต้องหา หรือผู้กล่าวหา พฤติกรรมการยัดข้อหาทำให้เกิดขึ้นควบคู่ไปกับการจับกุมของเจ้าหน้าที่ตำรวจที่เป็นการจับกุมโดยมิชอบ และขาดซึ่งพยานหลักฐานที่จะเอาผิดต่อผู้ต้องหา¹⁹ การกระทำของพนักงานสอบสวนในคดีนี้จึงเป็นการใช้อำนาจที่มีอยู่ในทางที่ผิด ไม่คำนึงถึงจริยธรรมและจรรยาบรรณ ส่งผลกระทบต่อบุคคลผู้บริสุทธิ์ให้ต้องถูกจับกุม การปฏิบัติหน้าที่ต่อไปย่อมขาดความน่าเชื่อถือจากสังคม

ข. การถามคำให้การ

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 134 /4 บัญญัติว่า “ในการถามคำให้การผู้ต้องหา ให้พนักงานสอบสวนแจ้งให้ผู้ต้องหาทราบก่อนว่า

- (1) ผู้ต้องหาสิทธิที่จะให้การหรือไม่ก็ได้ ถ้าผู้ต้องหาให้การ ถ้อยคำที่ผู้ต้องหาให้การนั้นอาจใช้เป็นพยานหลักฐานในการพิจารณาได้
- (2) ผู้ต้องหาสิทธิให้ทนายความหรือผู้ซึ่งตนไว้วางใจเข้าฟังการสอบปากคำตนได้”

สิทธิของผู้ต้องหาประการแรกตามมาตรานี้ คือ “สิทธิที่จะให้การหรือไม่ให้การ” และต้องแจ้งด้วยว่า ถ้าผู้ต้องหาให้การ ถ้อยคำที่ผู้ต้องหาให้การนั้น อาจใช้เป็นพยานหลักฐานในการพิจารณาคดีได้ ต่อมาก็คือ “สิทธิที่จะให้ทนายความหรือผู้ซึ่งผู้ต้องหาไว้วางใจเข้าฟังการสอบปากคำผู้ต้องหา”

ถ้อยคำใด ๆ ที่ผู้ต้องหาให้ไว้แก่พนักงานสอบสวนก่อนการแจ้งสิทธิดังกล่าว จะรับฟังเป็นพยานหลักฐานในการพิสูจน์ความผิดของผู้หาหานั้นไม่ได้

การสอบสวนผู้ต้องหาจะต้องทำด้วยความบริสุทธิ์ ตามมาตรา 135 บัญญัติว่า “ในการถามคำให้การผู้ต้องหา ห้ามมิให้พนักงานสอบสวน ทำ หรือจัดให้ทำการใด ๆ ซึ่งเป็นการให้คำมั่นสัญญา ชูเชิญ หลอกลวง ทรมาน ใช้กำลังบังคับ หรือกระทำโดยมิชอบประการใด ๆ เพื่อจูงใจให้เขาให้การอย่างใด ๆ ในเรื่องที่ต้องหาหานั้น”

¹⁹ สาธิตา ไทยประดิษฐ์. จริยธรรมของตำรวจในการสอบสวนคดีอาญา : ศึกษากรณีคดีเซอร์ แอนตันแคน. หน้า 81.

คำให้การของผู้ต้องหาที่เกิดขึ้นโดยการล่อลวง ขู่เข็ญ หรือการให้สัญญา แม้จะไม่กระทบกระเทือนถึงความสมบูรณ์ทางวิธีพิจารณาความอาญา คือ ยังถือว่ามีการสอบสวนผู้ต้องหาแล้ว แต่จะกระทบถึงพยานหลักฐาน คือ จะนำคำให้การไปใช้ยื่นจำเลยในชั้นพิจารณาไม่ได้

4. การสอบสวนผู้ต้องหาที่เป็นเด็ก

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 134 /2 บัญญัติว่า “ให้นำบทบัญญัติในมาตรา 133 ทวิ มาใช้บังคับโดยอนุโลมแก่การสอบสวนผู้ต้องหาอายุไม่เกินสิบแปดปี”

พื้นฐานความจำเป็นที่จะต้องมีการพิเศษสำหรับเด็ก ไม่ว่าจะเด็กนั้นจะอยู่ในฐานะผู้เสียหายหรือพยาน หรือผู้ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิด คือ ความอ่อนวัยทั้งในด้านร่างกายและจิตใจ ซึ่งมีผลต่อการที่รัฐหรือสังคมจะต้องให้การดูแลเป็นพิเศษ แตกต่างจากการดำเนินคดีอาญาโดยทั่วไป กล่าวโดยเฉพาะ ความไร้เดียงสาและความรู้ผิดชอบในการกระทำของตนที่ไม่สมบูรณ์นี้มีผลกระทบต่อความสามารถที่จะดำเนินคดีด้วยตนเอง²⁰

ในการสอบสวนผู้ต้องหาอายุยังไม่เกินสิบแปดปี กฎหมายบังคับให้มีบุคคลตามมาตรา 133 ทวิ กล่าวคือ นักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์ บุคคลที่เด็กร้องขอ และพนักงานอัยการเข้าร่วมในการสอบสวนนั้นด้วย อันเป็นบทบังคับโดยเด็ดขาด เว้นแต่ในกรณีจำเป็นเร่งด่วนอย่างยิ่ง จึงให้พนักงานสอบสวนถามปากคำเด็กโดยมีบุคคลใดบุคคลหนึ่ง แต่ต้องบันทึกเหตุที่ไม่อาจรอบบุคคลอื่นไว้ในสำนวนการสอบสวน และต้องแยกกระทำเป็นสัดส่วนในสถานที่ที่เหมาะสม กรณีย่อมมีผลทั้งในด้านคุ้มครองเด็ก และเป็นการตรวจสอบการใช้อำนาจของรัฐด้วย กับทั้งสอดคล้องกับบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 มาตรา 241 ที่ว่า “ผู้ต้องหา มีสิทธิได้รับการสอบสวนด้วยความเป็นธรรม” และ “มีสิทธิให้ทนายหรือผู้ซึ่งตนไว้วางใจเข้าฟังการสอบสวนปากคำตนได้”

หน้าที่ของพนักงานสอบสวนในการนี้ก็คือ

(1) มีหน้าที่ต้องแจ้งให้นักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์, บุคคลที่เด็กร้องขอ และพนักงานอัยการทราบ รวมทั้งแจ้งให้ผู้เสียหาย หรือพยานที่เป็นเด็กทราบถึงสิทธิตาม มาตรา 133 ทวิ วรรคหนึ่งด้วย

²⁰ ณรงค์ ใจหาญ. (2543, กันยายน). “การถามปากคำเด็กในคดีอาญา : หลักกฎหมายและทางปฏิบัติ.” นิติศาสตร์. 30, 3. หน้า 357.

(2) มีหน้าที่ต้องจัดให้มีการบันทึกภาพและเสียงการถามปากคำดังกล่าว ซึ่งสามารถนำออกถ่ายทอดได้อย่างต่อเนื่องไว้เป็นพยานหลักฐาน และรวบรวมเข้าสู่สำนวนการสอบสวนตาม มาตรา 139

5. การสอบสวนผู้เสียหายและพยาน

อำนาจพนักงานสอบสวนเบื้องต้นในการถามปากคำ คือ การที่พนักงานสอบสวนมีอำนาจที่จะให้ผู้ให้ถ้อยคำสาบานหรือปฏิญาณตัวก่อน²¹ เพื่อให้ผู้ให้ถ้อยคำระลึกว่า ตนควรให้การด้วยความสัตย์จริง การสาบานเป็นการแข่งขันตนเองให้ได้รับภัยพิบัติ ถ้าตนไม่ให้การตามความจริง ส่วนการปฏิญาณตน เป็นการกล่าวยืนยันว่า ผู้ให้ถ้อยคำจะให้ถ้อยคำตามความสัตย์จริง

กฎหมายไม่บังคับว่าการสอบสวนปากคำบุคคลใดต้องมีการสาบาน หรือปฏิญาณตนเสียก่อน แต่ให้อำนาจเจ้าพนักงานที่จะจัดให้มีการนั้นก่อนได้เมื่อเห็นสมควร ต่างกับพยานที่เบิกความในชั้นศาล ซึ่งจะต้องสาบานหรือปฏิญาณก่อนเสมอ

การสอบสวนปากคำผู้เสียหายหรือพยาน จะต้องกระทำด้วยความบริสุทธิ์ตาม มาตรา 133 วรรคสาม ที่ห้ามมิให้พนักงานสอบสวนตักเตือน พุดให้ท้อใจ หรือใช้กลอุบายอื่น เพื่อป้องกันมิให้บุคคลใดให้ถ้อยคำซึ่งอยากจะให้ด้วยความเต็มใจ

การสอบสวนปากคำผู้เสียหายหรือพยาน พนักงานสอบสวนจะต้องบันทึกไว้ตาม มาตรา 9 และผู้ให้ถ้อยคำลงลายมือชื่อรับรองว่าถูกต้อง ส่วนวิธีการตั้งคำถามให้ตอบ การบันทึกปากคำผู้เสียหาย ผู้ต้องหา และพยาน โดยใช้วิธีตั้งคำถามให้ตอบ แล้วบันทึกคำถามและคำให้การตอบคำถาม เพื่อให้ปรากฏข้อเท็จจริงเป็นลำดับไป การบันทึกคำให้การ ให้เริ่มตั้งแต่คำถามแรก จนถึงคำถามสุดท้าย ห้ามมิให้พนักงานสอบสวนใช้วิธีสอบปากคำแล้วบันทึกเรียบเรียงขึ้นเอง ในลักษณะของการบรรยายข้อเท็จจริง ตามระเบียบกระทรวงมหาดไทย ว่าด้วยการสอบสวนคดีอาญา พ.ศ. 2523 ข้อ 7 ซึ่งการบันทึกลักษณะนี้จะเป็นผลดีในเรื่องการรับฟังพยานหลักฐาน เพราะในการสืบพยานชั้นศาล ผู้เสียหาย พยาน หรือผู้ต้องหา อาจอ้างว่าพนักงานสอบสวนเรียบเรียงขึ้นเองทั้งหมด เพราะฉะนั้น การบันทึกตามลำดับคำถามแรกจนคำถามสุดท้าย จึงเป็นประโยชน์แก่พนักงานสอบสวน และพนักงานอัยการ ทั้งผู้ให้ถ้อยคำเอง ที่จะมีการตั้งคำถามเป็นประเด็น ๆ ไป ทั้งประเด็นข้อเท็จจริง และข้อกฎหมาย และมีการตอบคำถามภายในขอบเขตของคำถามนั้นๆ²²

²¹ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 133 วรรคสอง

²² ศัญญา บัวเจริญ. (2545). หลักกฎหมายว่าด้วยการสอบสวนและการทำสำนวนการสอบสวน.

แต่หลักการสอบปากคำดังกล่าว ไม่ควรนำมาใช้กับการสอบปากคำพยานเด็ก เพราะการถามเรียงลำดับเหตุการณ์นี้ เป็นการบังคับให้เด็กต้องตอบตามขั้นตอน ซึ่งไม่เหมาะสมกับเด็กที่จะต้องตอบคำถามในลักษณะนี้ การถามจึงควรเป็นการถามเพื่อให้เด็กเล่าเหตุการณ์ที่ตนเองจำได้ แล้วจึงค่อย ๆ ถามรายละเอียดเพิ่มเติมเท่าที่เด็กจะให้ข้อเท็จจริงอันเป็นรายละเอียดได้ และควรเน้นที่เหตุการณ์ที่เป็นการกระทำสำคัญอันเป็นพฤติการณ์ที่เป็นความผิด ส่วนข้อเท็จจริงอื่น ๆ ไม่จำเป็นต้องสอบปากคำจากเด็ก เพราะจะทำให้เสียเวลาโดยไม่จำเป็น²³

ส่วนการการชี้ตัวและชี้รูปผู้ต้องหา นั้น ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มีบทบัญญัติของมาตรา 133 วรรคห้า บัญญัติให้พนักงานฝ่ายปกครอง หรือตำรวจ หรือพนักงานสอบสวนจัดให้มีการยืนยันตัวผู้กระทำความผิด หรือชี้ตัวผู้ต้องหาในสถานที่ที่เหมาะสม และจะสามารถป้องกันมิให้ผู้กระทำความผิด หรือผู้ต้องหาเห็นตัวผู้เสียหายหรือพยาน เท่าที่เหมาะสมแก่พฤติการณ์แห่งกรณี เว้นแต่ผู้เสียหายหรือพยานนั้นยินยอม และให้บันทึกความยินยอมไว้ และมาตรา 133 ตรี ที่บัญญัติให้การจัดให้ผู้เสียหายหรือพยานที่เป็นเด็กอายุไม่เกินสิบแปดปีชี้ตัวบุคคลใดนั้น ต้องจัดให้มีการชี้ตัวในสถานที่ที่เหมาะสม และสามารถจะป้องกันมิให้บุคคลซึ่งจะถูกชี้ตัวนั้นเห็นตัวเด็ก จึงเป็นการให้ความคุ้มครองแก่ผู้กล่าวหาและพยานผู้ทำการชี้ตัว

6. การสอบสวนคดีที่ต้องมีการชันสูตรพลิกศพ

มาตรา 129 บัญญัติว่า “ให้ทำการสอบสวนรวมทั้งการชันสูตรพลิกศพ ในกรณีที่ความตายเป็นผลแห่งการกระทำผิดอาญา ดังที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา อันว่าด้วยการชันสูตรพลิกศพ ถ้าการชันสูตรพลิกศพยังไม่เสร็จ กฎหมายห้ามไม่ให้ฟ้องผู้ต้องหา ยังศาล”

บทบัญญัตินี้ กับบทบัญญัติแห่งมาตรา 131 ที่ว่า “ให้พนักงานสอบสวนรวบรวมพยานหลักฐานทุกชนิดเท่าที่สามารถจะทำได้...” จึงเป็นบทบัญญัติที่สอดคล้องกัน ดังนั้น ในกรณีที่มีศพ ในการตายโดยผิดธรรมชาติ หรือตายในระหว่างอยู่ในควบคุมของเจ้าพนักงาน จึงต้องมีการชันสูตรพลิกศพเสมอ มิฉะนั้น จะเป็นการละเลยหน้าที่ในการที่รัฐจะต้องให้ความคุ้มครองสิทธิส่วนบุคคล และจะฟ้องคดีอาญาไม่ได้ ดังนั้น การที่ศาลฎีกาเคยวินิจฉัยว่า กฎหมายบทนี้ไม่ห้ามฟ้องในกรณีที่ไม่มีการชันสูตรพลิกศพเลยนั้น จึงไม่ถูกต้อง เพราะกรณีไม่อาจถือได้ว่าเป็นไปตามหลักการตรวจสอบที่เจ้าพนักงานต้องมีความเป็นภาวะวิสัย²⁴

²³ ณรงค์ ใจหาญ. (2543, กันยายน). “การถามปากคำเด็กในคดีอาญา : หลักกฎหมายและทางปฏิบัติ.” นิติศาสตร์, 30, 3. หน้า 357.

²⁴ คณิต ฌ นคร ก (2549). กฎหมายพิจารณาความอาญา. หน้า 441.

การตายที่เจ้าพนักงานต้องชันสูตรพลิกศพ มี 3 กรณี คือ

1. ตายโดยผิดธรรมชาติ²⁵
2. ตายระหว่างอยู่ในความควบคุมของเจ้าพนักงาน เว้นแต่ตายโดยการประหาร

ชีวิตตามกฎหมาย

3. ตายโดยการกระทำของเจ้าพนักงานซึ่งอ้างว่าปฏิบัติราชการตามหน้าที่

ในการชันสูตรพลิกศพตามมาตรา 150 ให้พนักงานสอบสวนร่วมกับแพทย์ทางนิติเวชศาสตร์ ซึ่งได้รับวุฒิปับตร หรือได้รับหนังสืออนุมัติจากแพทย์สภา ซึ่งแสดงให้เห็นว่ากฎหมายให้ความสำคัญกับความเป็นภาวะวิสัยเป็นอย่างมาก แม้พนักงานสอบสวนจะทำหน้าที่เป็นหลักในการชันสูตรพลิกศพ โดยร่วมดำเนินการกับแพทย์ แต่ความเห็นแพทย์จากการชันสูตรพลิกศพ จะเป็นสิ่งที่มีน้ำหนักมากในการดำเนินคดี คดีอาญาจำนวนมากที่ผลของคดีขึ้นอยู่กับรายงานการตรวจพิสูจน์ทางการแพทย์ เนื่องจากวิธีการทางวิทยาศาสตร์ที่สามารถให้เหตุผลที่มาโดยหลักการและเหตุผลวิชาการได้ จึงมีความน่าเชื่อถือ การชันสูตรพลิกศพ เพื่อต้องการทราบถึงสาเหตุและรายละเอียดของการตาย ซึ่งอาจจะมีผลสืบเนื่องมาจากการกระทำ ความผิดทางอาญา เพื่อจะสามารถสืบสวนสอบสวนหาตัวผู้กระทำผิดให้ได้²⁶

กรณีตามมาตรา 150 วรรคสาม คือ ความตายเกิดขึ้นโดยการกระทำของเจ้าพนักงานซึ่งอ้างว่าปฏิบัติราชการตามหน้าที่ หรือตายในระหว่างอยู่ในความควบคุมของเจ้าพนักงานซึ่งอ้างว่าปฏิบัติราชการตามหน้าที่ ซึ่งต้องมีการไต่สวนการตาย โดยพนักงานอัยการทำคำร้องขอต่อศาลเมื่อปรากฏหลักฐานจากการไต่สวนการตายว่า ผู้ตายถูกเจ้าพนักงานซึ่งอ้างว่าปฏิบัติราชการตามหน้าที่ฆ่าตาย หรือถูกทำให้ตายโดยเจตนาในระหว่างอยู่ในความควบคุมของเจ้าพนักงานซึ่งอ้างว่าปฏิบัติหน้าที่ราชการ เจ้าพนักงานดังกล่าวจะตกเป็นผู้ต้องหาในข้อหาฆ่าผู้อื่นโดยเจตนา จะต้องมีการสอบสวนเป็นสำนวนต่างหากที่เรียกว่า “สำนวนคดีวิสามัญฆาตกรรม” ซึ่งอาจจะมีพยานหลักฐานอย่างอื่นมากกว่าที่รวบรวมไว้ในสำนวนการชันสูตรพลิกศพ แต่ผู้ที่มีหน้าที่สอบสวนกรณีดังกล่าวคือพนักงานสอบสวนซึ่งเป็นเจ้าหน้าที่ตำรวจแห่งท้องที่ความผิดเกิด หรืออ้าง หรือเชื่อว่าเกิด จึงเกิดประเด็นปัญหาในเรื่องความโปร่งใสและการตรวจสอบเบื้องต้น เนื่องจากเจ้าพนักงานที่ตกเป็นผู้ต้องหาในคดีวิสามัญฆาตกรรมเป็นเจ้าหน้าที่ตำรวจ พนักงานสอบสวนก็เป็นเจ้าหน้าที่ตำรวจ เมื่อเป็นข้าราชการฝ่ายเดียวกัน พนักงานสอบสวนจึงต้องทำการสอบสวนด้วยความบริสุทธิ์ยุติธรรมเพื่อเป็นการคุ้มครองสิทธิของผู้ตาย และฝ่ายเจ้าพนักงานผู้ทำให้ตาย อย่างเท่าเทียมกัน นอกจากนั้น

²⁵ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 148.

²⁶ กิตติพงษ์ กิตยารักษ์. (2538, มิถุนายน). งานนิติเวชกับการดำเนินคดีอาญา : บทบาทที่ต้องทบทวน.

ยังต้องให้มีพนักงานอัยการและพนักงานฝ่ายปกครองที่มีตำแหน่งตั้งแต่ระดับปลัดอำเภอ หรือเทียบเท่าขึ้นไปแห่งท้องที่ที่ศพนั้นอยู่ เข้าร่วมในการชันสูตรพลิกศพด้วย ทั้งนี้ ให้เป็นหน้าที่ของพนักงานสอบสวนที่จะต้องแจ้งให้แพทย์ พนักงานอัยการ และพนักงานฝ่ายปกครองทราบ และก่อนการชันสูตรพลิกศพ พนักงานสอบสวนมีหน้าที่ต้องแจ้งสามี ภริยา ผู้บุพการี ผู้สืบสันดาน ผู้แทนโดยชอบธรรม ผู้อนุบาล หรือญาติของผู้ตายอย่างน้อย 1 คนทราบ เท่าที่จะทำได้ด้วย²⁷

7. การสอบสวนความเป็นมาแห่งชีวิตและความประพฤติดของผู้ต้องหา

ตามมาตรา 138 บัญญัติว่า “พนักงานสอบสวนมีอำนาจสอบสวนเอง หรือส่งประเด็นไปสอบสวน เพื่อทราบความเป็นมาแห่งชีวิตและความประพฤติดอันเป็นอาฉิมของผู้ต้องหา แต่ต้องแจ้งให้ผู้ต้องหาทราบข้อความทุกข้อที่ได้มา” มีหลักในการพิจารณา ดังนี้

(1) ความเป็นมาแห่งชีวิต หมายถึง ประวัติวิถีชีวิตของผู้ต้องหาก่อนการกระทำผิด เช่น มีการศึกษาอย่างไร ประกอบอาชีพอะไรมาบ้าง เคยกระทำผิดมาแล้วหรือไม่ ส่วนความประพฤติดอันเป็นอาฉิม ก็เช่น ผู้ต้องหาเป็นคนเสพสุรายาเมาเป็นปกติวิสัย เป็นคนใจบุญสุนทาน หรือเป็นคนเกะกะเกร เหล่านี้เป็นต้น

(2) การที่กฎหมายบัญญัติให้อำนาจพนักงานสอบสวน ที่จะสอบสวนเรื่องเหล่านี้ได้ ก็เพราะอำนาจการสอบสวนโดยปกติ ย่อมต้องมุ่งหมายเพื่อทราบข้อเท็จจริง หรือเพื่อพิสูจน์ความผิด และเพื่อจะเอาตัวผู้กระทำผิดมาฟ้องลงโทษในความผิดที่กล่าวหาตามคำนิยาม มาตรา 2 (11) แต่การสอบสวนตามมาตรา 138 เป็นการสอบสวนตามจุดมุ่งหมายของการสอบสวน กล่าวคือ เป็นการสอบสวนเพื่อรวบรวมพยานหลักฐานทุกชนิดที่เกี่ยวกับการกระทำของผู้ต้องหา และข้อเท็จจริงเกี่ยวกับตัวผู้ต้องหา ในส่วนที่เป็นคุณหรือเป็นประโยชน์แก่ผู้ต้องหา ทั้งในส่วนที่จะพิสูจน์ว่าผู้ต้องหาเป็นผู้บริสุทธิ์ หรือมีเหตุอันควรปรานีใดๆ ที่สมควรได้รับการพิจารณาลดหย่อนผ่อนโทษ อันเป็นส่วนที่เป็นผลดีแก่ผู้ต้องหาด้วย

(3) การสอบสวนตามมาตรา 138 มีข้อแตกต่างจากการสอบสวนโดยปกติอย่างหนึ่ง คือ การสอบสวนตามมาตรา 138 พนักงานสอบสวนจะต้องแจ้งให้ผู้ต้องหาทราบข้อความทุกข้อที่สอบสวนได้มา แต่การสอบสวนโดยปกติไม่มีบทบัญญัติใดบังคับให้พนักงานสอบสวนต้องทำเช่นนั้น เว้นแต่จะเป็นการสอบสวนผู้ต้องหาซึ่งจะต้องแจ้งข้อหาให้ทราบตามมาตรา 134²⁸

ข้อเท็จจริงที่ปรากฏคือ แทบจะไม่มีกรณีนำประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 138 มาใช้เพื่อค้นหาข้อเท็จจริงเกี่ยวกับความเป็นมาแห่งชีวิตและความประพฤติดอันเป็นอาฉิม

²⁷ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 150 วรรคสอง

²⁸ รัฐธรรมนูญ พันธ์ฤทธิ. (2550). การสอบสวน. หน้า 304.

ของผู้ต้องหาแต่อย่างใด โดยแนวความคิดเกี่ยวกับการสอบสวนถึงภูมิหลังของผู้ต้องหา นั้นนักวิชาการหลายท่านได้ให้ความเห็นไว้ตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน ส่วนใหญ่จะเห็นด้วยกับการสอบสวนในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับตัวผู้ต้องหา เพราะจะเป็นประโยชน์อย่างมากต่อตัวผู้ต้องหา ตลอดจนกระบวนการฟ้องร้อง และการกำหนดโทษ ถึงแม้ว่านักวิชาการบางส่วนจะมีความเห็นแย้งว่าไม่สามารถนำมาใช้ผู้ต้องหาได้ในทางปฏิบัติ เนื่องจากความไม่พร้อมของพนักงานสอบสวน และมองว่าเป็นการช่วยเหลือ

ปัญหาหลักในกระบวนการสอบสวน คือ แนวปฏิบัติของพนักงานสอบสวน ยังคงทำการสอบสวนเฉพาะตามข้อกล่าวหาและการรวบรวมพยานหลักฐานที่รวบรวมเฉพาะส่วนที่เป็นโทษเท่านั้น กล่าวคือ เฉพาะพฤติการณ์แห่งคดีเท่านั้นว่าผู้ถูกกล่าวหากระทำผิด ที่ใด เวลาใด และเหตุการณ์เกี่ยวกับคดี โดยไม่ต้องมองมุมอื่นว่าข้อเท็จจริงที่อาจเป็นประโยชน์แก่ตัวผู้ถูกกล่าวหา ก็ต้องทำการสอบสวนด้วยเช่นเดียวกัน แม้จะไม่เกี่ยวกับคดีโดยตรง ทำให้ข้อมูลเกี่ยวกับตัวผู้ต้องหาในด้านอื่นนอกจากประวัติที่เคยกระทำความผิดไม่ปรากฏอยู่ในสำนวนการสอบสวน ทำให้ในขั้นตอนการฟ้องร้องและการกำหนดโทษขาดข้อเท็จจริงในส่วนนี้ จึงส่งผลให้การสั่งคดีของพนักงานอัยการและการกำหนดโทษของศาลไม่เหมาะสมกับตัวผู้กระทำความผิด²⁹

เนื่องจากแนวทางที่ปฏิบัติกันมาของพนักงานสอบสวนที่จะคิดว่า เมื่อรับคำร้องทุกข์หรือกล่าวโทษแล้ว ก็เริ่มเป็นคดี การที่พนักงานสอบสวนตัดสินใจรับเป็นคดีความขึ้นมา ก็ต้องรวบรวมพยานหลักฐานส่งพนักงานอัยการเพื่อฟ้องผู้ต้องหาให้ได้ ดังนั้น การที่จะสอบสวนความเป็นมาแห่งชีวิตตามมาตรา 138 จึงไม่มีประโยชน์ต่อสำนวนคดีที่จะฟ้องผู้ต้องหา อีกทั้งการสอบสวนความเป็นมาแห่งชีวิตและความประพฤติอันเป็นอาฉิมของผู้ต้องหา เพื่อให้ได้พยานหลักฐานที่เป็นประโยชน์แก่ผู้ต้องหา เป็นการเพิ่มภาระหน้าที่แก่พนักงานสอบสวน ในทางปฏิบัติพนักงานสอบสวนจึงไม่มีการสอบสวนตามมาตรา 138

3.1.3 ระเบียบการตำรวจเกี่ยวกับคดี

1. ความหมายของการสอบสวน

ลักษณะ 1 ข้อความเบื้องต้น บทที่ 3 คำจำกัดความ

ได้ให้คำนิยามของการสอบสวนไว้ดังนี้

²⁹ ธีรพงศ์ สวัสดิ์วงษ์พร. (2550). การค้นหาความจริงจากภูมิหลังของผู้ต้องหาในชั้นสอบสวน.

“การสอบสวน” หมายถึง การรวบรวมพยานหลักฐานและการดำเนินการทั้งหลายอื่นตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายนี้ ซึ่งพนักงานสอบสวนได้ทำไปเกี่ยวกับความผิดที่กล่าวหาเพื่อจะทราบข้อเท็จจริง หรือพิสูจน์ความผิด และเพื่อที่จะเอาตัวผู้กระทำผิดมาฟ้องลงโทษ

และลักษณะ 8 การสอบสวน บทที่ 1 หลักทั่วไปว่าด้วยการสอบสวน บัญญัติว่า

ข้อ 207 การสอบสวน คือ การรวบรวมพยานหลักฐานและดำเนินการทั้งหลายตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ซึ่งเจ้าพนักงานได้ทำไปเกี่ยวกับความผิดที่กล่าวหา เพื่อที่จะทราบข้อเท็จจริงหรือพิสูจน์ความผิด และเพื่อที่จะเอาตัวผู้กระทำผิดมาฟ้องลงโทษ

ตามประมวลระเบียบการตำรวจเกี่ยวกับคดีดังกล่าว มุ่งเน้นที่จะให้การสอบสวนให้ได้มาซึ่งพยานหลักฐานที่จะพิสูจน์ความผิด และเพื่อที่จะเอาตัวผู้กระทำผิดมาฟ้องลงโทษให้ได้ อันเป็นการไม่สอดคล้องกับจุดมุ่งหมายของหลักการดำเนินคดีอาญา อันเป็นหลักการตรวจสอบและหลักการสอบสวน กล่าวคือ เมื่อหลักการดำเนินคดีอาญา เป็นหลักการตรวจสอบ (Examination Principle) การสอบสวนก็ต้องเป็นการตรวจสอบความจริง ค้นหาข้อเท็จจริงและรวบรวมพยานหลักฐานทั้งที่ผู้ต้องหาเป็นผู้ผลิต และที่เกี่ยวกับเหตุบรรเทาโทษ เป็นการรวบรวมพยานหลักฐานเพื่อรู้ตัวผู้กระทำผิด และพิสูจน์ให้เห็นความผิดหรือความบริสุทธิ์ เมื่อการสอบสวนในทางปฏิบัติมุ่งไปในทางค้นหาความผิด ส่งผลต่อทัศนคติในการปฏิบัติหน้าที่ของพนักงานสอบสวน ให้ตั้งตนเป็นฝ่ายตรงข้ามผู้ถูกกล่าวหา แล้วหาพยานหลักฐานเพื่อเอาผิดผู้ถูกกล่าวหา จึงเป็นเหตุให้ผู้ถูกกล่าวหาไม่ได้รับความเป็นธรรม ระเบียบการตำรวจดังกล่าวข้างต้นจึงขัดกับจุดมุ่งหมายที่แท้จริงของการสอบสวน

2. หลักปฏิบัติในการสอบสวน

ระเบียบตำรวจเกี่ยวกับคดีในส่วนที่เป็นหลักปฏิบัติในการสอบสวน ได้บัญญัติแนวทางสำหรับพนักงานสอบสวนไว้หลายข้อ ดังนี้

- หน้าที่ของพนักงานสอบสวนต้องทำใจเป็นกลาง ทรงไว้ซึ่งความยุติธรรม แต่ความจริงโดยบริสุทธิ์เท่านั้น การถามความต้องการไม่เป็นคำที่แสดง แนะนำให้ผู้ให้ถ้อยคำคล้อยตาม หรือชี้ช่องทางใดอย่างหนึ่งในเวลาถาม (ข้อ 208)

- การสอบสวนต้องกระทำโดยมิชักช้า การสอบสวนล่าช้าทำให้เดือดร้อนแก่คู่กรณีและพยาน และอาจทำให้ข้อเท็จจริงผันแปรไป ผู้สอบสวนจึงชอบที่จะรีบกระทำ (ข้อ 209 (1))

- ผู้สอบสวนจะต้องให้ความสะดวกแก่พยานในคดี และให้ถือเสมือนหนึ่งเป็นผู้ช่วยเหลือ (ข้อ 209 (3))

- ผู้สอบสวนจะต้องติดตามสำนวนการสอบสวนให้สำเร็จโดยเร็ว (ข้อ 209 (4))

- ถ้าสำนวนใดส่งยังพนักงานอัยการขอให้ฟ้อง พนักงานสอบสวนต้องหมั่นไปติดต่อกับพนักงานอัยการเพื่อจะได้ทราบ หากมีข้อบกพร่อง เพื่อพนักงานอัยการจะได้ชี้แจงสั่งตามสมควร ได้สะดวกและเกิดผลดี (ข้อ 209 (5))

- ก่อนลงมือสอบสวนควรตั้งรูปคดีและประเด็นของเรื่องเสียก่อน แล้วดำเนินการสอบสวนตามประเด็นที่ตั้งโดยครบถ้วน (ข้อ 210)

หลักปฏิบัติในการสอบสวนที่ระบียบการตำรวจเกี่ยวกับคดี ได้บัญญัติไว้ดังกล่าว เป็นหลักการที่เป็นแนวทางให้พนักงานสอบสวนปฏิบัติตามเพื่อความรวดเร็ว ละเอียดรอบคอบ สมบูรณ์ และเป็นธรรมชาติของการสอบสวนเท่านั้น มิได้เป็นบทบังคับเช่นตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาที่หากไม่ปฏิบัติตามแล้วจะทำให้การสอบสวนไม่ชอบ แต่แนวทางปฏิบัติดังกล่าวข้างต้นก็เพื่อให้พนักงานสอบสวนอำนวยความสะดวกธรรมชาติทางอาญาให้กับคู่กรณี จึงต้องมีคุณธรรมและจรรยาบรรณสูงเป็นพิเศษ โดยต้องทำใจเป็นกลาง ทรงไว้ซึ่งความยุติธรรม ต้องการแต่ความจริง โดยบริสุทธิ์เท่านั้น การซักถามจะต้องระวังไม่ให้เป็นการซักถามที่ชี้นำผู้ให้ถ้อยคำคล้อยตามหรือชี้ช่องอย่างใดอย่างหนึ่งเวลาถาม และติดตามผลคดีอยู่เสมอ ด้วยเหตุนี้ พนักงานสอบสวนจึงต้องพึงมีจรรยาบรรณเป็นกรอบและแนวทางในการปฏิบัติหน้าที่

3. การบันทึกการสอบสวน

- การสอบสวนนั้นย่อมเป็นที่เข้าใจกันแล้วว่า เป็นหน้าที่ของพนักงานสอบสวนต้องพยายามรวบรวมหลักฐานต่าง ๆ ซึ่งพนักงานสอบสวนทำไปเกี่ยวกับความผิดที่ถูกกล่าวหา เพื่อจะทราบข้อเท็จจริง หรือพิสูจน์ความผิด และเพื่อจะเอาตัวผู้กระทำความผิดมาฟ้องให้ศาลลงโทษ ฉะนั้น การสอบสวนและการทำบันทึก จะเป็นหนังสือใดที่พนักงานฝ่ายปกครอง หรือตำรวจจัดไว้เป็นหลักฐานในการสอบสวนคดีอาญาก็ตาม การจดบันทึกคำร้องทุกข์หรือกล่าวโทษ ผู้สอบสวนต้องถือว่าเป็นหลักฐานส่วนหนึ่งในคดีอาญา บันทึกทุกอย่างต้องระบุสถานที่ วัน เดือน ปี ที่ทำบันทึก นามและตำแหน่งของพนักงานผู้บันทึก (ข้อ 232)

4. การถามปากคำ

- กฎหมายมิได้บังคับว่าจะต้องถามผู้เสียหายหรือพยานอย่างใดบ้าง จึงเป็นหน้าที่ของพนักงานสอบสวนต้องพิจารณาในการสอบสวน ถามถ้อยคำที่เป็นประโยชน์แก่คดี (ข้อ 245)

- คำรับสารภาพของผู้ต้องหา นั้น พนักงานสอบสวนต้องพิจารณาให้ดี เพราะอาจเป็นคำรับสารภาพที่ไม่จริง เช่นรับสารภาพเพราะความรัก ความกลัว หรือเพื่อช่วยผู้อื่นให้หลุดพ้นโทษ ดังนั้น แม้จะมีคำรับสารภาพ พนักงานสอบสวนก็ต้องสอบสวนพยานหลักฐานในคดีเสมือนไม่มีคำรับสารภาพ เพื่อไว้สืบประกอบในศาล เพราะตามปกติ คำรับสารภาพชั้นสอบสวน จะฟังได้

ต่อเมื่อโจทก์มีพยานหลักฐานอื่นประกอบ หากเจ้าพนักงานวางใจไม่เตรียมพยานหลักฐานให้เพียงพอ จำเลยปฏิเสธในชั้นศาล หรือต่อสู้ว่าไม่ควรรับโทษ ศาลก็จะไม่รับฟังคำรับชั้นสอบสวน (ข้อ 248)

- ผู้สอบสวนไม่จำเป็นต้องสอบสวนพยานของผู้ต้องหา เพราะตามธรรมดา พนักงานสอบสวนมีหน้าที่พิจารณาเห็นว่า พอมิมูลดำเนินการฟ้องร้องหรือไม่เป็นหลัก หากใช่เป็นผู้วินิจฉัยคดีของคู่ความไม่ แต่หลักดังกล่าวนี้ บางทีอาจเกิดความจำเป็นหรือด้วยลักษณะแห่งการสอบสวนที่มีบางคดี อาจจำเป็นที่ผู้สอบสวนต้องรีบชิงไหวชิงพริบสอบสวนตัด หรือพิสูจน์พยานของผู้ต้องหาเสียแต่ต้น หรือป้องกันมิให้ผู้ต้องหาที่มีสิทธิชักซ้อมพยาน ทำให้เสียความเป็นธรรมในคดี ก็อาจสอบสวนพยานผู้ต้องหาในบางคดี เพื่อให้เกิดผลแก่คดีนั้น ๆ ก็ได้ (ข้อ 254)

ต่อมาได้มีข้อบังคับกระทรวงมหาดไทยว่าด้วยระเบียบการดำเนินคดีอาญา พ.ศ. 2538 ให้สิทธิผู้ต้องหายื่นคำร้องขอให้พนักงานสอบสวนสอบสวนพยานฝ่ายผู้ต้องหาได้ เพื่อให้เกิดความเป็นธรรมมากขึ้น³⁰ ระเบียบดำรดังกล่าวเกี่ยวกับคดีข้อ 254 จึงถูกยกเลิกโดยปริยาย ที่จำกัดไม่ให้พนักงานสอบสวนสอบสวนพยานของฝ่ายผู้ต้องหา โดยให้พนักงานสอบสวนทำการสอบสวนพยานของฝ่ายผู้ต้องหาที่อ้างด้วย บทบาทและหน้าที่ของพนักงานสอบสวนจึงต้องเปลี่ยนแปลงไป คือต้องมีการสอบสวนพยานหลักฐานของผู้ต้องหามาในสำนวนให้มากขึ้น แต่พนักงานสอบสวนก็ยังยึดอยู่กับระบบกล่าวหา ไม่มีการสอบสวนพยานฝ่ายผู้ต้องหา โดยมีเหตุผลว่า ผู้ต้องหาสามารถไปต่อสู้คดีในชั้นศาล และตามระเบียบดำรดังกล่าวก็ให้ความหมายเป็นหลักการสอบสวนไว้เพื่อพิสูจน์ความผิดของผู้ต้องหา ซึ่งทำให้การสอบสวนขาดความเป็นกลาง คือมุ่งเน้นเพื่อให้ได้ตัวบุคคลมาลงโทษให้ได้ ทำให้การสอบสวนไม่เป็นภาวะวิสัย

นอกจากระเบียบการดำรดังกล่าวเกี่ยวกับคดีสรุปแนวทางการสอบสวนได้ดังกล่าวข้างต้นแล้ว ยังมีคำสั่งกรมดำรอีกหลายฉบับ ซึ่งออกมาสั่งการเพื่อเป็นแนวทางในการสอบสวนแก่พนักงานสอบสวน ซึ่งโดยหลักการแล้ว ระเบียบหรือคำสั่งต่าง ๆ หากไม่สอดคล้องกับประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา โดยเฉพาะในเรื่องเกี่ยวกับการใช้มาตรการบังคับ การจับ ควบคุม คุมขัง การค้นต่าง ๆ เหล่านี้ พนักงานสอบสวนก็ต้องปฏิบัติตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เนื่องจากเป็นประมวลกฎหมายที่มีการแก้ไขเพิ่มเติมเพื่อให้สอดคล้องกับรัฐธรรมนูญ ซึ่งให้ความสำคัญกับสิทธิ เสรีภาพของประชาชน การระมัดระวังในการปฏิบัติหน้าที่ไม่ให้เป็นการละเมิดสิทธิของประชาชนโดยไม่ชอบ สอดคล้องกับสภาพเหตุการณ์ สถานการณ์ปัจจุบัน และการปฏิบัติหน้าที่ของทุกหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ก็ปฏิบัติตามกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเช่นกัน

³⁰ ภาคผนวก ก.

3.1.4 จรรยาบรรณพนักงานสอบสวน

คำว่า “จรรยาบรรณ” มาจากคำว่า จริยะ รวมกับคำว่า บรรณ นอกจากจรรยาบรรณแล้ว จริยธรรม นั้นนับได้ว่ามีความสำคัญเช่นกัน

จริยธรรม หมายถึง ธรรมะที่บุคคลควรปฏิบัติ และในทางพุทธศาสนา จริยธรรมในทางพุทธศาสนาประกอบด้วย 3 ระดับ กล่าวคือ จริยธรรมระดับต้น ระดับกลาง และระดับสูง ในส่วนของจริยธรรมระดับต้นนั้น เป็นพื้นฐานขั้นต้นที่บุคคลต้องมีไว้ในตน เพราะเป็นพื้นฐานความเป็นมนุษย์ ดังนั้น ภารกิจของพนักงานสอบสวน นอกจากจะพึงปฏิบัติตามหลักเกณฑ์ กรอบ ระเบียบ คำสั่งในตำแหน่งหน้าที่ของตนแล้ว จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องยึดในหลักเบญจศีล เบญจธรรม ซึ่งก็เป็นส่วนหนึ่งของจริยธรรมระดับต้นที่มนุษย์พึงมี³¹

เนื่องจากในทางปฏิบัตินั้น จริยธรรมและจรรยาบรรณ ต่างหมายถึงความประพฤติที่ดีที่เหมาะสม หรือธรรมที่บุคคลพึงปฏิบัติ³²

จรรยาบรรณพนักงานสอบสวนนั้น มีความเป็นมาคือ เนื่องด้วยการสอบสวนเป็นภารกิจหลักในการอำนวยความยุติธรรมแก่ประชาชน ในการดำเนินการต้องโปร่งใส สุจริต รวดเร็ว เสมอภาค และเที่ยงธรรม ตามหลักการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญ ประกอบกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 มาตรา 77 บัญญัติให้รัฐจัดทำมาตรฐานทางคุณธรรม จริยธรรมของข้าราชการเพื่อป้องกันการทุจริตและประพฤติมิชอบ และเสริมสร้างประสิทธิภาพในการปฏิบัติหน้าที่ สำนักงานตำรวจแห่งชาติจึงได้ปรับปรุงพัฒนากำหนดจรรยาบรรณของพนักงานสอบสวนไว้ ควบคู่กับอุดมคติของตำรวจ เพื่อให้เกิดผลในทางปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม³³

การที่สำนักงานตำรวจแห่งชาติตระหนักถึงความสำคัญของการสอบสวนคดีอาญา อันเป็นภารกิจหลักในการอำนวยความยุติธรรมให้แก่ประชาชน โดยมีพนักงานสอบสวนเป็นผู้ปฏิบัติหน้าที่ การที่กำหนดจรรยาบรรณพนักงานสอบสวนไว้ จึงมีทั้งข้อกำหนดและแนวทางปฏิบัติซึ่งมีจุดมุ่งหมายหากพนักงานสอบสวนสามารถปฏิบัติได้ตามจรรยาบรรณพนักงานสอบสวนที่กำหนดไว้แล้ว เพื่อป้องกันการทุจริตและประพฤติมิชอบ และเสริมสร้างประสิทธิภาพในการปฏิบัติหน้าที่ จึงสรุปข้อปฏิบัติตามจรรยาบรรณพนักงานสอบสวนได้ ดังนี้

³¹ สาธิตา ไทยประดิษฐ์. (2545). จริยธรรมของตำรวจในการสอบสวนคดีอาญา:ศึกษารณคดีเชอร์รี่ แอน ดันแคน. หน้า 92.

³² กุ้เกียรติ เจริญบุญ. (2548). คู่มือพนักงานสอบสวนตามกฎหมายใหม่. หน้า 45.

³³ ภาคผนวก ข.

- พนักงานสอบสวนต้องศึกษา และทำความเข้าใจกฎหมายและบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ ถึงสิทธิเสรีภาพของประชาชน, ต้องแจ้งสิทธิตามกฎหมายให้ผู้เกี่ยวข้องทราบ, เคารพในสิทธิเสรีภาพของประชาชน

- การปฏิบัติหน้าที่บนพื้นฐานของความสุจริต ตรงไปตรงมา ไม่มุ่งหวังหรือแสวงหาผลประโยชน์ ไม่ว่าจะด้วยการเรียกร้อง แสวงทำที่หรือกิริยาอาการ, ไม่พยายามหลีกเลี่ยงหรือหาช่องว่างของกฎหมายเพื่อกระทำในสิ่งที่ไม่ถูกต้อง, มีจิตสำนึกในการปฏิบัติงานในกรอบของศีลธรรมตามหลักศาสนา

- ปฏิบัติหน้าที่ด้วยความเป็นกลาง ไม่เข้ากับฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง ให้บริการประชาชนด้วยความรวดเร็ว เสมอภาค และเป็นธรรม ตามลำดับขั้นตอนตามระยะเวลาที่สำนักงานตำรวจแห่งชาติกำหนด เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้าตรวจสอบการปฏิบัติหน้าที่ด้วยความเต็มใจ

- ปฏิบัติหน้าที่โดยยึดมั่นความถูกต้อง ดีงาม ชอบธรรม ยึดหลักวิชาจรรยาวิชาชีพ ไม่เกรงกลัวต่ออิทธิพลใด ๆ

- รับผิดชอบ ทုံมเทศดีปัญญา ความรู้ความคิดที่มีอยู่กับงานอย่างเต็มที่ เสียสละ อดทน และรับผิดชอบในหน้าที่

- บริการประชาชนด้วยความเต็มใจเอื้อเฟื้อ มีน้ำใจ กิริยาวาจาสุภาพอ่อนโยน เต็มใจแนะนำและบริการ ช่วยเหลือประชาชนเสมือนญาติ

- ศึกษาหาความรู้เพิ่มเติม พัฒนาตนให้มีความรู้ความชำนาญ ทันเหตุการณ์ เข้าใจกฎหมายและระเบียบปฏิบัติ

- ดำรงตนให้เหมาะสมกับเป็นข้าราชการในกระบวนการยุติธรรม ด้วยการใช้ชีวิตที่เรียบง่าย มีเกียรติ มีศักดิ์ศรี มีหลักการ คุณธรรม เป็นที่ยอมรับนับถือของประชาชน

ดังนั้น หลักปฏิบัติของพนักงานสอบสวนตามจรรยาบรรณพนักงานสอบสวนนั้น ล้วนเป็นแนวทางให้พนักงานสอบสวนปฏิบัติหน้าที่ด้วยความ เป็นกลาง ถูกต้อง ชอบธรรม แม้เป็นแนวทางให้พนักงานสอบสวนปฏิบัติในลักษณะที่เป็นพนักงานสอบสวนในอุดมคติก็ตาม หากพนักงานสอบสวนสามารถปฏิบัติหน้าที่ตามจรรยาบรรณพนักงานสอบสวน และข้อกำหนดที่สอดคล้องกันแล้ว จะทำให้การสอบสวนมีความเป็นภาวะวิสัย อำนาจความยุติธรรมแก่ประชาชนได้อย่างแท้จริง

อย่างไรก็ตาม มาตรฐานจรรยาบรรณของพนักงานสอบสวนดังกล่าว ไม่มีบทกำหนดโทษ (sanction) ผู้ละเมิดมาตรฐานจรรยาบรรณให้ชัดเจน ทำให้ไม่มีสภาพบังคับ การที่มาตรฐานทางคุณธรรมหรือจริยธรรมของผู้ประกอบวิชาชีพที่ไม่มีการกำหนดบทลงโทษ หรือมีบทลงโทษที่ไม่มี

ความหมายแล้ว มาตรฐานทางคุณธรรมหรือจริยธรรมนั้นก็ไม่มีสภาพบังคับ จะเป็นเพียงสื่อกระดาษตัวหนึ่งเท่านั้น³⁴

3.2 การตรวจสอบความสมบูรณ์และความชอบด้วยกฎหมายของการสอบสวน

การดำเนินคดีอาญาเป็นภารกิจของรัฐประการหนึ่ง เป็นทั้งการอำนวยความยุติธรรมแก่ประชาชนโดยส่วนรวม และแก่บุคคลที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ถูกกล่าวหาโดยส่วนตัว ในการดำเนินคดีอาญา รัฐซึ่งมีหน้าที่ดำเนินคดี มีข้อพึงระวังสองประการ คือ ระมัดระวังมิให้ความยุติธรรมที่ผิดพลาดเกิดขึ้น กับระมัดระวังมิให้การดำเนินคดีอาญาก่อความเดือดร้อนแก่ผู้ถูกกล่าวหาเกินความจำเป็น³⁵

กระบวนการในการดำเนินคดีอาญาทุกขั้นตอน ตามปกติต้องสามารถตรวจสอบการใช้อำนาจได้ ทั้งนี้ เพื่อป้องกันมิให้มีการใช้อำนาจรัฐโดยมิชอบจากบุคคลในองค์กรในการดำเนินคดีอาญาของรัฐ การควบคุมตรวจสอบการใช้อำนาจนี้ นอกจากจะเป็นไปในรูปแบบการควบคุมตรวจสอบภายในหน่วยงาน ซึ่งเป็นเรื่องปกติธรรมดาที่ต้องกระทำแล้ว ที่สำคัญก็จะต้องมีกฎหมายกำหนดกลไกควบคุมตรวจสอบการใช้อำนาจจากภายนอกด้วย และที่สุด จะต้องเปิดโอกาสให้ประชาชนสามารถควบคุมตรวจสอบการใช้อำนาจของรัฐและเจ้าพนักงานได้อีกทางหนึ่ง การควบคุมตรวจสอบการใช้อำนาจจากภายนอก คือการดูแลและคานอำนาจกันและกันระหว่างองค์กรต่าง ๆ ในกระบวนการยุติธรรม รวมตลอดถึงความรับผิดชอบที่เรียกว่า accountability ในการบริหารงานยุติธรรมด้วย ส่วนการเปิดโอกาสให้ประชาชนสามารถควบคุมตรวจสอบการใช้อำนาจของรัฐได้ก็คือ การเปิดเผยและให้ประชาชนสามารถวิพากษ์วิจารณ์การกระทำของเจ้าพนักงานได้³⁶

การสอบสวนที่ถูกต้องเกิดความยุติธรรมนั้น จะทำให้ผู้ที่มีเหตุผลน่าเชื่อว่าเป็นผู้บริสุทธิ์ จะไม่ต้องถูกฟ้องคดีอีกต่อไป และขณะเดียวกันผู้ที่มีเหตุผลน่าเชื่อว่าเป็นผู้กระทำผิด จะถูกฟ้องเพื่อให้ศาลพิพากษาลงโทษ

การที่ผู้บริสุทธิ์จะไม่ต้องถูกดำเนินคดีต่อไป และผู้ที่กระทำผิดจะต้องถูกฟ้องต่อศาล เพื่อให้ถูกลงโทษได้ขึ้นอยู่กับกระบวนการสอบสวนเป็นหลัก ดังนั้นจึงต้องระมัดระวังเกี่ยวกับสำนวนการสอบสวน กล่าวคือ การรวบรวมพยานหลักฐานถูกต้องครบถ้วน การทำบันทึกการจับกุมและบันทึกคำพยานอย่างถูกต้อง ขั้นตอนการสอบสวนปฏิบัติถูกต้องตามหลักกฎหมาย

³⁴ ชานินทร์ กรีวิเชียร และ มุนินทร์ พงศาปาน. (2550). “หลักวิชาชีพนักกฎหมายในประเทศไทยที่ใช้กฎหมายระบบคอมมอนลอว์.” รวมคำบรรยายหลักวิชาชีพนักกฎหมาย. หน้า 128.

³⁵ คณิต ฅ นคร. (2549). รัฐธรรมนูญกับกระบวนการยุติธรรม. หน้า 67-69.

³⁶ คณิต ฅ นคร. (2549). เล่มเดิม. หน้า 72.

การที่พนักงานสอบสวนดำเนินการสอบสวนรวบรวมพยานหลักฐาน เป็นไปด้วยความถูกต้อง บริสุทธิ์ ยุติธรรม ตามที่กฎหมายบัญญัติไว้ จำเป็นต้องมีการควบคุมตรวจสอบการปฏิบัติของพนักงานสอบสวน เพื่อป้องกันการกระทำใด ๆ อันจะเป็นการเสียความยุติธรรม

3.2.1 การตรวจสอบควบคุมภายใน (Internal Control)

เป็นการควบคุมภายในองค์กรตำรวจเอง ทั้งนี้ตามสายงานการบังคับบัญชาตามลำดับ กล่าวคือ ในการปฏิบัติหน้าที่ของพนักงานสอบสวนนั้น มีการบังคับบัญชาตามลำดับชั้น และผู้บังคับบัญชาของพนักงานสอบสวนมีอำนาจติดตามดูแลกำกับการดำเนินงานของผู้ใต้บังคับบัญชานั้นได้ และผู้ใต้บังคับบัญชาต้องรายงานหรือเสนอความเห็นของต่อผู้บังคับบัญชาตามวิธีการ

ในการที่พนักงานสอบสวนมีความเห็นทางคดีควรสั่งฟ้องหรือสั่งไม่ฟ้อง ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 141 และมาตรา 142 ให้อำนาจพนักงานสอบสวนทุกระดับ มีอำนาจในการมีความเห็นทางคดีว่าควรสั่งฟ้อง หรือสั่งไม่ฟ้องได้

1. การสั่งคดีของผู้บังคับบัญชา

เมื่อพนักงานสอบสวนได้ทำการสอบสวนเสร็จสิ้นแล้ว จะต้องรวบรวมพยานหลักฐานเข้าสำนวนการสอบสวนพร้อมทั้งทำรายงานการสอบสวน พร้อมด้วยสรุปความเห็นทางคดีควรสั่งฟ้องหรือสั่งไม่ฟ้อง และเมื่อเห็นว่าอำนาจการสั่งคดีไม่อยู่ในอำนาจของตน ก็จะเสนอสำนวนการสอบสวนพร้อมด้วยความเห็นเสนอผู้บังคับบัญชาพิจารณาสั่งคดีตามระเบียบ ก่อนที่จะส่งสำนวนการสอบสวนให้พนักงานอัยการพิจารณาดำเนินการ เมื่อผู้บังคับบัญชาตามลำดับชั้นที่มีอำนาจสั่งคดี จะดำเนินการตามขั้นตอน ดังนี้

1) พิจารณาความสมบูรณ์ของสำนวนการสอบสวน

เมื่อพนักงานสอบสวนได้ทำการสอบสวนเสร็จสิ้นแล้ว ก่อนที่จะเสนอสำนวนการสอบสวนให้พนักงานอัยการ พนักงานสอบสวนจะเสนอสำนวนการสอบสวนตามลำดับชั้นไปยังผู้บังคับบัญชาที่มีอำนาจสั่งคดี เมื่อผู้บังคับบัญชามีอำนาจสั่งคดีได้รับสำนวนการสอบสวนแล้ว จะตรวจดูความสมบูรณ์ของสำนวนการสอบสวนในเบื้องต้น จะต้องพิจารณาถึงสิ่งต่าง ๆ ดังนี้

ก. พนักงานสอบสวนผู้ทำการสอบสวน เป็นผู้ที่มีอำนาจสอบสวนตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาหรือไม่

ข. ความผิดที่เกิดขึ้นอยู่ในเขตอำนาจของพนักงานสอบสวนหรือไม่

ค. พนักงานสอบสวนได้แจ้งข้อกล่าวหาถูกต้องหรือไม่ และก่อนถามคำให้การผู้ต้องหา ได้มีการแจ้งสิทธิให้ผู้ต้องหาทราบหรือไม่

ง. พนักงานสอบสวนมีความเห็นทางคดีอย่างไร หรือไม่ ครบถ้วนหรือไม่

จ. มีการร้องทุกข์ถูกต้องตามกฎหมายหรือไม่

ฉ. ส่วนอื่น ๆ เช่น พนักงานสอบสวน พยาน ผู้ต้องหา ได้ลงลายมือชื่อในบันทึกการสอบสวนครบถ้วนหรือไม่

2) การพิจารณาพยานหลักฐานของสำนวนการสอบสวน

ในการตรวจสอบสำนวนการสอบสวน นอกจากจะดูความสมบูรณ์ของสำนวนการสอบสวนแล้ว จะต้องพิจารณาคำให้การหรือถ้อยคำของบุคคล เช่น เป็นคำให้การของผู้เสียหาย ผู้ต้องหา หรือพยาน ไม่ว่าจะประจักษ์พยาน พยานผู้เชี่ยวชาญ หรือพยานพหุเหตุแวดล้อมกรณี และข้อความในเอกสาร รูปถ่าย วัตถุพยาน แผนที่เกิดเหตุ บันทึกการตรวจสถานที่เกิดเหตุ และบันทึกต่างๆที่ใช้ประกอบการพิจารณาคดี เพื่อพิจารณาว่า

ก. ได้มีการกระทำผิดตามข้อกล่าวหาหรือไม่

ข. การกระทำที่กล่าวหาานั้น มีกฎหมายบัญญัติเป็นความผิดหรือไม่

ค. ผู้ต้องหาเป็นผู้กระทำความผิดตามที่ถูกล่ามหรือไม่

3) พิจารณาสั่งสำนวนการสอบสวนเพื่อสั่งคดี

ภายหลังที่พิจารณาสำนวนแล้ว ผู้บังคับบัญชาก็ต้องบันทึกความเห็นพร้อมด้วยเหตุผล ทั้งข้อเท็จจริง และข้อกฎหมายประกอบการพิจารณามีความเห็นในทางคดี ซึ่งได้แก่

ก. มีความเห็นควรสั่งฟ้อง ถ้าเห็นว่าข้อเท็จจริง และข้อกฎหมาย ผู้ต้องหาได้ทำผิดตามข้อกล่าวหา และการกระทำความผิดนั้น ไม่มีกฎหมายยกเว้นโทษ

ข. มีความเห็นควรสั่งไม่ฟ้อง เมื่อพิจารณาแล้วเห็นว่าพยานหลักฐานไม่พอฟ้อง

ค. สั่งให้เปรียบเทียบ ถ้าเป็นคดีอยู่ในอำนาจพนักงานสอบสวนเปรียบเทียบได้

ง. มีความเห็นงดการสอบสวน หรือควรให้งดการสอบสวน หรือให้สอบสวนต่อไป สำหรับสำนวนไม่ปรากฏผู้กระทำผิด

2. อำนาจในการมีความเห็นทางคดีของผู้บังคับบัญชา

เมื่อพนักงานสอบสวนเสนอสำนวนการสอบสวน พร้อมด้วยความเห็นทางคดีต่อผู้บังคับบัญชาแล้ว เมื่อผู้บังคับบัญชาพิจารณาแล้วไม่เห็นด้วยกับความเห็นของพนักงานสอบสวน ก็มีคำสั่งแก้ไขเป็นอย่างอื่นได้ เช่น พนักงานสอบสวนสถานีตำรวจมีความเห็นควรสั่งฟ้อง แต่ผู้บังคับบัญชาเห็นว่าควรสั่งไม่ฟ้อง ก็จะมีความเห็นทางคดี ควรสั่งไม่ฟ้องได้ หรือผู้บัญชาการตำรวจนครบาลมีความเห็นควรสั่งฟ้อง ผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติย่อมมีอำนาจมีความเห็นควรสั่งไม่ฟ้องได้กรณีมีความเห็นควรสั่งฟ้องหรือไม่ฟ้องทางคดีของผู้บังคับบัญชาไม่มีกฎหมายบัญญัติให้อำนาจไว้ แต่เป็น

อำนาจสืบเนื่องมาจากหลักการบังคับบัญชาตามลำดับชั้น³⁷ อย่างไรก็ตามการควบคุมความถูกต้องและความชอบด้วยกฎหมายของการสอบสวน โดยผู้บังคับบัญชาของพนักงานสอบสวนเองนั้นอาจควบคุมไม่เต็มที่เพราะ (1) เกรงจะต้องพลอยรับผิดชอบร่วมกับพนักงานสอบสวนผู้ได้บังคับบัญชาต่อสำนักงานตำรวจแห่งชาติ จึงอาจปกปิดความผิดของผู้ได้บังคับบัญชาไว้ (2) ผู้บังคับบัญชาอาจร่วมมือกับพนักงานสอบสวนทำผิดเสียเอง เช่น สั่งให้ทำเพราะรับสินบน หรือเพราะเป็นญาติกับผู้ต้องหาหรือผู้เสียหาย นอกจากนี้ยังมีเหตุอื่น ๆ อีกที่ทำให้การควบคุมการสอบสวนในสายงานบังคับบัญชาของพนักงานสอบสวนไม่อาจดำเนินไปเป็นผลดีได้³⁸ จึงต้องมีองค์กรอื่นที่สามารถควบคุมตรวจสอบการสอบสวนได้

3.2.2 การตรวจสอบจากภายนอก (External Control)

1. โดยพนักงานอัยการ

พนักงานอัยการซึ่งเป็นเจ้าพนักงานของรัฐองค์หนึ่งของกระบวนการยุติธรรม และถือเป็นทนายของแผ่นดินผู้คุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของคู่กรณี มีอำนาจหน้าที่ในการยื่นฟ้องผู้ต้องหาต่อศาล และการที่พนักงานอัยการฟ้องคดีต่อศาลได้นั้น จะต้องมีการสอบสวนโดยชอบด้วยกฎหมาย และจะต้องมีการสอบสวนจนหมดกระแสนั้นแล้วเห็นว่า ได้มีการกระทำผิดจริง และมีพยานหลักฐานรับฟังได้ว่าผู้ต้องหาเป็นผู้กระทำความผิดตามข้อกล่าวหา ก็จะยื่นฟ้องต่อศาล และเมื่อได้ยื่นฟ้องต่อศาลแล้ว จะต้องนำพยานเข้าสืบและดำเนินการทั้งหลายอื่นเท่าที่เห็นสมควร เพื่อค้นหาความจริงเกี่ยวกับการกระทำความผิดทั้งที่เป็นข้อเท็จจริง ข้อกฎหมาย ถ้าการรวบรวมพยานหลักฐานในชั้นสอบสวนไม่ดีพอ การนำพยานหลักฐานมาสู่ศาลก็ขาดน้ำหนัก ไม่อาจให้ศาลรับฟังได้ว่าจำเลยได้กระทำความผิดตามฟ้องของพนักงานอัยการ ศาลอาจยกประโยชน์แห่งความสงสัยให้จำเลย และพิพากษายกฟ้อง ปล่อยตัวจำเลยพ้นข้อหาไป แต่ในทางกลับกัน ถ้าพนักงานสอบสวนรวบรวมพยานหลักฐานที่สามารถพิสูจน์ความผิดของจำเลยได้อย่างเพียงพอ และพนักงานอัยการสามารถนำสืบพยานหลักฐานต่อศาลให้พอรับฟังว่าจำเลยได้กระทำความผิดตามฟ้องแล้ว ศาลย่อมพิพากษาลงโทษจำเลยได้อย่างถูกต้องและเป็นธรรม

วัตถุประสงค์ของการฟ้องคดีอาญาโดยต้องมีการสอบสวน ก็เพื่อเป็นการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชน ในกรณีที่จะไม่ให้ผู้ถูกกล่าวหาถูกฟ้องโดยไม่มีพยานหลักฐานใด

³⁷ เมธา วาดีเจริญ. (2540). รวมบทความกฎหมาย การดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ ตำรวจกับอัยการใครจะมีอำนาจกว่ากัน. หน้า 186.

³⁸ หยุต แสงอุทัย. (2533, สิงหาคม). “ใครควรมีอำนาจสอบสวน.” รายงานการสัมมนา เรื่อง การปรับปรุงประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เพื่อคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน. หน้า 137.

ว่าเป็นผู้กระทำความผิด และเพื่อปราบปรามผู้กระทำความผิดให้เกิดความสงบเรียบร้อย องค์กรสอบสวนคดีอาญาจะต้องเอื้ออำนวยความยุติธรรมให้กับประชาชน จึงให้พนักงานอัยการเป็นผู้รับผิดชอบคุ้มครองสำนวนการสอบสวน เมื่อพนักงานสอบสวนเห็นว่า การสอบสวนเสร็จสิ้นแล้ว จะทำการเห็นทางคดีพร้อมส่งสำนวนการสอบสวนเสนอพนักงานอัยการ พนักงานอัยการมีอำนาจพิจารณาพยานหลักฐานทั้งหมดในสำนวนการสอบสวน ถ้าเห็นว่าสำนวนการสอบสวนยังบกพร่องอยู่ก็มีอำนาจสั่งตามที่เห็นสมควร ให้พนักงานสอบสวนดำเนินการสอบสวนเพิ่มเติม หรือส่งพยานคนใดมาให้การซักถาม เพื่อส่งต่อไป และเมื่อพนักงานอัยการพิจารณาสำนวนการสอบสวนเห็นว่าสมบูรณ์ครบถ้วนแล้ว พนักงานอัยการมีอำนาจออกคำสั่งไม่ฟ้องแจ้งผู้ต้องหาทราบ หรือออกคำสั่งฟ้อง และฟ้องผู้ต้องหาต่อศาล ดังนี้

ก. สั่งให้พนักงานสอบสวนดำเนินการสอบสวนเพิ่มเติม

การสอบสวนของพนักงานสอบสวน ย่อมมีแนวโน้มที่จะรวบรวมพยานหลักฐานเฉพาะ ที่สอดคล้องกับความเห็นของตนเองเท่านั้น พนักงานอัยการได้พิจารณาเฉพาะพยานหลักฐานที่ปรากฏในสำนวนการสอบสวนตามแนวความเห็นของพนักงานสอบสวนฝ่ายเดียว การพิจารณาของพนักงานอัยการตามสำนวนที่พนักงานสอบสวนเสนอมาจึงไม่เพียงพอ ดังนั้น เพื่อให้ได้ความกระจ่างชัดเจนยิ่งขึ้น จึงได้ให้พนักงานอัยการมีอำนาจที่จะสั่งให้พนักงานสอบสวนทำการสอบสวนเพิ่มเติม หรือส่งพยานมาเพื่อซักถามได้ และพนักงานสอบสวนต้องปฏิบัติตาม เพราะพนักงานอัยการต้องรับผิดชอบความสมบูรณ์ของพยานหลักฐานในชั้นสอบสวน พนักงานอัยการจึงจะสามารถวินิจฉัยสั่งคดีได้อย่างถูกต้อง ว่าควรสั่งฟ้องหรือสั่งไม่ฟ้องคดี อัยการจะสั่งคดีโดยใช้หลักเกณฑ์ตามมาตรา 227 ว่า “เมื่อมีความสงสัยตามสมควรว่าจำเลยเป็นผู้กระทำความผิดหรือไม่ ให้ยกประโยชน์แห่งความสงสัยให้จำเลย” มาสั่งฟ้องผู้ต้องหา ด้วยเหตุนี้ เมื่อพยานหลักฐานที่พนักงานสอบสวนทำการสอบสวนมาไม่สมบูรณ์ พนักงานอัยการก็จำเป็นต้องสั่งให้พนักงานสอบสวนทำการสอบสวนเพิ่มเติม และการที่พนักงานอัยการมีอำนาจสั่งให้พนักงานสอบสวนทำการสอบสวนเพิ่มเติมได้นี้ ทำให้พนักงานอัยการมีอำนาจในการรวบรวมพยานหลักฐานด้วย

ข. การสั่งคดีของพนักงานอัยการ

เมื่อพนักงานสอบสวนได้ทำการสอบสวนเสร็จสิ้นแล้ว ส่งสำนวนการสอบสวนให้พนักงานอัยการ ถ้ารู้ตัวผู้กระทำความผิด ไม่ว่าจะเป็คดีที่จับตัวได้หรือไม่ก็ตาม พนักงานสอบสวนต้องมีความเห็นควรสั่งฟ้อง หรือไม่ฟ้องผู้ต้องหา ความเห็นของพนักงานสอบสวนที่ไม่ผูกมัดความเห็นของพนักงานอัยการ เพราะมาตรา 143 ได้บัญญัติชัดเจนว่า กรณีพนักงานสอบสวนมีความเห็นควรสั่งฟ้อง แต่เมื่อพนักงานอัยการมีความเห็นควรสั่งไม่ฟ้อง พนักงานอัยการก็มีอำนาจสั่งไม่ฟ้องได้เสมอ อำนาจในการสั่งฟ้องคดีเป็นอำนาจของพนักงานอัยการ เมื่อพนักงานอัยการ

ได้รับความเห็นและสำนวนจากพนักงานสอบสวนแล้ว ก่อนที่จะสั่งคดี พนักงานอัยการจะพิจารณาข้อสำคัญในสำนวนการสอบสวนดังนี้

(1) ข้อความสำคัญที่จะกล่าวในฟ้อง

ข้อความในสำนวนการสอบสวน จะต้องปรากฏการกระทำความผิดของผู้ต้องหาหรือจำเลย ข้อเท็จจริงวันเวลาที่เกิดเหตุ สถานที่เกิดเหตุ บุคคลหรือสิ่งของที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิด ทั้งนี้เพื่อความสะดวกของพนักงานอัยการในการร่างคำฟ้อง

(2) พยานที่เกี่ยวข้องกับคดี

ในการสอบสวนพยานของพนักงานสอบสวน พยานอาจให้การเกี่ยวพันกับพยานอีกคนหนึ่งว่าได้รับรู้เห็นในการกระทำความผิด หรือเกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น ในการพิจารณาคดีของพนักงานอัยการ หากเห็นว่าพนักงานสอบสวนยังไม่ทำการสอบสวน ก็จะสั่งให้พนักงานสอบสวนทำการสอบสวนตามที่เห็นสมควร ทั้งนี้เพื่อให้พนักงานอัยการสั่งคดีได้อย่างถูกต้อง

(3) เหตุผลที่ควรเชื่อคำให้การพยาน

ในการสอบสวนพยานบุคคลนั้น พนักงานสอบสวนต้องคำนึงถึงเหตุผลที่ควรเชื่อคำพยานด้วย เช่น พยานให้การว่าเห็นคนร้ายลักทรัพย์ พยานจับคนร้ายได้ พนักงานสอบสวนจะต้องสอบสวนให้ปรากฏถึงระยะทางใกล้ไกลระหว่างพยานกับคนร้าย เพื่อทราบถึงความสามารถในการมองเห็น ถ้าเป็นเวลากลางคืนหรือมืด ก็ต้องสอบสวนให้ปรากฏว่าพยานมองเห็นได้อย่างไร พยานเคยรู้จักหรือเคยเห็นคนร้ายมาก่อนหรือไม่ คนร้ายแต่งกายอย่างไร มีการปกปิดซ่อนพรางใบหน้าหรือไม่ หากพนักงานสอบสวนไม่ทำการสอบสวน หรือการสอบสวนยังไม่ชัดเจน พนักงานอัยการก็ไม่สามารถสั่งคดีได้

(4) ความเห็นของผู้เชี่ยวชาญ

ในคดีอาญาบางประเภท ก่อนที่พนักงานอัยการจะสั่งคดีจะต้องดูความเห็นของผู้เชี่ยวชาญประกอบ เช่น การตรวจพิสูจน์เอกสารในคดีปลอมแปลงเอกสาร หรือผลการตรวจพิสูจน์ยาเสพติด เป็นต้น แต่ความเห็นของผู้เชี่ยวชาญยังไม่กระจ่างชัด พนักงานสอบสวนจะต้องสอบสวนผู้เชี่ยวชาญให้สิ้นกระแสความ ทั้งนี้ เพื่อให้การสั่งคดีของพนักงานอัยการเป็นไปอย่างถูกต้อง

(5) พิจารณาพยานหลักฐานอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง

ในบางคดี พยานหรือผู้เสียหายอาจเคยเห็นหรือรู้จักผู้ต้องหามาก่อน พนักงานสอบสวนจะต้องจัดให้มีการชี้ตัวว่าเป็นบุคคลเดียวกันหรือไม่ ทั้งนี้เพื่อป้องกันมิให้พยานกลับคำให้การเมื่อพนักงานอัยการได้ฟ้องผู้ต้องหาต่อศาลแล้ว

การสั่งคดีของพนักงานอัยการจะต้องประกอบด้วยเหตุผล พยานหลักฐาน และข้อกฎหมาย เมื่อเห็นว่าผู้ต้องหากระทำผิดจะมีคำสั่งฟ้องผู้ต้องหา ถ้าเห็นว่าไม่มีความผิดก็จะมีคำสั่งไม่ฟ้องผู้ต้องหา

เนื่องจากการดำเนินคดีอาญาของพนักงานอัยการในประเทศไทยใช้หลักการดำเนินคดีอาญาตามดุลพินิจ (Opportunity Principle) โดยไม่จำเป็นต้องเห็นด้วยกับความเห็นของพนักงานสอบสวนแต่อย่างใด เมื่อพนักงานสอบสวนได้ดำเนินการสอบสวนแล้วเห็นว่าผู้ต้องหาได้กระทำความผิดจริง พนักงานอัยการอาจไม่ฟ้องผู้ต้องหาได้ แม้จะได้วินิจฉัยว่าผู้ต้องหาได้กระทำความผิดและมีพยานหลักฐานพอฟ้องที่แสดงว่าผู้ต้องหาได้กระทำความผิด เช่น การสั่งไม่ฟ้องผู้ต้องหาเพื่อกันไว้เป็นพยาน

2. โดยศาล

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 ได้ให้ความสำคัญแก่การตรวจสอบโดยองค์กรภายนอกไว้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกรณีที่ใช้อำนาจของเจ้าพนักงานของรัฐนั้นจะกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพของบุคคลในการดำเนินคดีอาญา การใช้อำนาจของพนักงานสอบสวนในชั้นสอบสวนอาจกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพของประชาชนหลายประการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการใช้อำนาจที่เป็นมาตรการบังคับ

ก. การตรวจสอบการจับ

มาตรการบังคับ ในเรื่องการจับตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 59 นั้น ให้ศาลเป็นองค์กรเดียวที่มีอำนาจตรวจสอบ โดยมีอำนาจออกหมายจับตามที่เห็นสมควร โดยมีผู้ร้องขอ

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 มาตรา 32 บัญญัติว่า

“บุคคลย่อมมีสิทธิและเสรีภาพในชีวิตและร่างกาย

การทรมาน ทารุณกรรม หรือการลงโทษด้วยวิธีการโหดร้าย หรือไร้มนุษยธรรม จะกระทำมิได้ แต่การลงโทษประหารชีวิตตามที่กฎหมายบัญญัติ ไม่ถือว่าเป็นการลงโทษด้วยวิธีการอันโหดร้ายหรือไร้มนุษยธรรมตามความในวรรคนี้

การจับ คุมขัง ตรวจค้นตัวบุคคล หรือการกระทำใดอันกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพตามวรรคหนึ่ง จะกระทำมิได้ เว้นแต่มีคำสั่งหรือหมายของศาล หรือมีเหตุอย่างอื่นตามที่กฎหมายบัญญัติ”

จากบทบัญญัติดังกล่าวจึงเห็นว่า รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ได้กำหนดให้มีการตรวจสอบอำนาจการจับของเจ้าพนักงานตำรวจโดยองค์กรภายนอก คือ ศาล และนอกจากจะ

กำหนดเรื่องการตรวจสอบการใช้อำนาจจับจากองค์กรภายนอกแล้ว ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ยังได้บัญญัติถึงเหตุที่จะออกหมายจับไว้อย่างชัดเจนด้วย ตามมาตรา 66 วรรคสอง ดังนี้

ก. มีหลักฐานตามสมควรว่าผู้ใดนั้นน่าจะได้กระทำความผิดอาญา ซึ่งมีอัตราโทษจำคุกอย่างสูงเกินสามปี หรือ

ข. มีหลักฐานตามสมควรว่า บุคคลนั้นน่าจะได้กระทำความผิดอาญาซึ่ง และมีเหตุอันควรเชื่อว่าจะหลบหนี หรือจะไปยุ่งเหยิงกับพยานหลักฐาน หรือก่อเหตุร้ายประการอื่น

ดังนั้น การที่ศาลจะออกหมายจับตามคำร้องของเจ้าพนักงานตำรวจได้ก็ต่อเมื่อมีเหตุต่าง ๆ ตามที่กฎหมายบัญญัติไว้ นอกจากนี้ บุคคลที่ถูกจับตามหมายก็จะต้องได้รับทราบถึงเหตุแห่งการถูกจับด้วย เพื่อที่จะมีโอกาสตรวจสอบด้วยว่ามีเหตุที่จะถูกจับตามหมายจับหรือไม่

ข. การตรวจสอบการคุมขัง

การมีตัวผู้ต้องหาระหว่างสอบสวนของพนักงานสอบสวนนั้น เมื่อมีความจำเป็นผู้ต้องหาที่อาจถูกคุมขังได้เพื่อทำการสอบสวน ซึ่งการคุมขังเช่นนี้ ย่อมกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพของบุคคลได้ การใช้อำนาจคุมขังในระหว่างสอบสวนจึงต้องมีระบบการตรวจสอบที่เข้มงวด

โดยหลักแล้ว การคุมขังผู้ต้องหาหรือจำเลยระหว่างคดี มีจุดมุ่งหมายอยู่ 3 ประการ คือ

1. เพื่อให้การสอบสวนดำเนินไปอย่างเรียบร้อย
2. เพื่อประกันการมีตัวผู้ต้องหา หรือจำเลย และ
3. เพื่อประกันการบังคับโทษ

ในทางปฏิบัติของพนักงานสอบสวน เมื่อมีการจับตัวผู้ต้องหาได้แล้ว มักจะมีการควบคุมตัวโดยอัตโนมัติ โดยไม่พิจารณาว่าผู้ต้องหาจะหลบหนี หรือจะไปยุ่งเหยิงกับพยานหลักฐานในการสอบสวนหรือไม่ ซึ่งขัดกับวัตถุประสงค์ของการมีตัวผู้ต้องหาระหว่างการสอบสวนดังกล่าวข้างต้น

การควบคุม ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 2 (21) ได้ให้นิยามของคำว่า ควบคุม ว่าหมายถึง “การคุมขังหรือกักขังผู้ถูกจับโดยพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจระหว่างสืบสวน และสอบสวน”

การขัง ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 2 (22) ได้ให้นิยามของคำว่า ขัง ว่าหมายถึง “การกักขังจำเลยหรือผู้ต้องหาโดยศาล”

หากพิจารณาบทบัญญัติในเรื่องการควบคุม ตามมาตรา 87 จะเห็นได้ว่า อำนาจการควบคุมตัวผู้ต้องหาไว้เบื้องต้น 48 ชั่วโมงนั้น มีเหตุพอสมควร เพราะพนักงานสอบสวนจะได้ทำการสอบปากคำผู้ต้องหา เพื่อประโยชน์ในการดำเนินคดีอาญานั้นต่อไป แต่อำนาจควบคุมตัวนี้

เนื่องจากเป็นระยะเวลาที่สั้น จึงไม่จำเป็นต้องมีการตรวจสอบจากองค์กรภายนอก³⁹ แต่อย่างไรก็ตาม พนักงานสอบสวนจะควบคุมตัวผู้ถูกจับไว้ได้ไม่เกินกว่าจำเป็นตามพหุติการณแห่งคดีเท่านั้น

การที่เดิมพนักงานสอบสวนเองมีอำนาจควบคุมผู้ต้องหาเป็นเวลานาน และมีอำนาจขอให้ศาลสั่งขังผู้ต้องหาได้ต่อไปอีก โดยมีการยื่นคำร้องขอให้ศาลออกหมายขัง ซึ่งความจริงกฎหมายจำกัดว่าขังต่อไปได้เฉพาะต่อเมื่อมีความจำเป็นเกี่ยวกับการสอบสวนไม่เสร็จสิ้น ความจำเป็นที่ว่า การสอบสวนไม่เสร็จสิ้นนี้ต้องไม่ใช่เกิดจากความผิดพลาดของทางราชการ เช่น มีพนักงานสอบสวนไม่เพียงพอ หรือพนักงานสอบสวนไม่เร่งรัดในการสอบสวน แต่ต้องเกิดจากเหตุที่เกี่ยวกับการสอบสวนนั่นเอง เช่น ผู้เสียหายยังให้การไม่ได้โดยที่ศาลไม่ได้สอบสวนเหตุจำเป็นที่จะต้องออกหมายขัง เมื่อผู้ต้องหาไม่คัดค้านคำร้องขอให้ออกหมายขังของพนักงานสอบสวนหรือพนักงานอัยการศาลก็มักที่จะออกหมายขัง จึงเกิดความเดือดร้อนของราษฎรเกี่ยวกับการใช้อำนาจควบคุมหรือขังโดยไม่จำเป็น⁴⁰

ต่อมากฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา จึงได้มีการแก้ไขเปลี่ยนแปลงพัฒนา เพื่อให้มีการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของผู้ถูกกล่าวหามากขึ้นจนปัจจุบัน การที่พนักงานสอบสวนหรือพนักงานอัยการยื่นคำร้องต่อศาลขอหมายขังผู้ต้องหานั้น ศาลต้องสอบถามผู้ต้องหาว่ามีข้อขัดค้านประการใดหรือไม่ และเมื่อศาลสั่งขังครบ 48 วัน ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาตามมาตรา 87 วรรค 7 แล้ว พนักงานสอบสวนหรือพนักงานอัยการยื่นคำร้องต่อศาลเพื่อขอขังต่อไปอีก โดยอ้างเหตุจำเป็น ศาลจะสั่งขังต่อไปได้ก็ต่อเมื่อพนักงานสอบสวนหรือพนักงานอัยการได้แสดงเหตุจำเป็นและนำพยานหลักฐานมาให้ศาลได้สวนจนเป็นที่พอใจแก่ศาล โดยในการได้สวนผู้ต้องหา มีสิทธิแต่งตั้งทนายความเพื่อแถลงข้อคัดค้านและซักถามพยาน ซึ่งถือเป็นกลไกการตรวจสอบอำนาจของพนักงานสอบสวนและพนักงานอัยการจากองค์กรภายนอกประการหนึ่ง ซึ่งศาลจะพิจารณาอนุญาตให้ขังต่อไปได้เมื่อเกิดความจำเป็นที่จะควบคุมผู้ถูกจับไว้ เพื่อให้การสอบสวนเสร็จสิ้นซึ่งหมายความว่า อาจเป็นกรณีที่เกรงว่าผู้ต้องหาจะหลบหนีหรือเกรงว่าผู้ต้องหาจะไปยุ่งเหยิงกับพยานหลักฐาน และการอนุญาตของศาลจะคำนึงถึงความร้ายแรงของความผิด โดยที่ศาลจะอนุญาตได้ตามหลักเกณฑ์ตามมาตรา 87

ความเดือดร้อนของประชาชน จากการได้รับการปฏิบัติที่ไม่เป็นธรรมในการใช้อำนาจควบคุมนั้นจึงเกิดขึ้นเนื่องจากวิธีปฏิบัติของพนักงานสอบสวน ดังนั้นไม่ว่าอำนาจการสอบสวน

³⁹ สุรศักดิ์ ลิขสิทธิ์วัฒนกุล. (2541). “ความโปร่งใสและการตรวจสอบกระบวนการยุติธรรมทางอาญาตามแนวทางในรัฐธรรมนูญ.” *บทบัญญัติ*, 54, 4. หน้า 54.

⁴⁰ หยุต แสงอุทัย. (2533, สิงหาคม). “ใครควรมีอำนาจสอบสวน.” *รายงานการสัมมนา เรื่อง การปรับปรุงประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เพื่อคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน*. หน้า 126.

จะตกอยู่กับฝ่ายใด หรือมีองค์กรที่มีหน้าที่สอบสวนโดยเฉพาะก็ตามหากความไม่เป็นธรรมเกิดจากบุคคลผู้ปฏิบัติประชาชนก็ยังคงได้รับความเดือดร้อนเช่นเดิม การที่ให้ศาลเป็นองค์กรภายนอกมีอำนาจในการออกหมายขังและไต่สวนคำร้องขอออกหมายจึงเป็นการตรวจสอบการใช้อำนาจของพนักงานสอบสวนได้คืออีกทางหนึ่ง

ค. การตรวจสอบความชอบด้วยกฎหมายของพยานหลักฐาน

ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 226 บัญญัติว่า “พยานวัตถุ พยานเอกสาร หรือพยานบุคคล ซึ่งน่าจะพิสูจน์ว่าจำเลยมีผิดหรือบริสุทธิ์ ให้อ้างเป็นพยานหลักฐานได้ แต่ต้องเป็นพยานชนิดที่มีได้เกิดจากการจงใจ มีคำมั่นสัญญา ชูเชิญ หลอกลวง หรือโดยมิชอบประการอื่น...” หลักเกณฑ์ในเรื่องนี้เป็นมาตรการคุ้มครองผู้ที่เกี่ยวข้องในคดีอาญาทั้งในเชิงบวกคือมีสิทธินำพยานหลักฐานเข้าสืบอย่างกว้างขวางต่อศาล และในเชิงลบคือ บกคัดพยานอย่างหนึ่งมิให้มีการนำเอาพยานหลักฐานที่เกิดขึ้นโดยมิชอบเข้าสืบ เพราะนอกจากจะเป็นการไม่ถูกต้องชอบธรรมแล้ว ยังเป็นการทำลายกระบวนการยุติธรรมด้วย แต่อย่างไรก็ดีมีข้อพิจารณา ดังนี้

1. พยานบุคคลอื่นซึ่งมิใช่ผู้ต้องหา หากให้การไปเพราะการจงใจ มีคำมั่นสัญญา ชูเชิญ หลอกลวง หรือโดยมิชอบประการอื่น เป็นกรณีตามบทบัญญัติของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 226 ดังกล่าวไว้ รับฟังเป็นพยานหลักฐานไม่ได้

2. พยานที่เป็นคำรับสารภาพของผู้ถูกจับ หรือผู้ต้องหาในชั้นจับกุมนั้น เดิมไม่มีกฎหมายห้ามรับฟังโดยเฉพาะ จึงอยู่ภายใต้บังคับของมาตรา 226 เท่านั้น กล่าวคือ หากไม่ได้เกิดจากการจงใจ มีคำมั่นสัญญา ชูเชิญ หลอกลวง หรือโดยมิชอบประการอื่นแล้ว ย่อมรับฟังประกอบพยานหลักฐานอื่น ๆ ได้ ส่วนจะมีน้ำหนักมากน้อยเพียงใดนั้นเป็นอีกเรื่องหนึ่ง แต่ปัจจุบันตามมาตรา 84 วรรคท้าย ที่แก้ไขเพิ่มเติมบัญญัติว่า “ถ้อยคำใด ๆ ที่ผู้ถูกจับให้ไว้ต่อเจ้าพนักงานผู้จับ หรือพนักงานฝ่ายปกครอง หรือตำรวจในชั้นจับกุม หรือรับมอบตัวผู้ถูกจับ ถ้าถ้อยคำนั้นเป็นคำรับสารภาพของผู้ถูกจับว่า ตนได้กระทำความผิด ห้ามมิให้รับฟังเป็นพยานหลักฐาน แต่ถ้าเป็นถ้อยคำอื่นจะรับฟังเป็นพยานหลักฐานในการพิสูจน์ความผิดของผู้ถูกจับได้ต่อเมื่อ ได้มีการแจ้งสิทธิตามวรรคหนึ่ง หรือตามมาตรา 83 วรรคสอง แก่ผู้ถูกจับแล้วแต่กรณี” ซึ่งอาจถือได้ว่าเป็นหลักเกณฑ์พิเศษ และเป็นหลักเกณฑ์ใหม่ในกฎหมายไทยที่ห้ามรับฟังคำรับสารภาพในชั้นจับกุมเป็นพยานหลักฐาน ในการพิสูจน์ความผิดของผู้ถูกจับ ดังนั้น แม้เป็นคำรับสารภาพที่มีได้เกิดจากการจงใจ มีคำมั่นสัญญา ชูเชิญ หลอกลวง หรือโดยมิชอบประการอื่น ก็รับฟังเป็นพยานหลักฐานในการพิสูจน์ความผิดของผู้ถูกจับไม่ได้

3. พยานที่เป็นคำรับสารภาพของผู้ต้องหาในชั้นสอบสวน ที่ได้มาโดยมิชอบ หากเป็นกรณีที่พนักงานสอบสวนสอบปากคำผู้ต้องหา โดยไม่ได้แจ้งให้ผู้ต้องหาทราบก่อนว่า

คำให้การนั้นสามารถใช้เป็นพยานหลักฐานยืนยันผู้ต้องหาในชั้นศาลได้นั้น ตามมาตรา 134/4 ได้บัญญัติไว้ชัดเจนว่า จะรับฟังเป็นพยานหลักฐานในการพิสูจน์ความผิดของผู้นั้นไม่ได้ ส่วนกรณีคำรับสารภาพเกิดจากการงู้อใจ มีคำมั่นสัญญา บู่เชืงู หลอกลวง ย่อมรับฟังเป็นพยานหลักฐานไม่ได้ตามมาตรา 226 ตัวอย่างเช่น

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 473/2539 วินิจฉัยว่า เจ้าหน้าที่ตำรวจพูดให้จำเลยรับสารภาพ โดยบอกว่าถ้าจำเลยไม่ให้การรับสารภาพ เจ้าหน้าที่ตำรวจก็จะต้องไปจับภรรยาของจำเลยและคนในบ้านทั้งหมดไปดำเนินคดีด้วย จำเลยจึงยอมรับสารภาพไป เป็นคำรับสารภาพที่เกิดจากการงู้อใจ บู่เชืงูให้กลัว จึงรับฟังเป็นพยานหลักฐานในการพิสูจน์ความผิดของจำเลยไม่ได้

4. พยานหลักฐานที่เจ้าพนักงานได้มาจากการค้นหรือยึด ภายหลังจากได้ทราบข้อมูลจากคำรับสารภาพของผู้ต้องหาที่ถูกสอบปากคำโดยมิชอบ กรณีนี้ การค้นหรือยึดกระทำโดยชอบ เพียงแต่ตอนที่พนักงานสอบสวนสอบปากคำผู้ต้องหาอาจมีการใช้วิธีที่มิชอบ เช่น มีการซ้อมผู้ต้องหาจนผู้ต้องหาให้การรับสารภาพและยอมบอกให้ทราบถึงที่ซุกซ่อนของพยานหลักฐานอื่น หรือของกลาง ทำให้เจ้าหน้าที่ตำรวจทราบถึงที่ซุกซ่อนของพยานหลักฐานอื่น หรือของกลาง ทำให้เจ้าหน้าที่ตำรวจตามไปค้นและยึดมาได้

5. พยานหลักฐานที่มีอยู่แล้วโดยชอบ เพียงแต่เจ้าพนักงานใช้วิธีการตรวจค้นและยึดมาโดยมิชอบ เช่น เจ้าพนักงานสืบทราบว่าผู้ต้องหาของผิดกฎหมายซุกซ่อนอยู่ในบ้านแทนที่เจ้าพนักงานจะขอมหายค้นไปทำการตรวจค้นให้ถูกต้อง กลับบุกเข้าไปยึดของกลางโดยไม่มีหมายค้น หรือทำการค้นโดยมิชอบนั้น ศาลฎีกาเคยวินิจฉัยว่าข้อปฏิบัติตามกฎหมายว่าด้วยการค้นนั้น เป็นเพียงกำหนดวิธีการอันหนึ่งที่เจ้าพนักงานต้องทำ แต่ไม่ได้บังคับว่าถ้าไม่ปฏิบัติตามนั้นแล้ว จะไม่ให้ฟังเสียเลยว่าได้ของกลางที่บ้านจำเลยจริง จึงเป็นพยานหลักฐานใช้ในการลงโทษจำเลยว่ากระทำผิดตามฟ้องได้

3.3 บทบาทของพนักงานสอบสวนในต่างประเทศ

3.3.1 พนักงานสอบสวนในประเทศสหรัฐอเมริกา

หลักการสอบสวนคดีอาญาในประเทศสหรัฐอเมริกา ถือเป็นหลักการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของผู้ต้องหาและจำเลย และหลักการคุ้มครองสิทธิดังกล่าวมีระบบตรวจสอบโดยประชาชนผ่านทางคณะลูกขุนใหญ่หรือที่เรียกว่า แกรนด์ จูรี และศาล โดยเฉพาะบทบัญญัติที่แก้ไขเพิ่มเติมมาตรา 1 - 10 ที่รู้จักกันในนาม the Bill Of Rights การที่รัฐธรรมนูญของสหรัฐซึ่งเป็นรัฐธรรมนูญของสหพันธรัฐ (Federal Constitution) สามารถเข้าไปมีบทบาทและเป็นหลักประกันที่สำคัญในการคุ้มครองสิทธิผู้ต้องหาและจำเลยในคดีอาญา ในแต่ละขั้นตอนของกระบวนการยุติธรรมทุก ๆ มลรัฐ

เนื่องจากศาลสูงสุดของสหรัฐอเมริกา (U.S. Supreme Court) ซึ่งเป็นองค์กรที่มีอำนาจตีความรัฐธรรมนูญ ได้เน้นถึงความสำคัญของบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญของสหรัฐ ในส่วนที่เกี่ยวกับวิธีพิจารณาความอาญา ซึ่งอาจจะเรียกชื่ออีกชื่อหนึ่งว่ากฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาแนวรัฐธรรมนูญ⁴¹ (Constitutional Criminal Procedure) ได้กำหนดแนวทางขยายความให้เข้าไปคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาและจำเลยอย่างแท้จริง ในขณะที่เดียวกันได้มีการกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำให้เจ้าหน้าที่ผู้บังคับใช้กฎหมาย ได้แก่ เจ้าหน้าที่ตำรวจและอัยการ จะต้องปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ รวมทั้งมาตรฐานต่าง ๆ ในการสอบสวนคดีอาญา ได้แก่ การค้น การยึด การจับและหลักประกันสิทธิเสรีภาพของผู้ต้องหาและจำเลยในระหว่างการดำเนินการสอบสวน เช่น หลักประกันที่จะได้รับแจ้งสิทธิ สิทธิที่จะพบศาลโดยเร็ว หลังจากการถูกจับกุม สิทธิที่จะได้รับการประกันตัว สิทธิในการมีทนาย เพื่อให้สิทธิเหล่านี้ได้รับการคุ้มครองอย่างจริงจัง เป็นต้น⁴²

มาตรการในการสอบสวนที่ต้องปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ เพื่อประกันสิทธิเสรีภาพของผู้ต้องหาและจำเลย ได้แก่

1. การค้นและการยึด

รัฐธรรมนูญสหรัฐอเมริกาแก้ไขเพิ่มเติม มาตรา 4 บัญญัติว่า “สิทธิของประชาชนที่จะได้รับความปลอดภัยในตัวของคน.....จากการค้น และการยึด โดยไม่มีเหตุผลจะไม่ถูกฝ่าฝืน และจะไม่มีการออกกฎหมาย เว้นแต่จะมีเหตุอันควรสงสัย” ศาลสูงสุดตีความถึงเจตนารมณ์ มุ่งเน้นถึงสิทธิและผลประโยชน์ที่ปัจเจกชน “มีความคาดหวังอันสมเหตุสมผลที่จะได้รับความเป็นส่วนตัว” (reasonable expectation of privacy) และตีความอย่างเคร่งครัด การค้นและการยึดที่ไม่มีหมายให้ถือเป็นการยึดที่ไม่สมเหตุสมผล ซึ่งขัดรัฐธรรมนูญมาตรา 4 ทำให้ศาลสูงสุด สามารถที่จะสร้างหลักประกันในการคุ้มครองสิทธิพื้นฐานของประชาชน ให้ปลอดภัยจากการที่เจ้าหน้าที่ของรัฐอาจใช้อำนาจกระทบถึงสิทธิความเป็นส่วนตัวได้อย่างกว้างขวาง โดยผ่านกระบวนการออกหมาย (warrant process) ซึ่งมีผู้พิพากษา (magistrate) เป็นผู้ตรวจสอบ จากแนวคำพิพากษาศาลสูงสุดของสหรัฐอเมริกา การค้นและการยึดจะต้องมีหมายเสมอ จะมีข้อยกเว้นเฉพาะกรณีที่มีจำเป็นจริง ๆ เท่านั้น เช่น การค้นยานพาหนะโดยมีเหตุอันควรสงสัย (probable cause) เพื่อหาเครื่องมือจากการประกอบอาชญากรรม การค้นที่สืบเนื่องจากการจับโดยชอบด้วยกฎหมาย (search incident to a valid arrest) การค้นในลักษณะเป็นการตรวจสอบเบื้องต้น ที่เรียกว่า “Stop and frisk” การค้นที่เกิดจากเหตุฉุกเฉิน

⁴¹ วิสาร พันธนะ. (2521, กันยายน - ตุลาคม). “วิธีพิจารณาความอาญาในสหรัฐอเมริกา.” *ดุลพาห*, 25, หน้า 39-41.

⁴² กิตติพงษ์ กิตยารักษ์. (2541). *กระบวนการยุติธรรมบนเส้นทางของความเปลี่ยนแปลง*. หน้า 129-131.

เช่น การค้นในกรณีติดตามอย่างกระชั้นชิด (hot pursuit) และการค้นโดยความยินยอม (consent search) เป็นต้น

2. หลักประกันเกี่ยวกับการจับ (Arrest)

การจับเป็นการที่เจ้าหน้าที่ผู้บังคับใช้กฎหมายของรัฐ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ตำรวจใช้อำนาจในการจำกัดเสรีภาพในการเคลื่อนไหวของบุคคล ศาลสูงสหรัฐจึงตีความว่าเป็น “การยึด” อย่างหนึ่ง คือ “การยึดตัวบุคคล” (seizure of person) ซึ่งอยู่ในความหมายมาตรา 4 (The Fourth Amendment) ที่กล่าวมา ดังนั้นการจับ จะต้อง “มีเหตุอันควรสงสัย” (probable cause) จึงจะสามารถออกหมายได้

เนื่องจากแนวทางในการตีความคำว่า “เหตุอันควรสงสัย” ส่วนใหญ่จะขึ้นอยู่กับทัศนคติของศาลแต่ละแห่ง ดังนั้นเจ้าหน้าที่ตำรวจมักจะขอหมายเพื่อให้ศาล (magistrate) ได้พิจารณาถึง “เหตุอันควรสงสัย” เสียก่อนแทนที่จะจับโดยไม่มีหมายแล้วมาถูกตัดพยานในตอนหลัง เมื่อศาลวินิจฉัยว่าการจับไม่ชอบ

3. การแจ้งสิทธิผู้ต้องหา

วิธีนี้ถือเป็นเอกลักษณ์อย่างหนึ่งของวิธีพิจารณาความอาญาของสหรัฐอเมริกา คือ การแจ้งสิทธิของผู้ต้องหาอย่างละเอียดก่อนจะจับกุม ที่รู้จักกันในชื่อ “หลักเกณฑ์มิแรนด้า” (Miranda Rules) กำหนดห้ามมิให้เจ้าหน้าที่ตำรวจสอบถามบุคคลซึ่งอยู่ภายใต้การควบคุม จนกว่าจะได้บอกสิทธิกับบุคคลนั้นอย่างชัดเจนว่า เขามีสิทธิที่จะนิ่งเฉยไม่ให้การ หากเขาพูด สิ่งที่เขาพูดออกมาอาจจะเป็นพยานผูกมัดเขาในศาล เขามีสิทธิที่จะพบทนาย และถ้าเขาไม่มีความสามารถที่จะจ้างทนาย ก็จะมีการแต่งตั้งทนายให้เขาก่อนที่จะมีการสอบสวนคำให้การ เพราะศาลสูงสุดเกรงว่า ผู้ต้องสงสัยที่อยู่ภายใต้การควบคุมของเจ้าหน้าที่ตำรวจ จะอยู่ภายใต้ความกดดันที่จะต้องให้การปรักปรำตนเอง หากมิได้กำหนดมาตรการการป้องกันไว้ล่วงหน้า เนื่องจากการสอบสวนภายใต้การควบคุม (in-custody interrogation) เป็นมาตรการที่มีลักษณะกดดันอยู่ในตัวเอง ทำให้สภาวะจิตใจของผู้ต้องสงสัยที่จะต่อต้านลดน้อยถอยลง และสภาพบังคับที่เขาจะต้องพูดออกไปทั้ง ๆ ที่เขาจะไม่ทำเช่นนั้น หากเขาอยู่อย่างอิสระ⁴³

ศาลฎีกาของสหรัฐอเมริกาได้วางหลักไว้ในคดี Miranda V. Arizona ว่า ก่อนเริ่มการสอบสวนคืออาญาพนักงานผู้มีหน้าที่สอบสวนจะต้องให้ผู้ต้องหาทราบว่

⁴³ กิตติพงษ์ กิตยารักษ์. (2541). กระบวนการยุติธรรมบนเส้นทางของความเปลี่ยนแปลง.

1. ต้องหามีสิทธิที่จะไม่ให้การใด ๆ ก็ได้
2. ถ้อยคำที่ผู้ต้องหากล่าวออกมา อาจใช้เป็นพยานยันแก่ผู้ต้องหาในชั้นศาลได้
3. ผู้ต้องหาที่มีสิทธิที่จะมีทนายความอยู่ร่วมด้วยในระหว่างการสอบสวน
4. หากผู้ต้องหาไม่สามารถจัดหาทนายความเองได้ จะมีการแต่งตั้งทนายความให้แก่ผู้ต้องหา ก่อนเริ่มการสอบสวน ถ้าผู้ต้องหาไม่ประสงค์เช่นนั้น

ความสำคัญของคดี Miranda อยู่ตรงที่ว่า ทนายความมีสิทธิตามรัฐธรรมนูญที่จะร่วมฟังการสอบสวนได้ทุกขณะหากผู้ต้องหาประสงค์เช่นนั้น นอกจากนี้ศาลสูงสุดสหรัฐยังกำหนดมาตรการที่สำคัญที่สุด อันเป็นมาตรการที่นำมาใช้ในการคุ้มครองสิทธิผู้ต้องหาหรือจำเลย อีกประการหนึ่งคือ “กฎเกณฑ์ในการตัดพยานหลักฐานที่ได้มาโดยไม่ชอบ” (Exclusionary Rule) มีสาระสำคัญ คือ การห้ามมิให้นำพยานหลักฐาน ซึ่งได้มาโดยวิธีที่ไม่ชอบด้วยกฎหมาย ในการพิจารณา ซึ่งเป็นการควบคุมพฤติกรรมของตำรวจ โดยการตัดมูลเหตุจูงใจ ในการไปแสวงหาพยานหลักฐานที่มีชอบออกไปเสีย อันเป็นลักษณะที่มีความเฉพาะและเป็นเอกลักษณ์ของสหรัฐอเมริกา เหตุผลหลักที่ศาลใช้ในการนำหลักเกณฑ์นี้มาใช้เพราะศาลเชื่อว่า การตัดพยานหลักฐานที่ได้มาโดยขัดรัฐธรรมนูญออกไป เป็นการยับยั้งตำรวจไม่ให้กระทำการใด ๆ ที่ขัดต่อรัฐธรรมนูญ นอกจากนี้ศาลได้อ้างหลัก “ศักดิ์ศรีของตุลาการ” (Judicial Integrity) ว่าการรับฟังพยานหลักฐานเหล่านี้ จะทำให้ศาลดูเหมือนร่วมสนับสนุนกับเจ้าหน้าที่ของรัฐในการทำผิดกฎหมาย หลัก Exclusionary Rule ได้ถูกตีความขยายขอบเขตออกไป โดยผลของทฤษฎี “ผลไม้ของต้นไม้มีพิษ” เช่น ที่เราได้พยานหลักฐานชิ้นแรกจากการกระทำที่ขัดต่อรัฐธรรมนูญ ได้แก่ กรณีพยานหลักฐานที่ได้มาโดยไม่ชอบและตัดออกไป แต่ข้อมูลที่ได้จากพยานหลักฐาน ทำให้ตำรวจสามารถนำพยานหลักฐานอีกชิ้นหนึ่งมาโดยวิธีการที่ชอบด้วยกฎหมาย ถือว่าพยานหลักฐานชิ้นหลังเป็นเสมือนผลไม้ซึ่งถือกำเนิดมาจากต้นไม้ที่มีพิษซึ่งย่อมต้องมีพิษด้วย ทำให้ไม่อาจใช้เป็นพยานได้

ข้อที่ควรพิจารณาว่าเหตุผลประการใด ศาลสูงสุดสหรัฐอเมริกา จึงห้ามไม่ให้รับฟังพยานวัตถุหรือพยานเอกสารที่ได้มาโดยวิธีการอันมิชอบ ทั้งที่ความน่าเชื่อถือ (reliability) ของพยานหลักฐานนั้น มิได้แปรเปลี่ยนไปเพราะการจับ การค้น หรือการยึด ที่มีชอบด้วยกฎหมายแต่อย่างไร อาจสรุปเหตุผลแห่งการไม่ยอมรับฟังได้ 3 ประการ คือ⁴⁴

1. เหตุผลในแง่ของการยับยั้ง มิให้เจ้าพนักงานกระทำการเช่นนั้นอีก (Deterrent) ในกรณีนี้อาจเป็นการยับยั้งเจ้าพนักงานผู้นั้น โดยเฉพาะเจาะจง หรือยับยั้งเจ้าพนักงานอื่น ๆ โดยทั่วไปก็ได้

⁴⁴ เกียรติขจร วัจนะสวัสดิ์. (2520-2521, ธันวาคม-กุมภาพันธ์). “หลักการไม่ยอมรับฟังพยานวัตถุพยานเอกสาร ซึ่งได้มาโดยการจับการค้นการยึด ที่ไม่ชอบด้วยกฎหมายในสหรัฐอเมริกา.” วารสารนิติศาสตร์, 9, 4. หน้า 123-126.

2. เหตุผลในแง่ของความบริสุทธิ์ยุติธรรมของศาล (Judicial integrity) หลักความเป็นกลางของศาลที่ไม่เอียงเอนเข้ากับฝ่ายใด มีผลเป็นการบังคับให้ศาลต้องไม่รับฟังพยานที่ได้มาโดยวิธีการอันมิชอบ ซึ่งเท่ากับเป็นการเตือนให้ฝ่ายบริหารผู้ควบคุมเจ้าพนักงานได้ตระหนักว่า ศาลจะไม่นิยมให้ฝ่ายบริหารได้รับผลประโยชน์ใด ๆ จากการกระทำอันมิชอบโดยเจ้าพนักงานของฝ่ายบริหารนั้น

3. เหตุผลในแง่ของสิทธิส่วนบุคคล (Personal Right) ของผู้ถูกเจ้าพนักงานกระทำการอันไม่ชอบ เหตุผลเดิมที่ไม่ให้รับฟังพยานหลักฐานที่ได้มาโดยมิชอบก็เพราะ เป็นสิทธิของจำเลยผู้ถูกเจ้าพนักงานกระทำโดยมิชอบ จะขอให้ศาลไม่รับฟังพยานหลักฐานนั้น ๆ และการที่ศาลไม่ยอมรับฟังพยานหลักฐานตามที่จำเลยร้องขอ เสมือนหนึ่งเท่ากับว่าศาลได้ให้คำสินไหมทดแทนแก่จำเลยในการที่มีการกั้น การยึดหรือการจับ อันมิชอบต่อจำเลยนั้น เช่นเดียวกับที่ศาลบังคับให้ผู้กระทำละเมิดกรณีทั่ว ๆ ไปใช้คำสินไหมทดแทนให้แก่ผู้ถูกด่วงละเมิดนั้นเอง⁴⁵

ฉะนั้นจะเห็นได้ว่า ในการสอบสวนคดีอาญาของประเทศสหรัฐอเมริกา อำนาจการสืบสวนรวบรวมพยานหลักฐาน การจับกุมผู้กระทำความผิดเป็นอำนาจหน้าที่ของตำรวจก็ตาม แต่อัยการมีอำนาจควบคุมตำรวจตั้งแต่เริ่มต้นคดี ซึ่งถือเป็นหลักการสำคัญที่สุดประการหนึ่งของกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของนานาอารยประเทศ คือ หลักการที่ห้ามมิให้เจ้าหน้าที่ผู้มีอำนาจสอบสวนคดีอาญาทำการใดๆ ไม่ว่าโดยทางตรงหรือทางอ้อม อันจะเป็นการบีบบังคับให้ผู้ต้องหา จำต้องให้การออกมาโดยปราศจากความสมัครใจของตนเอง จึงมีหลักการที่จะมีผลเป็นการขจัดหรือทำให้ลดน้อย ซึ่งการกระทำอันมิชอบของพนักงานสอบสวน

โดยหลักการทั่วไปในการควบคุมอำนาจพนักงานสอบสวนในสหรัฐอเมริกา ดังนี้ คือ

1. การควบคุมโดยจำกัดระยะเวลาการควบคุมตัวในระหว่างการสอบสวน
2. การควบคุมโดยบุคคลภายนอก
3. การควบคุมโดยให้มีการบันทึกของการสอบสวนอย่างถูกต้อง

1. การควบคุมโดยจำกัดระยะเวลาการควบคุมตัวในระหว่างการสอบสวน

กล่าวคือ หากควบคุมตัวผู้ต้องหาโดยเจ้าพนักงานตำรวจ หลังถูกจับกุมมีระยะเวลา นานเกินไป อาจเป็นการเปิดโอกาสให้เจ้าพนักงานผู้ควบคุมกระทำการอันมิชอบต่อผู้ต้องหามากขึ้น กฎหมายรัฐบาลกลางของสหรัฐอเมริกา และของมลรัฐต่าง ๆ จึงบัญญัติไว้ชัดเจน ให้นำตัวผู้ต้องหาไปยังศาลโดยไม่ชักช้า ภายใน 24 ชั่วโมง หรือภายใน 48 ชั่วโมง เพื่อศาลอาจให้ประกันตัว หากไม่มีประกันตัวจะส่งควบคุมเรือนจำกลางในท้องถิ่น เป็นต้น

⁴⁵ เมธา วาตีเจริญ. (2540). “การดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ ตำรวจกับอัยการใครจะมีอำนาจกว่ากัน.”

2. การควบคุมโดยบุคคลภายนอก

- ทนายความ กฎหมายของมลรัฐต่าง ๆ ในสหรัฐอเมริกาได้บัญญัติไว้อย่างชัดเจนว่า เมื่อผู้ต้องหาถูกจับและนำตัวไปควบคุมไว้ที่สถานีตำรวจ ผู้ต้องหาจะมีสิทธิที่จะติดต่อกับทนายของตนได้ หลังจากได้รับแจ้งสิทธิดังกล่าวแล้ว

เมื่อการสอบสวนเริ่มต้น บทบาทของทนายความในการควบคุมพนักงานสอบสวนจะมีมากขึ้นเช่นเดียวกัน ในคดี Miranda V. Arizona ซึ่งเป็นคดีสำคัญของกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของสหรัฐอเมริกา ที่เรียกกันว่า คดี Miranda ได้เพิ่มอำนาจของทนายความกว้างขวางขึ้น โดยให้ทนายความมีส่วนร่วมเห็นเป็นพยานในขณะที่ทำการสอบสวนคดีอาญาด้วย อาจมีผลยับยั้งเจ้าพนักงานตำรวจไม่กล้ากระทำการอันไม่ชอบ เพราะทนายความอาจนำไปเผยแพร่ต่อศาล เพื่อขอให้การสอบสวนนั้นไม่ชอบด้วยกฎหมาย และไม่ได้รับฟังพยานหลักฐานใดที่ได้มาจากการกระทำอันมิชอบนั้น ๆ ก็ได้

- ญาติของผู้ต้องหา กฎหมายมลรัฐต่าง ๆ ในสหรัฐอเมริกา ให้สิทธิแก่ผู้ต้องหาที่ถูกควบคุมตัวที่สถานีตำรวจ ในอันที่จะติดต่อกับญาติของตนเองได้ ถือว่า พนักงานสอบสวนต้องตระหนักดีว่า การกระทำอันมิชอบต่าง ๆ มีโอกาสถูกเปิดเผยให้บุคคลภายนอกทราบได้โดยทันที

- อัยการ มีบทบาทในการควบคุมพนักงานสอบสวนอย่างใกล้ชิด เพราะสามารถร่วมในการสอบสวน และอาจร่วมทำการสอบสวนพร้อมกับเจ้าพนักงานตำรวจ กล่าวคือ เมื่อมีการกระทำผิดเกิดขึ้น พนักงานอัยการจะเป็นผู้ทำหน้าที่เป็นผู้บริหาร ประสานงาน และสั่งการกับผู้อยู่ในสำนักงานของตนและกับตำรวจ หรือเจ้าหน้าที่ซึ่งทำการสอบสวนและป้องกันอาชญากรรมหน่วยอื่น ๆ ด้วย เช่น สำนักงานอัยการในนครนิวยอร์ก มีหน่วยฆาตกรรม ซึ่งมีอัยการผู้ช่วยประจำอยู่ตลอดเวลาเมื่อมีการฆาตกรรมเกิดขึ้น อัยการผู้ช่วยจากหน่วยนี้ต้องไปทำการสืบสวนร่วมกับตำรวจในที่เกิดเหตุ ไล่สวนปากคำพยาน ควบคุมการสอบสวนดำเนินคดี จนถึงขั้นพิจารณา⁴⁶ ซึ่งในทางปฏิบัติ คดีเรื่องใดที่รับสารภาพจะมีส่วนให้คดีนั้นสำเร็จลุล่วงไปโดยเร็ว พนักงานอัยการมักมีส่วนร่วมในการสอบสวนอยู่ด้วยเสมอ

อย่างไรก็ตาม กฎหมายทั่ว ๆ ไปมิได้ให้พนักงานอัยการมีหน้าที่สอบสวนคดี คือ มิได้ให้พนักงานอัยการเองแสวงหาหลักฐานว่ามีการกระทำผิดเกิดขึ้นจริงหรือไม่ และผู้ต้องหาเป็นผู้กระทำผิดนั้นหรือเปล่าในทุกมลรัฐ กฎหมายบางฉบับระบุไว้ให้พนักงานอัยการมีหน้าที่สอบสวน

⁴⁶ เมธา วาตีเจริญ. (2540). “การดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ ตำรวจกับอัยการใครจะมีอำนาจกว่ากัน.”

ได้ในความผิดบางอย่าง เช่น มีหลายมลรัฐได้ออกกฎหมายให้พนักงานอัยการมีหน้าที่สอบสวนคดีเรื่องวางเพลิง เป็นต้น⁴⁷

การที่พนักงานอัยการสามารถร่วมอยู่ในการสอบสวนได้ อาจมีผลเป็นการยับยั้งการสอบสวนอันมิชอบของเจ้าพนักงานตำรวจได้เป็นอย่างมาก เพราะต้องตระหนักอยู่เสมอว่าผู้มีอำนาจสั่งฟ้องคดีนั้น คือ อัยการ⁴⁸ อาจสั่งไม่ฟ้องก็ได้ ถ้าเห็นว่าคำรับสารภาพคดีนั้น ๆ มาจากการสอบสวนที่ไม่ถูกต้อง

- ศาล มีบทบาทในการควบคุมอำนาจพนักงานสอบสวน ดังนี้

1) การเตือนผู้ต้องหาให้ทราบถึงสิทธิที่จะไม่ให้การ หลังจากถูกจับและนำตัวผู้ต้องหามาศาลโดยไม่ชักช้า หรือภายใน 24 ชั่วโมง หรือภายใน 48 ชั่วโมง กฎหมายระบุให้เป็นหน้าที่ของผู้พิพากษาต้องแจ้งให้ผู้ต้องหาทราบว่า เรามีสิทธิที่จะไม่ให้การใด ๆ ก็ได้ แต่ถ้าประสงค์จะให้การ ถ้อยคำที่ผู้ต้องหากล่าวออกมา อาจใช้เป็นพยานหลักฐานยืนยันผู้ต้องหาได้⁴⁹

2) การไม่ยอมรับฟังพยานหลักฐานที่ได้มาจากการสอบสวนที่มิชอบ อาจมีหลายกรณีด้วยกัน คือ

- การสอบสวนถือว่าไม่ชอบเพราะลักษณะการสอบสวน หรือสภาพแวดล้อมนั่นเอง ถ้าหากพนักงานสอบสวนใช้กำลังบังคับ ข่มขู่หรือหลอกลวงผู้ต้องหา หรือให้สัญญาอย่างหนึ่งอย่างใดกับผู้ต้องหา โดยผลแห่งการนั้น ผู้ต้องหาให้การอย่างใด ๆ ออกมา คำให้การนั้นจะใช้รับฟังไม่ได้ และมีกรณีอื่น ๆ ที่ผลทำให้การรับฟังไม่ได้ เช่น การสอบสวนผู้ต้องหาที่กำลังเจ็บไข้ไม่สบาย⁵⁰ หรือความรู้สึกผิดชอบต่อกว่าคนปกติธรรมดา เหตุผลที่ไม่ยอมรับฟังคำให้การในกรณีดังกล่าว เพราะถือว่าได้มาโดยผู้ให้ไม่สมัครใจ (Involuntary) ซึ่งกฎหมายเรื่องพยานหลักฐานที่ยึดถือแต่เดิมว่า คำให้การที่ได้มาโดยปราศจากความสมัครใจนั้น จะใช้รับฟังเป็นพยานหลักฐานไม่ได้

- การสอบสวนที่ถือว่าไม่ชอบ เพราะกระทำไปในระหว่างที่ไม่ได้มีการปฏิบัติตามบทบัญญัติเฉพาะเรื่อง ได้แก่ กรณีไม่นำตัวผู้ต้องหาไปยังศาลโดยทันที, กรณีไม่ยอมให้ผู้ต้องหา

⁴⁷ อมร อินทรกำแหง. (2503). “อำนาจใช้ดุลพินิจของอัยการอเมริกัน.” วารสารอัยการนิเทศ, 2, 22. หน้า 144-146.

⁴⁸ รุ่งแสง กฤตยพงษ์. (2534, สิงหาคม). “ระบบอัยการในประเทศสหรัฐอเมริกา.” วารสารอัยการ, 14, 162. หน้า 33-34 .

⁴⁹ Larry K. Gaines, Micheal Kaune and Roger LeRoy Miller. (2001). **Criminal Justice in action the core.** Wadworth : Thomson Learning. p.63.

⁵⁰ ผู้ต้องหาไม่อาจอ่อนเพลียเพราะพิษไข้ขณะที่ให้การรับสารภาพ คำรับสารภาพนั้นจะใช้รับฟังมิได้ เมื่อพิจารณาประกอบกับข้อเท็จจริงอื่น ๆ จากคดี Reck v. Pate, 367 U.S. 433 (1961)

ใช้สิทธิบางอย่าง เช่น การให้สิทธิผู้ต้องหาที่ถูกควบคุมใช้โทรศัพท์ติดต่อญาติหรือทนายความ และกรณีไม่ปฏิบัติตามหลักเกณฑ์ Miranda ซึ่งพนักงานสอบสวนจะต้องแจ้งให้ผู้ต้องหาทราบก่อนเริ่มทำการสอบสวนนั้น

3. การควบคุมโดยให้มีการบันทึกของการสอบสวนอย่างถูกต้อง

การบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษรเพียงอย่างเดียว คงไม่เป็นการเพียงพอที่จะขจัดความคลาดเคลื่อนต่างๆ เพราะพนักงานสอบสวนอาจตั้งใจบันทึกหรือไม่บันทึกข้อเท็จจริงอย่างใด ๆ เช่น ไม่มีการให้คำให้การ หรือเตือนอย่างถูกต้อง แต่อาจมีการบันทึกว่ามี การเตือนถูกต้องครบถ้วน เป็นต้น

ด้วยเหตุนี้จึงมีการนำเสนอว่า ควรบังคับให้พนักงานสอบสวนบันทึกเสียง หรือ บันทึกเสียงและภาพในระหว่างการสอบสวนไว้ทั้งหมด โดยเฉพาะการให้คำเตือนต่าง ๆ บันทึกการเคลื่อนไหวอิริยาบถของผู้ต้องหานั้นจะได้ประโยชน์อย่างมาก เพราะทำให้บุคคลอื่น ๆ เช่น ศาล สังเกตเห็นได้ว่า ขณะนั้นผู้ต้องหาทำปฏิกิริยาอย่างไร ซึ่งจะมีผลอย่างมากในอันที่จะวินิจฉัยว่า คำรับสารภาพนั้น ๆ ได้มาโดยสมัครใจหรือไม่

ดังนั้น จากการศึกษาหลักการสอบสวนคดีอาญาในสหรัฐอเมริกา อำนาจสืบสวนรวบรวมพยานหลักฐาน การจับกุมผู้กระทำความผิด เป็นอำนาจของตำรวจก็ตาม แต่พนักงานอัยการมีอำนาจควบคุมตำรวจตั้งแต่เริ่มต้นคดีและอำนาจในการเริ่มคดีการสอบสวนเอง โดยไม่ต้องรับแจ้งจากตำรวจเลยก็ได้ และเมื่อสอบสวนเสร็จสิ้นแล้ว ไม่ว่าจะเป็นการสืบสวนสอบสวนโดยตำรวจ โดยอัยการ หรือทั้งสองฝ่ายร่วมมือกันสอบสวน จะต้องนำพยานหลักฐานที่ได้รวบรวมมาแล้วทั้งหมด มารวมเป็นสำนวนการสอบสวน แล้วพนักงานอัยการจะพิจารณาสำนวน ถ้าเห็นควรฟ้องก็จะฟ้องผู้ต้องหาต่อศาล หากเห็นควรสั่งไม่ฟ้องก็มีอำนาจสั่งไม่ฟ้องได้ และคดีจะยุติทันที ผู้เสียหายไม่มีสิทธิฟ้องคดีอาญาได้ ต้องให้พนักงานอัยการดำเนินคดีให้

การพิจารณาพยานหลักฐานก่อนสั่งฟ้องหรือไม่ฟ้องของอัยการในสหรัฐอเมริกานั้น ฝ่ายผู้ต้องหาและทนายของผู้ต้องหามีบทบาทเข้ามาให้ข้อเท็จจริงต่อพนักงานอัยการ โดยปกติแล้วเป็นคดีที่อัตราโทษสูง หรือเป็นคดีที่พนักงานอัยการอาจสั่งให้ใช้วิธีการทดแทนการฟ้อง การอนุญาตให้ผู้ต้องหาและทนายมาให้การและแสดงพยานหลักฐานต่อหน้าพนักงานอัยการ ก็เสมือนเป็นการพิจารณาคดีอย่างไม่เป็นทางการ (informal adversary hearing) ก่อนที่พนักงานอัยการจะสั่งฟ้องหรือไม่ฟ้อง โดยปกติแล้วพนักงานอัยการจะสรุปข้อเท็จจริงจากพยานหลักฐานต่าง ๆ ที่แสดงว่าผู้ต้องหาได้กระทำความผิด และอธิบายถึงข้อหาที่พนักงานอัยการคิดว่าอาจจะสั่งฟ้อง การพิจารณาอย่าง

ไม่เป็นทางการนี้ เป็นการให้และรับพยานหลักฐานซึ่งกันและกัน⁵¹ ในการให้อำนาจแก่พนักงานอัยการนี้จะเป็นการให้ความเป็นธรรมแก่คู่กรณีทุกฝ่าย โดยพนักงานอัยการจะต้องมีความเป็นภาวะวิสัยในการพิจารณาสิ่งสำนวน ตามหลักพนักงานอัยการจะสั่งฟ้องเมื่อพิจารณาแล้วเห็นว่าพยานหลักฐานรับฟังได้ว่าผู้ต้องหาเป็นผู้กระทำผิด และเมื่อฟ้องแล้วมีโอกาสนั้นไปได้สูงที่ศาลจะพิพากษาลงโทษผู้ต้องหา

กล่าวโดยสรุป หลักการสอบสวนคดีอาญาในสหรัฐอเมริกา ถือเป็นหลักค้นหาความจริงหรือระบบตรวจสอบ ซึ่งเห็นได้จากการจับกุม ต้องพาไปศาลโดยไม่ชักช้า เพื่อตรวจสอบเบื้องต้นถึงความจำเป็นที่จะควบคุมตัวผู้ต้องหาหรือสมควรได้รับประกันตัวหรือไม่ และผู้ต้องหาจะถูกส่งตัวไปยังเรือนจำ อันเป็นองค์กรที่ต่างกัน เพื่อป้องกันการละเมิดสิทธิเสรีภาพของผู้ต้องหา และการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของผู้ต้องหาและจำเลย จะเป็นการคุ้มครองสิทธิที่มีการควบคุมหรือตรวจสอบโดยประชาชน หรือศาล อาทิเช่น การตรวจสอบโดยประชาชนผ่านทางคณะลูกขุนใหญ่ ซึ่งเป็นตัวแทนของประชาชน จะทำหน้าที่เป็นผู้กลั่นกรองดุลพินิจในการฟ้องคดีของพนักงานอัยการและมีคณะลูกขุนซึ่งเป็นตัวแทนของประชาชนเช่นเดียวกัน เป็นผู้กลั่นกรองดุลพินิจของศาล ในการวินิจฉัยข้อเท็จจริงและการพิจารณาคดี หรือศาลจะทำหน้าที่ควบคุมการใช้มาตรการบังคับอย่างเคร่งครัด โดยเฉพาะกฎเกณฑ์ในการตัดพยานหลักฐานที่ได้มาโดยไม่ชอบ ซึ่งเป็นการควบคุมพฤติกรรมของตำรวจและถือเป็นการยับยั้งตำรวจมิให้กระทำการใด ๆ ที่ขัดต่อรัฐธรรมนูญ

3.3.2 พนักงานสอบสวนในประเทศญี่ปุ่น

การดำเนินคดีอาญาในประเทศญี่ปุ่น มีหลักเกณฑ์การสอบสวนอยู่ในกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ค.ศ. 1948 และสิทธิของบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการสอบสวนคดีอาญา รวมทั้งการพิจารณาคดีในชั้นศาล ได้มีการคุ้มครอง และรับรองอยู่ภายใต้รัฐธรรมนูญญี่ปุ่น ค.ศ. 1947

ในการสอบสวน พนักงานสอบสวนมีอำนาจสอบสวนคดีอาญาตามกฎหมาย และรวบรวมพยานหลักฐาน และคดีอาญาส่วนใหญ่สอบสวนเบื้องต้นโดยเจ้าหน้าที่ตำรวจ ในขณะที่พนักงานอัยการสอบสวนของญี่ปุ่นนั้น กฎหมายบัญญัติให้อำนาจพนักงานอัยการเข้าร่วมในการสอบสวนคดีอาญาด้วยเช่นกัน

ผู้เสียหายในคดีอาญาอาจร้องทุกข์ต่อตำรวจหรืออัยการ และบุคคลใดที่เชื่อว่าได้เกิดกระทำความผิดอาญา การร้องทุกข์ต่อตำรวจหรืออัยการ จะกระทำด้วยวาจาหรือทำเป็นหนังสือก็ได้

⁵¹ รุ่งแสง กฤตยพงษ์. (2534, สิงหาคม). “ระบบอัยการในประเทศสหรัฐอเมริกา.” วารสารอัยการ, 14, 162. หน้า 33-34.

โดยหลักการของกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาญี่ปุ่น ตำรวจหรืออัยการจะต้องทำการสอบสวนคดีอาญาอย่างกว้างขวางก่อนจะใช้วิธีบังคับ โดยการจับกุมผู้กระทำความผิด และการจับผู้กระทำความผิดจะใช้เมื่ออยู่ภายใต้พฤติการณ์พิเศษเท่านั้น

แม้โดยพฤติการณ์เจ้าหน้าที่อาจจับกุมผู้กระทำความผิด แล้วนำมาควบคุมตัวได้ก็ตาม แต่เจ้าหน้าที่และองค์กรยุติธรรมต่าง ๆ มักจะไม่ใช้วิธีบังคับ トラブใดที่การสอบสวนคดีอาญาสามารถกระทำได้โดยไม่ต้องจับและควบคุมตัวผู้กระทำความผิด

โดยหลัก ผู้กระทำความผิดเมื่อมีหมายจับซึ่งออกโดยผู้พิพากษาที่มีอำนาจเท่านั้น และผู้พิพากษาจะออกหมายจับเมื่อมีเหตุอันควรเชื่อได้ว่า บุคคลต้องสงสัยเป็นผู้กระทำความผิด โดยผู้ที่ทำหน้าที่ขอหมายจับ ได้แก่ ตำรวจ หรืออัยการ ส่วนข้อยกเว้นในการจับที่ไม่ต้องมีหมายศาลที่รับรองไว้ในกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา 2 กรณี คือ

1. ความผิดซึ่งหน้า (Flagrant Offence) ได้แก่ ความผิดซึ่งผู้ต้องหากำลังกระทำ หรือเพิ่งกระทำความผิดเสร็จสิ้น

2. การจับกุมกรณีเร่งด่วน (Emergency Arrest) ได้แก่ กรณีกระทำความผิดอาญาซึ่งมีโทษประหารชีวิต จำคุกตลอดชีวิต หรือโทษจำคุกตั้งแต่ 3 ปีขึ้นไป และมีเหตุเร่งด่วนซึ่งไม่สามารถขอหมายจับจากศาลได้ อย่างไรก็ดี ภายหลังการจับกรณีดังกล่าว จะต้องมีการขอหมายศาลในทันที มิฉะนั้นแล้วผู้ต้องหาจะได้รับการปล่อยตัว

นอกจากกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาญี่ปุ่นจะควบคุมตำรวจ ผู้อาัยยื่นขอหมายจับจากผู้พิพากษาผู้มีอำนาจโดยกำหนดชั้นยศและตำแหน่งไว้สูงแล้ว กฎหมายยังกำหนดข้อจำกัดไว้ด้วย กล่าวคือ ความผิดที่มีโทษปรับและจำคุกไม่สูงเกินกว่าที่กฎหมายกำหนดก็จับไม่ได้ การกระทำใด ๆ ที่เกี่ยวกับการสอบสวน สามารถทำได้เพียงเท่าที่จำเป็นเพื่อการสอบสวนเท่านั้น และยังคงอยู่บนพื้นฐานของการให้ความร่วมมือด้วยความสมัครใจของผู้ถูกกล่าวหาอีกด้วย⁵²

ในการขอหมายจับจะต้องเป็นไปตามเงื่อนไข ดังนี้

1. ผู้ต้องหาไม่มีที่อยู่เป็นหลักแหล่งหรือไม่ปฏิบัติตามหมายเรียกของพนักงานสอบสวน โดยไม่มีเหตุผลอันสมควร

2. การจับผู้กระทำความผิดซึ่งหน้า จะจับได้ก็ต่อเมื่อไม่ทราบที่อยู่หรือชื่อของผู้กระทำความผิด หรือมีเหตุผลอันสมควร เชื่อได้ว่าผู้กระทำความผิดจะหลบหนี

ในความผิดที่มีอัตราโทษประหารชีวิตหรือจำคุกตลอดชีวิต หรือความผิดที่มีอัตราโทษจำคุก 3 ปี หรือสูงกว่า ถ้ามีพยานหลักฐานสมควรเชื่อได้ว่าผู้ต้องหาเป็นผู้กระทำความผิด และเป็นกรณีฉุกเฉินที่ไม่อาจขอหมายจับจากศาลได้ พนักงานอัยการ ผู้ช่วยพนักงานอัยการ หรือตำรวจ

⁵² Dando Shigemitsu. *Japanese criminal procedure*. p.306.

สอบสวน อาจจับผู้ต้องหาได้โดยแสดงเหตุผลไว้เป็นหนังสือ เมื่อจับกุมผู้ต้องหาแล้วให้รีบดำเนินการขอยกฟ้องจากศาล ถ้าศาลไม่ออกหมายจับให้ พนักงานผู้จับจะต้องปล่อยผู้ต้องหาทันที

การขอยกฟ้องในระบบกฎหมายของญี่ปุ่น มิใช่เป็นคำสั่ง แต่เป็นการขออนุญาตทำการจับกุมผู้ต้องหา ดังนั้น แม้จะมีหมายจับ พนักงานสอบสวนก็อาจใช้ดุลพินิจจับหรือไม่จับผู้ต้องหาก็ได้ ก่อนทำการจับกุมผู้ต้องหา พนักงานสอบสวนจึงต้องพิจารณาองค์ประกอบของกฎหมาย และพฤติการณ์แวดล้อมคดี โดยคำนึงถึง อายุ สิ่งแวดล้อม ลักษณะความผิด และปัจจัยอื่น ๆ ประกอบด้วย

เมื่อจับกุมผู้ต้องหาไปยังสถานีตำรวจแล้ว เขาจะได้รับแจ้งข้อเท็จจริงที่ทำให้เขาถูกจับและสิทธิต่าง ๆ เช่น สิทธิการมีทนายให้แก่ผู้ต้องหาทันที รวมทั้งเปิดโอกาสให้ผู้ถูกจับอธิบายข้อเท็จจริง เจ้าหน้าที่ต้องแจ้งสิทธิที่จะไม่ให้การแก่ผู้ต้องหา ก่อนเริ่มทำการสอบสวน⁵³

การปล่อยชั่วคราว

ในชั้นพนักงานสอบสวนและชั้นพนักงานอัยการ ผู้ต้องหาคืออาญาในระบบกฎหมายญี่ปุ่นจะไม่มีสิทธิขอประกันตัว ดังนั้น กระบวนการยุติธรรมญี่ปุ่นจึงมีกลไกในการกั้นกรงผู้ต้องหาในคดีอาญาซึ่งถูกจับและสอบสวนแล้ว มิให้ถูกคุมขังโดยไม่ผ่านกระบวนการพิจารณาและวินิจฉัยของศาล โดยเฉพาะควบคุมผู้ต้องหาเกินกว่าอำนาจควบคุมตัวของพนักงานสอบสวนและพนักงานอัยการ อย่างไรก็ตาม ผู้ต้องหาที่มีสิทธิที่จะขอให้ปล่อยชั่วคราวได้เมื่อพนักงานอัยการได้ฟ้องคดีต่อศาลแล้ว แต่ศาลก็มีดุลพินิจที่จะปฏิเสธที่จะไม่ให้ประกันตัวได้ หากศาลเชื่อว่าภายหลังการประกันตัว จำเลยอาจจะไปก่ออาชญากรรมอื่นอีก⁵⁴

การควบคุมชั้นสอบสวนและอัยการ

เมื่อผู้ต้องหาถูกจับโดยมีหมายจับแล้ว ถ้าผู้จับกุมผู้ต้องหาเป็นเจ้าหน้าที่ตำรวจที่มีอำนาจควบคุมตัวผู้ต้องหาได้ 48 ชั่วโมง เพื่อรวบรวมพยานหลักฐาน และเมื่อครบกำหนดจะต้องส่งตัวผู้ต้องหาให้แก่พนักงานอัยการ เมื่อพนักงานอัยการได้รับตัวผู้ต้องหาแล้ว พนักงานอัยการมีอำนาจควบคุมตัวผู้ต้องหาได้อีก 24 ชั่วโมง เมื่อครบกำหนดระยะเวลาควบคุมตัวในชั้นนี้ (รวม 72 ชั่วโมง) ถ้ามีความจำเป็นจะควบคุมผู้ต้องหาต่อไปอีก พนักงานอัยการจะต้องยื่นคำร้องต่อศาล ขออนุญาตควบคุมตัวผู้ต้องหาไว้ได้อีกอย่างมาก 2 ครั้ง ครั้งละ 10 วัน (ให้นับวันที่ยื่นคำขอในจำนวน 10 วันด้วย) รวมระยะเวลาสูงสุดนับตั้งแต่วันจับกุมตัวไม่เกิน 23 วัน

⁵³ ณรงค์ ใจหาญ และคณะ. สิทธิผู้ต้องหา จำเลย และผู้ต้องโทษในคดีอาญา. หน้า 121-123.

⁵⁴ อานาจ เนตยสุภา. (2544, สิงหาคม). “กระบวนการก่อนฟ้องคดีอาญาของประเทศญี่ปุ่น (Pre-trial Criminal Procedure).” ข่าวเนติบัณฑิตย, 3, 145. หน้า 89.

เมื่อพนักงานอัยการได้รับตัวผู้ต้องหาจากตำรวจแล้ว พนักงานอัยการจะแจ้งข้อหาให้ผู้ต้องหาทราบ โดยให้โอกาสผู้ต้องหาชี้แจงข้อเท็จจริงและแจ้งสิทธิในการมีทนายความให้ผู้ต้องหาทราบ และภายใน 24 ชั่วโมง นับจากได้รับตัวผู้ต้องหา พนักงานอัยการจะต้องวินิจฉัยว่าจะปล่อยตัวผู้ต้องหาหรือจะขอให้ศาลสั่งควบคุมตัวผู้ต้องหา หรือใช้ดุลพินิจสั่งฟ้องผู้ต้องหา (ในกรณีพนักงานอัยการเป็นผู้จับผู้ต้องหา พนักงานอัยการมีอำนาจควบคุมตัวผู้ต้องหาไว้ได้ 48 ชั่วโมง)⁵⁵

การฝากขังก่อนฟ้องคดี

เมื่อพนักงานอัยการได้รับสำนวนพร้อมตัวผู้ต้องหาจากตำรวจแล้ว พนักงานอัยการพิจารณาแล้วเห็นว่าควรฝากขังผู้ต้องหาไว้ สามารถที่จะยื่นคำร้องขอฝากขังผู้ต้องหาต่อศาลได้ ทั้งนี้ คำร้องขอดังกล่าวจะต้องมีขึ้นภายใน 24 ชั่วโมง นับจากวันที่พนักงานอัยการได้รับตัวผู้ต้องหา หรือภายใน 72 ชั่วโมงนับแต่มีการจับกุม ระยะเวลาในการฝากขัง พนักงานอัยการจะต้องขอต่อศาลได้ครั้งละไม่เกิน 10 วัน (รวมวันหยุดประจำสัปดาห์และวันหยุดราชการด้วย) ระยะเวลาฝากขังสูงสุดที่สามารถกระทำได้คือ 23 วัน ในส่วนหลักเกณฑ์ที่ศาลจะพิจารณาว่าจะอนุญาตให้มีการฝากขังหรือไม่ 3 ประการ คือ

1. ผู้ต้องหาไม่มั่นคงที่อยู่นั่นนอนหรือไม่
2. ผู้ต้องหาไม่แน่วแน่ที่จะทำลายพยานหลักฐานหรือไม่
3. ผู้ต้องหาจะหลบหนีหรือไม่

ภายหลัง 23 วัน พนักงานอัยการจะพิจารณาว่าจะฟ้องผู้ต้องหาหรือไม่ อำนาจฟ้องผู้ต้องหาเป็นของพนักงานอัยการเพียงคนเดียว กล่าวคือ ตำรวจหรือผู้เสียหายไม่มีสิทธิฟ้องคดี

ตามหลักกฎหมาย ตำรวจญี่ปุ่นมีอำนาจเบื้องต้นที่จะทำการสอบสวนคดีอาญา และในทางปฏิบัติ ตำรวจจะทำการสอบสวนเริ่มต้นคดีเป็นส่วนมาก โดยตำรวจจะสอบสวนคดีอาญาในความผิดทั่วไปและความผิดที่เกี่ยวกับยาเสพติด ในขณะที่พนักงานอัยการจะเน้นเรื่องการสอบสวนเองในคดีสำคัญ ๆ เช่น การคอร์รัปชันร้ายใหญ่ของนักการเมืองหรือข้าราชการระดับสูง คดีความผิดเกี่ยวกับการหลบหนี หรือคดีที่จำเป็นต้องใช้ความรู้ความสามารถในทางเทคนิคเป็นพิเศษ⁵⁶

ความสัมพันธ์ระหว่างตำรวจกับอัยการในการสอบสวน

พนักงานอัยการกับคณะกรรมการความปลอดภัยสาธารณะจังหวัด (Prefecture Public Safety Commission) และตำรวจ ต้องร่วมมือกันในการสอบสวนคดีอาญาภายในเขตอำนาจของตน

⁵⁵ ณรงค์ ใจหาญ และคณะ. สิทธิผู้ต้องหา จำเลย และผู้ต้องโทษในคดีอาญา. หน้า 124.

⁵⁶ สมใจ เกษรศิริเจริญ. (2541, สิงหาคม). “บทบาทของอัยการในกระบวนการยุติธรรม.” วารสารอัยการ, 21, 246. หน้า 40.

พนักงานอัยการสามารถให้คำแนะนำทั่วไปอันจำเป็นแก่ตำรวจในการสอบสวนได้ ซึ่งอาจกระทำโดยวางระเบียบทั่วไปเพื่อให้มีการสอบสวนที่เหมาะสมในประเด็นอื่นที่จำเป็นในการดำเนินการฟ้อง

พนักงานอัยการสามารถออกคำสั่งทั่วไป อันจำเป็นต่อตำรวจให้ร่วมมือในการสอบสวนได้ ในกรณีพนักงานอัยการสอบสวนด้วยตนเอง หากมีความจำเป็น สามารถสั่งและให้ตำรวจช่วยสอบสวนได้ ซึ่งตำรวจต้องปฏิบัติตามคำแนะนำหรือคำสั่งจากพนักงานอัยการ

ในกรณีตำรวจไม่ปฏิบัติตามคำแนะนำหรือคำสั่งดังกล่าวโดยไม่มีเหตุผลสมควร พนักงานอัยการสามารถกล่าวหาต่อคณะกรรมการความปลอดภัยสาธารณะแห่งชาติ (National Public Safety Commission) หรือคณะกรรมการความปลอดภัยสาธารณะจังหวัด หรือบุคคลที่มีอำนาจเพื่อให้ปลดหรือใช้มาตรการทางวินัยต่อตำรวจได้ หากคณะกรรมการดังกล่าว หรือบุคคลที่มีอำนาจนั้นพิจารณาว่าคำสั่งกล่าวหาไม่เหมาะสม ต้องปลดหรือใช้มาตรการทางวินัยต่อตำรวจที่ถูกกล่าวหา ซึ่งเท่ากับให้อัยการมีอำนาจกำกับดูแลตำรวจในการปฏิบัติหน้าที่ในการสอบสวนได้ โดยมีกฎหมายบัญญัติให้อำนาจไว้อย่างชัดเจน นับว่าเป็นการควบคุมตำรวจในการสอบสวนที่ดีวิธีหนึ่ง ซึ่งเป็นการควบคุมจากอีกองค์กรหนึ่ง

การร้องทุกข์ หรือกล่าวโทษต้องกระทำต่อพนักงานอัยการ หรือตำรวจเป็นลายลักษณ์อักษร หรือด้วยวาจา เมื่อตำรวจได้รับคำร้องทุกข์หรือกล่าวโทษ ให้ส่งเอกสารหรือพยานวัตถุที่เกี่ยวข้องไปยังพนักงานอัยการโดยเร็ว เว้นแต่ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาจะบัญญัติไว้เป็นอย่างอื่น เมื่อตำรวจได้ทำการสอบสวนความผิดอาญาใด ต้องส่งเอกสารและพยานวัตถุพร้อมด้วยสำนวนคดีไปยังพนักงานอัยการโดยเร็ว เว้นแต่คดีที่พนักงานอัยการกำหนดไว้เป็นอย่างอื่น ดังนั้น การที่กฎหมายบัญญัติให้พนักงานอัยการผู้ปุ่นมีอำนาจรับคำร้องทุกข์หรือกล่าวโทษ และรับสำนวนคดีการสอบสวนโดยตำรวจ ที่จะต้องส่งมาให้พนักงานอัยการพิจารณาตรวจสอบก่อน จึงถือเป็นกลไกการควบคุมหรือตรวจสอบการสอบสวนของพนักงานสอบสวนโดยพนักงานอัยการที่ดีวิธีหนึ่ง ถ้าหากมีคดีความผิดเกิดขึ้น ตำรวจไม่ยอมรับคำร้องทุกข์หรือกล่าวโทษ ก็สามารถไปร้องทุกข์หรือกล่าวโทษต่อพนักงานอัยการได้

การที่พนักงานอัยการผู้ปุ่นมีอำนาจสืบสวนสอบสวนเองจนเสร็จสิ้นคดี หรือกรณีมีความจำเป็นสามารถสั่งให้ตำรวจช่วยตนในการสอบสวนก็ได้ เหตุที่กฎหมายผู้ปุ่นได้ให้พนักงานอัยการมีอำนาจและบทบาทครอบคลุมการสืบสวนสอบสวนคดีอาญานั้น ก็เนื่องจากแนวความคิดทางทฤษฎีที่ถือว่า อำนาจการสอบสวนและฟ้องคดีเป็นอำนาจที่มีอาจแยกได้ (Inseparable Authority) มีความหมายว่า การฟ้องคดีจะต้องอาศัยข้อเท็จจริงจากการสืบสวนสอบสวนเป็นปัจจัยสำคัญ การสืบสวนและสอบสวนซึ่งเป็นวิธีการแสวงหา และรวบรวมข้อเท็จจริง จึงเป็นเพียงอุปกรณ์หรือเครื่องมือ (Instrument) ของการฟ้องร้องดำเนินคดี และพนักงานอัยการซึ่งเป็นผู้ฟ้องร้องดำเนินคดีในศาล

ก็ควรจะมีโอกาสได้สัมผัสหรือรู้เห็นข้อเท็จจริงต่าง ๆ เกี่ยวกับคดีนั้นด้วยตนเองให้มากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ และในระบบการสอบสวนของญี่ปุ่นนั้น พนักงานอัยการจะตรวจสอบการสอบสวนของตำรวจอย่างเข้มงวด ซึ่งจะใกล้เคียงกับการตรวจสอบโดยผู้พิพากษา ระบบของญี่ปุ่นจะหลีกเลี่ยงการนำบุคคลเข้าเป็นผู้ต้องหา ซึ่งจะต้องรับทุกข์จากการควบคุมหรือขังและการพิจารณาคดีในระยะเวลาอันยาวนาน โดยการปลดปล่อยบุคคลดังกล่าวเสียแต่ขั้นตอนแรก ๆ ดังนั้น ระบบของญี่ปุ่นจึงเคารพสิทธิของผู้ต้องหา

3.4 เปรียบเทียบบทบาทและความสำคัญของพนักงานสอบสวนของไทยและต่างประเทศ

จากการศึกษาหลักการสอบสวนคดีอาญาของไทยและต่างประเทศ ได้กำหนดอำนาจหน้าที่การสืบสวนสอบสวนคดีอาญาตามบทบัญญัติในกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาและรัฐธรรมนูญไว้ไม่เหมือนกัน ที่บัญญัติให้อำนาจพนักงานสอบสวน พนักงานอัยการ หรือพนักงานอัยการร่วมกับพนักงานสอบสวน และศาล มีอำนาจสืบสวนสอบสวน ฟ้องคดีอาญา การควบคุมหรือกักขังอำนาจซึ่งกันและกัน เพื่อให้เกิดกระบวนการยุติธรรมที่ดี และมีระบบการดำเนินงานขององค์กรที่เกี่ยวข้อง สามารถตรวจสอบการทำงานซึ่งกันและกัน (check and balance) โดยไม่มีองค์กรใดมีอำนาจผูกขาดที่จะส่งผลให้การดำเนินคดีเป็นไปโดยมิชอบ และกระบวนการยุติธรรมที่ดีจำเป็นต้องสร้างระบบที่มีความโปร่งใส (transparency) ในทุกขั้นตอนของการดำเนินการสามารถถูกตรวจสอบได้ (accountability) ในขณะเดียวกันก็ต้องมีความเป็นอิสระที่จะปฏิบัติหน้าที่ในการอำนวยความยุติธรรมให้เกิดขึ้นกับประชาชนอย่างแท้จริง⁵⁷ ดังตัวอย่างกรณีของประเทศสหรัฐอเมริกา ญี่ปุ่น และไทย อาจสรุปเปรียบเทียบข้อเหมือนหรือข้อต่างของหลักการสอบสวนคดีอาญา อำนาจในการสั่งคดีและการควบคุมอำนาจพนักงานสอบสวน ดังนี้

1. หลักการสอบสวนคดีอาญา

หลักการสอบสวนคดีอาญาในสหรัฐอเมริกา ญี่ปุ่น และไทย ตามบทบัญญัติกฎหมายรัฐธรรมนูญและกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ต่างก็บัญญัติแนวทางและการปฏิบัติให้เจ้าหน้าที่ผู้บังคับใช้กฎหมาย ได้แก่ ตำรวจและอัยการ เพื่อคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาและจำเลย รวมทั้งมาตรการต่าง ๆ ในการสอบสวนคดีอาญา

⁵⁷ กิตติพงษ์ กิตยารักษ์. (2544, กรกฎาคม - สิงหาคม). “กระบวนการยุติธรรมที่พึงประสงค์ของสังคมไทย.” วารสารยุติธรรม, 1, 5. หน้า 10-11.

หลักการสอบสวนคดีอาญาของสหรัฐอเมริกา ถือเป็นหลักค้นหาความจริง หรือระบบตรวจสอบ สืบเสาะได้จากการจับกุม ต้องพาไปศาลโดยไม่ชักช้า เพื่อตรวจสอบเบื้องต้นถึงความจำเป็นที่จะควบคุมตัวผู้ต้องหา หรือสมควรได้รับการประกันตัวหรือไม่ และผู้ต้องหาจะถูกส่งตัวไปยังเรือนจำ ซึ่งเป็นองค์กรที่ต่างกัน เพื่อป้องกันการละเมิดสิทธิเสรีภาพของผู้ต้องหาและจำเลย และมีมาตรการที่นำมาใช้ในการคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาและจำเลย โดยเฉพาะ “กฎเกณฑ์ในการตัดพยานหลักฐานที่ได้มาโดยมิชอบ” (Exclusionary Rule) กล่าวคือ การห้ามมิให้นำพยานหลักฐานซึ่งได้มาโดยวิธีที่ไม่ชอบด้วยกฎหมายในการพิจารณา ซึ่งเป็นการควบคุมพฤติกรรมตำรวจ โดยการตัดมูลเหตุจูงใจในการแสวงหาพยานหลักฐานที่มิชอบออกไป นับเป็นการยับยั้งตำรวจมิให้กระทำการใด ๆ ที่ขัดต่อรัฐธรรมนูญสหรัฐ

หลักการสอบสวนคดีอาญาของญี่ปุ่น ถือเป็นหลักการคุ้มครองสิทธิผู้ต้องหาและจำเลยในคดีอาญาภายใต้รัฐธรรมนูญ โดยหลักการแห่งกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ตำรวจหรืออัยการจะต้องทำการสอบสวนคดีอาญาอย่างกว้างขวางก่อนจะใช้วิธีบังคับ โดยการจับกุมผู้กระทำความผิดจะใช้เมื่ออยู่ภายใต้พฤติการณ์พิเศษเท่านั้น หรือโดยพฤติการณ์ดังกล่าวอาจจับกุมผู้กระทำความผิดแล้วนำมาควบคุมตัวได้ก็ตาม แต่เจ้าหน้าที่และองค์กรยุติธรรมต่าง ๆ มักจะไม่ใช้วิธีบังคับ トラบใดที่การสอบสวนสามารถกระทำได้โดยไม่ต้องจับและควบคุมตัวผู้กระทำความผิด และกระบวนการยุติธรรมของญี่ปุ่นยังมีกลไกในการกลั่นกรองผู้ต้องหาในคดีอาญา ซึ่งถูกจับและสอบสวนแล้ว มิให้ถูกคุมขังโดยไม่ผ่านกระบวนการพิจารณาและวินิจฉัยของศาล โดยเฉพาะการควบคุมผู้ต้องหาเกินกว่าอำนาจควบคุมของพนักงานสอบสวน และพนักงานอัยการ อันเป็นการคุ้มครองสิทธิผู้ต้องหาที่จะขอให้ปล่อยชั่วคราว เมื่อพนักงานอัยการได้ฟ้องคดีต่อศาลแล้ว

หลักการสอบสวนคดีอาญาของไทย เป็นหลักการค้นหาความจริงในคดี หรือหลักการตรวจสอบ กล่าวคือ การสอบสวนคดีอาญาถือเป็นเรื่องในทุกองค์กรในกระบวนการยุติธรรมจะต้องทำหน้าที่ร่วมมือกันค้นหาความจริง โดยเฉพาะเจ้าพนักงานจะต้องมีความเป็น “ภาวะวิสัย” หมายถึงมีความเป็นกลางและมุ่งอำนวยความสะดวกยุติธรรม เช่น พนักงานสอบสวนต้องยึดหลักฟังความทุกฝ่าย โดยจะต้องรวบรวมพยานหลักฐานทั้งที่เป็นผลร้ายและผลดีแก่ผู้ต้องหา หรือหากเป็นพนักงานอัยการจะต้องมีความเป็นภาวะวิสัยที่จะต้องตรวจสอบอย่างรอบคอบและเที่ยงธรรม ความเป็นภาวะวิสัยและความร่วมมือของทุกฝ่ายนี้เอง ที่จะเป็นพื้นฐานในกระบวนการยุติธรรมร่วมมือกันค้นหาความจริง และทำให้การอำนวยความสะดวกดำเนินไปอย่างชอบธรรม

2. อำนาจการสอบสวนฟ้องร้อง

หลักการสอบสวนในสหรัฐอเมริกา ญี่ปุ่น และไทย ผู้มีอำนาจในการสืบสวน สอบสวน รวบรวมพยานหลักฐานถือเป็นอำนาจหน้าที่ของพนักงานสอบสวนเหมือนกัน ในสหรัฐอเมริกา และญี่ปุ่น พนักงานอัยการมีบทบาทเข้าร่วมด้วยในการสอบสวนคดีอาญา และมีอำนาจฟ้องคดีอาญา แต่เพียงผู้เดียว โดยพนักงานอัยการของสหรัฐอเมริกา มีบทบาทในการควบคุมพนักงานสอบสวน อย่างใกล้ชิด เพราะสามารถร่วมในการสอบสวน และอาจร่วมทำการสอบสวนพร้อมกับเจ้าพนักงาน ตำรวจ กล่าวคือ เมื่อมีการกระทำผิดเกิดขึ้น พนักงานอัยการจะทำหน้าที่เป็นผู้บริหาร ประสานงาน และตั้งการกับผู้อยู่ในสำนักงานของตน และกับเจ้าพนักงานตำรวจซึ่งทำการสอบสวน หรือพนักงาน อัยการอาจเริ่มคดีการสอบสวนเอง โดยไม่ต้องรับแจ้งจากตำรวจก็ได้ และเมื่อสอบสวนเสร็จสิ้นแล้ว จะโดยตำรวจ อัยการ หรือทั้งสองฝ่ายร่วมกันสอบสวน จะต้องนำพยานหลักฐานที่ได้รวบรวม ทั้งหมดมารวมเป็นสำนวนการสอบสวนแล้ว พนักงานอัยการจะพิจารณาสำนวน ถ้าเห็นควรฟ้องจะมีคำสั่งฟ้องผู้ต้องหาต่อศาล หากเห็นควรสั่งไม่ฟ้อง พนักงานอัยการมีอำนาจสั่งไม่ฟ้องและคดีจะยุติทันที ผู้เสียหายไม่มีสิทธิฟ้องคดีอาญาด้วยตนเอง จะต้องให้พนักงานอัยการดำเนินคดีให้

สหรัฐอเมริกาไม่ใช้ระบบกลั่นกรองคดีมีมูลโดยการสอบสวน อีกนัยหนึ่งการสอบสวน ไม่ใช่เงื่อนไขการฟ้องคดีอาญาต่อศาล โดยพนักงานอัยการเป็นส่วนหนึ่งในกระบวนการสอบสวน และมีส่วนร่วมในการสอบสวน คอยชี้แนะให้คำปรึกษาแก่เจ้าพนักงานในการรวบรวมพยานหลักฐาน เพื่อพิสูจน์การกระทำความผิดของผู้ต้องหา ส่วนการกลั่นกรองพยานหลักฐานในสหรัฐนั้น ในคดีอาญา ร้ายแรงได้นำเอาระบบการกลั่นกรองพยานหลักฐานโดยคณะลูกขุนใหญ่ ทำหน้าที่พิจารณาได้สวน พยานหลักฐานที่พนักงานอัยการนำเสนอ เพื่อวินิจฉัยว่าพยานหลักฐานของพนักงานอัยการมีมูลที่จะฟ้องร้องต่อศาลหรือไม่ ถ้ามีมูลก็ส่งอนุญาตให้ฟ้อง ส่วนคดีความผิดอาญาไม่ร้ายแรง อัยการจะพิจารณากลั่นกรองพยานหลักฐานเอง⁵⁸

ส่วนอัยการของญี่ปุ่น กฎหมายบัญญัติให้อำนาจพนักงานอัยการเข้าร่วมด้วยในการสอบสวนคดีอาญาด้วยเช่นกัน โดยพนักงานอัยการมีบทบาทที่จะเข้ามาเริ่มต้นคดี โดยร้องทุกข์หรือกล่าวโทษต่อพนักงานอัยการได้ และพนักงานอัยการสามารถออกคำสั่งทั่วไปอันจำเป็นต่อตำรวจ ให้ร่วมมือในการสอบสวนได้ กรณีพนักงานอัยการสอบสวนเองในคดีสำคัญ ๆ เช่น คดีฉ้อโกง ประชาชน นักรบ บังหลวง อาชญากรรมทางเศรษฐกิจ เจ้าพนักงานรับสินบน ความผิดเกี่ยวกับการหลบหนี หรือคดีที่จำเป็นจะต้องใช้ความรู้ความสามารถในทางเทคนิคเป็นพิเศษ และพนักงาน อัยการญี่ปุ่นมีอำนาจฟ้องคดีอาญาแต่เพียงผู้เดียว เอกชนไม่มีสิทธิฟ้องคดีอาญาเองได้

⁵⁸ ธีสุทธี พันธุ์ฤทธิ์. (2547). ข้อคิดใหม่ในกฎหมายลักษณะพยาน. หน้า 25.

ซึ่งต่างจากไทย กล่าวคือ กฎหมายไทยบัญญัติให้การสอบสวนตกอยู่ในอำนาจของพนักงานสอบสวน ซึ่งได้แก่เจ้าพนักงานตำรวจเพียงองค์กรเดียวและผูกขาดในการบังคับใช้กฎหมายอาญา พนักงานอัยการไม่มีอำนาจสอบสวนและไม่สามารถรับคำร้องทุกข์ได้ จึงไม่สามารถควบคุมการดำเนินคดีได้ตั้งแต่ต้น แต่จะทำหน้าที่เป็นผู้ตรวจสอบสำนวนคดีที่ตำรวจสอบสวนเสร็จสิ้นแล้วส่งมาให้เท่านั้น ซึ่งเป็นผลมาจากการแบ่งแยกอำนาจ การสอบสวนและฟ้องคดีออกจากกัน จึงส่งผลต่อการวินิจฉัยคดีของพนักงานอัยการได้ เพราะพนักงานอัยการไม่สามารถสอบสวนรวบรวมพยานหลักฐานได้เอง และไม่อาจเข้าถึงข้อเท็จจริงในคดีได้ ดังนั้น หากตำรวจไม่เริ่มต้นดำเนินคดี ก็จะไม่มีการใดเข้ามาดำเนินคดีแทนได้

ส่วนอำนาจการฟ้องคดีของไทย กฎหมายให้สิทธิเอกชนผู้ที่ได้รับความเสียหายจากการกระทำความผิดอาญา มีสิทธิฟ้องและดำเนินคดีอาญาเองได้หรือดำเนินคดีร่วมกับพนักงานอัยการในกรณีที่ผู้เสียหายขอเข้าเป็นโจทก์ร่วมกับพนักงานอัยการ

3. อำนาจในการสั่งคดี

อำนาจในการสั่งคดีของอัยการสหรัฐอเมริกา และญี่ปุ่น หลังจากที่มีการสอบสวนเสร็จสิ้นแล้วถือเป็นอำนาจเด็ดขาดของพนักงานอัยการในการที่จะสั่งฟ้องหรือไม่ฟ้องคดี โดยไม่ต้องเสนอความเห็นเพื่อรับความเห็นชอบจากผู้ใด และนอกจากนี้อัยการญี่ปุ่นมีอำนาจพิเศษที่จะพิจารณาว่าคดีมีมูลแต่ไม่ฟ้อง มีอำนาจสั่งให้ระงับคดีนั้นก็ได้ เมื่อพนักงานอัยการพิจารณาเห็นว่าผู้ต้องหากระทำผิดอาญาจริง แต่เมื่อคำนึงถึงเพศ อายุ พฤติการณ์และสิ่งแวดล้อมแล้ว เห็นว่าไม่สมควรฟ้องผู้ต้องหาได้ และการสั่งระงับคดีดังกล่าว แม้ผู้เสียหายหรือผู้มีส่วนเกี่ยวข้องจะร้องทุกข์ต่อคณะกรรมการชี้ขาดคำสั่งระงับคดีของอัยการได้ก็ตาม แต่เมื่อคณะกรรมการชี้ขาดว่าควรฟ้องแล้วส่งมายังอัยการสูงสุด อัยการสูงสุดสั่งระงับคดีนั้นก็ได้

ซึ่งแตกต่างจากของไทย เมื่อทำการสอบสวนเสร็จสิ้นแล้ว พนักงานสอบสวนจะต้องมีความเห็นในทางคดีเสนอต่อพนักงานอัยการเพื่อสั่งคดี ฟ้องหรือไม่ฟ้อง ถ้าพนักงานอัยการเห็นว่าคดีมีพยานหลักฐานพอฟ้องผู้ต้องหาต่อศาล ก็จะออกคำสั่งฟ้อง และฟ้องผู้ต้องหาต่อศาล⁵⁹ ถ้าพนักงานอัยการเห็นว่าพยานหลักฐานไม่พอฟ้อง ก็จะออกคำสั่งไม่ฟ้องผู้ต้องหา ส่งสำนวนการสอบสวนพร้อมกับคำสั่งไปเสนอผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติ หรือผู้ว่าราชการจังหวัด แล้วแต่กรณี ถ้าบุคคลดังกล่าวแย้งคำสั่งไม่ฟ้องของอัยการ ให้ส่งสำนวนพร้อมด้วยความเห็นที่แย้งกัน ไปยังอัยการสูงสุดเพื่อชี้ขาด เมื่ออัยการสูงสุดชี้ขาด พนักงานอัยการก็ฟ้องผู้ต้องหาต่อศาล ถ้าหากผู้บัญชาการตำรวจ

⁵⁹ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 143, 157, 158

แห่งชาติ ไม่มีความเห็นแย้งพนักงานอัยการ ก็จะออกคำสั่งเด็ดขาดไม่ฟ้องผู้ต้องหาและแจ้งให้ผู้ต้องหาและผู้ร้องทุกข์ทราบ

4. การควบคุมอำนาจพนักงานสอบสวน

อัยการสหรัฐอเมริกาและญี่ปุ่น ต่างมีบทบาทเข้าร่วมสอบสวนหรือเริ่มต้นคดี และควบคุมอำนาจพนักงานสอบสวนในคดีอาญาเหมือนกัน กล่าวคือ พนักงานอัยการสหรัฐอเมริกาสามารถร่วมอยู่ในการสอบสวนได้ อาจมีผลเป็นการยับยั้งการสอบสวนอันมิชอบของเจ้าพนักงานตำรวจ เพราะต้องตระหนักอยู่เสมอว่า พนักงานอัยการเป็นผู้มีอำนาจสั่งฟ้องหรือสั่งไม่ฟ้องคดีนั้นคือ พนักงานอัยการอาจสั่งไม่ฟ้อง ถ้าเห็นว่าคำรับสารภาพในคดีนั้นมาจากการสอบสวนที่ไม่ถูกต้อง และพนักงานอัยการสหรัฐอเมริกาสามารถควบคุมอำนาจตำรวจได้ กรณีตำรวจไม่ยอมบังคับใช้กฎหมาย พนักงานอัยการสามารถดำเนินการฟ้องร้องผู้กระทำความผิดได้ทันที โดยไม่ต้องรอให้คดีนั้นมีการสอบสวนโดยตำรวจมาก่อน พนักงานอัยการอาจฟ้องร้องโดยตรงด้วยวิธีการยื่นคำฟ้องที่เรียกว่า information ต่อศาล หรืออาจขอให้ลูกขุนรับฟ้อง (grand jury) ออกคำสั่งที่เรียกว่า indictment ก็ได้ ซึ่งถือว่าเป็นการควบคุมอำนาจพนักงานสอบสวน เป็นต้น

อัยการของญี่ปุ่น จากหลักการสอบสวนญี่ปุ่น กฎหมายให้อำนาจพนักงานอัยการเข้าร่วมด้วยในการสอบสวนคดีอาญาเช่นกัน ในกรณีพนักงานอัยการสอบสวนด้วยตนเอง สามารถสั่งและให้ตำรวจช่วยตนในการสอบสวนได้ ซึ่งตำรวจต้องปฏิบัติตามคำแนะนำหรือคำสั่งดังกล่าว พนักงานอัยการสามารถกล่าวหาต่อคณะกรรมการความปลอดภัยสาธารณะแห่งชาติ หรือคณะกรรมการความปลอดภัยสาธารณะจังหวัด หรือบุคคลที่มีอำนาจ เพื่อให้ปลดหรือใช้มาตรการทางวินัยต่อตำรวจได้ ซึ่งเท่ากับเป็นการให้พนักงานอัยการมีอำนาจกำกับดูแลตำรวจในการปฏิบัติหน้าที่ในการสอบสวนได้ โดยมีกฎหมายบัญญัติให้อำนาจไว้อย่างชัดเจน นับว่าเป็นการควบคุมตำรวจในการสอบสวนที่ดีวิธีหนึ่ง เป็นการควบคุมจากอีกองค์กรหนึ่ง

นอกจากนี้ การร้องทุกข์หรือกล่าวโทษต้องกระทำต่อพนักงานอัยการหรือตำรวจก็ได้ เมื่อตำรวจรับคำร้องทุกข์หรือกล่าวโทษ ให้ส่งเอกสารสำนวนการสอบสวนและพยานวัตถุที่เกี่ยวข้องไปยังพนักงานอัยการโดยเร็ว เว้นแต่ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาจะบัญญัติไว้เป็นอย่างอื่น กล่าวคือ เมื่อตำรวจทำสำนวนการสอบสวนในความผิดอาญาใด ต้องส่งเอกสารและพยานวัตถุพร้อมสำนวนคดีไปยังอัยการ โดยเร็ว เว้นแต่คดีที่พนักงานอัยการกำหนดไว้เป็นอย่างอื่น ดังนั้น การที่กฎหมายบัญญัติให้อัยการญี่ปุ่น มีอำนาจรับคำร้องทุกข์หรือกล่าวโทษ และรับสำนวนคดีการสอบสวนโดยตำรวจต้องส่งให้พนักงานอัยการโดยเร็ว ถือเป็นกลไกในการควบคุมหรือตรวจสอบการสอบสวนของพนักงานสอบสวนโดยอัยการ

จะเห็นว่าในต่างประเทศ กฎหมายให้อำนาจพนักงานอัยการเข้ามามีบทบาทในการ
สอบสวนและควบคุมอำนาจพนักงานสอบสวนในการปฏิบัติหน้าที่ แต่สำหรับประเทศไทย
อำนาจสอบสวนเริ่มต้นคดีตกอยู่กับตำรวจเพียงองค์กรเดียว

บทที่ 4

วิเคราะห์ความเป็นภาวะวิสัยและปัญหาในการสอบสวนของพนักงานสอบสวน

ความเป็นภาวะวิสัยของการสอบสวน เป็นความคาดหวังของทุกคนในสังคมและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในกระบวนการยุติธรรม เนื่องจากการสอบสวนเป็นจุดเริ่มต้นของการดำเนินคดี หากการเริ่มต้นด้วยความถูกต้อง เป็นกลาง เทียบธรรม โปร่งใสและตรวจสอบได้ ย่อมจะทำให้การดำเนินกระบวนการต่อมาเป็นไปด้วยความเป็นธรรม ผู้เกี่ยวข้องในคดีก็จะมีทัศนคติที่ดีต่อกระบวนการยุติธรรมว่า สามารถเป็นที่พึ่งได้จริง ดังนั้น การจะให้พนักงานสอบสวนเป็นผู้มีความเป็นภาวะวิสัยในการปฏิบัติหน้าที่นั้น ประกอบด้วยปัจจัยหลายอย่าง ในบทที่ 4 นี้ ผู้เขียนจึงจะวิเคราะห์ถึงปัจจัยที่ส่งผลต่อความเป็นภาวะวิสัยของพนักงานสอบสวน และปัญหาต่าง ๆ ในการปฏิบัติหน้าที่ของพนักงานสอบสวน

4.1 ปัจจัยที่ส่งผลต่อความเป็นภาวะวิสัยของพนักงานสอบสวน

4.1.1 ทัศนคติในการทำงานของพนักงานสอบสวน

การดำเนินคดีอาญาของพนักงานสอบสวน ใช้หลักการดำเนินคดีอาญาตามกฎหมาย กล่าวคือ เมื่อมีการกระทำความผิดอาญาเกิดขึ้นและมีผู้มาร้องทุกข์กล่าวโทษ เจ้าพนักงานตำรวจ ซึ่งเป็นองค์กรของรัฐองค์กรแรกของกระบวนการยุติธรรมทางอาญา มีหน้าที่ในการสอบสวนคดีอาญา สอบสวนผู้ต้องหาในการกระทำความผิดทุกคดี ทั้งนี้ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 122 ได้บัญญัติไว้ว่าคดีใดบ้างที่พนักงานสอบสวนจะไม่ทำการสอบสวนก็ได้ ประกอบกับ เจ้าพนักงานตำรวจมีหน้าที่ในการรักษาความสงบเรียบร้อยของบ้านเมือง และเป็นผู้ดำเนินการให้กฎหมายอาญามีผลบังคับ การรวบรวมพยานหลักฐานในชั้นสอบสวน เป็นจุดเริ่มต้นในการนำพยานหลักฐานมาสู่ศาล

พนักงานสอบสวนมีหน้าที่ในการรวบรวมพยานหลักฐาน และมีอำนาจหน้าที่ใช้มาตรการ บังคับ ในการรวบรวมพยานหลักฐานของพนักงานสอบสวนนั้น ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 131 บัญญัติว่า “ให้พนักงานสอบสวนรวบรวมพยานหลักฐานทุกชนิดเท่าที่สามารถ จะทำได้ เพื่อประสงค์จะทราบข้อเท็จจริง และพฤติการณ์ต่าง ๆ อันเกี่ยวกับความผิดที่ถูกกล่าวหา เพื่อจะรู้ตัวผู้กระทำความผิดและพิสูจน์ให้เห็นความผิด หรือความบริสุทธิ์ของผู้ต้องหา” ซึ่งแสดงถึงว่า พนักงานสอบสวนต้องรวบรวมพยานหลักฐานทั้งที่เป็นผลดี, ผลร้ายแก่ผู้ต้องหา และเหตุบรรเทาโทษ รวมทั้งข้อเท็จจริงอื่น ๆ ที่เป็นประโยชน์ในการดำเนินคดีของพนักงานอัยการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งคือ

ต้องรวบรวมพยานหลักฐานข้อเท็จจริงเพื่อให้พนักงานอัยการสั่งคดี พนักงานสอบสวนจะรวบรวมพยานหลักฐานที่ใช้ยื่นผู้ต้องหาอย่างเดี๋ยวนั้นไม่ได้ โดยเฉพาะพยานหลักฐานที่เกี่ยวกับเหตุบรรเทาโทษผู้ต้องหา นั้น เมื่อพิจารณามาตรา 131 ประกอบมาตรา 138 แล้ว พนักงานสอบสวนต้องดำเนินการรวบรวม เพราะข้อเท็จจริงส่วนนี้เป็นประโยชน์ต่อการใช้ดุลพินิจสั่งไม่ฟ้องของพนักงานอัยการ หรือมิฉะนั้นก็จะเป็นประโยชน์ในการที่พนักงานอัยการจะได้แถลงต่อศาล เพื่อประกอบการใช้ดุลพินิจในการกำหนดโทษของศาล ซึ่งในการแถลงนี้พนักงานอัยการยังอาจแถลงเพื่อประโยชน์แก่จำเลยก็ได้ เพราะตามกฎหมายพนักงานอัยการมีอำนาจดำเนินคดีเพื่อประโยชน์ของผู้ถูกกล่าวหาได้ แต่เมื่อพิจารณาคำนิยามของการสอบสวนตามมาตรา 2 (11) บัญญัติว่า “การสอบสวน หมายความว่า การรวบรวมพยานหลักฐาน และดำเนินการทั้งหลายอื่นตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายนี้ ซึ่งพนักงานสอบสวนได้ทำไปเกี่ยวกับความผิดที่กล่าวหา เพื่อที่จะทราบข้อเท็จจริงหรือพิสูจน์ความผิด และเพื่อจะเอาตัวผู้กระทำความผิดมาฟ้องลงโทษ”

ดังนั้น บทนิยามดังกล่าวมุ่งเน้นที่จะให้การสอบสวน เพื่อให้ได้มาซึ่งพยานหลักฐานที่จะพิสูจน์ความผิด และเพื่อจะเอาตัวผู้กระทำความผิดมาฟ้องลงโทษให้ได้ ส่งผลต่อทัศนคติของการทำงานของพนักงานสอบสวนในการรวบรวมพยานหลักฐาน มุ่งไปในทางค้นหาความผิด¹ เป็นเหตุให้การสอบสวนขาดความเป็นภาวะวิสัย ผู้ต้องหาที่ไม่ได้รับความเป็นธรรม

และในความเป็นจริง การปฏิบัติหน้าที่ของพนักงานสอบสวน ถ้ามีผู้มาร้องทุกข์หรือกล่าวโทษ พนักงานสอบสวนจะทำหน้าที่โดยเชื่อถือผู้มาร้องทุกข์หรือกล่าวโทษ โดยจะสอบสวนพยานหลักฐานเฉพาะแต่ผู้ร้องทุกข์ หรือผู้กล่าวโทษ เสมือนพนักงานสอบสวนเป็นผู้อยู่ฝ่ายเดียวกับผู้ร้องทุกข์หรือผู้กล่าวโทษ ตั้งตัวเป็นปฏิปักษ์กับผู้ต้องหาตั้งแต่ต้น โดยไม่ได้นำพยานหลักฐานของฝ่ายผู้ต้องหา มาวินิจฉัยชั่งน้ำหนัก เพื่อรวบรวมพยานหลักฐานและสรุปสำนวนการสอบสวนตามหลักในการค้นหาความจริง ทั้งนี้การปฏิบัติหน้าที่ของพนักงานสอบสวนน่าจะเป็นเพราะเชื่อว่าระบบกระบวนการพิจารณาของไทยเป็นไปในระบบกล่าวหาตนเอง ซึ่งน่าจะถือว่าเป็นการขัดกับเจตนารมณ์ของกฎหมายที่ต้องการให้พนักงานสอบสวนรวบรวมพยานหลักฐานทุกชนิด เพื่อประโยชน์ในการทราบข้อเท็จจริงและพฤติการณ์อันเกี่ยวกับความผิดที่ผู้ถูกกล่าวหา แต่พนักงานสอบสวนก็ยังยึดอยู่กับระบบกล่าวหา ไม่ยอมสอบสวนพยานฝ่ายผู้ต้องหา โดยมีเหตุผลว่า ผู้ต้องหาสามารถไปต่อสู้คดีในชั้นศาลได้²

¹ กณิศ ฅ นกร. (2549). กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา. หน้า 432-433.

² สุรศักดิ์ ลิขสิทธิ์วัฒนกุล. (2548). ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาฉบับอ้างอิง. หน้า 132.

³ วัชรินทร์ ภาณุรัตน์. (2544). บทบาทหน้าที่ของพนักงานอัยการในการดำเนินคดีอาญา. หน้า 19.

4.1.2 ระยะเวลาในการสอบสวน

ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 130 บัญญัติให้เริ่มการสอบสวนโดยมิชักช้า จะทำการที่ใด เวลาใด แล้วแต่จะเห็นสมควร โดยผู้ต้องหาไม่จำเป็นต้องอยู่ด้วย และ มาตรา 134 วรรคสาม บัญญัติให้ ผู้ต้องหาที่มีสิทธิได้รับการสอบสวนด้วยความรวดเร็ว ต่อเนื่อง และเป็นธรรม เนื่องจากการดำเนินคดีอาญา มีความเกี่ยวข้องกับสิทธิและเสรีภาพของบุคคลผู้ถูกกล่าวหาโดยตรง หากมีการควบคุมผู้ต้องหาระหว่างการสอบสวน ย่อมหมายถึงการจำกัดเสรีภาพของผู้ถูกกล่าวหา ทั้งนี้ ตามมาตรา 87 กำหนดขั้นตอนและระยะเวลาในการควบคุมตัวผู้ต้องหาระหว่างการสอบสวน โดยการยื่นคำร้องขอหมายจับต่อศาล กำหนดระยะเวลาในการควบคุมขึ้นอยู่กับข้อหาและอัตราโทษ ดังนั้น ในกรณีที่ผู้ต้องหาถูกควบคุม พนักงานสอบสวนก็ต้องเร่งรัดการทำสำนวนการสอบสวนให้เสร็จสิ้นโดยเร็ว และต้องคำนึงถึงเหตุจำเป็นอย่างแท้จริงในการควบคุมฝากขังผู้ต้องหาต่อศาล การปฏิบัติต้องเป็นไปตามขั้นตอนและระยะเวลาที่มาตรา 87 กำหนดไว้ ส่วนคดีที่ผู้ต้องหาได้รับการปล่อยชั่วคราวนั้น พนักงานสอบสวนมีเวลาเพียง 3 เดือน ที่จะต้องทำการสอบสวนรวบรวมพยานหลักฐานให้เสร็จสิ้นหลังจากปล่อยชั่วคราว นอกจากจะมีเหตุผลที่จำเป็นอย่างยิ่ง ก็จะสามารถขยายระยะเวลาออกไปได้ แต่ไม่เกิน 6 เดือน หากหลังจากนั้นแล้ว พนักงานสอบสวนจะต้องยื่นคำร้องต่อศาล⁴ ศาลก็จะใช้ดุลพินิจอนุญาตให้ฝากขังหรือไม่ตามที่เห็นสมควร หากพนักงานสอบสวนไม่มีเหตุผลที่เพียงพอ ก็อาจไม่ได้รับการพิจารณาให้ขยายเวลาต่อไป ซึ่งอาจมีผลเสียหายแก่คดีได้ พนักงานสอบสวนจึงต้องพึงระลึกถึงความรวดเร็วในการสอบสวน รวบรวมพยานหลักฐานอยู่เสมอ และไม่เพียงแต่จะต้องมีความรวดเร็วในการสอบสวนเท่านั้น การสอบสวนที่มีความเป็นธรรมต้องกระทำโดยรอบคอบ ดังที่กล่าวข้างต้นว่า การดำเนินคดีอาญามีความเกี่ยวข้องกับสิทธิและเสรีภาพของบุคคลผู้ถูกกล่าวหาโดยตรง หากมีการจับกุมบุคคล ก็ต้องมีพยานหลักฐานเบื้องต้นพอที่จะเชื่อได้ว่าคนนั้นมีส่วนกระทำความผิด เดิมทีผู้ต้องหาถูกจับมาแล้วจึงค่อยหาพยานหลักฐาน ซึ่งก็จะใช้เวลานาน ความล่าช้าคือความไม่ยุติธรรมอยู่ในตัวเอง จะพบว่านับจากผู้ต้องหาถูกจับกุมจนกระทั่งศาลตัดสินเป็นที่สุด จะใช้เวลานานมาก เกิดความเสียหายทั้งด้านผู้ถูกจับกุมฟ้องร้อง หากในที่สุดไม่ได้กระทำความผิด เวลาที่เสียไปทำให้เกิดความเสียหายกับผู้ถูกกล่าวหา มาก เกิดปัญหาในการควบคุมตัวผู้ต้องหา การขอผลัดฟ้องและฝากขังผู้ต้องหา⁶

⁴ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 113

⁵ มีชัย ฤชุพันธุ์. (2544). “พนักงานสอบสวนในอุคมคดี.” รวมปาฐกถาพิเศษในการสัมมนาของสำนักงานตำรวจแห่งชาติ. หน้า 64.

⁶ ชัยเกษม นิตสิริ. (2551). ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ภาค 2 สอบสวน. หน้า 131-132.

ข้อเท็จจริงที่ว่า การสอบสวนที่รวดเร็วและรอบคอบนั้นไม่ใช่ทำได้โดยง่าย แต่ก็เป็นเรื่องสำคัญที่พนักงานสอบสวนจะต้องพยายามใช้ความรู้ความสามารถในการสอบสวนอย่างรวดเร็วและรอบคอบเพื่อความเป็นธรรมแก่ทั้งฝ่ายผู้ถูกกล่าวหาและฝ่ายผู้เสียหาย

นอกจากนี้ เหตุผลอีกประการหนึ่งที่ต้องเริ่มทำการสอบสวนโดยไม่ชักช้า ก็เนื่องมาจากการรวบรวมพยานหลักฐานเพื่อให้ได้มาครบถ้วน ร่องรอย สถานที่เกิดเหตุ ไม่ให้ถูกลบเลือน ยักย้าย ซ่อนเร้นไปก่อน หากเน้นช้าไปแล้วพยานหลักฐานที่มีอาจเสื่อมสลาย สูญหาย หรืออาจมีคนอื่นลบทิ้งไป⁷ ทั้งพยานบุคคลก็ยังคงอยู่ในช่วงเวลาที่สามารถจดจำเหตุการณ์ได้อย่างแม่นยำ หรือใกล้เคียงกับข้อเท็จจริงมากที่สุด ดังนั้น กฎหมายจึงบัญญัติให้อำนาจพนักงานสอบสวนทำการสอบสวนที่ใด เวลาใด ตามที่พนักงานสอบสวนจะเห็นสมควร โดยปกติจะเป็นที่ทำการของพนักงานสอบสวน ส่วนการที่พนักงานสอบสวนจะไปทำการสอบสวนที่ใดเวลาใดหรือไม่นั้น เป็นดุลพินิจของพนักงานสอบสวนจะเห็นสมควร เพื่อที่จะให้การสอบสวนเสร็จสิ้นโดยเร็ว ทั้งนี้ พนักงานสอบสวนจะต้องทำการสอบสวนภายในกำหนดเวลาที่กฎหมายกำหนดไว้ เมื่อประกอบกับจำนวนของสำนวนคดีในความรับผิดชอบของพนักงานสอบสวนแต่ละคนที่มีจำนวนมาก จึงต้องเร่งรีบทำการสอบสวนและสรุปสำนวนให้เสร็จภายในกำหนดระยะเวลา มีผลต่อความละเอียดรอบคอบของการสอบสวน ระยะเวลาจึงมีผลต่อความเป็นภาวะวิสัยของการสอบสวน

4.1.3 สวัสดิการและค่าตอบแทน

ค่าตอบแทนหรือรายได้ของพนักงานสอบสวน ซึ่งเป็นเจ้าพนักงานในหน่วยงานหนึ่งในกระบวนการยุติธรรม เมื่อเปรียบเทียบกับหน่วยงานอื่น ทั้งพนักงานอัยการ ผู้พิพากษา อัตราเงินเดือนของพนักงานสอบสวนนั้นน้อยมาก ทั้งที่งานของพนักงานสอบสวนเป็นงานที่จะต้องดำเนินการตั้งแต่การเริ่มรวบรวมพยานหลักฐาน เมื่อรับคดีไว้จะต้องปฏิบัติต่อเนื่องไปจนกว่าจะเสร็จสิ้น และดำเนินการสอบสวนหรือหาพยานเพิ่มเติมตามที่พนักงานอัยการสั่ง พนักงานสอบสวนก็ต้องรับผิดชอบในความเป็นธรรมของคู่กรณีเช่นเดียวกับพนักงานอัยการและผู้พิพากษา หากพนักงานสอบสวนเกิดความรู้สึกว่าไม่ได้รับความเป็นธรรมเกี่ยวกับรายได้ หรือมีรายได้ไม่พอใช้ ก็อาจจะแสวงหาช่องทางหาผลประโยชน์จากประชาชน หรือผู้เกี่ยวข้องในคดีโดยทุจริต เกิดความไม่เป็นธรรมแก่คู่กรณี

สวัสดิการเป็นเครื่องกระตุ้น หรือส่งเสริมให้พนักงานสอบสวนดำเนินการสอบสวนเป็นไปอย่างรวดเร็วหรือล่าช้า สวัสดิการสำหรับพนักงานสอบสวนที่ยังขาดอยู่ เช่น ที่พักอาศัย

⁷ เรวัด นำเฉลิม. (2549). คำบรรยายสำนักอบรมกฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา ภาค 2 กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา 1-2. หน้า 78.

สถานที่ทำงานไม่สะดวกสบาย คอมพิวเตอร์สำหรับพิมพ์สำนวนการสอบสวน รถยนต์สำหรับออกตรวจสถานที่เกิดเหตุหรือการค้นหาคัดตามพยานหลักฐาน พนักงานสอบสวนส่วนใหญ่จึงต้องออกค่าใช้จ่ายเองซื้อคอมพิวเตอร์มาใช้เป็นการส่วนตัว เพื่อความสะดวกรวดเร็วในการทำสำนวนการสอบสวน ซื้อปืนเอง จ่ายเงินให้กับสายลับในการทำงาน รวมทั้งซื้อรถยนต์เพื่อใช้ในงานราชการ เมื่อรัฐไม่ให้เงินสนับสนุนดังกล่าว พนักงานสอบสวนต้องใช้จ่ายเงิน ต้องทำงาน เมื่อไม่มีเงินเป็นปัจจัย จึงเกิดพฤติกรรมที่เรียกว่า “ตีเมืองขึ้น” ในท้องที่รับผิดชอบ มักจะเป็นสถานบริการต่าง ๆ เช่น คลับ บาร์ อาบอบนวด ม่านรูด ซ่อง บ่อน เพื่อจะได้เงินมาใช้ มาทำงาน สิ่งเหล่านี้เมื่อกลายเป็นที่รู้จักกัน จึงเกิดวิกฤติศรัทธาของประชาชนต่อเจ้าหน้าที่ตำรวจ⁸

ส่วนค่าตอบแทนหรือรายได้ของพนักงานสอบสวน ซึ่งเป็นเจ้าพนักงานในหน่วยงานหนึ่งในกระบวนการยุติธรรม เมื่อเปรียบเทียบกับหน่วยงานอื่น ทั้งพนักงานอัยการ ผู้พิพากษา อัตรารายเดือนของพนักงานสอบสวนนั้นน้อยมาก ทั้งที่งานของพนักงานสอบสวนเป็นงานที่จะต้องดำเนินการตั้งแต่การเริ่มรวบรวมพยานหลักฐาน เมื่อรับคดีไว้จะต้องปฏิบัติต่อเนื่องไปจนกว่าจะเสร็จสิ้น และดำเนินการสอบสวนหรือหาพยานเพิ่มเติมตามที่พนักงานอัยการสั่ง พนักงานสอบสวนก็ต้องรับผิดชอบในความเป็นธรรมของคู่กรณีเช่นเดียวกับพนักงานอัยการและผู้พิพากษา ดังนั้นองค์กรที่อยู่ในกระบวนการยุติธรรมโดยเฉพาะพนักงานสอบสวน ต้องให้มีค่าตอบแทน และให้มีชีวิตความเป็นอยู่ที่น่าภาคภูมิใจ และมีอุปกรณ์การทำงานให้พร้อม

ในเรื่องเงินประจำตำแหน่งของพนักงานสอบสวนนั้น ควรได้รับการพิจารณาให้มีความทัดเทียมกับผู้มีลักษณะการปฏิบัติหน้าที่ใกล้เคียงกันในกระบวนการยุติธรรม เช่น กรมสอบสวนคดีพิเศษ กระทรวงยุติธรรม เป็นต้น ปัจจุบันเงินประจำตำแหน่งของพนักงานสอบสวน ตามข้อกำหนด ก.ตร. ออกตามความใน พ.ร.บ. ระเบียบข้าราชการตำรวจ พ.ศ. 2521 ว่าด้วยเรื่องเงินเพิ่มสำหรับตำแหน่งที่มีเหตุพิเศษ ตำแหน่งพนักงานสอบสวน พ.ศ. 2545 กำหนดอัตราค่าตอบแทนแต่ละระดับตำแหน่ง ดังนี้

พนักงานสอบสวน (สบ 1) มีเงินประจำตำแหน่ง 3,500 บาท

พนักงานสอบสวน (สบ 2) มีเงินประจำตำแหน่ง 4,000 บาท

พนักงานสอบสวน (สบ 3) มีเงินประจำตำแหน่ง 4,700 บาท

พนักงานสอบสวน (สบ 4) มีเงินประจำตำแหน่ง 5,600 บาท

ซึ่งอัตราดังกล่าวมีฐานแนวความคิดจากการนำบัญชีอัตราเงินประจำตำแหน่งข้าราชการอัยการสมัยนั้นมาเทียบเคียง โดยต่อมาข้าราชการอัยการได้ขอปรับเงินประจำตำแหน่งเปลี่ยนแปลง

⁸ โกวิท วงศ์สุรวัฒน์. (2549, 28 มิถุนายน) “เรื่องของตำรวจ.” มติชนรายวัน , 29, 10336. หน้า 9.

ไปจากเดิม โดยเพิ่มเงินประจำตำแหน่งตามข้าราชการตุลาการไปแล้ว⁹ ต่อมาหลังจากการประชุมคณะกรรมการข้าราชการตำรวจ (ก.ตร.) ครั้งที่ 12/2550 เมื่อวันที่ 15 สิงหาคม 2550 มีมติเห็นชอบการกำหนดเงินเพิ่มเป็นกรณีพิเศษ ให้พนักงานสอบสวน ดังนี้

พนักงานสอบสวน (สบ 1) มีเงินประจำตำแหน่ง 10,000 บาท

พนักงานสอบสวน (สบ 2) มีเงินประจำตำแหน่ง 20,000 บาท

พนักงานสอบสวน (สบ 3) มีเงินประจำตำแหน่ง 30,000 บาท

พนักงานสอบสวน (สบ 4) มีเงินประจำตำแหน่ง 35,000 บาท

พนักงานสอบสวน (สบ 5) มีเงินประจำตำแหน่ง 41,000 บาท

พนักงานสอบสวน (สบ 6) มีเงินประจำตำแหน่ง 43,000 บาท

ปัจจุบันยังอยู่ระหว่างการทำความเข้าใจความตกลงระหว่างสำนักงานคณะกรรมการข้าราชการตำรวจ (ก.ตร.) ผู้รับผิดชอบเรื่องนี้ กับกระทรวงการคลัง ยังไม่มีความคืบหน้าในเรื่องนี้แต่อย่างใด¹⁰ ทั้งที่เป็นเรื่องสำคัญและมีความจำเป็นต่อการดำรงชีพของพนักงานสอบสวนผู้รับผิดชอบงานส่วนหนึ่งในกระบวนการยุติธรรม

4.2 วิเคราะห์ปัญหาในการสอบสวนของพนักงานสอบสวน

4.2.1 ปัญหาจากการใช้อำนาจของพนักงานสอบสวน

เมื่อมีการกล่าวหาว่ามีการกระทำผิดอาญาเกิดขึ้น กฎหมายได้ให้อำนาจแก่พนักงานสอบสวนในการจับกุมผู้ต้องหาหรือผู้ต้องสงสัย โดยมีพฤติการณ์อันควรสงสัย และการจับจะต้องถูกต้องตามขั้นตอนของกฎหมาย ทั้งการจับกุมโดยมีหมายจับ หรือการจับโดยไม่มีหมายจับก็ตาม การจับโดยมีหมายจับ การออกหมายจับต้องมีการกลั่นกรองเหตุที่จะออกหมายจับ โดยหลักแล้วจะจับโดยไม่มีหมายจับไม่ได้ เว้นแต่จะเข้าข้อยกเว้น เช่น จับผู้กระทำผิดซึ่งหน้า, จับบุคคลที่มีพฤติการณ์อันควรสงสัยว่าผู้นั้นน่าจะก่อเหตุร้าย, จับบุคคลที่มีเหตุที่จะออกหมายจับแต่มีความจำเป็นเร่งด่วนที่ไม่อาจขอให้ศาลออกหมายจับบุคคลนั้นได้ และการจับผู้ต้องหาหรือจำเลยที่จะหลบหนีระหว่างการปล่อยชั่วคราว¹¹ ด้วยเหตุที่การจับกุมเป็นเรื่องเกี่ยวข้องกับสิทธิและเสรีภาพของประชาชนโดยตรง เนื่องจากการจับกุมเป็นส่วนเริ่มต้นที่จะทำให้ผู้ต้องหาเข้ามาสู่กระบวนการยุติธรรม และถูกจำกัด

⁹ คณะกรรมการพัฒนาระบบงานตำรวจ. (2550). ข้อเสนอเบื้องต้นในการพัฒนาระบบงานตำรวจ. หน้า 292-293.

¹⁰ กองพัฒนาระบบตำแหน่งและบริหารงานบุคคล สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการตำรวจ สำนักงานตำรวจแห่งชาติ

¹¹ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 78

สิทธิเสรีภาพในความควบคุมของเจ้าพนักงาน การที่มีบทบัญญัติของกฎหมายถึงเหตุที่จะออกหมายจับได้ และกำหนดให้อำนาจศาลเป็นผู้ออกหมายจับไว้ชัดเจน เพื่อเป็นการป้องกันมิให้เจ้าพนักงานใช้อำนาจในการออกหมายจับโดยเด็ดขาดและพลการ อันจะทำให้สิทธิและเสรีภาพของประชาชนถูกจำกัดจนเกินความจำเป็นหรือไม่มีเหตุอันควร แม้กฎหมายจะกำหนดหลักเกณฑ์ในการออกหมายจับไว้แล้ว แต่เจ้าหน้าที่ตำรวจก็ต้องเป็นผู้ใช้ดุลยพินิจในการพิจารณาพยานหลักฐานที่รวบรวมมาทั้งหมดว่ามีน้ำหนักเพียงพอที่จะขออนุมัติจับกุมผู้กระทำความผิดได้หรือไม่ ซึ่งก็ต้องคำนึงถึงหลักกฎหมาย ความถูกต้อง ขอบธรรม จรรยาบรรณพนักงานสอบสวน เป็นสำคัญ เพราะหากขาดซึ่งหลักเกณฑ์ดังกล่าวแล้ว จะเป็นการใช้อำนาจโดยมิชอบ ย่อมเกิดความเดือดร้อนเสียหายไม่เฉพาะผู้ถูกกล่าวหาเองเท่านั้น แต่ยังรวมถึงญาติพี่น้องของบุคคลเหล่านั้นอีกด้วย ซึ่งขั้นตอนการดำเนินคดีชั้นเจ้าพนักงานที่อาจจะยังความเดือดร้อน หรือไม่เป็นธรรมแก่ผู้ถูกกล่าวหา จึงอยู่ที่ขั้นตอนในการดำเนินคดีที่มีผลกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพของเอกชนผู้ตกเป็นผู้ต้องหา คือขั้นตอนการจับ การควบคุม การขัง การปล่อยชั่วคราว การแจ้งข้อหา และการสอบปากคำผู้ต้องหา¹²

การควบคุมเป็นการใช้มาตรการบังคับของรัฐต่อผู้ถูกกล่าวหา ในการจำกัดสิทธิเสรีภาพ เปลี่ยนที่ทางของบุคคลที่ต้องหาว่ากระทำความผิด และตามกฎหมายการควบคุมตัวเริ่มเมื่อผู้ถูกจับมาถึงที่ทำการเจ้าพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจ วิธีการควบคุมตัวผู้ถูกจับตามกฎหมายห้ามใช้วิธีควบคุมเกินกว่าที่จำเป็นเพื่อมิให้หลบหนี อันเป็นการแสดงถึงการคุ้มครองสิทธิ เสรีภาพ ชื่อเสียงของผู้ถูกกล่าวหา ดังนั้น วิธีปฏิบัติของเจ้าพนักงานตำรวจที่จับและควบคุมผู้ต้องหาให้ได้รับความอับอาย เช่น เอาโซ่ล่ามมือผู้ถูกจับหลายคนโยงติดกันโดยไม่มีเหตุหลบหนี การใส่กุญแจมือผู้ถูกกล่าวหาเพื่อให้ได้รับความอับอาย นอกจากนี้ เกี่ยวกับระยะเวลาที่จะควบคุมผู้ถูกจับ กฎหมายได้กำหนดระยะเวลาในการควบคุมเพื่อคุ้มครองเสรีภาพของผู้ถูกกล่าวหา โดยกำหนดว่าห้ามมิให้ควบคุมผู้ถูกกล่าวหาไว้เกินกว่าจำเป็นตามพฤติการณ์แห่งคดี และจะควบคุมผู้ถูกกล่าวหาไว้เกินกำหนดเวลาดังบัญญัติไว้ในกฎหมายไม่ได้¹³ การควบคุมผู้ต้องหาระหว่างดำเนินคดีโดยหลักแล้วมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้การสอบสวนดำเนินไปโดยเรียบร้อย เพื่อประกันการบังคับโทษ และประกันการหลบหนีของผู้ต้องหา แต่ในทางปฏิบัติของเจ้าพนักงานสอบสวนเมื่อมีการจับตัวผู้ต้องหาได้แล้ว มักจะมีการควบคุมตัวในทันทีทันใด โดยไม่ได้พิจารณาว่าผู้ต้องหาจะหลบหนีหรือจะไปก่อความยุ่งเหยิงกับพยานหลักฐานในการสอบสวนหรือไม่ ซึ่งขัดกับวัตถุประสงค์ของการควบคุมตัวผู้ต้องหาไว้เพื่อความ

¹² คณิต ฌ นคร. (2533). “กรมสอบสวน : ทางแก้ความเดือดร้อนของประชาชนจริงหรือ.” รายงานการสัมมนา เรื่อง การปรับปรุงประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเพื่อคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน เมื่อวันที่ 25 สิงหาคม 2533. หน้า 104.

¹³ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 87.

สะดวกในการปฏิบัติงานของตนเท่านั้น¹⁴ ในทางปฏิบัติ พนักงานสอบสวนมักถือว่าระยะเวลาดังกล่าวเป็นอำนาจที่จะควบคุมตัวผู้ต้องหา โดยไม่คำนึงว่ามีเหตุที่จะควบคุมตัวผู้ต้องหาไว้ระหว่างคดีหรือไม่ ซึ่งเป็นสิ่งที่ไม่ถูกต้อง เพราะเป็นการใช้กฎหมายเพื่อความสะดวกของเจ้าพนักงานเพียงอย่างเดียว จะเห็นได้ว่าระหว่างการสอบสวนของพนักงานสอบสวน เมื่อมีความจำเป็นผู้ต้องหาที่อาจถูกคุมขังเพื่อทำการสอบสวน การคุมขังเช่นนี้ย่อมกระทบสิทธิและเสรีภาพของบุคคลได้ ดังนั้น การใช้อำนาจคุมขังในระหว่างสอบสวนจึงต้องคำนึงถึงความจำเป็นและความชอบกฎหมายด้วย

การร้องขอปล่อยชั่วคราวเป็นเรื่องของผู้ต้องหาหรือจำเลย หรือผู้มีประโยชน์เกี่ยวข้องยื่นคำร้องขอต่อพนักงานสอบสวน พนักงานอัยการ หรือศาล ให้ปล่อยชั่วคราว เมื่อได้รับคำร้องแล้วต้องรีบสั่งปล่อยชั่วคราว ตามหลักเกณฑ์ของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 107 ถึง 113 โดยหลักแล้วจะสั่งปล่อยชั่วคราว ซึ่งสอดคล้องกับหลักที่ว่า การควบคุมระหว่างสอบสวนเป็นเรื่องของข้อยกเว้น พนักงานสอบสวนหรือศาลต้องปล่อยตัวผู้ต้องหาหรือจำเลย จะควบคุมตัวไว้เฉพาะกรณีจำเป็นเท่านั้น การร้องขอให้ปล่อยตัวชั่วคราวจึงเป็นวิธีการผ่อนคลายการจำกัดสิทธิเสรีภาพในการเคลื่อนไหวของผู้ถูกกล่าวหาในระหว่างการสอบสวน หรือระหว่างการพิจารณาคดี เป็นการประกันสิทธิเสรีภาพของผู้ถูกกล่าวหาตามความประสงค์ของรัฐธรรมนูญ แต่ในทางปฏิบัติ การปล่อยชั่วคราวมักคำนึงถึงหลักประกันเป็นหลักมากกว่าหลักเกณฑ์ที่กฎหมายบัญญัติไว้ ซึ่งมีผลกระทบต่อผู้ต้องหาที่มีฐานะทางเศรษฐกิจไม่ดี¹⁵ และในการยื่นคำร้องขอประกันตัวผู้ต้องหานั้นทำได้ตลอด 24 ชั่วโมง แต่ผู้ต้องหาหรือญาติก็มักพบปัญหาความล่าช้าในการปฏิบัติหน้าที่ด้านนี้ของพนักงานสอบสวน

การค้นเป็นมาตรการบังคับทางอาญาทางหนึ่ง เพื่อรวบรวมพยานหลักฐานในกรณีที่มีการค้นเป็นการกระทำเพื่อพบและยึดสิ่งของซึ่งจะเป็นพยานหลักฐานในการดำเนินคดี, เพื่อพบและยึดสิ่งของที่มีไว้เป็นความผิด หรือได้มาโดยผิดกฎหมาย หรือมีเหตุอันควรสงสัยว่าได้ใช้หรือจะใช้ในการกระทำความผิด ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 132 (2) ให้พนักงานสอบสวนมีอำนาจในการค้นดังกล่าว เพื่อประโยชน์ในการรวบรวมพยานหลักฐาน การค้นเป็นการกระทำที่กระทบถึงสิทธิและเสรีภาพของบุคคล ทั้งการค้นสถานที่และการค้นตัวบุคคล ดังนั้นในการที่เจ้าพนักงานจะใช้มาตรการบังคับโดยการค้นเพื่อให้ได้มาซึ่งพยานหลักฐาน จึงต้องปฏิบัติตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ว่าด้วยการค้น

¹⁴ สุรศักดิ์ ลิขสิทธิ์วัฒนกุล. (2541, ธันวาคม). “ความโปร่งใสและการตรวจสอบกระบวนการยุติธรรมทางอาญาตามแนวทางในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540.” *บทบัญญัติ*, 2, 22. หน้า 67.

¹⁵ สุรศักดิ์ ลิขสิทธิ์วัฒนกุล. เล่มเดิม. หน้า 70.

ในการสอบสวน การถามคำให้การของผู้ต้องหาไม่ว่าผู้นั้นกระทำผิดจริงหรือไม่ แต่กฎหมายให้ถือว่าผู้ต้องหายังเป็นผู้บริสุทธิ์จนกว่าจะมีคำพิพากษาตัดสินจากศาลว่าผู้นั้นกระทำผิดจริง ผู้ต้องหาต้องได้รับการปฏิบัติตามขั้นตอนของกฎหมายอย่างเคร่งครัด การสอบสวนเพื่อให้ได้ข้อเท็จจริงอันเป็นการกระทำที่ไม่ชอบ มีผู้กล่าวว่าพนักงานสอบสวนมีทางเลือกอยู่อย่างน้อยสองอย่าง คือ คนที่มีประสบการณ์มากก็ใช้จิตวิทยาเกลี้ยกล่อมหรือล่อหลอกจนผู้ต้องหายอมรับสารภาพ คนที่ไม่มีประสบการณ์ก็ซ้อมหรืออุ้มไปซ้อมให้รับสารภาพ¹⁶ การซ้อมผู้ต้องหาเพื่อให้ได้มาซึ่งคำให้การหรือคำรับสารภาพนั้น มิใช่เรื่องใหม่ในสังคม แต่เป็นปัญหาที่เกิดขึ้นซ้ำซาก ความพยายามแก้ไขก็ไม่เป็นผลสำเร็จ มีกรณีตัวอย่างดังนี้

“เมื่อปี พ.ศ. 2546 นายกริธา ยกย่อง กับพวกได้ยื่นคำร้องต่อคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ กล่าวอ้างว่า เจ้าหน้าที่ตำรวจกลุ่มหนึ่งได้ร่วมกันทำการละเมิดสิทธิมนุษยชน โดยกล่าวหาว่าผู้ร้องกับพวกร่วมกันฆ่าผู้อื่น ทั้งที่ไม่เป็นความจริง และเพื่อให้เป็นไปตามที่กล่าวหา จึงจับกุมนายวิโรจน์ สุวรรณิ กับนายวินัย ขุนแก้ว แล้วนำไปซ้อมทำร้ายร่างกายและข่มขู่ให้รับสารภาพด้วยการทุบตี ช็อตด้วยไฟฟ้า รวมทั้งทรมานด้วยวิธีการต่าง ๆ เพื่อให้บุคคลทั้งสองให้การชดทอดผู้ร้องที่ 1 ว่าเป็นผู้จ้างวานฆ่า นอกจากนั้นยังมีการลอบยิงผู้ร้องที่บริเวณตลาดระนองธานี เมื่อวันที่ 25 มีนาคม 2546 ทำให้บุตรสาวผู้ร้องที่ 1 ถึงแก่ความตาย บุตรชายผู้ร้องที่ 1 กับเพื่อนผู้ร้องที่ 1 บาดเจ็บสาหัส ซึ่งคดีนี้ไม่มีความคืบหน้า และน่าเชื่อว่าการที่ผู้ร้องถูกยิงมาจากความเข้าใจผิดผู้ร้องเห็นว่าการกระทำดังกล่าวของเจ้าหน้าที่ตำรวจไม่ชอบด้วยกฎหมาย และขอให้เร่งดำเนินการสอบสวนคดีที่ผู้ร้องถูกลอบยิง

คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ โดยคณะอนุกรรมการคุ้มครองสิทธิมนุษยชน 4 ได้มอบหมายให้เจ้าหน้าที่สำนักงานดำเนินการแสวงหาพยานหลักฐาน และรวบรวมข้อเท็จจริง พบว่าตำรวจชุดจับกุมได้กระทำการที่ทารุณโหดร้ายต่อผู้ร้องที่ 2 - 3 ซึ่งตกเป็นผู้ต้องหา ด้วยการจับผู้ร้องที่ 2 ใส่กุญแจมือ ไขว่หลังและตอยหน้าท้อง ทำให้มีอาการจุก จากนั้นได้นำผ้ามาคาดปากและนำถุงพลาสติกคลุมศีรษะ จับโยนขึ้นรถแล้วนำตัวออกไป เมื่อเดินทางถึงบ้านหลังหนึ่ง พื้นเป็นซีเมนต์ ชั้นล่างมีห้องน้ำ ลักษณะเป็นบ้านสองชั้นเนื่องจากได้ยินเสียงคนเดินอยู่ชั้นบน กลุ่มคนดังกล่าวได้ไขกุญแจและถอดเสื้อผ้าของผู้ร้องที่ 2 ออกทั้งหมด ไม่เหลือติดตัวแม้กระทั่งกางเกงใน ซึ่งขณะนั้นยังมีการคลุมศีรษะด้วยถุงพลาสติกและมัดปากผู้ร้องที่ 2 พร้อมกับนำปลอกใส่มือและเท้าโดยมีเชือกต่อออกจากปลอกดังกล่าว บังคับให้นอนหงายราบลงกับพื้น แล้วใช้มือปิดตาและดึงพลาสติกที่คลุมศีรษะออก ใช้ผ้าเทปปิดตาอีกครั้งแล้วเอาผ้าที่ปิดปากออกเพื่อทำการซักถาม และข่มขู่ให้รับสารภาพ

¹⁶ นิธิ เอียวศรีวงศ์. (2548). “การสืบสวนสอบสวนของตำรวจ.” มติชนรายวัน, 28, 9816. หน้า 9.

เมื่อไม่รับสารภาพตามต้องการก็ใช้ไฟฟ้าช็อตตามร่างกาย เช่น บริเวณข้อเท้า ข้อพับ ข้อมือ และอวัยวะเพศ พร้อมกับดึงเชือกที่มัดกับปลอกมือปลอกเท้า กระทั่งร่างกายของผู้ร้องที่ 2 มีอาการกระตุกอย่างแรงและเจ็บปวดทรมานเป็นอย่างมาก และมีอาการเหมือนใจจะขาดจนสลบคาที่ และรู้สึกตัวอีกครั้งเมื่อมีคนนำน้ำมาราดบนลำตัวและใช้มือคอบหูทั้งสองข้างอย่างพร้อมกัน และได้ยินคนกลุ่มดังกล่าวพูดว่า มึงไม่รับก็ไม่เป็นไร เราจะทำให้มึงรับจนได้ ในที่สุดเมื่อทนไม่ไหวและเพื่อรักษาชีวิตไว้ จึงต้องรับสารภาพตามที่พวกเขาต้องการ ภายหลังส่งตัวเข้าเรือนจำผู้ร้องรายนี้เดินไม่ได้อยู่หลายเดือน

ผู้ร้องที่ 3 ให้การว่าวันที่ถูกจับมีรถกระบะบิกเอ็มสี่เขียวอ่อนสองประตู ขับปาดหน้ารถกระบะของผู้ร้องแล้วเบรคหยุดรถกะทันหัน มีคนลงมาจากรถคนหน้าประมาณ 4 - 5 คน แต่งกายพลเรือนกรูเข้ามาเปิดประตูรถผู้ร้องทางด้านคนขับ เมื่อเปิดประตูรถด้านคนขับออก คนกลุ่มดังกล่าวได้ผลักผู้ร้องที่ 3 ออกจากที่นั่งคนขับไปที่นั่งอีกด้านหนึ่ง และให้นั่งบนพื้นรถพร้อมกดหัวลง คนกลุ่มดังกล่าวจำนวน 2 คนเข้ามาในรถ คนแรกทำหน้าที่จับรถ อีกคนทำหน้าที่กดหัวและถลกเสื้อขึ้นปิดหน้าคลุมหัวผู้ร้อง พร้อมกับจับมือไปหลังใส่กุญแจนำตัวออกไปจากบริเวณดังกล่าวทันทีจนถึงบ้านหลังหนึ่งเป็นบ้านชั้นเดียว เมื่อเข้าไปในบ้านได้ให้ผู้ร้องนั่งบนพื้นแล้วเริ่มซักถามว่า เคยขับรถไปยังคนตายหรือไม่ ผู้ร้องตอบปฏิเสธว่าไม่ได้ทำ หัวหน้าของคนกลุ่มดังกล่าวไม่พอใจ จึงสั่งให้ลูกน้องถอดเสื้อผ้าผู้ร้องออกหมดไม่เหลือแม้กระทั่งกางเกงใน แล้วให้นั่งบนเก้าอี้ทำการช็อตด้วยไฟฟ้า พร้อมกับทำการซักถามเป็นช่วง ๆ เหตุการณ์ดังกล่าวดำเนินไปอย่างต่อเนื่อง บางช่วงเมื่อเห็นว่าปฏิเสธไม่ยอมรับได้สั่งให้แลบลิ้นแล้วใช้ไฟฟ้าช็อตลิ้นจนกระทั่งลิ้นเป็นแผล สลับกับการช็อตอวัยวะเพศจนปรากฏบาดแผลหลายแห่ง พร้อมกับข่มขู่ว่าหากไม่รับสารภาพจะฆ่าทิ้ง ทำให้รู้สึกทุกข์ทรมานอย่างมาก รวมระยะเวลาที่คนกลุ่มดังกล่าวทำการช็อตด้วยไฟฟ้าเป็นเวลานานประมาณ 9 - 10 ชั่วโมง

ระหว่างที่พนักงานสอบสวนนำผู้ร้องในฐานะผู้ต้องหาไปฝากขังต่อศาล เมื่อผู้ต้องหา ร้องขอให้ตรวจร่างกาย ผู้พิพากษาได้สั่งให้เจ้าหน้าที่ตำรวจประจำศาลตรวจบาดแผลตามร่างกายผู้ร้องในวันฝากขัง ปรากฏว่าพบบาดแผลตามร่างกายผู้ร้อง เช่น อวัยวะเพศ ลิ้นและบริเวณลำตัว โดยไม่ต้องรอให้แพทย์ตรวจ กรณีดังกล่าว เมื่อคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ได้ให้ผู้ถูกกล่าวอ้างว่าละเมิดสิทธิมนุษยชน คือตำรวจชุดจับกุมชี้แจงข้อเท็จจริง ปรากฏว่าการชี้แจงข้อเท็จจริงไม่อาจหักล้างพยานหลักฐานที่เจ้าหน้าที่สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติแสวงหามา ยืนยันได้ ชำร่วยปรากฏการสร้างพยานหลักฐานเท็จเพื่อปรักปรำผู้ร้อง

ในที่สุด คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติได้มีรายงานการตรวจสอบการละเมิดสิทธิมนุษยชน โดยเสนอแนะให้สำนักงานตำรวจแห่งชาติลงโทษทางอาญาและวินัยกับเจ้าหน้าที่ตำรวจ

ชุดจับกุม แต่ก็ไม่ได้มีความคืบหน้าในการดำเนินการกับเจ้าหน้าที่กลุ่มดังกล่าวแต่อย่างใด จนกระทั่งผู้ร้องทนายไม่ไหวยอมเสี่ยงชีวิตตัดสินใจนำคดีไปฟ้องตำรวจชุดจับกุมทั้ง 14 นาย ต่อศาลจังหวัดระนอง คดียังอยู่ระหว่างการพิจารณาชั้นศาล แต่นายตำรวจที่เป็นหัวหน้าชุดจับกุมและเป็นจำเลยที่ 1 ในคดีดังกล่าว บัดนี้ได้รับการปูนบำเหน็จ จากผู้กำกับการขึ้นเป็นรองผู้บังคับการแล้ว”

เห็นได้ว่าหากเกิดการใช้อำนาจสอบสวนในทางที่มีขอบ ย่อมมีผลกระทบต่อสิทธิเสรีภาพของผู้ต้องหาเป็นอย่างมาก ด้วยเหตุที่การปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ตำรวจที่อิงกับอำนาจนิยม ทำให้การปฏิบัติหน้าที่มีลักษณะรุนแรงและละเมิดสิทธิเสรีภาพของประชาชน งานสืบสวนสอบสวนของตำรวจยังมีการยึดหลัก Crime Control Model¹⁷ เป็นการมุ่งประสิทธิภาพการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรมที่เน้นประสิทธิภาพการจับกุม ขาดความระมัดระวังในการกระทบสิทธิเสรีภาพที่มีกฎหมายบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ ประกอบกับการตรวจสอบถ่วงดุลจากองค์กรภายนอกที่คอยกลั่นกรองและตรวจสอบขั้นตอนและวิธีการต่าง ๆ ของเจ้าหน้าที่ตำรวจยังไม่เป็นระบบ การใช้มาตรการบังคับเพื่อแสวงหาพยานหลักฐานของพนักงานสอบสวน จึงมีการละเมิดสิทธิในเนื้อตัวร่างกาย และเสรีภาพของผู้ถูกกล่าวหา การที่กฎหมายไม่ได้กำหนดไว้โดยชัดเจนให้บุคคลภายนอก เช่น ทนายความ ญาติ หรือพนักงานอัยการเข้าร่วมฟังการสอบสวนในคดีทั่ว ๆ ไป แต่บัญญัติให้การสอบสวนสามารถกระทำในเวลา สถานที่ใดก็ได้ แล้วแต่จะเห็นสมควร¹⁸ ดังนั้น ในทางปฏิบัติ พนักงานสอบสวนจึงไม่เปิดโอกาสให้มีบุคคลภายนอกเข้าฟังการสอบสวน จึงทำให้เกิดการละเมิดสิทธิของผู้ต้องหา ระหว่างสอบสวนได้ และถึงแม้ว่ากฎหมายจะห้ามมิให้รับฟังพยานที่เกิดจากการล่อลวง ขู่เข็ญ หรือให้สัญญาเพื่อให้ผู้ต้องหาให้การก็ตาม¹⁹ แต่ในทางปฏิบัติก็เป็นการยากต่อการวินิจฉัยของศาลว่า คำให้การหรือคำรับสารภาพของผู้ต้องหาชั้นสอบสวนนั้นเกิดจากการล่อลวง ขู่เข็ญ หรือให้สัญญาหรือไม่ ซึ่งถ้าไม่ปรากฏหลักฐาน ศาลก็ถือว่าเป็นคำรับสารภาพที่เกิดจากความสมัครใจและรับฟังลงโทษจำเลยได้²⁰ ดังนั้น การสอบสวนของพนักงานสอบสวนนอกจากจะขึ้นอยู่กับระเบียบ กฎเกณฑ์ หลักกฎหมายแล้ว ยังขึ้นอยู่กับคุณธรรม จรรยาบรรณและความเป็นภาวะวิสัยของพนักงานสอบสวนด้วย

¹⁷ คณะกรรมการพัฒนาระบบงานตำรวจ. เล่มเดิม. หน้า 17-18.

¹⁸ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 130

¹⁹ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 134 และ 226

²⁰ ณรงค์ ใจหาญ. (2537, ธันวาคม). “มาตรการในการป้องกันการใช้อำนาจมิชอบของตำรวจ.”

4.2.2 ปัญหาการถูกแทรกแซงการปฏิบัติหน้าที่ของพนักงานสอบสวน

ข้อเท็จจริงในปัจจุบัน ระเบียบและระบบบริหารในการทำงานขององค์กรไม่เอื้อที่จะให้พนักงานสอบสวนทำงาน โดยอิสระ นอกจากมีการควบคุมกันเป็นลำดับขั้นแล้ว ในคดีใหญ่ ๆ ที่เกิดขึ้นและได้รับความสนใจจากประชาชนและสื่อมวลชนมากเท่าใด ผู้บังคับบัญชาระดับสูงก็จะเข้ามาแทรกแซงมากขึ้นอีก บางครั้งเสมือนว่าไม่ไว้ใจความรู้ความสามารถของพนักงานสอบสวนเจ้าของคดี แต่ความจริงจะพบว่าผู้บังคับบัญชาระดับสูงที่เข้ามาก้าวล่วงแทรกแซงนั้น มีสิ่งที่ไม่เคยผ่านงานสอบสวนมาเลย หรือผ่านมาบ้างก็เล็กน้อย ไม่สามารถเข้ามาควบคุมการสอบสวนได้ ดังนั้น นอกจากความรู้ความชำนาญที่จะสอบสวนแล้ว การที่มีผู้บังคับบัญชาเข้ามากำกับดูแล ทำให้ความเป็นอิสระของพนักงานสอบสวนก็หมดไป ทำให้การสอบสวนในเรื่องนั้นขาดความเป็นภาวะวิสัย นอกจากนี้ การที่ผู้ต้องหาพยายามหลีกเลี่ยงการถูกดำเนินคดีโดยอาศัยอิทธิพลของผู้ใหญ่หรือผู้มีอำนาจทางการเมือง ฝ่ายการเมืองสามารถมีอิทธิพลต่อองค์กรในกระบวนการยุติธรรมได้โดยง่าย โดยเฉพาะอย่างยิ่งสามารถมีอิทธิพลต่อพนักงานสอบสวนซึ่งเป็นข้าราชการตำรวจ ทั้งนี้เพราะข้าราชการตำรวจเป็นข้าราชการฝ่ายพลเรือนที่อยู่ใต้การบังคับบัญชาของฝ่ายการเมืองโดยตรง และไม่มีกฎหมายที่จะประกันความเป็นอิสระในการปฏิบัติหน้าที่²¹ พนักงานสอบสวนจึงมักประสบปัญหาที่ไม่อาจดำเนินคดีได้ตามกฎหมายเพราะได้รับการร้องขอจากผู้ใหญ่หรือผู้มีอำนาจทางการเมืองที่เหนือกว่า และหากไม่ปฏิบัติตามก็อาจจะมีผลกระทบทางลบต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการหรือความดีความชอบ เพราะการแต่งตั้งโยกย้ายและเลื่อนตำแหน่งตำรวจแทบทุกชั้นเป็นไปโดยไม่คำนึงถึงหลักเกณฑ์ การวิ่งเต้นเป็นเรื่องธรรมดาและได้ผล ทำให้ผู้ดำรงตำแหน่งต่าง ๆ ไม่ปรากฏว่าเป็นผู้มีฝีมือ การปฏิบัติหน้าที่จึงขาดหลักวิชา และไม่มีประสิทธิภาพ²²

ปัญหาที่พบอีกข้อหนึ่งที่เกิดจากข้อจำกัดเรื่องระยะเวลาในการสอบสวน คือเรื่องการ “จับแพะ” คือการตั้งข้อหา (หรือข้อสงสัย) แล้วจับคนเป็นผู้ต้องหาหรือผู้ต้องสงสัย โดยผู้นั้นบริสุทธิ์ไม่รู้เห็นกับการกระทำความผิด เนื่องจากความกดดันจากแรงภายนอก แรงกดดันที่สำคัญนั้นส่วนหนึ่งมาจากสังคมหรือประชาชน ซึ่งเรียกร้องให้ตำรวจรีบหาตัวผู้กระทำความผิดให้ได้ เสียงของสังคมหรือประชาชนนั้น ปัจจุบันสะท้อนออกมารุนแรงโดยสื่อมวลชน หนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ แรงกดดันดังกล่าวก็กดดันนาย หรือผู้บังคับบัญชาของเจ้าหน้าที่ตำรวจให้เร่งรัดสืบสวนสอบสวนดำเนินคดี เมื่อถูกกดดันเร่งรัดหลายด้าน จึงเกิดการจับแพะ เพื่อให้สามารถแสดงผลงานการปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างรวดเร็ว สิ่งที่สามารถต้านทานแรงกดดันทั้งหลาย คือการที่พนักงานสอบสวนจะต้องมีความเป็น Professionalism คือเป็นผู้มีฝีมือ ความรู้ ความสามารถยอดเยี่ยมในอาชีพของตน

²¹ คณิต ฒ นคร ก (2549). กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา. หน้า 667.

²² วลีษฐ์ เดชกฤษกร. “เครื่องมือรักษาความมั่นคง (ของรัฐบาล).” ปฎิรูปตำรวจ. หน้า 29.

ยังหมายความถึงจริยธรรม ซึ่งหมายถึงคุณธรรม ความดี และความซื่อตรงต่ออาชีพด้วย ตำรวจที่มี Professionalism นั้น ไม่แต่จะต้องมีฝีมือ ความรู้ความสามารถยอดเยี่ยมเท่านั้น แต่ยังจะต้องใช้ฝีมือ ความรู้ ความสามารถของตนโดยไม่ทิ้งจริยธรรม หรือเบี่ยงเบนออกจากจริยธรรม ไม่ว่าด้วยประการใด ๆ²³

4.2.3 ปัญหาปริมาณสำนวนการสอบสวนในความรับผิดชอบของพนักงานสอบสวน

เมื่อพิจารณาสถิติรายละเอียดข้อมูลที่พนักงานสอบสวนถูกร้องเรียน และถูกดำเนินการทางวินัย ในปี 2550 ในเรื่องการดำเนินการสอบสวนคดีอาญาล่าช้า เป็นจำนวน 318 ราย ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งเฉพาะที่ปรากฏเป็นรายงานขึ้นมาสู่กองวินัย สำนักงานตำรวจแห่งชาติ ยังมีในกรณีที่พนักงานสอบสวนดำเนินการสอบสวนล่าช้า แต่ไม่ถูกดำเนินการทางวินัยอีกมาก จึงไม่มีรายงานปรากฏ แต่ในความเป็นจริงก็เป็นที่น่าทึ่งกันว่า พนักงานสอบสวนต้องรับภาระรับผิดชอบสำนวนคดีจำนวนมาก เช่น จากสถิติคดีอาญาของสถานีตำรวจภูธรบางสถานีในจังหวัดนนทบุรี ปี 2550 สถานีตำรวจภูธรเมืองนนทบุรี มีสำนวนคดีอาญา 3,700 คดี พนักงานสอบสวน 25 นาย พนักงานสอบสวนต้องรับผิดชอบสำนวนคดีใน 1 ปี คนละ 148 คดี, สถานีตำรวจภูธรปากเกร็ด มีสำนวนคดีอาญา 2,500 คดี พนักงานสอบสวน 13 นาย พนักงานสอบสวนต้องรับผิดชอบสำนวนคดีใน 1 ปี คนละ 192 คดี, สถานีตำรวจภูธรบางบัวทอง มีสำนวนคดีอาญา 1,500 คดี พนักงานสอบสวน 15 นาย พนักงานสอบสวนต้องรับผิดชอบสำนวนคดีใน 1 ปี คนละ 100 คดี, สถานีตำรวจภูธรบางกรวย มีสำนวนคดีอาญา 646 คดี พนักงานสอบสวน 7 นาย พนักงานสอบสวนต้องรับผิดชอบสำนวนคดีใน 1 ปี คนละ 92 คดี, สถานีตำรวจภูธรปลายบาง มีสำนวนคดีอาญา 600 คดี พนักงานสอบสวน 4 นาย พนักงานสอบสวนต้องรับผิดชอบสำนวนคดีใน 1 ปี คนละ 150 คดี²⁴ จากสถิติตัวเลขสำนวนคดีต่อจำนวนพนักงานสอบสวนดังกล่าว เป็นเครื่องสะท้อนให้เห็นถึงปริมาณคดีที่มีมากเกินไปอัตราจำนวนพนักงานสอบสวนผู้รับผิดชอบ ทั้งที่สำนักงานตำรวจแห่งชาติ มีหลักเกณฑ์การประเมินผลงานพนักงานสอบสวนเพื่อรับการแต่งตั้งดำรงตำแหน่งจากพนักงานสอบสวน (สบ 1) เป็นพนักงานสอบสวน (สบ 2) (รองสารวัตร ขึ้นเป็นสารวัตร) พนักงานสอบสวนต้องปฏิบัติหน้าที่พนักงานสอบสวน (สบ 1) เป็นระยะเวลา 7 ปี รับผิดชอบสำนวนคดีอาญาไม่น้อยกว่า 140 สำนวน เท่ากับว่าพนักงานสอบสวนต้องทำสำนวนคดีประมาณปีละ 20 คดี อันเป็นมาตรฐาน แต่เมื่อพิจารณาสถิติสำนวนคดีอาญาต่อความรับผิดชอบพนักงานสอบสวนแต่ละนายในความเป็นจริงแล้ว มากกว่าเกณฑ์มาตรฐานที่สำนักงานตำรวจแห่งชาติตั้งไว้มาก เห็นว่าการที่พนักงานสอบสวนมีจำนวนน้อยไม่เพียงพอกับปริมาณงาน

²³ วสิษฐ เดชกุญชร. “ภูมิคุ้มกันแก้จับแพะ.” ปฎิรูปตำรวจ. หน้า 42.

²⁴ ข้อมูลจากงานสอบสวน ตำรวจภูธรจังหวัดนนทบุรี

ปัจจุบันตามสถานตำรวจต่างๆมีตำแหน่งพนักงานสอบสวนที่รับคำร้องทุกข์ คำกล่าวโทษ และเรื่องต่าง ๆ คือตำแหน่งรองสารวัตร ซึ่งเริ่มตั้งแต่ยศร้อยตำรวจตรี ถึงร้อยตำรวจเอก จากนั้นก็ต้องเลื่อนตำแหน่งไปสู่สารวัตรที่ทำหน้าที่ทางบริหาร ในบางสถานีอาจเลื่อนไปสู่ตำแหน่งสารวัตรสอบสวน ซึ่งยังมีหน้าที่เกี่ยวกับการปฏิบัติงานสอบสวนอยู่ แต่มีจำนวนจำกัด ดังนั้น พนักงานสอบสวนที่มีหน้าที่สอบสวนจริงจึงมีจำนวนจำกัด และอยู่ในหน้าที่นี้เพียงระยะเวลาอันสั้น จากนั้นก็จะพ้นจากหน้าที่เพื่อจะได้ก้าวสู่ยศที่สูงขึ้นไป พนักงานสอบสวนตามสถานีตำรวจทั่วไปจึงมีอาวุโสน้อย อยู่ในสภาพฝึกงานตลอดเวลา ขาดความชำนาญและประสบการณ์ในการสอบสวน ส่วนนายตำรวจที่อาวุโสก็จะทำหน้าที่ด้านบริหาร หรือเพียงแค่ช่วยคลี่คลายกรงสำนวนที่พนักงานสอบสวนเสนอขึ้นมาตามสายงาน การรับภาระที่หนักอึ้งทำให้ประสิทธิภาพการทำงาน of พนักงานสอบสวนลดลง ปัญหาการทำสำนวนล่าช้า จะมีผลกระทบต่อผู้เกี่ยวข้องในคดี โดยเฉพาะผู้ต้องหา เมื่อถูกจับกุมสอบสวน

ส่วนกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาในเรื่องการสืบพยานนั้น ทำให้พนักงานสอบสวนต้องสละเวลาปฏิบัติหน้าที่ส่วนหนึ่งไปเป็นพยานศาล กล่าวคือ หลังจากที่พนักงานสอบสวนสอบสวนเสร็จสิ้นส่งสำนวนให้พนักงานอัยการฟ้องต่อศาล พนักงานสอบสวนก็ต้องติดตามไปเป็นพยานถึงการสอบสวนเหล่านั้น การที่ต้องเรียกให้พนักงานสอบสวนไปเป็นพยานศาลทุกครั้ง พนักงานสอบสวนก็ต้องเสียเวลาไป ทั้งที่ส่วนหนึ่งก็ต้องทำงานสอบสวนที่ค้างอยู่แล้ว การไปเป็นพยานศาลก็ต้องใช้เวลา หากไปแล้วต้องกลับเพราะไม่ได้เบิกความ มีการขอเลื่อนการพิจารณาคดีต่าง ๆ ทำให้เสียเวลาไปโดยเปล่าประโยชน์ จึงเห็นว่าการที่พนักงานสอบสวนต้องไปเป็นพยานศาลในแต่ละคดีนั้นเป็นการเพิ่มภาระหน้าที่ให้พนักงานสอบสวน ซึ่งมีงานสอบสวนคดีอยู่ในความรับผิดชอบอยู่แล้ว ทำให้การสอบสวนคดีล่าช้า และพนักงานสอบสวนมีสำนวนค้างจำนวนมากขึ้น

บทที่ 5

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

5.1 บทสรุป

การสอบสวนคดีอาญา เป็นขั้นตอนสำคัญที่เป็นเงื่อนไขในการเริ่มต้นคดีอาญาโดยรัฐ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เป็นขั้นตอนสำคัญในการกำหนดข้อหา การวางรูปคดี และการรวบรวมพยานหลักฐานเพื่อพิสูจน์ความผิดหรือบริสุทธิ์ของผู้ต้องหา รวบรวมเป็นสำนวน การสอบสวน การดำเนินคดีอาญาของพนักงานสอบสวนใช้หลักการดำเนินคดีอาญาตามกฎหมาย กล่าวคือ เมื่อมีการกระทำความผิดอาญาเกิดขึ้น และมีผู้มาร้องทุกข์กล่าวโทษ เจ้าพนักงานตำรวจ ซึ่งเป็นองค์กรของรัฐองค์กรแรกของกระบวนการยุติธรรมทางอาญา มีหน้าที่ในการสอบสวนคดีอาญา สอบสวนผู้ต้องหาในการกระทำความผิดทุกคดี การรวบรวมพยานหลักฐานในชั้นสอบสวน เป็นจุดเริ่มต้น ในการนำพยานหลักฐานมาสู่ศาล หากการรวบรวมพยานหลักฐานไม่ดีพอ หรือพยานหลักฐานนั้น เกิดขึ้นโดยไม่ชอบ การนำพยานหลักฐานมาสู่ศาลก็ขาดน้ำหนัก ไม่อาจให้ศาลรับฟังได้ว่าจำเลย กระทำผิดตามฟ้องของพนักงานอัยการ ศาลก็ยกประโยชน์แห่งความสงสัยให้จำเลยและพิพากษา ยกฟ้อง ปล่อยตัวจำเลยพ้นข้อหาไป แต่ในทางกลับกัน ถ้าพนักงานสอบสวนรวบรวมพยานหลักฐาน ที่สามารถพิสูจน์ความผิดของจำเลยได้อย่างเพียงพอ และพนักงานอัยการสามารถนำสืบพยานหลักฐาน ต่อศาลให้พอรับฟังว่าจำเลยกระทำความผิดตามฟ้องแล้ว ศาลย่อมพิพากษาลงโทษจำเลยได้อย่างถูกต้อง และเป็นธรรม

เมื่อการสอบสวนเป็นขั้นตอนสำคัญของคดีอาญา เป็นเงื่อนไขในการฟ้องคดีของพนักงาน อัยการ ส่งผลต่อขั้นตอนการดำเนินคดีของพนักงานอัยการและการพิจารณาของศาล การสอบสวน จึงเป็นภารกิจที่ต้องอาศัยความรู้ความสามารถทางกฎหมาย และความเชี่ยวชาญในการสอบสวนคดี ความเป็นภาวะวิสัยของการสอบสวน คือการสอบสวนที่มีความเป็นกลาง เป็นอิสระ ปราศจากอคติ มีความสมบูรณ์และชอบด้วยกฎหมาย การดำเนินคดีที่พึงปฏิบัติในฐานะเจ้าพนักงาน พนักงานสอบสวน ก็ต้องเป็นผู้มีคุณธรรม, ยุติธรรม, มีความเป็นอิสระในการปฏิบัติหน้าที่ มีความเป็นภาวะวิสัย การดำเนินการสอบสวนต้องทำโดยรวดเร็ว ระยะเวลาไม่นานนัก มีผลทำให้พยานไปเบิกความต่อ ศาลได้เร็ว และได้ความจริง ไม่ถึงเลขณะเบิกความ พนักงานสอบสวนต้องใช้ความรู้ความสามารถ ในการใช้สติวิเคราะห์พยานหลักฐาน และข้อเท็จจริงอันใดบ้างที่เป็นสิ่งจำเป็นแก่การพิสูจน์ในชั้นศาล ประเด็นข้อใดเป็นประเด็นสำคัญในคดีหรือไม่

พนักงานสอบสวนปฏิบัติหน้าที่ โดยอาศัยประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเป็นเครื่องมือ ประกอบกับระเบียบการตำรวจเกี่ยวกับคดี, คำสั่งกรมตำรวจ ต่าง ๆ เหล่านี้ เป็นเครื่องกำหนดแนวทางการสอบสวนให้ชอบด้วยกฎหมาย แต่การสอบสวนที่เป็นภาวะวิสัย ไม่ใช่เพียงเป็นการสอบสวนที่ชอบด้วยกฎหมายดังกล่าวเท่านั้น ยังต้องมีความเป็นกลาง เพื่อให้ทั้งฝ่ายผู้เสียหายและผู้ถูกกล่าวหาได้รับความเป็นธรรม ความยุติธรรม โปร่งใส ไม่เข้าข้างฝ่ายหนึ่งฝ่ายใด และเปิดโอกาสให้ผู้ถูกกล่าวหาได้มีสิทธิและใช้สิทธิในการต่อสู้คดีอย่างเต็มที่ แต่เมื่อพิจารณาอำนาจของพนักงานสอบสวนในการรวบรวมพยานหลักฐาน ไม่ว่าจะเป็นการจับ การค้น แม้จะต้องกระทำโดยมีหมายก็ตาม ในทางปฏิบัติ การสืบสวนจับกุมผู้ต้องหา บางครั้งต้องใช้กำลังในการต่อสู้จับกุมเกิดการสูญเสียทั้งเจ้าหน้าที่ตำรวจ แม้กระทั่งผู้เสียหาย ทำให้พนักงานสอบสวนเกิดอคติ และแนวทางปฏิบัติงานของพนักงานสอบสวนจึงมุ่งเน้นที่จะให้การสอบสวน ให้ได้มาซึ่งพยานหลักฐานที่จะพิสูจน์ความผิด และเพื่อจะเอาตัวผู้กระทำความผิดมาฟ้องลงโทษให้ได้ อันเป็นการไม่สอดคล้องกับจุดมุ่งหมายของหลักการดำเนินคดีอาญา อันเป็นหลักการตรวจสอบ และหลักการสอบสวนตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 131 กล่าวคือ เมื่อหลักการดำเนินคดีอาญาเป็นหลักการตรวจสอบ (Examination Principle) การสอบสวนก็ต้องเป็นการตรวจสอบความจริง ค้นหาข้อเท็จจริงและรวบรวมพยานหลักฐาน ทั้งที่ใช้กับผู้ต้องหา ที่เป็นผลดี และที่เกี่ยวกับเหตุบรรเทาโทษ ทั้งมาตรา 131 ก็มุ่งเน้นให้การสอบสวนเป็นการรวบรวมพยานหลักฐานเพื่อรู้ตัวผู้กระทำความผิด และพิสูจน์ให้เห็นความผิดหรือความบริสุทธิ์ เมื่อการสอบสวนในทางปฏิบัติมุ่งไปในทางค้นหาความผิด จึงเป็นเหตุให้ผู้ต้องหาไม่ได้รับความเป็นธรรม และขัดกับจุดมุ่งหมายที่แท้จริงของการสอบสวน อันทำให้การสอบสวนไม่เป็นภาวะวิสัย

จากการที่พนักงานสอบสวนมีอำนาจในการสอบสวนรวบรวมพยานหลักฐาน รวมถึงการใช้มาตรการบังคับ การจับ ควบคุม และปล่อยชั่วคราวผู้ต้องหา ยังขาดมาตรการในการควบคุม โดยองค์กรภายนอกที่มีประสิทธิภาพ อันทำให้พนักงานสอบสวนใช้อำนาจเกินขอบเขตที่กฎหมายกำหนด การซ้อมผู้ต้องหาเพื่อให้ได้มาซึ่งคำให้การหรือคำรับสารภาพ ซึ่งมีใช้เรื่องใหม่ แต่ก็ยังไม่ได้รับการแก้ไขอย่างจริงจัง ต่าง ๆ เหล่านี้ล้วนทำให้การสอบสวนนั้นขาดความเป็นภาวะวิสัย เนื่องจากกระทำโดยละเมิดต่อสิทธิต่าง ๆ ของผู้ถูกกล่าวหาที่กฎหมายบัญญัติให้ความสำคัญที่พนักงานสอบสวน เป็นข้าราชการตำรวจซึ่งเป็นข้าราชการฝ่ายพลเรือนที่อยู่ใต้การบังคับบัญชาของฝ่ายการเมืองโดยตรง และไม่มีกฎหมายที่จะประกันความเป็นอิสระในการปฏิบัติหน้าที่ พนักงานสอบสวนจึงมักประสบปัญหาการถูกแทรกแซงในการปฏิบัติหน้าที่ ส่งผลต่อความรู้สึกและศรัทธาของประชาชนที่มีต่อกระบวนการยุติธรรม โดยเฉพาะต่อการสอบสวน

นอกจากนี้ระยะเวลาที่เป็นกรอบควบคุมการทำงานของพนักงานสอบสวน ก็มีส่วนสำคัญต่อความเป็นภาวะวิสัยของการสอบสวน กล่าวคือ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 130 บัญญัติให้เริ่มการสอบสวนโดยไม่ชักช้าแล้ว พนักงานสอบสวนยังมีคำสั่งกรมตำรวจที่ 960/2537 เรื่อง มาตรการตรวจสอบเร่งรัดการสอบสวนคดีอาญา¹ เป็นเครื่องควบคุมให้พนักงานสอบสวน ต้องทำการสอบสวนให้เสร็จภายในกำหนดระยะเวลาตามกฎหมายและคำสั่งดังกล่าว เมื่อการสอบสวนที่รวดเร็วแต่ต้องการความรอบคอบ จำต้องใช้ความพยายาม ความรู้ความสามารถ เพื่อความสมบูรณ์และละเอียดรอบคอบของสำนวนการสอบสวน และให้ความเป็นธรรมแก่ผู้ถูกกล่าวหาและผู้เสียหาย แต่จากการที่ปริมาณสำนวนคดีในความรับผิดชอบของพนักงานสอบสวน แต่ละคนมีจำนวนมาก ความเร่งรีบทำการสอบสวนและสรุปสำนวนให้เสร็จภายในกำหนดระยะเวลา จึงมีผลต่อความละเอียดรอบคอบของการสอบสวน ทั้งที่พนักงานสอบสวนมีหน้าที่ความรับผิดชอบต่อความยุติธรรมในเบื้องต้น แต่เมื่อเปรียบเทียบกับหน่วยงานอื่น ทั้งพนักงานอัยการ ผู้พิพากษา อัตราเงินเดือนของพนักงานสอบสวนนั้นน้อยมาก ทั้งที่งานของพนักงานสอบสวนเป็นงานที่จะต้องดำเนินการตั้งแต่การเริ่มรวบรวมพยานหลักฐาน เมื่อรับคดีไว้จะต้องปฏิบัติต่อเนื่องไปจนกว่าจะเสร็จสิ้น และดำเนินการสอบสวนหรือหาพยานเพิ่มเติมตามที่พนักงานอัยการสั่ง พนักงานสอบสวนก็ต้องรับผิดชอบในความเป็นธรรมของคู่กรณี แต่ค่าตอบแทนในการปฏิบัติหน้าที่อันไม่เหมาะสมกับหน้าที่ความรับผิดชอบ ทำให้เกิดปัญหาการแสวงหาช่องทาง หาผลประโยชน์จากประชาชน หรือผู้เกี่ยวข้องในคดีโดยทุจริต เกิดความไม่เป็นธรรมแก่คู่กรณี

ความเป็นภาวะวิสัยของการสอบสวน จึงมีผลโดยตรงกับผลแห่งคดีว่า จะสามารถค้นหาความจริงในเรื่องนั้น ๆ ได้อย่างถูกต้อง และสามารถรวบรวมพยานหลักฐานมาไว้ในสำนวนการสอบสวนได้อย่างครบถ้วน อันจะเป็นเครื่องมือในการดำเนินคดีของพนักงานอัยการ ตลอดจนคำพิพากษาของศาลต่อไป

5.2 ข้อเสนอแนะ

คดีอาญาเป็นเรื่องเกี่ยวกับชีวิต ร่างกาย สิทธิและเสรีภาพในร่างกายแก่ผู้ที่ถูกกล่าวหา และเกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยของประชาชนโดยส่วนรวม การดำเนินคดีอาญาจึงต้องเคร่งครัดตามลำดับขั้นตอน มิให้เกิดความเสียหายแก่กระบวนการยุติธรรม จึงมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. การที่ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 131 บัญญัติว่า “ให้พนักงานสอบสวนรวบรวมพยานหลักฐานทุกชนิดเท่าที่สามารถจะทำได้ เพื่อประสงค์จะทราบข้อเท็จจริงและพฤติการณ์ต่าง ๆ อันเกี่ยวกับความผิดที่ถูกกล่าวหา เพื่อจะรู้ตัวผู้กระทำผิดและพิสูจน์ให้เห็น

¹ ภาคผนวก ก.

ความผิด หรือความบริสุทธิ์ของผู้ต้องหา” ซึ่งแสดงถึงว่า พนักงานสอบสวนต้องรวบรวมพยานหลักฐาน ทั้งที่เป็นผลดี, ผลร้ายแก่ผู้ต้องหา และเหตุบรรเทาโทษ รวมทั้งข้อเท็จจริงอื่น ๆ ที่เป็นประโยชน์ ในการดำเนินคดีของพนักงานอัยการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งคือ ต้องรวบรวมพยานหลักฐานข้อเท็จจริง เพื่อให้พนักงานอัยการสั่งคดี พนักงานสอบสวนจะรวบรวมพยานหลักฐานที่ใช้กับผู้ต้องหาอย่างเดียวนั้น ไม่ได้ แต่เมื่อพิจารณาคำนิยามของการสอบสวนตามมาตรา 2 (11) บัญญัติว่า “การสอบสวน หมายความว่า การรวบรวมพยานหลักฐาน และดำเนินการทั้งหลายอื่นตามบทบัญญัติแห่งประมวล กฎหมายนี้ ซึ่งพนักงานสอบสวนได้ทำไปเกี่ยวกับความผิดที่กล่าวหา เพื่อที่จะทราบข้อเท็จจริงหรือ พิสูจน์ความผิด และเพื่อจะเอาตัวผู้กระทำความผิดมาฟ้องลงโทษ”

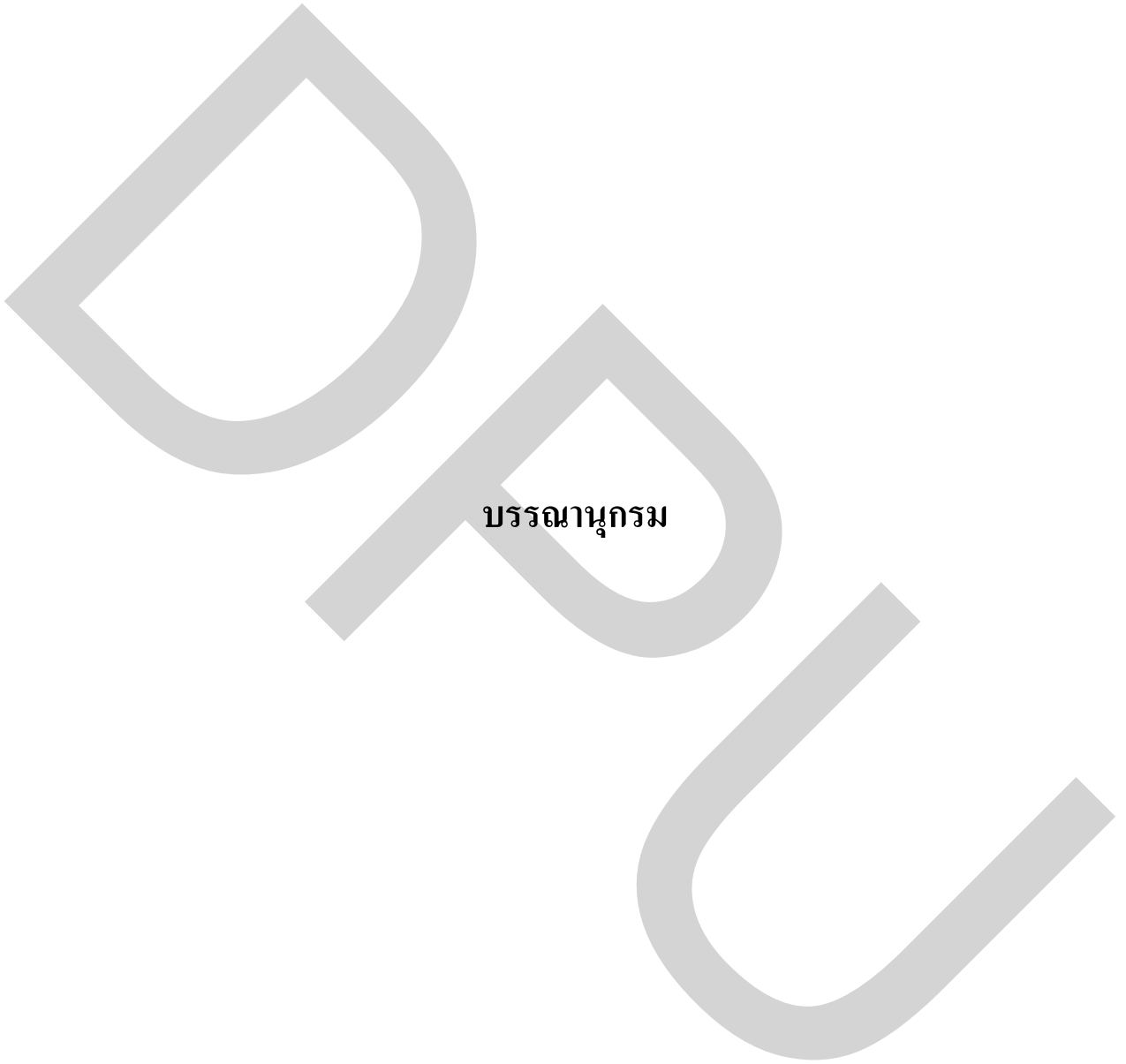
ดังนั้น บทนิยามดังกล่าวมุ่งเน้นที่จะให้การสอบสวน เพื่อให้ได้มาซึ่งพยานหลักฐาน ที่จะพิสูจน์ความผิด และเพื่อจะเอาตัวผู้กระทำความผิดมาฟ้องลงโทษให้ได้ ส่งผลต่อทัศนคติของการทำงาน ของพนักงานสอบสวนในการรวบรวมพยานหลักฐาน มุ่งไปในทางค้นหาความผิด เป็นเหตุ ให้การสอบสวนขาดความเป็นภาวะวิสัย ผู้ต้องหาที่ไม่ได้รับความเป็นธรรม จึงควรเพิ่มเติมข้อความ ในบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 2 (11) ดังกล่าว ให้การสอบสวน หมายความว่า การรวบรวมพยานหลักฐานเพื่อพิสูจน์ความบริสุทธิ์ของผู้ต้องหาด้วย

2. การแบ่งแยกอำนาจการสอบสวนและฟ้องร้องออกจากกัน ทำให้อำนาจของพนักงาน อัยการจึงถูกจำกัด ไม่สามารถรับคำร้องทุกข์ คำกล่าวโทษได้เอง และไม่สามารถดำเนินการสอบสวน หรือเข้าควบคุมการสอบสวนของพนักงานสอบสวน เพียงให้อำนาจพนักงานอัยการสั่งตามที่เห็นสมควร โดยสั่งให้สอบสวนเพิ่มเติม ให้ส่งพยานมาซักถาม และเมื่อพนักงานอัยการตรวจสำนวนการสอบสวน ของพนักงานสอบสวนแล้ว เห็นว่ามีผู้ต้องสงสัยว่าจะเป็นผู้ร่วมในการกระทำความผิดในสำนวนที่ พนักงานสอบสวนเสนอมานั้นอีก พนักงานอัยการก็ไม่มีอำนาจสั่งให้พนักงานสอบสวนทำการ สอบสวนปากคำผู้ต้องหาเพิ่มเติม หรือแจ้งข้อหากับบุคคลนั้นได้ พนักงานอัยการทำได้เพียงแนะนำ เท่านั้น เนื่องจากไม่มีอำนาจสอบสวน จึงสั่งสอบสวนเพิ่มเติมเฉพาะผู้ต้องหาในคดีที่พนักงานสอบสวน ดำเนินการสอบสวนมาแล้วไม่ชัดเจนหรือไม่สมบูรณ์เท่านั้น

จึงควรบัญญัติให้อำนาจพนักงานอัยการในการสอบสวน เข้าร่วมในการสอบสวน กับพนักงานสอบสวน เพื่อประโยชน์ในการสั่งคดี กล่าวคือ การที่พนักงานอัยการมีส่วนร่วมในการ สอบสวนตั้งแต่เริ่มสอบสวน เมื่อพนักงานอัยการจะต้องเป็นผู้ฟ้องร้องและว่าคดีเอง การเข้ามามี ส่วนร่วมในการสอบสวนกับพนักงานสอบสวนย่อมทำให้เกิดความรอบคอบ หรือผิดพลาดในคดี น้อยลง และการสั่งคดีเป็นไปอย่างรวดเร็ว เพราะการที่พนักงานอัยการไม่เคยรู้เรื่องการสอบสวน ในคดีมาก่อนเลย จนกระทั่งได้รับสำนวนการสอบสวนพร้อมความเห็นของพนักงานสอบสวน (ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 141) ก่อนการสั่งคดีจึงต้องใช้เวลาศึกษาสำนวน

อีกครั้งหนึ่ง เป็นการเสียเวลา และการที่พนักงานอัยการจะต้องเป็นพ้องร้องและผู้ว่าคดีเอง การเข้ามีส่วนร่วมในการสอบสวนกับพนักงานสอบสวนย่อมทำให้เกิดความรอบคอบ หรือความผิดพลาดในคดีน้อยลง

เหตุผลที่สำคัญอีกประการหนึ่งที่ต้องให้พนักงานอัยการเข้าร่วมสอบสวน ก็เนื่องจากปัญหาการใช้อำนาจสอบสวน และแสวงหาพยานหลักฐานของพนักงานสอบสวนเป็นไปอย่างกว้างขวาง เป็นการยากที่จะหลีกเลี่ยงการใช้อำนาจโดยมิชอบ การใช้อำนาจจับ ควบคุม และปล่อยชั่วคราวผู้ต้องหา ยังขาดมาตรการในการควบคุมโดยองค์กรภายนอกที่มีประสิทธิภาพ อันทำให้พนักงานสอบสวนใช้อำนาจเกินขอบเขตที่กฎหมายกำหนด ดังนั้น การสอบสวนเพื่อเตรียมคดี การแสวงหาพยานหลักฐาน การสอบปากคำผู้ต้องหาหรือพยาน จึงควรมีพนักงานอัยการเข้าร่วม เพื่อให้การสอบสวนรัดกุม หลักฐานที่จะเสนอมีความหนักแน่น และเป็นการคุ้มครองผู้บริสุทธิ์ไม่ให้ถูกลงโทษด้วย อีกทั้งการที่พนักงานอัยการซึ่งเป็นข้าราชการอัยการ มีความเป็นอิสระจากฝ่ายการเมือง หากพนักงานอัยการเข้ามามีส่วนร่วมในการสอบสวนตั้งแต่เริ่มคดี พนักงานอัยการจะสามารถเข้าไปดำเนินการ เพื่อเป็นหลักประกันความเป็นอิสระในการสอบสวนของพนักงานสอบสวนซึ่งเป็นข้าราชการตำรวจได้

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

หนังสือ

- กุลพล พลวัน. (2544). *การบริหารกระบวนการยุติธรรม*. กรุงเทพมหานคร: นิติธรรม.
- กิตติพงษ์ กิตยารักษ์. (2541). *กระบวนการยุติธรรมบนเส้นทางของความเปลี่ยนแปลง*. กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน.
- กู่เกียรติ เจริญบุญ. (2548). *คู่มือพนักงานสอบสวนตามกฎหมายใหม่*. นครปฐม: โรงเรียนนายร้อยตำรวจ.
- คณะกรรมการพัฒนาระบบงานตำรวจ. (2550). *ข้อเสนอเบื้องต้นในการพัฒนาระบบงานตำรวจ*. กรุงเทพมหานคร: กระทรวงยุติธรรม.
- คณิต ฌ นคร. (2549). *กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (พิมพ์ครั้งที่ 7)*. กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน.
- _____. (2548). *รัฐธรรมนูญกับกระบวนการยุติธรรม*. กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน.
- คณิง ภาไชย. (2543). *กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (พิมพ์ครั้งที่ 6)*. กรุงเทพมหานคร: เดือนตุลา.
- ชัยเกษม นิตศิริ. (2551). *ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ภาค 2*. กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน.
- ชานินทร์ กรัยวิเชียร และ มุนินทร์ พงศาปาน. (2550). “หลักวิชาชีพนักกฎหมายในประเทศที่ใช้กฎหมายระบบคอมมอนลอว์.” รวมคำบรรยายหลักวิชาชีพนักกฎหมาย (พิมพ์ครั้งที่ 7). กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน.
- ชานิศ เกศวพิทักษ์. (2548). *คำอธิบายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ภาค 1-2 (พิมพ์ครั้งที่ 3)*. กรุงเทพมหานคร: จีรัชการพิมพ์.
- ธานี สิงหนาท. (2548). *คู่มือการศึกษาพยานหลักฐานคดีแพ่งและคดีอาญา (พิมพ์ครั้งที่ 4)*. กรุงเทพมหานคร: โพธิ์สยามพริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.
- ธีสุทัตต์ พันธุ์ฤทธิ. (2550). *การสอบสวน*. กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน.
- ธีสุทัตต์ พันธุ์ฤทธิ. (2547). *ข้อคิดใหม่ในกฎหมายลักษณะพยาน*. กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน.

พรเพชร วิชิตชลชัย. (2542). **คำอธิบายกฎหมายลักษณะพยาน** (พิมพ์ครั้งที่ 3).

กรุงเทพมหานคร: ยูแพค.

พิเชษฐ เมลานันท์. (2551). **หลักวิชาชีพนักกฎหมาย ท่านอาจารย์จิติพร้าวอนสอนอะไร**.

กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน.

เมธา วาดีเจริญ. (2540). **บทบาทของเจ้าพนักงานตำรวจในการสอบสวนคดีอาญา**.

กรุงเทพมหานคร: สุตรไพศาล.

ยิ่งศักดิ์ กฤษณจินดา และวุฒิพงษ์ เวชยานนท์. (2542). **คำอธิบายกฎหมายลักษณะพยาน**.

กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน.

เรวัต น้ำเฉลิม. (2549). **คำบรรยายสำนักอบรมกฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา ภาค 2 กฎหมายวิธี**

พิจารณาความอาญา 1-2. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์เนติบัณฑิตยสภา.

วิชัย เชิดชีวาศาสตร์ และคณะ. (2548). **พจนานุกรมอังกฤษไทย**. กรุงเทพมหานคร: ดอกหญ้า

วิชาการ.

สัญญา บัวเจริญ. **หลักกฎหมายว่าด้วยการสอบสวนและการทำสำนวนการสอบสวน**.

นครปฐม: โรงเรียนนายร้อยตำรวจ.

ลำราญ คำยิ่ง. (2545). **พจนานุกรมอังกฤษไทย**. กรุงเทพมหานคร: เอ็น.เจ.ปริ้นติ้ง.

โสภณ รัตนากร. (2539). **คำอธิบายกฎหมายลักษณะพยาน**. กรุงเทพมหานคร:

นิติบรรณการ.

บทความ

กิตติพงษ์ กิตยารักษ์. (2538). “งานนิติเวชกับการดำเนินคดีอาญา : บทบาทที่ต้องทบทวน.”

วารสารอัยการ, 18, 208. หน้า 64.

_____. (2538). “อัยการกับกระบวนการยุติธรรม.” **วารสารกฎหมาย, 17, 1**. หน้า 32.

_____. (2544, กรกฎาคม-สิงหาคม). กระบวนการยุติธรรมที่พึงประสงค์ของสังคมไทย.

วารสารยุติธรรม, 1, 5. หน้า 78.

เกียรติจักร วัจนะสวัสดิ์. (2521, ธันวาคม-กุมภาพันธ์). “หลักการไม่ยอมรับฟังพยานวัตถุ พยาน

เอกสาร ซึ่งได้มาจากการ จับ การค้นที่ไม่ชอบด้วยกฎหมายในสหรัฐอเมริกา.”

วารสารนิติศาสตร์, 9, 3. หน้า 115.

โกวิท วงศ์สุรวัฒน์. (2549, 28 มิถุนายน). “เรื่องของตำรวจ.” **มติชนรายวัน, 29, 10336**. หน้า 9.

คณิต ฌ นคร. (2541). “ปัญหาการใช้ดุลพินิจของอัยการ.” **รวมบทความทางวิชาการ**. หน้า 31.

- _____. (2541). “การแจ้งข้อหาเกี่ยวกับเสรีภาพของบุคคล.” **รวมบทความทางวิชาการ**. หน้า 282.
- _____. (2541). “พยานหลักฐานในคดีอาญา.” **รวมบทความทางวิชาการ**. หน้า 282.
- _____. (2541). “การสอบสวนผู้ต้องหา.” **รวมบทความทางวิชาการ**. หน้า 282.
- _____. (2533, สิงหาคม). “กรมสอบสวน : ทางแก้ความเดือดร้อนของประชาชนจริงหรือ.”
**รายงานการสัมมนาเรื่อง การปรับปรุงประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา
 เพื่อคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน เมื่อวันที่ 25 สิงหาคม 2533.**
- ณรงค์ ใจหาญ. (2543, กันยายน). “การถามปากคำเด็กในคดีอาญา : หลักกฎหมายและทางปฏิบัติ.”
นิติศาสตร์, 30, 3. หน้า 357..
- _____. (2546, มีนาคม). “การปฏิรูปกระบวนการยุติธรรมทางอาญา : คุณภาพระหว่างสิทธิ
 มนุษยชนกับประสิทธิภาพในการป้องกันอาชญากรรม.” **นิติศาสตร์, 33, 1.** หน้า 19.
- นิธิ เอียวศรีวงศ์. (2548, 24 มกราคม). “การสืบสวนสอบสวนของตำรวจ.” **มติชนรายวัน, 28,**
9816. หน้า 9.
- มีชัย ฤชุพันธุ์. (2544). “พนักงานสอบสวนในอุดมคติ.” **รวมปาฐกถาพิเศษในการสัมมนาของ
 สำนักงานตำรวจแห่งชาติ.** หน้า 69.
- เมธา วาตีเจริญ. (2540). “การดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ ตำรวจกับอัยการใครจะมีอำนาจกว่ากัน.”
รวมบทความกฎหมาย, 1, 21. หน้า 16.
- _____. (2540). “การมีความเห็นทางคดีของพนักงานสอบสวน.” **รวมบทความกฎหมาย,**
1, 21. หน้า 30.
- รุ่งแสง กฤตยพงษ์. (2534, สิงหาคม). “ระบบอัยการในประเทศสหรัฐอเมริกา.” **วารสารอัยการ,**
20, 162. หน้า 74.
- เริงธรรม ลัดพลี. (2543). “การชี้แจงนำพยานหลักฐาน.” **วารสารกฎหมาย, 20, 2.** หน้า 103.
- วสิษฐ เดชกุญชร. (2550). “เครื่องมือรักษาความมั่นคง (ของรัฐบาล).” **ปฏิรูปตำรวจ.** หน้า 29.
- _____. (2550). “ภูมิคุ้มกันแก่จับแพะ.” **ปฏิรูปตำรวจ.** หน้า 42.
- วิสาร พันธนะ. (2521, กันยายน-ตุลาคม). “วิธีพิจารณาความอาญาในสหรัฐอเมริกา.” **ดุลพินิจ,**
25, 5. หน้า 109.
- สมใจ เกษรศิริเจริญ. (2541, สิงหาคม). “บทบาทของอัยการในกระบวนการยุติธรรม.” **วารสาร
 อัยการ, 21, 246.** หน้า 126.

สุรศักดิ์ ลิขสิทธิ์วัฒนกุล. (2541, ธันวาคม). “ความโปร่งใสและการตรวจสอบกระบวนการยุติธรรมทางอาญาตามแนวทางในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540” **บทบัญญัติ, 2, 22.** หน้า 54.

หยุด แสงอุทัย. (2533, 25 สิงหาคม). “ใครควรมีอำนาจสอบสวน.” รายงานการสัมมนาเรื่อง **การปรับปรุงประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เพื่อคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน.** หน้า 85.

อมร อินทรกำแหง. (2503). “อำนาจใช้ดุลพินิจของอัยการอเมริกัน.” **วารสารอัยการนิเทศ, 2, 22.** หน้า 54.

อรุณี แสงกระจ่าง. (2533). “บทบาทของอัยการในการสอบสวนคดีอาญา ศึกษาเปรียบเทียบเยอรมัน สหรัฐอเมริกาและไทย.” **วารสารธรรมศาสตร์, 20, 3.** หน้า 89.

อำนาจ เนตยสุภา. (2544, สิงหาคม). “กระบวนการก่อนฟ้องคดีอาญาของประเทศญี่ปุ่น (Pre-trial Criminal Procedure).” **ข่าวเนติบัณฑิตย, 3, 145.** หน้า 89.

วิทยานิพนธ์

จิตติมา ศรีอโนมัย. (2550). **การสอบสวนฟ้องร้อง : ศึกษาแนวทางพัฒนาการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพ และประสิทธิภาพของการสอบสวนฟ้องร้องในประเทศไทย.**

วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชานิติศาสตร์. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.

จิราธร เจริญวุฒิ. (2550). **วิวัฒนาการสอบสวนคดีอาญา : ศึกษาบทบาทพนักงานอัยการ.**

วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชานิติศาสตร์. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.

ชัยวิวัฒน์ หิรัญวัฒนนะ. (2545). **บทบาทพนักงานสอบสวนในการกั้นคดีไม่ให้เข้าสู่กระบวนการยุติธรรม.** วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชานิติศาสตร์. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.

ณัฐพงศ์ สวัสดิ์วงษ์พร. (2550). **การค้นหาคำความจริงจากภูมิหลังของผู้ต้องหาในชั้นสอบสวน.**

วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต สาขานิติศาสตร์. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

มยุรี จามิกรณ์. (2529). **การรับฟังพยานบอกเล่าของศาลไทย.** วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขานิติศาสตร์. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- รพีพร วัฒนชีวะกุล. (2539). **พยานหลักฐานประกอบ : ศึกษาเปรียบเทียบกับกฎหมายคอมมอนลอว์**. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขานิติศาสตร์. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วัชรินทร์ ภาณุรัตน์. (2544). **บทบาทหน้าที่ของพนักงานอัยการในการดำเนินคดีอาญา**. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขานิติศาสตร์. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ศิริินทร์ อินทวิชะ. (2548). **การแสวงหาพยานหลักฐานจากตัวผู้ถูกกล่าวหา : ศึกษาการตรวจตัวและการค้นตัวในการดำเนินคดีอาญา**. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชานิติศาสตร์. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.
- สมชาย วิมลสุข. (2549). **บทบาทของศาลในการค้นหาความจริง**. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชานิติศาสตร์. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.
- สาธิตา ไทยประดิษฐ์. (2545). **จริยธรรมของตำรวจในการสอบสวนคดีอาญา : ศึกษากรณีคดีเซอร์แอน ดันแคน**. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขานิติศาสตร์. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- สุเมธ จิตต์พานิชย์. (2538). **หลักการค้นหาความจริงในชั้นสอบสวน**. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขานิติศาสตร์. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

เอกสารอื่น ๆ

- คำสั่งกรมตำรวจที่ 960/2537 เรื่องมาตรการควบคุม ตรวจสอบ เร่งรัดการสอบสวนคดีอาญา. ณรงค์ ใจหาญ. (2540). **สิทธิผู้ต้องหา จำเลย และผู้ต้องโทษในคดีอาญา**. รายงานการศึกษาวิจัยฉบับสมบูรณ์. เสนอต่อสำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา.
- ประกาศข้อบังคับกระทรวงมหาดไทย ว่าด้วยระเบียบการดำเนินคดีอาญา (ฉบับที่ 7) ลงวันที่ 16 มีนาคม 2538.
- ประมวลระเบียบการตำรวจเกี่ยวกับคดี.
- ระเบียบสำนักงานตำรวจแห่งชาติ ว่าด้วยจรรยาบรรณพนักงานสอบสวน พ.ศ. 2544 ลงวันที่ 31 พฤษภาคม 2544 .
- รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550.

สารสนเทศจากสื่ออิเล็กทรอนิกส์

เบญจพล จันทวรรณ. พนักงานสอบสวนรู้หรือไม่ว่าการสอบสวนคืออาญากำลังเปลี่ยนไป. สืบค้นเมื่อ 26 มีนาคม 2551, จาก <http://www.lawyerthai.com>

<http://www.plpp5.com>. สืบค้นเมื่อ 1 เมษายน 2551.

<http://www.siamdic.com>. สืบค้นเมื่อ 1 เมษายน 2551

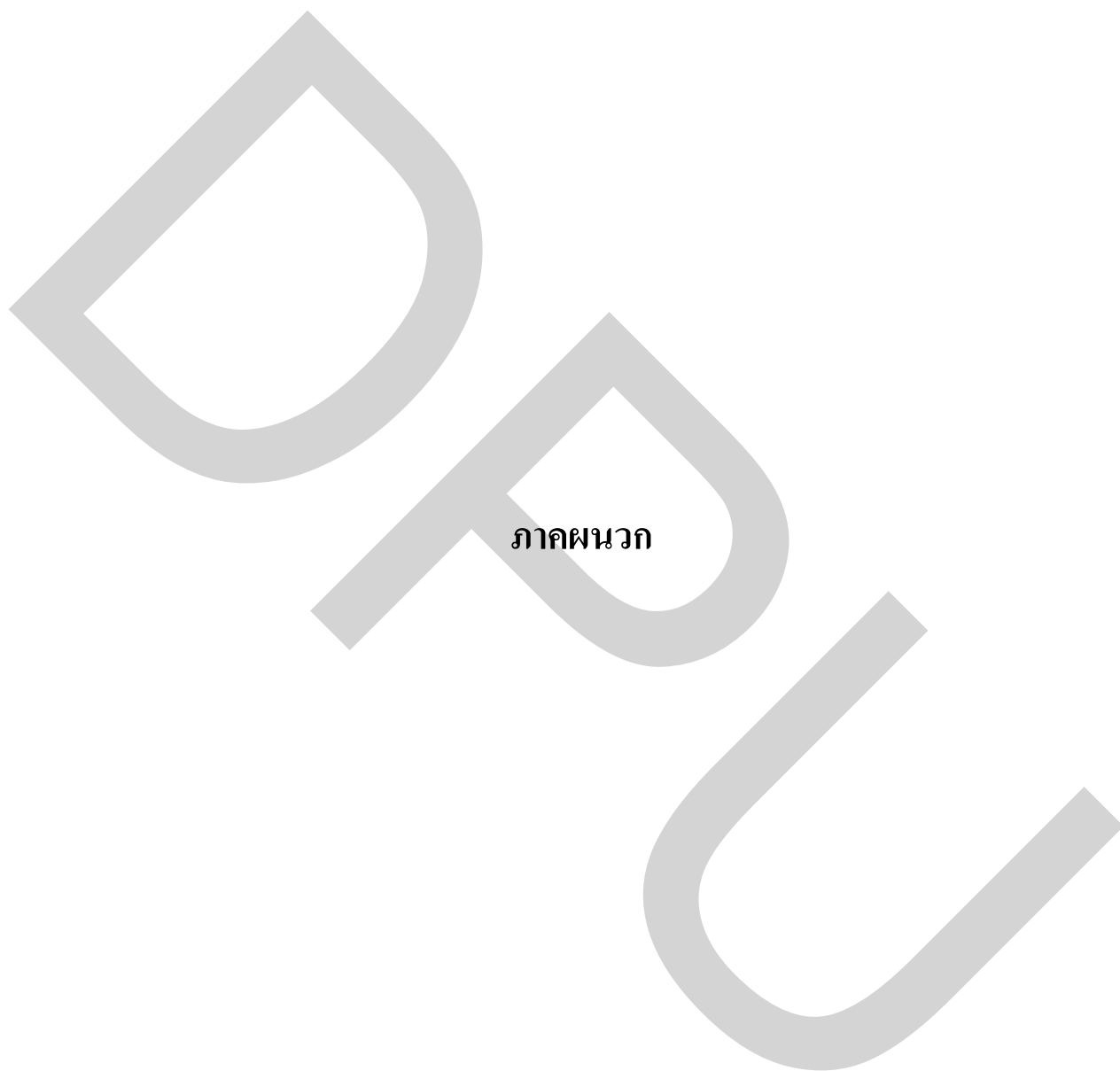
<http://www.bkkonline.com>. สืบค้นเมื่อ 1 เมษายน 2551

ภาษาต่างประเทศ

BOOKS

Dando Shigemitsu. (1965). **Japanese criminal procedure**. Translate by B.J.

Larry K.Gaines, Micheal Kaune and Roger LeRoy Miller. **Criminal Justice in action the core**. Wadworth : Thomson Learning , 2001.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก.

ข้อบังคับกระทรวงมหาดไทย

ว่าด้วยระเบียบการดำเนินคดีอาญา (ฉบับที่ 7)

พ.ศ. 2538

โดยที่เป็นการสมควรแก้ไขเพิ่มเติม ข้อบังคับกระทรวงมหาดไทย ว่าด้วยระเบียบการดำเนินคดีอาญาให้เหมาะสมกับสถานการณ์ปัจจุบัน รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย จึงออกข้อบังคับไว้ ดังต่อไปนี้

ข้อ 1 ข้อบังคับนี้เรียกว่า “ข้อบังคับกระทรวงมหาดไทย ว่าด้วยระเบียบการดำเนินคดีอาญา (ฉบับที่ 7) พ.ศ.2538”

ข้อ 2 ข้อบังคับนี้ให้มีผลบังคับตั้งแต่วันประกาศเป็นต้นไป

ข้อ 3 ให้ยกเลิกความใน 8 แห่งข้อบังคับกระทรวงมหาดไทย ว่าด้วยระเบียบการดำเนินคดีอาญา พ.ศ.2523 และให้ใช้ความต่อไปนี้แทน

“ 8 การสอบสวนผู้ต้องหา

8.1 ในกรณีที่ผู้ต้องหาให้การขัดตอบุคคลหนึ่งบุคคลใดว่าเป็นผู้ร่วมกระทำผิดด้วยนั้น ให้พนักงานสอบสวนถือปฏิบัติตามความในข้อ 1 โดยเคร่งครัดก่อนที่จะจับกุมบุคคลนั้นมาดำเนินคดี

8.2 เมื่อผู้ต้องหาให้การกล่าวอ้างว่าผู้ใดเป็นพยาน ให้พนักงานสอบสวนสอบปากคำพยานที่ผู้ต้องหาได้อ้างนั้นไว้ด้วย ทั้งนี้ เพื่อประโยชน์แห่งการรวบรวมพยานหลักฐาน และพิสูจน์พยานผู้ต้องหาเสียแต่ในชั้นต้น”

ข้อ 4 บรรดาคำสั่ง ระเบียบ ข้อบังคับ ซึ่งขัดหรือแย้งกับข้อบังคับนี้ ให้ใช้ข้อบังคับนี้แทน

ประกาศ ณ วันที่ 16 มีนาคม พ.ศ.2538

(สนั่น ขจรประศาสน์)

รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย

ภาคผนวก ข.

จรรยาบรรณพนักงานสอบสวน พ.ศ. 2544

ข้อ 1 ระเบียบนี้เรียกว่า “ระเบียบสำนักงานตำรวจแห่งชาติ ว่าด้วยจรรยาบรรณพนักงานสอบสวน พ.ศ.2544”

ข้อ 2 บรรดาระเบียบ ข้อบังคับ หรือคำสั่งอื่นใดในส่วนที่กำหนดไว้แล้ว ซึ่งขัดหรือแย้งกับระเบียบนี้ ให้ใช้ระเบียบนี้แทน

ข้อ 3 จรรยาบรรณของพนักงานสอบสวนที่ต้องประพฤติ ปฏิบัติควบคู่ไปกับอุดมคติ ตำรวจตามผนวกแนบท้ายระเบียบนี้ เพื่อให้เกิดประโยชน์สุขแก่ประชาชนและสังคมส่วนรวม มีดังนี้

(1) พนักงานสอบสวนต้องเคารพในสิทธิและเสรีภาพของประชาชนตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ

(2) พนักงานสอบสวนต้องมีความซื่อสัตย์ สุจริต และยึดมั่นในศีลธรรม

(3) พนักงานสอบสวนต้องอำนวยความสะดวกด้วยความรวดเร็ว ต่อเนื่อง โปร่งใส และเป็นธรรม โดยปราศจากอคติ

(4) พนักงานสอบสวนต้องกล้ายืนหยัดกระทำในสิ่งที่ถูกต้อง

(5) พนักงานสอบสวนพึงปฏิบัติหน้าที่ด้วยความวิริยะ อุตสาหะ เสียสละ และอดทน เพื่อประโยชน์แห่งการอำนวยความสะดวก

(6) พนักงานสอบสวนพึงมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี ด้วยความสุภาพอ่อนโยนมีไมตรี และเต็มใจให้บริการประชาชน

(7) พนักงานสอบสวนพึงหมั่นศึกษาหาความรู้ และพัฒนาตนเองตลอดเวลา

(8) พนักงานสอบสวนพึงสำนึกและยึดมั่นในวิชาชีพการสอบสวน มีความภาคภูมิใจในศักดิ์ศรีและวิชาชีพของตนเอง

ให้ผู้บังคับบัญชาของพนักงานสอบสวนทุกระดับชั้น ทำความเข้าใจและสอดส่องควบคุม ดูแล ให้พนักงานสอบสวนยึดถือปฏิบัติตามหลักจรรยาบรรณของพนักงานสอบสวนอย่างแท้จริง เพื่อให้บังเกิดผลดีแก่ทั้งการปฏิบัติหน้าที่ของตน และสร้างความเป็นธรรมให้เกิดขึ้นแก่สังคม หากมีการละเลยหรือทำให้เห็นว่าพนักงานสอบสวนผู้ใดฝ่าฝืน ก็ให้ผู้บังคับบัญชาได้พิจารณาไปตามระเบียบแบบแผนของสำนักงานตำรวจแห่งชาติ และหากเข้าข่ายผิดวินัยก็ให้ดำเนินการในเรื่องวินัยด้วย

(ผนวกแนบท้ายระเบียบสำนักงานตำรวจแห่งชาติ ว่าด้วยจรรยาบรรณของพนักงานสอบสวน พ.ศ. 2544 ลงวันที่ 31 พฤษภาคม 2544)

อุดมคติตำรวจ

เคารพเอื้อเฟื้อต่อหน้าที่

กรุณาปราณีต่อประชาชน

อดทนต่อความเจ็บใจ

ไม่หวั่นไหวต่อความยากลำบาก

ไม่มั่งมากในลาภผล

มุ่งบำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์แก่ประชาชน

ดำรงตนในยุติธรรม

กระทำการด้วยปัญญา

รักษาความไม่ประมาทเสมอชีวิต

ภาคผนวก ก.

คำสั่งกรมตำรวจ
ที่ 960/2537

เรื่อง มาตรการควบคุม ตรวจสอบ เฝ้าระวังการสอบสวนคดีอาญา

ตามที่ได้มีพระราชกฤษฎีกาแบ่งส่วนราชการกรมตำรวจกระทรวงมหาดไทย (ฉบับที่ 22) พ.ศ. 2536 เป็นผลให้มีการเปลี่ยนแปลงหน่วยราชการในกรมตำรวจ นั้น

เพื่อให้การสอบสวนคดีอาญาโดยพนักงานสอบสวนของกรมตำรวจมีประสิทธิภาพมากขึ้นภายในการอำนวยการและช่วยเหลือจากผู้บังคับบัญชาทุกระดับโดยใกล้ชิด

อาศัยอำนาจตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 18 วรรคท้าย และข้อบังคับกระทรวงมหาดไทย ว่าด้วยระเบียบการดำเนินคดีอาญา พ.ศ. 2523 ข้อ 2.5 ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยข้อบังคับกระทรวงมหาดไทยด้วยระเบียบการดำเนินคดีอาญา (ฉบับที่ 5) พ.ศ. 2536 ข้อ 3 อธิบดีกรมตำรวจในฐานะหัวหน้าพนักงานสอบสวนทั่วราชอาณาจักร จึงให้ยกเลิกคำสั่งกรมตำรวจที่ 244/2532 เรื่อง มาตรการควบคุม ตรวจสอบ เฝ้าระวังการสอบสวนคดีอาญา ตรวจสอบ เฝ้าระวังการสอบสวนคดีอาญา (แก้ไขเพิ่มเติม) และให้ใช้มาตรการควบคุม ตรวจสอบ เฝ้าระวังการสอบสวนคดีอาญา ดังนี้

1. ระยะเวลาการสอบสวนคดีอาญา

1.1 คดีที่ไม่ปรากฏว่าผู้ใดเป็นผู้กระทำความผิด

1.1.1 คดีอาญาทั่วไป ให้พนักงานสอบสวนทำการสืบสวนสอบสวนมีกำหนด 3 เดือน นับตั้งแต่วันที่รับคำร้องทุกข์ หรือคำกล่าวโทษ

1.1.2 คดีอุกฉกรรจ์ ให้พนักงานสอบสวนทำการสืบสวนสอบสวนมีกำหนด 1 ปี นับตั้งแต่วันที่รับคำร้องทุกข์ หรือคำกล่าวโทษ

เมื่อพนักงานสอบสวนทำการสืบสวนสอบสวน มาเป็นระยะเวลาตามที่กำหนดแล้ว ยังไม่ปรากฏว่าผู้ใดเป็นผู้กระทำความผิด เห็นควรงดการสอบสวนหรือมีความจำเป็นต้องทำการสืบสวนสอบสวนเกินระยะเวลาที่กำหนด ให้เสนองดการสอบสวนพร้อมความเห็นตามลำดับชั้นไปยังผู้บังคับการหรือหัวหน้าตำรวจภูธรจังหวัด แล้วแต่กรณีที่ได้รับผิดชอบสอบสวนในเขตพื้นที่นั้น

ตรวจพิจารณาและดำเนินการประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 140 ภายใน 30 วัน นับตั้งแต่วันที่ครบกำหนดตาม 1.1.1 หรือ 1.1.2

1.2 คดีที่รัฐผู้กระทำผิดแต่เรียกหรือจับกุมตัวยังไม่ได้

1.2.1 คดีอาญาทั่วไป ให้พนักงานสอบสวนทำการสืบสวนสอบสวนให้เสร็จสิ้นภายในกำหนด 3 เดือน นับตั้งแต่วันที่รับคำร้องทุกข์หรือคำกล่าวโทษเมื่อพนักงานสอบสวนทำการสืบสวนสอบสวนมาเป็นระยะเวลาตามที่กำหนดแล้ว ยังไม่สามารถนำตัวผู้กระทำผิดมาดำเนินคดีได้ โดยไม่รวบรวมพยานหลักฐานเสร็จสิ้นแล้ว หรือมีความจำเป็นต้องสอบสวนเกินระยะเวลาที่กำหนด ให้พนักงานสอบสวนเสนอสำนวนการสอบสวนพร้อมความเห็นตามลำดับชั้น ไปยังผู้บังคับการหรือ หัวหน้าตำรวจจังหวัดแล้วแต่กรณี ที่รับผิดชอบการสอบสวนในเขตพื้นที่นั้น ตรวจพิจารณาและดำเนินการตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 141 ภายในระยะเวลา 10 วัน นับตั้งแต่วันที่ครบกำหนดตาม 1.2.1 หรือ 1.2.2

1.3 คดีที่ผู้ต้องหาได้รับการปล่อยชั่วคราว

1.3.1 ให้พนักงานสอบสวนทำการสอบสวนให้เสร็จสิ้นภายในเวลา 1 เดือน สำหรับคดีอาญาธรรมดาและภายใน 2 เดือน สำหรับคดีอุกฉกรรจ์ นับแต่วันแรกที่ผู้ต้องหาได้รับการปล่อยชั่วคราว หากมีเหตุจำเป็นไม่อาจทำการสอบสวนให้เสร็จสิ้นภายในเวลาดังกล่าว ให้พนักงานสอบสวนเสนอสำนวนการสอบสวนพร้อมทั้งเหตุแห่งความจำเป็นและความเห็น เพื่อขออนุมัติขยายเวลาสอบสวนไปยังผู้บังคับการหรือหัวหน้าตำรวจจังหวัด แล้วแต่กรณีที่ได้รับผิดชอบการสอบสวนในเขตพื้นที่นั้น

1.3.2 ให้ผู้บังคับการหรือหัวหน้าตำรวจจังหวัดแล้วแต่กรณี ที่รับผิดชอบการสอบสวนในเขตพื้นที่นั้นพิจารณาอนุมัติขยายเวลาการสอบสวนต่อไปอีก ตามความจำเป็นได้ครั้งละ 15 วัน รวมแล้วต้องไม่เกิน 6 เดือน นับแต่วันแรกที่ผู้ต้องหาได้รับการปล่อยชั่วคราว โดยให้บันทึกเหตุความจำเป็นในการอนุมัติแต่ละครั้งไว้ในสำนวนการสอบสวน

1.3.3 เมื่อทำการสอบสวนครบกำหนด 6 เดือน นับแต่วันที่มีการปล่อยชั่วคราว และยังคงมีความจำเป็นที่จะต้องควบคุมผู้ต้องหาไว้ต่อไป ให้ผู้บังคับการหรือหัวหน้าตำรวจจังหวัดแล้วแต่กรณี ที่รับผิดชอบการสอบสวนในเขตพื้นที่นั้น บันทึกเหตุแห่งความจำเป็นไว้ในสำนวนการสอบสวน ก่อนที่จะนำตัวผู้ต้องหาไปศาลเพื่อยื่นคำร้องขอให้ศาลออกหมายขังผู้ต้องหานั้นไว้แล้วรายงานให้ผู้บังคับบัญชาตามลำดับชั้นจนถึงกรมตำรวจทราบ

1.3.4 กรณีที่ทำการสอบสวนครบกำหนด 6 เดือนแล้ว ยังคงมีความจำเป็นที่จะต้องควบคุมตัวผู้ต้องหาไว้ต่อไป ในการยื่นคำร้องต่อศาลขอมหาขังผู้ต้องหาคตามบทบัญญัติ มาตรา 87 วรรคสี่ ถึงวรรคเก้า แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา หากศาลไม่สั่งอนุญาตให้ควบคุม

ผู้ต้องหาไว้อีกต่อไป ให้พนักงานสอบสวนรับรายงานให้ผู้บังคับบัญชาตามลำดับชั้นทราบ เพื่อหาทางแก้ไขมิให้การสอบสวนต้องเสียหาย พร้อมทั้งพิจารณาว่าพนักงานสอบสวนมีข้อบกพร่องในการสอบสวนจนเป็นเหตุให้ศาลใช้ดุลพินิจไม่อนุญาตให้ควบคุมผู้ต้องหาไว้อีกต่อไป หรือไม่ แล้วรับรายงานให้กรมตำรวจทราบทันทีด้วย

1.3.5 ในการนำตัวผู้ต้องหาไปยื่นคำร้องต่อศาลขอหมายจับผู้ต้องหา ให้หัวหน้าสถานีตำรวจหรือพนักงานสอบสวนชั้นผู้ใหญ่ ตามที่กรมตำรวจมอบหมายให้เป็นพนักงานสอบสวนผู้รับผิดชอบตามนัยคำสั่งกรมตำรวจ ที่ 382/2530 ลงวันที่ 1 พฤษภาคม 2530 ไปศาลด้วยเพื่อแถลงให้ศาลทราบถึงเหตุผลและความจำเป็นที่การสอบสวนยังไม่เสร็จสิ้น จำเป็นต้องควบคุมผู้ต้องหาต่อไปอีก

1.4 คดีที่ผู้ต้องหาถูกควบคุมตัวหรือถูกฝากขังในระหว่างการสอบสวน

ให้พนักงานสอบสวนผู้รับผิดชอบ และผู้บังคับบัญชาเร่งรัดพนักงานสอบสวน เพื่อให้การสอบสวนเสร็จสิ้นไปก่อนที่จะครบอำนาจผิดฟ้องหรือฝากขัง ตามที่พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาความอาญาในศาลแขวง และประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ได้ให้อำนาจไว้การขอผิดฟ้องหรือฝากขังให้กระทำในกรณีที่มีความจำเป็นผู้มีอำนาจสั่งคดีหรือพนักงานอัยการ แล้วแต่กรณีต่อไปทันที

2. การสอบสวนคดีอาญากรณีพิเศษ

2.1 คดีที่ปลัดกระทรวงมหาดไทย ผู้ว่าราชการจังหวัด นายอำเภอหรือปลัดอำเภอ เป็นหัวหน้าประจำกิ่งอำเภอใช้อำนาจเข้าควบคุมการสอบสวนตามข้อบังคับกระทรวงมหาดไทย ว่าด้วยระเบียบการดำเนินคดีอาญา พ.ศ. 2523 ข้อ 12 แก้ไขเพิ่มเติมโดยข้อบังคับกระทรวงมหาดไทยว่าด้วยระเบียบการดำเนินคดีอาญา (ฉบับที่ 5) พ.ศ. 2536 ข้อ 4 ให้พนักงานสอบสวนผู้รับผิดชอบรายงานรายละเอียดตามลำดับชั้นจนถึงกรมตำรวจ ภายใน 7 วัน และหากมีการเปลี่ยนแปลงตัวพนักงานสอบสวน ให้พนักงานสอบสวนผู้รับผิดชอบรายงานเหตุ การเปลี่ยนตัวพนักงานสอบสวนพร้อมทั้งความเห็นไปด้วย

2.2 คดีอาญาที่มีกฎหมายบัญญัติไว้โดยเฉพาะ หรือมีข้อตกลงพิเศษกับหน่วยราชการอื่นเกี่ยวกับวิธีการสอบสวน พนักงานสอบสวนและระยะเวลาการสอบสวน อาทิเช่น ความผิดตามกฎหมายว่าด้วยการป้องกันการกระทำอันเป็นคอมมิวนิสต์ กฎหมายว่าด้วยการป้องกันปราบปรามการทุจริตและประพฤติมิชอบในวงราชการ คดีที่จะต้องปฏิบัติตามข้อตกลงระหว่างกระทรวงมหาดไทยกับกระทรวงพัฒนาการแห่งชาติ (อุตสาหกรรม) ข้อตกลงระหว่างกระทรวงมหาดไทยกับกระทรวงกลาโหม ข้อตกลงระหว่างกระทรวงมหาดไทยกับกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ เป็นต้น

ให้พนักงานสอบสวนดำเนินการสอบสวนให้เป็นไปตามบทบัญญัติของกฎหมาย ข้อตกลงและระเบียบนั้น ๆ ที่ได้กำหนดแนวทางการดำเนินการไว้โดยเคร่งครัดด้วย

2.3 การทำสำนวนชั้นสูตรพลิกศพ ในคดีที่มีความตายเกิดขึ้นโดยการกระทำของเจ้าพนักงาน ซึ่งอ้างว่าปฏิบัติราชการตามหน้าที่ หรือตายในระหว่างอยู่ในความควบคุมของเจ้าพนักงาน ซึ่งอ้างว่าปฏิบัติราชการตามหน้าที่ให้รองผู้บังคับการ หรือรองหัวหน้าตำรวจจังหวัดแล้วแต่กรณี ทำการสอบสวนด้วยตนเองให้แล้วเสร็จภายใน 30 วัน นับแต่วันเริ่มทำการชันสูตรพลิกศพ หากไม่เสร็จตามกำหนดครยะเวลาดังกล่าว ให้ขอขยายเวลาไปยังผู้บังคับการ หรือหัวหน้าตำรวจจังหวัดแล้วแต่กรณีที่ได้รับผิดชอบการสอบสวนในเขตพื้นที่นั้น โดยให้แสดงเหตุขัดข้องที่การสอบสวนไม่แล้วเสร็จไปด้วย และให้ผู้บังคับการหรือหัวหน้าตำรวจจังหวัดแล้วแต่กรณีที่ได้รับผิดชอบการสอบสวนในเขตพื้นที่นั้น พิจารณานุมัติขยายเวลาได้ไม่เกิน 30 วัน

3. การรับร้องทุกข์กล่าวโทษและการควบคุมตรวจสอบ เร่งรัดการสอบสวน

3.1 ผู้รับคำร้องทุกข์กล่าวโทษ

3.1.1 ให้พนักงานสอบสวนรักแจ้งเหตุและลงหลักฐานรับคำร้องทุกข์ หรือคำกล่าวโทษและรีบดำเนินการสอบสวนโดยไม่ชักช้า

3.1.2 ให้พนักงานสอบสวนผู้รับคำร้องทุกข์ หรือกล่าวโทษบันทึกรายละเอียดในปกหน้าสำนวนการสอบสวน ดัดไว้หน้าสำนวนการสอบสวน โดยระบุข้อมูลที่จำเป็นต้องทำในการสอบสวนและกากบาท (X) ในข้อที่ดำเนินการไปแล้วให้เสร็จสิ้นภายใน 48 ชั่วโมง นับตั้งแต่วันที่รับคำร้องทุกข์หรือกล่าวโทษ เพื่อให้ตรวจสอบการปฏิบัติงานของตนเอง และเพื่อการตรวจสอบของผู้บังคับบัญชา

3.1.3 เมื่อผู้บังคับบัญชาแนะนำส่งการอย่างใด ไว้ในบันทึกการตรวจสำนวนการสอบสวน พนักงานสอบสวนต้องดำเนินการโดยเร็ว และบันทึกผลการดำเนินการเหตุขัดข้องไว้ในบันทึกพนักงานสอบสวน โดยสรุปผลการปฏิบัตินั้นลงไป ในปกหน้าสำนวนไว้เป็นหลักฐานด้วย

3.1.4 พนักงานสอบสวนมีหน้าที่เสนอสำนวนการสอบสวน พร้อมด้วยสมุดบันทึกคดีของตน ให้ผู้บังคับบัญชาทุกชั้นตรวจได้ตลอดเวลาเมื่อเรียกตรวจ

3.2 สารวัตรซึ่งมีหน้าที่ควบคุมงานสอบสวน

มีหน้าที่ตรวจสอบ แนะนำการให้เกิดความถูกต้องสมบูรณ์ของสำนวนการสอบสวนและสมุดบันทึกคดีภายใน 48 ชั่วโมง หลังจากรับคำร้องทุกข์หรือกล่าวโทษ และให้ทำการตรวจต่อไปทุกกระยะ ๆ ละไม่เกิน 15 วัน จนกว่าการสอบสวนจะเสร็จสิ้น

3.3 ผู้กำกับการและรองผู้กำกับการซึ่งมีหน้าที่ควบคุมงานสอบสวน

มีหน้าที่ตรวจสอบ แนะนำและสั่งการให้เกิดความถูกต้องสมบูรณ์ของสำนวนการสอบสวนทุกคดี ทุกระยะ ๆ ละไม่เกิน 30 วันจนกว่าการสอบสวนจะเสร็จสิ้น

3.4 ผู้บังคับการและรองผู้บังคับการซึ่งมีหน้าที่ควบคุมงานสอบสวน

มีหน้าที่ตรวจสอบ แนะนำและสั่งการให้เกิดความถูกต้องสมบูรณ์ของสำนวนการสอบสวนทุกคดี ทุกระยะ ๆ ละไม่เกิน 3 เดือน จนกว่าการสอบสวนจะเสร็จสิ้น

3.5 ปกหน้าสำนวนตามข้อ 3.1.2 และ 3.1.3

3.5.1 ผู้บังคับบัญชาตามลำดับชั้นในข้อ 3.2 – 3.4 มีหน้าที่ลงบันทึกข้อแนะนำและสั่งการในการตรวจทุกครั้งไว้เป็นหลักฐานในปกหน้าสำนวน

3.5.2 เมื่อพนักงานสอบสวนได้จัดส่งสำนวนการสอบสวนไปให้พนักงานอัยการแล้วให้หัวหน้าสถานีตำรวจลงลายมือชื่อท้ายปกหน้าสำนวนการสอบสวน และให้เก็บปกหน้าสำนวนการสอบสวนดังกล่าวรวมไว้กับคู่มือสำนวนการสอบสวนคดีเรื่องนั้น โดยไม่ต้องส่งไปยังพนักงานอัยการ

3.6 ข้อควรปฏิบัติในการตรวจสำนวนการสอบสวน

ผู้บังคับบัญชาซึ่งมีหน้าที่ตรวจสำนวนการสอบสวนดังกล่าวข้างต้น พึงทำการตรวจสอบสาระสำคัญ ดังต่อไปนี้

3.6.1 ตรวจสอบความสมบูรณ์ของการสอบสวน ว่าผู้ทำการสอบสวนเป็นพนักงานสอบสวนหรือไม่ มีอำนาจหน้าที่และเขตอำนาจตลอดจนมีข้อจำกัดและหน้าที่อย่างไรหรือไม่ คดีนั้น ๆ มีผู้เสียหาย ผู้ร้องทุกข์หรือกล่าวโทษหรือไม่ หากเป็นคดีความผิดอันยอมความได้ผู้เสียหายได้ร้องทุกข์ไว้แล้วหรือไม่ คดีขาดอายุความหรือไม่ เป็นต้น

3.6.2 ตรวจสอบพิจารณาพยานหลักฐานต่าง ๆ ในสำนวนการสอบสวน ว่าคำให้การพยานบุคคลข้อความในพยานเอกสารต่าง ๆ ตลอดจนบันทึกรายงานของเจ้าหน้าที่ และร่องรอยพยานวัตถุว่าได้แสดงข้อเท็จจริงอย่างใด รับฟังเป็นยุติได้แล้วหรือไม่ มีน้ำหนักน่าเชื่อถือมากน้อยเพียงใด มีข้อพิรุธ หรือข้อควรโต้แย้งได้อย่างไร เพื่อจะได้แนะนำสั่งการให้มีการสอบสวนเพิ่มเติมหรือเพื่อปรับกับข้อกฎหมายว่าได้มีการกระทำผิดตามที่กล่าวหาหรือไม่ ผู้ต้องหาเป็นผู้ที่กระทำความผิดหรือผู้อื่นเป็นผู้กระทำความผิด ความผิดนั้น ๆ เป็นความผิดตามบทบัญญัติของกฎหมายใด ผู้กระทำความผิดนั้นมีเหตุอันควรไม่ต้องรับโทษยกเว้นโทษ ยกโทษ ลดโทษ หรือเพิ่มโทษหรือไม่ มีเหตุอันควรขอให้รับทรัพย์สินตลอดจนขอให้ใช้วิธีการเพื่อความปลอดภัยหรือไม่

หากตรวจพบว่า การสอบสวนยังมีความบกพร่องหรือมีข้อสงสัยบางประการ ยังไม่เป็นที่กระจ่างชัดผู้ตรวจสำนวนจะต้องสั่งให้มีการสอบสวนเพิ่มเติมจนสิ้นกระแสความ

4. การตรวจและการติดตามผลการปฏิบัติ

4.1 ผู้ช่วยอธิบดีกรมตำรวจทำหน้าที่หัวหน้าภาค หรือผู้บัญชาการตำรวจนครบาล แล้วแต่กรณีมีหน้าที่กำหนดให้ผู้บัญชาการ รองผู้บัญชาการและผู้ช่วยผู้บัญชาการ เป็นผู้ตรวจสอบติดตามผลการปฏิบัติตามคำสั่งนี้ อย่างน้อยๆ ทุกระยะ 6 เดือน

4.2 จเรตำรวจ มีหน้าที่ตรวจสอบผลการปฏิบัติว่าผู้มีหน้าที่เกี่ยวข้องได้ปฏิบัติหรือละเลยการปฏิบัติตามคำสั่งนี้หรือไม่ แล้วสรุปผลการตรวจแยกรายงานเป็นการเฉพาะให้กรมตำรวจทราบ ภายใน 30 วัน นับแต่ได้ตรวจเสร็จสิ้นแล้ว

5. การสอบสวนของพนักงานสอบสวนกองบัญชาการตำรวจสอบสวนกลาง สำนักงานตรวจคนเข้าเมือง สำนักงานตำรวจสันติบาล และกองบัญชาการตำรวจปราบปรามยาเสพติด

5.1 คดีที่อยู่ในความรับผิดชอบโดยตรงของหน่วยงานต่าง ๆ ในกองบัญชาการตำรวจสอบสวนกลาง สำนักงานตรวจคนเข้าเมือง สำนักงานตำรวจสันติบาล และกองบัญชาการตำรวจปราบปรามยาเสพติด ให้ถือปฏิบัติตามข้อ 1.3 ด้วยเช่นเดียวกัน

5.2 คดีที่จะต้องทำการสืบสวนเสียก่อน แล้วจึงรายงานขออนุมัติทำการสอบสวน ซึ่งอาจจะเข้าร่วมทำการสอบสวนกับพนักงานสอบสวนท้องที่ หรือขออนุมัติเป็นพนักงานสอบสวน แต่เพียงฝ่ายเดียว ในการสืบสวนให้ถือปฏิบัติดังนี้

5.2.1 เมื่อได้รับคำร้องทุกข์หรือกล่าวโทษ หรือได้รับคำสั่งจากผู้บังคับบัญชา ให้ทำการสืบสวน ให้ผู้มีหน้าที่ทำการสืบสวนให้เสร็จสิ้นภายใน 30 วัน หากไม่เสร็จตามกำหนดให้ขออนุมัติขยายเวลาต่อผู้บังคับการ และให้ผู้บังคับการมีอำนาจสั่งขยายเวลาการสืบสวนได้ไม่เกิน 30 วัน พร้อมทั้งคอยติดตามเร่งรัดให้เสร็จสิ้นภายในกำหนด

เมื่อผู้บังคับการสั่งขยายเวลาแล้ว ยังทำการสืบสวนไม่เสร็จให้ขออนุมัติขยายเวลาตามลำดับชั้น ไปยังผู้บัญชาการ และให้ผู้บัญชาการมีอำนาจสั่งขยายเวลาตามความจำเป็น ได้ 2 ครั้ง ๆ ละไม่เกิน 30 วัน โดยให้รายงานเหตุผลความจำเป็นในการขยายเวลาทุกครั้งไปยังกรมตำรวจ การขออนุมัติขยายเวลาเกินกว่าระยะเวลาที่กล่าวมาให้ขออนุมัติกรมตำรวจ

ทั้งนี้ ยกเว้นในคดีที่กรมตำรวจได้สั่งการไว้โดยเฉพาะเป็นอย่างยิ่ง

5.2.2 แนวทางในการออกไปสืบสวนให้ปฏิบัติ ดังนี้

ให้สืบสวนให้ได้ความว่าผู้ต้องหาในคดีนั้นถูกจับกุมมาดำเนินคดี หรือไม่ และได้รับการปล่อยชั่วคราวหรือถูกควบคุมตัวอยู่ในระหว่างการสอบสวนหรือไม่

5.2.2.1 ในกรณีที่พนักงานสอบสวนท้องที่ได้จับกุม และควบคุมตัวผู้ต้องหาไว้ ให้สืบสวนให้ได้ความว่าคดีอยู่ในระหว่างผิดฟ้องฝากขังหรือไม่ ถ้าอยู่ในระหว่างผิดฟ้องฝากขังจะครบกำหนดผิดฟ้องฝากขังเมื่อใด

5.2.2.2 ในกรณีที่ผู้ต้องหาได้รับการปล่อยชั่วคราว ให้ทำการสืบสวนให้ได้ความว่าพนักงานสอบสวนท้องที่ได้ทำการสืบสวนเพียงใด และจำดำเนินการสอบสวนเสร็จสิ้นเมื่อใด

ทั้งนี้ เพื่อให้เป็นหลักฐานข้อมูลประกอบรายงานขออนุมัติทำการสอบสวนต่อผู้บังคับบัญชาต่อไปการปฏิบัติที่เกี่ยวข้องในการขออนุมัติทำการสอบสวนของผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายทุกขั้นตอนถือเป็นงานด่วน ด่วนมาก หรือด่วนที่สุด เนื่องจากหากดำเนินการล่าช้าจะไม่สามารถสอบสวนตามคำร้องขอของผู้ร้อง หรือตามคำสั่งของผู้บังคับบัญชาได้ ด้วยเหตุที่พนักงานสอบสวนท้องที่ได้ดำเนินการสอบสวนเสร็จสิ้นไปก่อนแล้ว อันเป็นการเสียความยุติธรรมและเสียค่าใช้จ่ายโดยเปล่าประโยชน์

5.3 เมื่อพนักงานสอบสวนของหน่วยงานต่าง ๆ ในกองบัญชาการตำรวจสอบสวนกลาง สำนักงานตรวจคนเข้าเมือง สำนักงานตำรวจสันติบาล และกองบัญชาการตำรวจปราบปรามยาเสพติดได้รับอนุญาตให้ทำการสอบสวนคดีเรื่องใดแล้ว ให้พนักงานสอบสวนและผู้บังคับบัญชาของพนักงานสอบสวนถือปฏิบัติตามคำสั่ง ข้อ 1 ถึงข้อ 3 เช่นเดียวกัน เว้นแต่เป็นคดีที่ผู้บังคับบัญชาได้กำหนดระยะเวลาไว้เป็นการเฉพาะ ก็ให้พนักงานสอบสวนดำเนินการสอบสวนให้เสร็จสิ้นตามกำหนดระยะเวลานั้น

ในกรณีที่ไม่สามารถทำการสอบสวนให้เสร็จสิ้นภายในเวลาที่กำหนด ให้ผู้สอบสวนรายงานเหตุผลและความจำเป็นพร้อมกับการขออนุมัติขยายระยะเวลาการสอบสวนไปยังผู้บัญชาการให้ผู้บัญชาการพิจารณาอนุมัติให้ขยายเวลาการสอบสวนออกไปได้ตามความจำเป็น และติดตามเร่งรัดการสอบสวนให้เสร็จสิ้นโดยเร็ว โดยให้รายงานกรมตำรวจทุกครั้งด้วย

5.4 ให้ผู้บัญชาการตำรวจสอบสวนกลาง ผู้บัญชาการสำนักงานตรวจคนเข้าเมือง ผู้บัญชาการสำนักงานตำรวจสันติบาล และผู้บัญชาการตำรวจปราบปรามยาเสพติด ตรวจสอบและติดตามผลการปฏิบัติของพนักงานสอบสวนและผู้บังคับบัญชาตามลำดับชั้นของพนักงานสอบสวนตามนัยข้อ 4.1 และ 4.3 ของคำสั่งนี้ เสร็จแล้วให้รายงานผลไปให้กรมตำรวจทราบทุกกระยะ 6 เดือน

5.5 บรรดาระเบียบ คำสั่งใดในส่วนที่ขัดหรือแย้งกับคำสั่งนี้ ให้ยกเลิกและให้ถือปฏิบัติตามคำสั่งนี้

ทั้งนี้ ตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป

สั่ง ณ วันที่ 10 สิงหาคม พ.ศ.2537

(ลงชื่อ) พลตำรวจเอก ประทิน สันติประภพ

(ประทิน สันติประภพ)

อธิบดีกรมตำรวจ

กรมตำรวจ

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ - นามสกุล	ร้อยตำรวจเอกหญิง ศิพร โกวิท
วัน-เดือน-ปีเกิด	8 ตุลาคม 2517
ประวัติการศึกษา	พ.ศ. 2539 ศิลปศาสตรบัณฑิต (รัฐศาสตร์-การบริหารงาน ยุติธรรม) มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ พ.ศ. 2540 นิติศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยรามคำแหง พ.ศ. 2543 ประกาศนียบัตรวิชาว่าความ รุ่นที่ 15 สำนักฝึกอบรมวิชาว่าความแห่งสภานายความ พ.ศ. 2545 เนติบัณฑิตไทย สมัยที่ 55 สำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา
สถานที่ทำงานปัจจุบัน	กองอุทธรณ์ สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการตำรวจ สำนักงานตำรวจแห่งชาติ